



การจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ



โดย
นายศุภากร เมฆขยาย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

ภาควิชาการบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ



วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
ภาควิชาการบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

EDUCATIONAL ADMINISTRATION FOR STATELESS CHILDREN



By
Mr.Supakorn Mekkhayai

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree
Doctor of Philosophy Program in Educational Administration
Department of Educational Administration
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2016
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “การจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ” เสนอโดย นายศุภกร เมฆขยาย เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศน์วงศ์)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่พันตรี ดร.นพดล เจนอักษร
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ อินทร์รักษา

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชุมศักดิ์ อินทร์รักษา)

...../...../.....

.....กรรมการ

(ดร.รังสรรค์ มณีเล็ก)

...../...../.....

.....กรรมการ

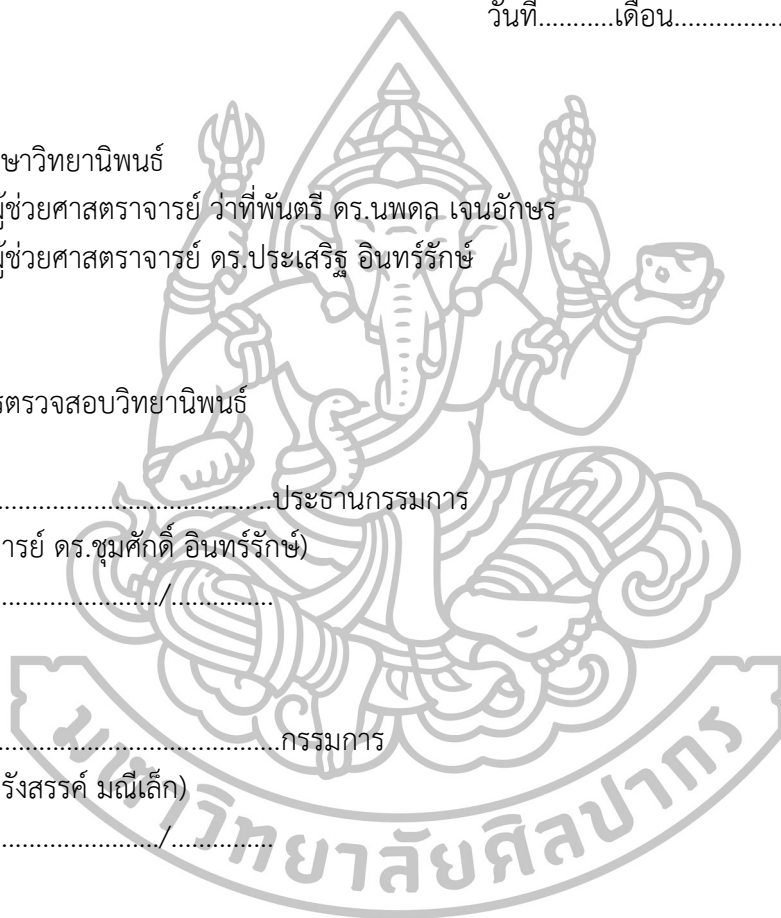
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่พันตรี ดร.นพดล เจนอักษร)

...../...../.....

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ อินทร์รักษา)

...../...../.....



54252923 : สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

คำสำคัญ : การจัดการการศึกษา / การศึกษาเด็กไร้สัญชาติ

ศุภากร เมฆขยาย : การจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผศ.ว่าที่ พ.ต.ดร.นพดล เจนอักษร และ ผศ.ดร.ประเสริฐ อินทร์รักษ์. 227 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ทราบสาเหตุของการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ 2) ทราบรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ สนาวิจัยที่เป็นกรณีศึกษา ได้แก่สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีนักเรียนเป็นเด็กไร้สัญชาติ จำนวน 5 โรงเรียน ใน 5 จังหวัด เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต เก็บข้อมูลระหว่างเดือนมิถุนายน 2557 ถึงเดือนมิถุนายน 2559 ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยผู้บริหาร ครู นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชน เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ การวิเคราะห์เนื้อหา การจำแนกประเภทข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูลและการสร้างข้อสรุปแบบนินัย ข้อมูลที่ได้จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปความ วิธีการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร ตรวจสอบหลักกฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการจัดการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ โดยนำข้อมูลจากทั้ง 3 ส่วน ได้แก่ การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้จากการลงภาคสนาม ได้แก่ เอกสารของโรงเรียน การสังเกต การสัมภาษณ์ และความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ นำมาวิเคราะห์สังเคราะห์โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ แล้วนำมาสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

ผลการวิจัย พบว่า

1. สาเหตุของการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ มาจากสองสาเหตุ คือ ถูกกำหนดไว้ในกฎหมายทั้งในกฎหมายของประเทศไทยและกฎหมายมหาชน และเหตุผลทางด้านมนุษยธรรมทั้งที่ไทยเป็นภาคีในสนธิสัญญาต่างๆและไม่ได้เป็นภาคี
2. รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ควรจัดการศึกษาในรูปแบบ คือการผสมผสานรูปแบบการจัดทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อเป็นการสร้างโอกาสและทางเลือกทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียน และตอบสนองความต้องการของชุมชนและนักเรียน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายให้ร่วมกันจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

ภาควิชาการบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ปีการศึกษา 2559

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 1.....2.....

54252923 : MAJOR : EDUCATIONAL ADMINISTRATION

KEY WORD : EDUCATIONAL ADMINISTRATION, EDUCATIONAL FOR STATELESS CHILDREN

SUPAKORN MEKKHAYAI : EDUCATIONAL ADMINISTRATION FOR STATELESS CHILDREN. THESIS ADVISORS : ASST.PROF. MAJ.NOPADOL CHENAKSARA, RTAR, Ph.D. AND ASST.PROF.PRASERT INTARAK, Ed.D. 227 pp.

The purposes of this research were to determine 1) the reason to provide the education for the stateless children 2) the education approach for the stateless children. The sample of this study were conducted at five schools, in five provinces, which were under the department of the Office of Basic Education Commission. Collected data by used, questionnaires and observations form from June 2014 to June, 2016. The participants were, the school directors, students, teachers, school committees, communities and public authorities. The researcher analyzed the content, clarified and compared the data before the deductive conclusion. By the way, the data which were the expert's opinion in verifying the education approach for the stateless children were analyzed the content and concluded. The methodology of qualitative research was two steps. Step 1: to study and analyze the documents, such as laws and regulations related to the education for the stateless children. Steps 2: to create the education approach for the stateless children. The education approach for this group of students was formed from reviewed literatures, schools' documents, observations interviews and expert opinion.

This research found that

1. The causes of providing the education to the stateless children were; Thai and public laws and Thailand ratified some declarations and treaties as well.
2. Education approach for the stateless should multiple formats in formal, non-formal and informal education. To create opportunities and choice education to students and meet the needs of the community and students promote the participation of all parties to a common education for children stateless.

Department of Educational Administration

Graduate School, Silpakorn University

Student's signature

Academic Year 2016

Thesis Advisors' signature 1..... 2.....

กิตติกรรมประกาศ

ดุชนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่พันตรี ดร.นพดล เจนอักษร และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ อินทร์รักษ์ กรรมการตรวจสอบ ดุชนิพนธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษา ขอเสนอแนะที่เป็นประโยชน์สนับสนุนช่วยเหลือ และคอยช่วยแก้ไข ข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่ และให้กำลังใจตลอดระยะเวลาในการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยขอกราบ ขอบพระคุณในความเมตตา เป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ และขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ ประธานสอบ และ ดร.รังสรรค์ มณีเล็ก ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้ให้ความรู้แนวคิดและ แนวทางการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ขอกราบขอบพระคุณ ผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา ภาคสนามทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์และให้ข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญท่าน ดร.อำนาจ วิชยานุวัติ ท่านผู้อำนวยการสินอาจ ลำพูนพงค์ ท่านผู้อำนวยการรัตนภูมิ โนสุ ท่าน ผู้อำนวยการณรงค์ อภัยใจ ท่านผู้อำนวยการประยูร สุธานุรณ์ ที่ให้กำลังใจในการทำวิจัยมาตลอดและ ให้ความกรุณาในการขอสัมภาษณ์ ขอขอบคุณนักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากรทุกคนที่เป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยอย่างต่อเนื่อง และขอขอบคุณที่ชีวิตนี้ได้มีโอกาสได้ ทำงานนี้



สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฅ
สารบัญแผนภาพ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	3
ปัญหา.....	5
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	8
ข้อคำถามของการวิจัย.....	8
สมมติฐานของการวิจัย.....	9
กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	9
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	20
2 การดำเนินการวิจัย.....	22
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	23
ระเบียบวิธีวิจัย.....	26
แผนแบบการวิจัย.....	26
ตัวแปรที่ศึกษา.....	26
แหล่งข้อมูลในการวิจัย.....	26
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	27
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	28
การจัดกระทำข้อมูล.....	30
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	31
3 สาเหตุในการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ.....	33
แนวคิดและหลักการของการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ.....	33
แนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา....	33
แนวนโยบายและการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเสมอภาค	
ทางการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ.....	40
แนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสของต่างประเทศ....	47
ขั้นตอนการศึกษาสาเหตุที่ต้องจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ.....	55
สาเหตุที่ต้องจัดการศึกษาให้กับเด็กไร้สัญชาติ.....	63
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	93

บทที่	หน้า
4	รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ..... 106
	การจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ..... 106
	ขั้นตอนการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ..... 114
	การลงพื้นที่ภาคสนามกรณีศึกษา..... 115
	โรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง อำเภอสองยาง จังหวัดตาก..... 115
	โรงเรียนบ้านแม่จัน(เชียงแสนประชานุสาสน์) อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย..... 121
	โรงเรียนชุมชนบ้านบวกรกน้อย อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่..... 126
	โรงเรียนวัดศิริมงคล อำเภอมือง จังหวัดสมุทรสาคร..... 130
	โรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี..... 135
	รูปแบบการจัดการศึกษา..... 139
	รูปแบบการจัดการศึกษาแบบจัดที่พักนอน..... 144
	รูปแบบการจัดการศึกษาแบบส่งเสริมอาชีพและทักษะชีวิต..... 147
	รูปแบบการจัดการศึกษาโรงเรียนบนพื้นฐานแนวคิดภูมิสังคม..... 151
	รูปแบบการจัดการศึกษาแบบคละชั้น..... 155
	รูปแบบการจัดการศึกษาแบบห้องเรียนเคลื่อนที่..... 157
	รูปแบบการจัดการศึกษาแบบศูนย์เครือข่าย..... 159
	รูปแบบการจัดการศึกษาแบบ 1 โรงเรียน 3 ระบบ..... 161
	รูปแบบการจัดการศึกษาแบบทวิภาษา..... 162
	ผู้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ..... 166
	การจัดการศึกษาโดยครอบครัว..... 166
	การจัดการศึกษาโดยองค์กรเอกชน..... 171
	การจัดการศึกษาโดยองค์กรศาสนา..... 177
5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ..... 193
	สรุปผลการวิจัย..... 193
	อภิปรายผล..... 194
	ข้อเสนอแนะจากการวิจัย..... 203
	รายการอ้างอิง..... 205
	ภาคผนวก..... 216
	ภาคผนวก ก หนังสือเชิญเข้าร่วมประชุม..... 217
	ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล..... 221
	ประวัติผู้วิจัย..... 227

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	19
2	ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	25
3	ขั้นตอนการศึกษาสาเหตุที่ต้องจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ.....	55
4	ขั้นตอนการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ.....	114
5	รูปแบบการจัดการศึกษาที่พักนอน.....	146
6	รูปแบบการจัดการศึกษาโรงเรียนส่งเสริมอาชีพและทักษะชีวิต.....	150
7	รูปแบบการจัดการศึกษาโรงเรียนบนพื้นฐานแนวคิดภูมิสังคม.....	154
8	รูปแบบการจัดการศึกษาแบบคละชั้น.....	156
9	รูปแบบการจัดการศึกษาแบบห้องเรียนเคลื่อนที่.....	158
10	กรอบความคิดการจัดการศึกษารูปแบบศูนย์เครือข่าย.....	160
11	รูปแบบการบริหารจัดการแบบศูนย์เครือข่าย.....	161
12	รูปแบบการจัดการศึกษาแบบทวิภาษา.....	163
13	รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ.....	189



สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
1	แผนผังแสดงอาคารและบริเวณโรงเรียนบ้านแม่สลิตหลวงวิทยา.....	116
2	แผนผังแสดงอาคารและบริเวณโรงเรียนบ้านแม่จัน.....	122
3	แผนผังแสดงอาคารและบริเวณโรงเรียนชุมชนบ้านบวกรน้อย.....	127
4	แผนผังแสดงอาคารและบริเวณโรงเรียนวัดศิริมงคล.....	131
5	แผนผังแสดงอาคารและบริเวณโรงเรียนบ้านตะโกกลาง.....	136



บทที่ 1

บทนำ

โลกาภิวัตน์เป็นยุคที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว รุนแรงและกว้างขวาง ปัญหาที่เกิดขึ้นในภูมิภาคใดในโลกย่อมส่งผลกระทบไปได้ทั่ว ปัญหาต่างๆ ยากสลับซับซ้อนยิ่งขึ้นและยากที่จะแก้ไข เราจึงต้องเตรียมบุคลากรให้มีความสามารถรับมือได้กับปัญหาที่ย่างยากมากมายเหล่านั้น ดังนั้น การศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยพัฒนาเยาวชนคนไทยให้เป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creativity) คิดระดับโลกได้ (Global Thinking) มีความสามารถในการจูงใจ (Influence) เปิดเผย (Openness) อุทิศตนให้แก่ประเทศชาติเป็นส่วนรวม (Dedication) มุ่งมั่นบริหารจัดการองค์กรและประเทศชาติให้อยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน (Focus on Sustainability) นอบน้อมถ่อมตน (Humility) ยึดถือความเป็นธรรม (Fairness) มีความซื่อสัตย์สุจริต (Integrity) และจะต้องมีความสามารถในการเชื่อมโยงสร้างเครือข่ายกับผู้อื่นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการที่ประเทศจะเข้าเป็นสมาชิกในประชาคมเศรษฐกิจ ASEAN ซึ่งในระยะยาวเราจะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและเชื่อมโยงกับประเทศจีน อินเดีย สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป (EU) ฯลฯ เราจึงต้องริเริ่มพัฒนาเยาวชนคนไทยของเราให้ยอมรับและกล้าที่จะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสามารถที่จะช่วยพัฒนาประเทศชาติของเราให้ทันสมัยอยู่เสมอได้ แต่จะต้องไม่ละเลยที่จะรักษาขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมอันดีงามของเราไว้ให้ได้กับทั้งจะต้องเข้าใจในวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของผู้อื่นด้วย¹ ในประเทศไทยเองได้จัดให้มีสวัสดิการทางการศึกษามาอย่างยาวนานและกำหนดให้ประชาชนไทยมีสิทธิได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสิบสองปี ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 อย่างไรก็ตามนโยบายที่เน้นการเพิ่มการศึกษาในเชิงปริมาณและค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับคุณวุฒิทางการศึกษายังคงสวนทางกับตัวชี้วัดทางด้านคุณภาพ โดยพบว่าแม้จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชาชนไทยทั้งหมดจะเพิ่มสูงขึ้น แต่คะแนนเฉลี่ยจากการวัดผลในวิชาหลักกลับลดลง ปัญหาในเรื่องคุณภาพการศึกษาจึงเป็นปัญหาสำคัญที่จำเป็นต้องมีมาตรการจัดการอย่างเร่งด่วน เพื่อให้พร้อมรับความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของสังคมและเศรษฐกิจในอนาคต

¹ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. การพัฒนาการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญาแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 1. (กรุงเทพฯ : บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด, 2556), ก.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุและการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ทั้งนี้จะต้องมีการปรับแนวทางการศึกษาโดยเน้นความทั่วถึงและครอบคลุมเด็กทุกคนทุกกลุ่มอย่างมีคุณภาพ² โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศตวรรษ ที่ 21 เป็นช่วงเวลาในโลกจะมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง สภาพทางสังคมจึงมีความรุนแรงซับซ้อนและยุ่งยากมากยิ่งขึ้นจนในบางครั้งจะไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ไว้ได้ การศึกษาถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการเตรียมตัวให้พร้อม เพื่อที่จะให้สามารถดำรงชีวิตได้ท่ามกลางการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังนั้นกระบวนการศึกษาจึงจำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนและต้องเปิดกว้างและครอบคลุมในทุกด้าน เพื่อให้เด็กทุกคนสามารถเข้าถึงได้ และตอบสนองต่อสภาพท้องถิ่นที่เด็กอาศัยอยู่ รวมถึงไม่จำกัดการศึกษาให้อยู่ภายในโรงเรียนเท่านั้น อีกทั้งยังต้องเป็นการช่วยให้เด็กสามารถพัฒนาความรู้และทักษะที่เหมาะสม เพื่อที่จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข³ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่มนุษย์ต้องเตรียมตัวให้พร้อมที่จะต้านทานกระแสการเปลี่ยนแปลงนี้ โดยพัฒนาตนเองให้มีความเข้มแข็ง มีทักษะในการดำรงชีวิต รู้เท่าทันสถานการณ์ต่างๆ ตลอดจนสามารถควบคุมเปลี่ยนแปลงกระแสดังกล่าวให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมโดยส่วนรวมในที่สุด จากที่กล่าวมา การศึกษาจึงมีความสำคัญเป็นอันดับต้นๆที่จะเตรียมเด็กในวันนี้ให้พร้อมที่จะเติบโตขึ้นและดำรงชีวิตอยู่ได้ท่ามกลางสังคมที่ผกผันและเลวร้ายในศตวรรษหน้า ด้วยเหตุนี้กระบวนการศึกษาในปัจจุบันและอนาคตจึงจำต้องปรับให้เป็นการศึกษาแบบเสรี เปิดกว้าง ครอบคลุมทุกๆด้าน มีบริการที่เข้าถึงเด็กทุกคนและยืดหยุ่น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของเด็กและท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันโลกให้ความสนใจต่อกลุ่มเด็กด้อยโอกาสมากขึ้น ทั้งนี้เพราะสภาพเศรษฐกิจและการเมืองของโลกในปัจจุบันมีผลต่อการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของระบบต่างๆของสังคมและก่อให้เกิดสภาวะการณ์วิกฤตกับกลุ่มคนที่ไม่ได้รับการเตรียมความพร้อมเพื่อการเปลี่ยนแปลง หรืออยู่ในสภาพที่ไม่สามารถเข้าถึงโอกาสดังกล่าว เช่น ครอบครัวที่ยากจน บุคคลที่มีความบกพร่องของร่างกาย ชนกลุ่มน้อย เด็กไร้สัญชาติ เป็นต้น การพัฒนากลุ่มเด็กด้อยโอกาสนี้รัฐและสังคมโลกมุ่งเน้นที่จะให้บริการการศึกษาเป็นหลัก เนื่องจากเชื่อว่าการศึกษาจะทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในการดำรงชีวิตและมีความพยายามที่จะให้เด็กกลุ่มนี้เข้าสู่ระบบโรงเรียนปกติให้มากที่สุด แต่ในปัจจุบันระบบโรงเรียนของประเทศต่างๆทั่วโลกจะมุ่งเน้นด้านวิชาการโดยมีการสอบเป็นตัวชี้วัดพัฒนาการด้านการศึกษาของเด็ก ซึ่งทำให้เกิดการแข่งขันและการมุ่งศึกษา

² กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2557-2561). (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, 2556), 21.

³ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. รายงานการศึกษาสถานภาพการให้บริการ การศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในต่างประเทศ : สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร บราซิล ฟิลิปปินส์ และออสเตรเลีย. (กรุงเทพฯ : องค์การค้ำของครูสภา, 2543), 1.

เฉพาะสิ่งที่จะต้องใช้ในการตอบข้อสอบ จึงปรากฏผลและเป็นที่ยอมรับกันในประเทศต่างๆว่า ระบบการศึกษาปกติไม่สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มเด็กด้อยโอกาสได้ทั้งหมด⁴

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะมีได้ก็ต่อเมื่อสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนบนโลกได้รับความคุ้มครองอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันโดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ อายุ ศาสนา ความเชื่อ ภาษาและวัฒนธรรม รัฐบาลไทยตระหนักถึงข้อเท็จจริงดังกล่าว รวมทั้งหน้าที่ของรัฐบาลที่ต้องปกป้องและธำรงไว้ซึ่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แม้บุคคลดังกล่าวจะไม่มีสัญชาติไทย อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติก็มีข้อเรื่องง่ายเนื่องจากสิทธิบางเรื่องของบุคคลบางกลุ่มบางจำพวก อาจได้รับการคุ้มครองไม่เท่ากันไม่ว่าจะโดยกฎหมายระหว่างประเทศหรือภายในประเทศ โดยอาจจะขึ้นอยู่กับสถานะทางกฎหมาย อายุ และเพศ เช่น เด็กอาจจะต้องได้รับความคุ้มครองมากกว่าผู้ใหญ่ เนื่องจากความรู้ผิดชอบนั้นยังไม่เท่าผู้ใหญ่ ผู้หญิงก็ควรได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่เปราะบางในการที่จะถูกล่วงละเมิดทางเพศ หรือผู้ที่เกิดในประเทศไทย ก็ควรได้รับสิทธิที่จะพัฒนาสถานะให้ได้รับสัญชาติไทยมากกว่าผู้ที่ไม่ได้เกิดในประเทศไทย เป็นต้น⁵

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชดำรัส ต่อคณะรัฐมนตรีที่เข้าเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณ เมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2544 “

...ประชาชนที่อยู่ในประเทศเขามานานแล้ว แต่ก็ไม่เป็นคนไทย คือเขาไม่ถือว่าเป็นคนไทย แท้จริงเขาอยู่และเกิดในเมืองไทย แต่ก็ไม่ได้รับประโยชน์ของความเป็นไทย สิ่งนี้เป็นสิ่งที่จะต้องปฏิบัติเหมือนกัน เพราะว่าถ้าหากว่ามีคนที่อยู่ในเมืองไทย และก็มีคนน้อยใจมาก ไม่มีใครเอาใจใส่ก็จะทำให้ความมั่นคงของประเทศด้อยไป...”

สะท้อนให้เห็นถึงความห่วงใยและการไม่ควรเลือกปฏิบัติต่อคนอื่นที่ไม่มีสัญชาติไทยที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย⁶ การที่คนเข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย มีทั้งประเภทที่รัฐบาลมีนโยบายให้สัญชาติไทย อันเนื่องมาจากปัญหาการรักษาความมั่นคงของประเทศ ซึ่งแต่เดิมรัฐบาลมีนโยบายผลักดันออกนอกราชอาณาจักรทั้งหมด แต่ต่อมาโดยเหตุผล ความจำเป็นการทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศไทย ความจงรักภักดีที่มีต่อประเทศไทย หรือจากการที่บุคคลเหล่านี้

⁴ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, รายงานการวิจัย : รูปแบบในการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในพื้นที่เสี่ยงภัยกันดาร (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2546), 10-11.

⁵ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือและแนวปฏิบัติสำหรับการจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2552), 3.

⁶ เรื่องเดียวกัน, 2.

เคยอาศัยในอาณาเขตดินแดนที่เป็นของประเทศไทยมาก่อนและไม่สามารถผลักดันออกไปได้ ทำให้รัฐบาลต้องกลับมาทบทวนนโยบายการให้สัญชาติไทยแก่บุคคลประเภทนี้ รวมทั้งจากปัญหาทางด้านมนุษยธรรมและการขาดแคลนแรงงานภายในประเทศจึงยินยอมให้คนเข้าเมือง โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายอาศัยอยู่ภายใต้ข้อจำกัดและข้อกำหนดของกฎหมาย ในส่วนของประเทศไทย นอกจากปัญหาและนโยบายเกี่ยวกับการให้สัญชาติแก่คนเข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายแล้วยังมีปัญหาแทรกซ้อนของชนท้องถิ่นดั้งเดิม ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยประเภทหนึ่ง อันเป็นปัญหาเกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงภายในของประเทศในด้านการก่อการร้าย คนเข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายและชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่มีอยู่ในประเทศไทย ที่มีอยู่หลายประเภท ซึ่งในประเทศไทยมีคนต่างด้าวและชนเผ่าหลายกลุ่มที่มีสถานภาพและสิทธิไม่ชัดเจน โดยรวมผู้อพยพที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลาช้านานแต่ไม่มีชื่อในทะเบียนราษฎร และคนในประเทศใกล้เคียงที่เพิ่งอพยพเข้ามาใหม่อันเนื่องมาจากสาเหตุทางการเมือง เศรษฐกิจและความปลอดภัย คนเหล่านี้ประมาณ 1-2 ล้านคน ไม่สามารถกลับไปอยู่ในประเทศของตนได้ และมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นตามลำดับ สถานภาพที่เป็นปัญหาทำให้คนเหล่านี้ถูกละเมิดสิทธิและขาดความมั่นคง ซึ่งถ้าไม่มีการแก้ปัญหาดังกล่าว จะทำให้เกิดปัญหาทางสังคมอย่างใหญ่หลวง อันจะเป็นผลเสียต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของประเทศต่อไปในระยะยาว ถึงแม้ว่ารัฐบาลไทยได้มีความพยายามที่จะแก้ปัญหาของคนไร้สัญชาติและคนต่างด้าวอย่างต่อเนื่องแต่ก็ยังมีอุปสรรคอันเนื่องมาจากสาเหตุต่างๆ โดยเฉพาะความล้มเหลวในการนํานโยบาย กฎหมาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งเป็นผลมาจากการบริหารจัดการที่ไม่เป็นระบบ และทัศนคติในทางลบต่อชนชาวต่างด้าวของเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้ มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2548 ได้ให้ความเห็นชอบนโยบายการปฏิบัติต่อชนต่างด้าวที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย บนพื้นฐานของความเคารพในสิทธิมนุษยชน และเป็นเอกภาพของชาติไทย ในด้านนโยบายทางการศึกษาโดยกระทรวงศึกษาธิการได้ปรับแก้ระเบียบว่าด้วยหลักฐานการรับนักเรียนนักศึกษาเข้าเรียนในสถานศึกษาเพื่อให้เด็กอพยพต่างด้าว เด็กไร้สัญชาติและเด็กชนเผ่าที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรให้มีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น และเสนอคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบในคราวประชุมวันที่ 5 กรกฎาคม 2548⁷ ในการขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กเหล่านี้ จากเดิมที่เคยจำกัดให้เฉพาะบางกลุ่มและบางระดับการศึกษา มาเป็นการเปิดกว้างให้ทุกคนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ได้เข้าเรียน โดยไม่จำกัดระดับ ประเภท หรือพื้นที่การศึกษา รวมทั้งจัดสรรงบประมาณอุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายรายหัวแก่สถานศึกษาที่จัดการศึกษาให้แก่เด็กที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรและไม่มีสัญชาติไทย ตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย

⁷ กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (เอกสารประกอบการประชุมปฏิบัติการจัดทำแนวปฏิบัติคู่มือการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย ณ โรงแรมเชียงใหม่ภูคำ, 4 – 8 กันยายน 2553), 21.

ในอัตราเดียวกับค่าใช้จ่ายรายหัวที่จัดสรรให้เด็กไทย เพื่อเป็นการตอบสนองต่ออนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดแนวปฏิบัติให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและโรงเรียนทำการสำรวจเด็กที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรและสร้างความตระหนักแก่ผู้ปกครองของเด็กเหล่านี้ให้มองเห็นคุณค่าของการศึกษา และส่งลูกเข้าเรียน รวมทั้งกำหนดแนวปฏิบัติในการลงหลักฐานทางการศึกษาของเด็ก การบันทึกประวัติของเด็กที่ไม่มีเอกสารแสดงสถานะ และการประสานกับเจ้าหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทยเพื่อออกเลขประจำตัว 13 หลักให้แก่เด็ก ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าว ถ้านำไปสู่การปฏิบัติจริงจะเป็นผลดี ทำให้เด็กมีโอกาสทางการศึกษามากขึ้น^๘

ปัญหา

ปัญหาในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติมีความแตกต่างจากการจัดการศึกษาให้กับเด็กปกติหลายประการ ทั้งในแง่ความไม่แน่ใจในสถานะของบุคคลของคนไร้สัญชาติ กฎหมายที่จะรองรับสถานะของเด็กไร้สัญชาติ การจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการจัดการศึกษา ปัญหาทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองที่ส่วนใหญ่มีฐานะค่อนข้างยากจน ปัญหาสภาพแวดล้อมที่มีความลำบากในการดำรงชีวิต ภัยต่างๆ เช่น ความมั่นคงปลอดภัย โรคภัยไข้เจ็บ ความมั่นคงทางสังคม ภัยจากสงครามและการต่อสู้ ภัยธรรมชาติ ฯลฯ อีกทั้งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามแนวตะเข็บชายแดน การคมนาคม ที่ลำบากห่างไกล ทำให้เกิดปัญหาหลายประการเกิดขึ้น ปัญหาที่เกิดขึ้นของโรงเรียนที่จัดการศึกษาให้เด็กไร้สัญชาติมีความแตกต่างจากโรงเรียนปกติ จึงต้องมีวิธีการแก้ไขปัญหา สนับสนุนและช่วยเหลือที่แตกต่างจากโรงเรียนปกติ ปัญหาที่สำคัญมีดังนี้ 1) ปัญหาความยากจน ขาดแคลน ทำให้นักเรียนขาดปัจจัยจำเป็นในการดำรงชีวิต และปัจจัยจำเป็นในการมาเรียน ทั้งเครื่องเขียนแบบเรียน เสื้อผ้า อาหารกลางวัน ค่าพาหนะเดินทางมาเรียน และบางพื้นที่นักเรียนขาดความปลอดภัยในการเดินทาง นอกจากนี้เนื่องจากประชาชนมีความยากจนจึงให้ความร่วมมือกับโรงเรียนน้อย 2) ปัญหาความห่างไกลกันดาร และมีภัยต่างๆมากมาย ทำให้นักเรียนเดินทางไม่สะดวก ขาดขวัญกำลังใจ มีการย้ายบ่อยๆ ทำให้นักเรียนและครูที่บรรจุเข้ามาในพื้นที่มักจะเป็นครูบรรจุใหม่ ซึ่งขาดประสบการณ์ในการสอน นอกจากนี้การแต่งตั้งผู้บริหารมักมีปัญหา เนื่องจากมักจะได้ผู้บริหารที่ขาดคุณภาพ และโรงเรียนบางแห่งไม่มีผู้บริหารดูแล 3) ปัญหาเกี่ยวกับการก่อสร้างอาคารเรียน อาคารประกอบ บ้านพักครูที่ไม่สามารถดำเนินการก่อสร้างโดยใช้รูปแบบที่กำหนดจากส่วนกลาง และบางพื้นที่เป็นเขตหวงห้ามไม่สามารถก่อสร้างได้ อีกทั้งบางพื้นที่ห่างไกลจึงขาดผู้รับเหมา เนื่องจากต้องมีค่าใช้จ่ายในการ

^๘ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, รายงานการวิจัยโอกาสทางการศึกษาของเด็กอพยพต่างด้าวและเด็กชนเผ่าในจังหวัดสมุทรสาคร (กรุงเทพฯ : บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด, 2550), 15.

ชนส่งวัสดุอุปกรณ์ในการก่อสร้าง และเนื่องจากสภาพที่แตกต่างจากพื้นที่ปกติและมีปัญหาต่างๆ มากมาย ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่ทว่าในการจัดการศึกษา ทั้งการบริหารจัดการ การสนับสนุน การจัดสรรงบประมาณ การนำกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องมาใช้มีลักษณะเหมือนกับโรงเรียนในพื้นที่ปกติ จึงทำให้การดำเนินงานจัดการศึกษาไม่เหมาะสมหลายประการ เช่น 1) กฎระเบียบ บางอย่างไม่เอื้อ ไม่เหมาะสมในการทำงาน เช่น ระเบียบการย้ายบุคลากร การเบิกจ่าย งบประมาณ สวัสดิการของบุคลากร ฯลฯ 2) การจัดสรรงบประมาณที่มีลักษณะเหมือนกับพื้นที่ปกติ ทั้งจำนวนเงินและการใช้เกณฑ์พิจารณาเหมือนกัน ทำให้โรงเรียนในพื้นที่กั้นดารเสี่ยงภัย ซึ่งมีความขัดสนมากกว่าไม่สามารถพัฒนาได้เต็มที่ 3) การสงเคราะห์นักเรียนที่มีลักษณะและ รูปแบบเดียวกัน กับนักเรียนในพื้นที่ปกติทั้งที่นักเรียนขาดโอกาสและมีความยากจน ขาดแคลน มากกว่า 4) รูปแบบการจัดการศึกษามีลักษณะเดียวกับโรงเรียนปกติ ทั้งๆที่สภาพพื้นที่บางพื้นที่ ไม่เอื้อต่อการมาเรียนตามปกติ 5) การสอนที่เน้นการเรียนเนื้อหาวิชาการ เพื่อการสอบเรียนต่อ มากกว่าเรียนรู้วิถีชีวิต 6) นอกจากนี้เด็กไร้สัญชาติ ยังมีปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่ง ได้แก่ ปัญหาด้าน โอกาส ความเสมอภาค และความทั่วถึงทางการศึกษา เนื่องจากมีเด็กไม่ได้เข้าเรียน และไม่ได้ เรียนต่อช่วงชั้นต่างๆค่อนข้างมาก และยังมีปัญหาการออกกลางคันของนักเรียน⁹ ปัญหาสถานะ ทางกฎหมายของบุคคลในประเทศไทยก็นับเป็นอีกปัญหาที่เรื้อรังมานานอันเนื่องมาจากปัญหา ความขัดแย้งทางการเมืองของประเทศเพื่อนบ้านของไทย ที่ทำให้มีบุคคลสัญชาติอื่นเดินทางเข้า มาয়ประเทศไทย บ้างก็ไม่สามารถเดินทางกลับประเทศเดิมของตนได้อีกต่อไป บ้างก็ตั้งรกราก อยู่ในประเทศไทย ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจถึงกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ กฎหมายว่าด้วยการ ทะเบียนราษฎร และความสำคัญของการมีสถานะบุคคลของกลุ่มชนบนพื้นที่สูง กลุ่มคนชาย ขอบ และตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐเอง ทำให้บุคคลจำนวนมากตกสำรวจจากทางราชการ ปัญหาขาด การวางแผนและการจัดเก็บข้อมูลทะเบียนราษฎรที่ดี ปัญหากฎหมายไทยหลายฉบับไม่สอดคล้อง กับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป รวมไปถึงแนวนโยบายของรัฐบาลไทยที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนา สถานะของบุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทย นอกจากนี้ยังรวมไปถึงปัญหาที่ทั่วโลกกำลังประสบในยุค โลกาภิวัตน์หรือโลกไร้พรมแดน คือ ปัญหาการย้ายถิ่นและการหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานข้าม ชาติ ปัญหาต่างๆเหล่านี้ต่างมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน ทำให้ปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล ในประเทศไทยมีความซับซ้อนมากขึ้น และส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานอื่นๆ ของกลุ่มคนเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็น สิทธิในชีวิตและร่างกาย สิทธิในการศึกษา สิทธิในการที่จะได้รับการรักษาพยาบาลที่เหมาะสมหรือแม้กระทั่งสิทธิในกระบวนการยุติธรรม¹⁰

⁹ วิทยากร เชียงกุล, **สถานะการศึกษาไทย ปี2549/2550 “การแก้ไขปัญหาและการ ปฏิรูปการศึกษาอย่างเป็นระบบองคร่วม** (กรุงเทพฯ : วิ.ที ซี.คอมมิวนิเคชั่น, 2551), 22.

¹⁰ สำนักงานปลัดกระทรวง, กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือและแนวปฏิบัติสำหรับการจัด การศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ชุมชุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2552), 3 – 4.

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2545 – 2559 ระบุว่าเมื่อคำนึงถึงเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี และการศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปี ปรากฏว่ายังมีเด็กยังไม่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้มาจากครอบครัวฐานะยากจน เป็นเด็กเร่ร่อนหรืออยู่อาศัยในท้องถื่นห่างไกล และเด็กไร้สัญชาติ เหตุนี้ย่อมแสดงให้เห็นถึงการจัดการศึกษาในระบบ ยังไม่ทั่วถึงเพียงพอแก่จำนวนประชากรวัยเรียน นอกจากนั้นความเชื่อมโยงและการเทียบโอนผลการศึกษาระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยยังทำได้น้อย อีกทั้งยังขาดการสนับสนุนและการมีส่วนร่วมจากภาคอื่นๆ เข้ามาเสริมบริการการจัดการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ของระบบการศึกษาของประเทศ ผลอันเกิดจากการศึกษาในระบบที่ยังไม่เป็นไปในระดับที่น่าพอใจจนต้องเปิดโอกาสที่สอง คือ การศึกษาในรูปแบบของการศึกษานอกระบบ เพื่อรองรับประชากรที่พลาดโอกาสและพ้นการศึกษาในระบบหรือไม่ต้องการศึกษาในระบบ ให้ได้รับการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายอย่างทั่วถึง โดยเจตนารมณ์และแนวแห่งอุดมการณ์ในการจัดการศึกษา ซึ่งมุ่งให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิต ทำให้เห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งจำเป็นต้องสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้มีเครือข่ายและคลังความรู้สำหรับเป็นแหล่งทรัพยากรทางการศึกษาแก่ประชาชนให้เป็นไปอย่างกว้างขวาง ทั่วถึง และมีคุณภาพ ด้วยค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมกับสถานะภาพของแต่ละบุคคล¹¹ ประเทศไทยเองได้เล็งเห็นว่าสถานะภาพการดำรงชีวิตของบุคคลดังกล่าวไม่เอื้ออำนวยต่อความมั่นคงและสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ และมีแนวโน้มที่จะเป็นปัญหาที่กระทบต่อความมั่นคงของชาติในระยะยาวและรุนแรงหากไม่ได้รับการแก้ไขที่เหมาะสม เพื่อกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นและการยอมรับในสิทธิขั้นพื้นฐานของกลุ่มคนดังกล่าว นำมาสู่การจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคลตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 18 มกราคม 2548¹² สิทธิขั้นพื้นฐานดังกล่าวได้แก่สิทธิทางการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับพระราชดำรัสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงเป็นองค์ปาฐกในงานประชุมสัมมนาซึ่งจัดขึ้น ณ กรุงเจนีวาประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ในฐานะองค์สมาชิกสภากองทุนการศึกษาเพื่อผู้ลี้ภัยว่า

“...ยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งคนกลุ่มนี้ไม่มีชื่อปรากฏอยู่ในทะเบียนราษฎร เป็นคนไร้สัญชาติ คนที่ไม่ได้ถือสัญชาติไทยและไม่ได้ถือสัญชาติใดๆเลย รวมทั้งคนที่มาจากอีกฟากหนึ่งของชายแดน เด็กๆที่เข้าข่ายกรณีเหล่านี้ไม่สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนได้และถ้าเข้าเรียนได้เขา

¹¹ สนอง ศิริกุลวัฒนา และคนอื่นๆ, *กฎหมายการศึกษา-แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545 - 2549)* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พัฒนาหลักสูตร, 2548), 25.

¹² กระทรวงศึกษาธิการ, *คู่มือและแนวปฏิบัติสำหรับการจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, 2552), 24.

จะไม่ได้ไปรับรองจากโรงเรียนหลังจากเรียนจบการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระดับใดก็ตาม สิ่งเหล่านี้ทำให้ยากต่อการเข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาในระดับหลังประถมศึกษา และยากต่อการได้ทำงานที่ดีเมื่อพวกเขาเติบโตขึ้น...” กระทรวงศึกษาธิการจึงได้นำเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาการจัดการศึกษาให้แก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย จึงมีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2548 ดังนี้ 1) การขยายโอกาสทางการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย เป็นการเปิดกว้างให้ทุกคนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยสามารถเข้าเรียนได้โดยไม่จำกัดระดับ ประเภท หรือเขตพื้นที่การศึกษา 2) การจัดสรรงบประมาณอุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายรายหัวให้แก่สถานศึกษาที่จัดการศึกษาให้แก่กลุ่มบุคคลดังกล่าว 3) ให้กระทรวงมหาดไทยจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย เพื่อประโยชน์ในการจำแนกสถานะ 4) ให้กระทรวงศึกษาธิการจัดการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสมแก่เด็กและเยาวชนที่หนีภัยจากการสู้รบ เพื่อพัฒนาคุณภาพและการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์¹³

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาของการวิจัยและสามารถตอบปัญหาดังกล่าวได้ชัดเจน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ คือ

1. เพื่อทราบสาเหตุของการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ
2. เพื่อทราบรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

ข้อคำถามของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดข้อคำถามสำหรับการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการหาคำตอบในการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพราะสาเหตุใดจึงต้องจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ
2. รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติเป็นอย่างไร

¹³สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3. กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา. (เอกสารการประชุมโครงการศึกษาแนวทางเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับเด็กที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย ณ พรโพลินริเวอร์ไซด์รีสอร์ท อำเภอสองละมูน จังหวัดกาญจนบุรี, 9 – 10 มิถุนายน 2554)

สมมติฐานของการวิจัย

เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อความคำถามของการวิจัย ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานของการวิจัย ไว้ ดังนี้

1. เหตุผลความจำเป็นที่ต้องจัดการศึกษาให้กับเด็กไร้สัญชาติประกอบด้วยพหุปัจจัย
2. รูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กไร้สัญชาติได้แก่การจัดการศึกษาในสถานศึกษาที่ผสมผสานทั้งสามรูปแบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการทราบถึงสาเหตุของการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ และรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ เพื่อที่จะไขปัญหาว่าเพราะเหตุใดเราจึงต้องจัดการศึกษาให้แก่เด็กไร้สัญชาติมีเหตุผลและความจำเป็นอย่างไร และในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาตินี้เราควรจัดในรูปแบบใดจึงจะมีความเหมาะสม เนื่องจากสถานศึกษาเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาและพัฒนาเยาวชนให้มีคุณภาพเป็นไปตามความคาดหวังและความต้องการของสังคม โดยองค์ประกอบสำคัญในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขั้นพื้นฐาน คือ หลักสูตรที่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง เพราะในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 กำหนดสาระสำคัญ โดยในมาตรา 28 ระบุว่า หลักสูตรการศึกษาระดับต่างๆ ต้องมีลักษณะหลากหลาย ทั้งนี้ ควรจัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับโดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสม แก่วัยและศักยภาพ มาตรา 29 ระบุว่า ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรมมีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และ รู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชน ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน¹⁴ โดยปัญหาเรื่องระบบการศึกษาของรัฐในปัจจุบันคือการนำนโยบายสู่การปฏิบัตินั้น เป็นไปอย่างล่าช้าเนื่องจากขาดกระบวนการทำความเข้าใจที่เป็นรูปธรรมให้ชัดเจน ขาดความรู้ ความเข้าใจและไม่ให้ความสำคัญในการบริหารจัดการศึกษาเพื่อเด็กด้อยโอกาส นอกจากนี้

¹⁴ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2559 เข้าถึงได้จาก <http://regu.tu.ac.th/quesdata/Data/A41>.

บุคลากรทางการศึกษาพิเศษมีไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้นและกระบวนการและรูปแบบการจัดการศึกษาไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนและยังไม่ทั่วถึง¹⁵ ดังนั้นเพื่อตอบสนองต่อปัญหาเหล่านี้จึงได้มีองค์กรเอกชนองค์กรชุมชนและมูลนิธิต่างๆ เกิดขึ้นอย่างมากมายเพื่อเข้ามาช่วยเติมเต็มการทำงานของภาครัฐและเพื่อให้โอกาสทางการศึกษาแก่เด็กกลุ่มนี้อย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึงมากยิ่งขึ้นโดยมีรูปแบบ และแนวทางในการจัดการศึกษาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 หมวด 3 ระบบการศึกษาและหมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษา ที่ระบุว่า “การจัดการศึกษามีสามรูปแบบคือการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย” และ “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ”¹⁶ ซึ่งในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เพื่อศึกษาสาเหตุของการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติและรูปแบบในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ซึ่งประกอบไปด้วยกฎหมายมหาชน กฎหมายไทย ระเบียบและมติคณะรัฐมนตรี และรูปแบบการจัดการศึกษา มี 3 รูปแบบ ได้แก่การศึกษาในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย มีรายละเอียดดังนี้

กฎหมายมหาชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 (Universal Declaration of Human Rights 1948) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้รับการรับรองและประกาศโดยข้อมติสมัชชา สหประชาชาติที่ 217 เอ (III) วันที่ 10 ธันวาคมพ.ศ. 2491 ซึ่งในกฎบัตรนี้ได้มีข้อบทเกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนอยู่หลายข้อ แต่เนื่องจากในกฎบัตรไม่ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “สิทธิมนุษยชน” ไว้ว่ามีความหมายว่าอย่างไร ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติจึงได้ให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนพิจารณากร่างปฏิญญาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานโดยปฏิญญาฉบับนี้ได้รับรองหลักการของสิทธิมนุษยชนที่ว่า มนุษย์มีสิทธิติดตัวมาแต่กำเนิด มนุษย์มีศักดิ์ศรีและมีความเสมอภาคกัน ห้ามเลือกปฏิบัติต่อมนุษย์ไม่ว่าด้วยเหตุใดๆ และยังได้บัญญัติรับรองสิทธิมนุษยชนด้านต่างๆ ซึ่งได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่ง

¹⁵ สวัสดิการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1, กฎหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติราชการของสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (ชลบุรี : ม.ป.ป.), 7

¹⁶ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545, เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2559 เข้าถึงได้จาก <https://www.mwit.ac.th/~person/01-Statutes/NationalEducation.pdf>

ชีวิต สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในการทำงาน สิทธิในการศึกษา ซึ่งรัฐต่างๆ ได้ปฏิบัติตามหลักการเหล่านี้มาเป็นเวลานาน และได้นำหลักการเหล่านี้ไปบัญญัติเป็นกฎหมายภายในของตนจนถือได้ว่า ปฏิญญาฉบับนี้มีผลผูกพันในฐานะกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ดังนั้นประเทศไทยจึงมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามหลักการที่ปรากฏในปฏิญญาฉบับนี้ในฐานะกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศเช่นเดียวกันซึ่งปฏิญญาฉบับนี้ได้รับรองสิทธิในการศึกษาไว้อย่างชัดเจนในข้อ 26 ซึ่งกำหนดว่า (1) บุคคลมีสิทธิในการศึกษา การศึกษาจะเป็นสิ่งที่ให้เปล่า โดยไม่คิดมูลค่า อย่างน้อยที่สุดในขั้นประถมศึกษาและขั้นพื้นฐาน ขั้นประถมศึกษาให้เป็นการศึกษาภาคบังคับขั้นเทคนิค และขั้นประกอบอาชีพเป็นการศึกษาที่จะต้องจัดให้มีขึ้นโดยทั่วไป และขั้นสูงเป็นขั้นที่จะเปิดให้ทุกคนเท่ากันตามความสามารถ (2) การศึกษาจะมุ่งไปในทางพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์อย่างเต็มที่ และเพื่อเสริมพลังการเคารพต่อสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นมูลฐานให้แข็งแกร่ง ทั้งจะมุ่งเสริมความเข้าใจ ขันติและมิตรภาพในระหว่างประชาชาติ กลุ่มเชื้อชาติหรือกลุ่มศาสนา และมุ่งขยายกิจกรรมของสหประชาชาติเพื่อการดำรงสันติภาพ (3) ผู้ปกครองมีสิทธิก่อนผู้อื่นที่จะเลือกชนิดของการศึกษาสำหรับบุตรหลานตน เห็นได้ว่า การที่ปฏิญญาฉบับนี้ได้ใช้ถ้อยคำว่า “บุคคลมีสิทธิในการศึกษา” แสดงให้เห็นถึงการรับรองและการยืนยันถึงสิทธิของบุคคลในการที่จะได้รับการศึกษา¹⁷

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (International Covenant on Economic Social and Cultural Rights-ICESCR 1966) ที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีโดยการภาคยานุวัติเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2542 และมีผลบังคับใช้กับประเทศไทยเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2542 ที่รับรองสิทธิของทุกคนในการศึกษา “รัฐภาคีเห็นพ้องกันว่าการศึกษาจะต้องมุ่งให้เกิดการพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์และความสำนึกในศักดิ์ศรีของตนอย่างบริบูรณ์ และจะต้องเพิ่มพูนการเคารพสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน รัฐภาคีเห็นพ้องกันอีกว่าการศึกษจะต้องทำให้ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในสังคมเสรีอย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องส่งเสริมความเข้าใจ ความอดกลั้นและมิตรภาพระหว่างชาติ และกลุ่มเชื้อชาติ ชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มศาสนาทั้งปวง และสานต่อไปถึงกิจกรรมของสหประชาชาติในการดำรงไว้ซึ่งสันติภาพ” และยังระบุไว้ด้วยว่า การศึกษาขั้นประถมจะต้องเป็นการศึกษาภาคบังคับ และจัดให้ทุกคนแบบให้เปล่า

¹⁷ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, **หลักกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไปเกี่ยวกับสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน และสาระสำคัญของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม** (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2546), 11 – 12.

(ข) จะต้องจัดการศึกษาชั้นมัธยมในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งการศึกษามัธยมทางเทคนิคศึกษาและอาชีวศึกษาให้มีขึ้นโดยทั่วไป และให้ทุกคนมีสิทธิได้รับโดยวิธีการที่เหมาะสมทุกทางโดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยการนำการศึกษาแบบให้เปล่ามาใช้อย่างค่อยเป็นค่อยไป (ค) ทุกคนจะต้องสามารถได้รับการศึกษาชั้นอุดมศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน บนพื้นฐานของความสามารถโดยวิธีการที่เหมาะสมทุกทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยการนำการศึกษาแบบให้เปล่ามาใช้อย่างค่อยเป็นค่อยไป (ง) การศึกษาชั้นพื้นฐานจะต้องได้รับการสนับสนุนหรือเสริมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้สำหรับผู้ที่ไม่ได้รับหรือเรียนไม่ครบตามช่วงระยะเวลาทั้งหมดของการศึกษาชั้นประถม (จ) จะต้องดำเนินการพัฒนาระบบโรงเรียนทุกระดับอย่างแข็งขัน ให้มีระบบทุนการศึกษาที่เพียงพอ และปรับปรุงสภาพของวัสดุประกอบการสอนของครูอย่างต่อเนื่อง¹⁸

อนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพของบุคคลไร้สัญชาติ ค.ศ. 1954 มาตรา 22 อนุสัญญาฉบับนี้ได้ระบุว่า 1) รัฐที่เข้าทำสนธิสัญญาจะปฏิบัติต่อบุคคลไร้สัญชาติเช่นเดียวกับที่ได้ปฏิบัติต่อพลเมืองของตนในเรื่องการให้การศึกษาชั้นพื้นฐาน 2) รัฐที่เข้าทำสนธิสัญญาจะปฏิบัติต่อบุคคลไร้สัญชาติเท่าที่จะเป็นไปได้เช่นเดียวกัน หรือไม่ว่ากรณีใดต้องไม่น้อยกว่าที่ได้ปฏิบัติโดยทั่วไปต่อบุคคลต่างด้าวในสถานการณ์เช่นเดียวกัน ในส่วนของการศึกษานอกเหนือไปจากการศึกษาชั้นพื้นฐานและโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการเข้าถึงการศึกษาการให้การรับรองประกาศนียบัตรอนุปริญญาและปริญญาบัตรของสถานศึกษาต่างชาติ การยกเว้นค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมและการให้ทุนการศึกษา¹⁹

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1989 (Convention on the Rights of the Child 1989) สิทธิเด็กถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน เนื่องจากเด็กยังมีพัฒนาการทั้งทางร่างกาย อารมณ์ และสติปัญญาที่ยังไม่เต็มที่เช่นเดียวกับผู้ใหญ่ ฉะนั้นเด็กจึงควรได้รับการคุ้มครองและปกป้องดูแลเป็นพิเศษกว่ากลุ่มคนอื่น ทั้งนี้เพื่อให้ได้รับการพัฒนาและเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีต่อไปในอนาคต ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงมีการให้การรับรองสิทธิและการให้ความคุ้มครองแก่เด็กในรูปแบบต่างๆ ซึ่งหลักผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก (the best interests of the child principle) ถือว่าเป็นแนวทางการให้ความคุ้มครองสิทธิของเด็กอีกแนวทางหนึ่งซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อ

¹⁸ Internation Covenant on Economic Social and Cultural Rights The International Bill of Human Rights, (New York : 1966)

¹⁹ Emilie Irwin, Mark Manly, *The Protection Gaps Framework for Analysis* UNHCR, 2008.

การให้ความคุ้มครองสิทธิของเด็กในปัจจุบัน อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กประกอบด้วยบทบัญญัติ 54 ข้อ โดย 4 ข้อแรกเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิของเด็กโดยตรง ตามข้อ 28 ได้กำหนดว่า รัฐภาคี ยอมรับ สิทธิของเด็กที่จะได้รับการศึกษาบนพื้นฐานของโอกาสที่เท่าเทียมกันจะเห็นได้ว่า สนธิสัญญานี้ได้บัญญัติรับรองถึงสิทธิในการศึกษาของเด็กไว้ โดยมีได้มีการเลือกปฏิบัติไม่ว่า โดย เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น ต้นกำเนิดทางชาติ ชาติพันธุ์ หรือสังคม ทรัพย์สิน ความทุพพลภาพ การเกิดหรือสถานะอื่นๆ ของเด็ก หรือบิดา มารดา หรือผู้ปกครองตามกฎหมายตั้งนั้นเด็กทุกคน แม้ว่าจะเป็นเด็กไร้สัญชาติจึงมีสิทธิได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันและเช่นเดียวกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สนธิสัญญานี้ได้กำหนดให้ การศึกษาขั้นประถมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นบังคับ ซึ่งรัฐจะต้องจัดให้เปล่า โดยไม่คิดมูลค่า และ การศึกษาขั้นสูงจะต้องเปิดให้ทุกคนได้รับการศึกษาเท่ากันตามความสามารถ²⁰

อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1965 (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination 1965) อนุสัญญานี้ได้กำหนดหลักการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบโดยได้ กำหนดให้รัฐภาคีประกันสิทธิของบุคคลทุกคนอย่างเสมอภาคกัน โดยปราศจากการแบ่งแยกทาง เชื้อชาติ สีผิว โดยในข้อ 5 ของสนธิสัญญานี้ได้กำหนดให้บุคคลมีสิทธิในการได้รับการศึกษา และการฝึกอบรม²¹

อนุสัญญาขจัดการเลือกปฏิบัติในการศึกษา ค.ศ.1960 (Convention against Discrimination in Education 1960) อนุสัญญานี้จัดทำขึ้นตามหลักการที่บัญญัติไว้ใน ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งได้กำหนดหลักการในการไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคล และการ ยอมรับว่าบุคคลทุกคนมีสิทธิ การจำกัด ด้วยเหตุผลทางเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความ คิดเห็นทางการเมือง ชาติหรือเผ่าพันธุ์กำเนิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินการด้าน การศึกษาด้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อตัดสิทธิของบุคคลบางคนหรือกลุ่มบุคคลบางกลุ่มใน

²⁰ จิราวัฒน์ แซ่มชัยพร, “การคุ้มครองสิทธิเด็กโดยหลักผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก ตามมาตรา 3(1) แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1989” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551)

²¹ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (กรุงเทพฯ : บริษัท สไตล์ครีเอทีฟเฮ้าส์ จำกัด, 2556), 32.

การเข้าถึงการศึกษาไม่ว่าประเภทใดๆ หรือระดับใดๆ หรือเพื่อให้บุคคลบางคนหรือกลุ่มบุคคล บางกลุ่มได้รับการศึกษาที่ต่ำกว่ามาตรฐานและในข้อ 3 อนุ (a) ได้กำหนดว่า เพื่อที่จะยุติและ ป้องกันการเลือกปฏิบัติตามความหมายที่กำหนดในอนุสัญญาฉบับนี้ รัฐภาคีจะต้อง ยกเลิก บทบัญญัติ หรือคำสั่งทางปกครอง หรือทางปฏิบัติต่างๆ ที่เป็นการเลือกปฏิบัติในการศึกษา นอกจากนั้นตาม อนุ (b) ยังกำหนดว่ารัฐภาคีต้องให้ประกันว่า กฎหมายของรัฐมีการเลือกปฏิบัติ ในการเข้าศึกษาของนักเรียนในสถาบันการศึกษาตั้งนั้น อนุสัญญานี้ได้กำหนดให้รัฐต้องไม่กระทำ การใดอันเป็นการเลือกปฏิบัติในการศึกษาโดยต้องให้บุคคลมีโอกาสดำเนินการศึกษาอย่างเท่า เทียมกัน ถึงแม้ประเทศไทยจะมีได้ลงนามเป็นภาคีในอนุสัญญาฉบับนี้ ประเทศไทยก็ยังคงมี หน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิในการศึกษาของบุคคลซึ่งรวมถึงคนไร้สัญชาติด้วย²²

อนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพของคนไร้รัฐ (Convention relating to the Status of Stateless Persons) อนุสัญญาฉบับนี้ ได้กำหนดให้รัฐต่างๆ ให้การดูแล และคุ้มครองสิทธิ ต่างๆของคนไร้รัฐ (Stateless Persons) โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ โดยอนุสัญญาฉบับนี้ได้ กำหนดการให้ความคุ้มครองสิทธิในการศึกษาไว้ข้อ 22 โดยกำหนดให้รัฐภาคีของอนุสัญญาฉบับนี้ ต้องให้การดูแลคนไร้รัฐเช่นเดียวกับคนชาติ โดยต้องให้ความเคารพต่อการศึกษาระดับ ประถมศึกษา และต้องให้การดูแลคนไร้รัฐเป็นพิเศษอนุสัญญานี้ได้กำหนดให้รัฐต้องให้ความ คุ้มครองสิทธิในการศึกษาของคนไร้รัฐ โดยไม่มีเลือกปฏิบัติ จากการศึกษาถึงการรับรองสิทธิใน การศึกษาที่ปรากฏในสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมิได้ลงนามเป็นภาคี พบว่า มีการบัญญัติรับรอง สิทธิในการศึกษาเช่นเดียวกับสนธิสัญญาที่ประเทศไทยลงนามเป็นภาคี ดังนั้น ไม่ว่าประเทศไทย จะเข้าเป็นภาคีในสนธิสัญญาดังกล่าวหรือไม่ ประเทศไทยยังคงมีพันธกรณีในการรับรองสิทธิใน การศึกษาของคนไร้สัญชาติอยู่เช่นเดิม²³

กฎหมายไทยกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 ได้บัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ ดังนี้ มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และ ความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง มาตรา 49 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการ รับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่งและ

²² เรื่องเดียวกัน. 36.

²³ เรื่องเดียวกัน. 41.

การสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ²⁴

พระราชบัญญัติการศึกษาชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 10 การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคล ซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ²⁵

มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2548 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการ คือ ยุทธศาสตร์การให้สิทธิขั้นพื้นฐานแก่บุคคลที่มีปัญหาสถานะและสิทธิ คือ สิทธิทางการศึกษาที่กระทรวงจัดให้แก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย²⁶

รูปแบบการจัดการศึกษา

การศึกษาในระบบ (Formal Education) เป็นการศึกษาที่มีรูปแบบและระบบแบบแผนชัดเจน มีการกำหนดวัตถุประสงค์ หลักสูตรวิธีการจัดการเรียนการสอน การวัดผล และการประเมินผลที่แน่นอน วัตถุประสงค์ของการศึกษาในระบบ 1) ถ่ายทอดหรือ ปลูกฝัง เนื้อหาความรู้ ความเข้าใจที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้ได้รับการศึกษาวางตัวได้เหมาะสมในสังคม และมีความสามารถประกอบอาชีพตามความถนัด ความสนใจ หรือตามโอกาสของแต่ละบุคคล 2) เตรียมเด็กก่อนวัยเรียนให้มีความพร้อมในการเรียนรู้และจัดให้เด็กในวัยเรียน ได้รับการศึกษา

²⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 124, ตอนที่ 47 ก (24 สิงหาคม 2550.): 1 – 24.

²⁵ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (กรุงเทพฯ : พิมพ์ลักษณ์, 2546)

²⁶ กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือและแนวปฏิบัติสำหรับการจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, 2552), 24.

เพื่อเรียนรู้และพัฒนาตนเองต่อเนื่องเพื่อให้มีพัฒนาการ ทั้งทางร่างกาย เซาว์นปัญญา ความสนใจที่เหมาะสมมีความพร้อมในการศึกษาระดับสูงขึ้นไป 3) เพื่อพัฒนาเด็กในวัยเรียนทุกระดับ ให้ได้รับการศึกษา เพื่อประโยชน์สำหรับการเตรียมตัวระดับพื้นฐาน และเพื่อมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพการงานต่อไป 4) ตอบสนองความต้องการทางการศึกษาระดับสูงในเชิงคุณภาพ มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสได้พัฒนาความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน เพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพ ซึ่งอาจดำเนินการโดยสถาบันอุดมศึกษา ที่เน้นการวิเคราะห์วิจัยระดับสูง มุ่งคิดค้นเนื้อหาสาระที่แปลกใหม่จากเดิม นอกจากนี้ยังรวมถึงการฝึกอบรมเฉพาะทางเช่น ด้านการเกษตร การอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์สุขภาพ เป็นต้น 5) พัฒนาศักยภาพของบุคคลเต็มความสามารถและตอบสนองวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศ เน้นพัฒนากลุ่มเป้าหมายในลักษณะบูรณาการ คือ มีความสมบูรณ์ครบถ้วนทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา คุณธรรม ความคิด ความสำนึก ความรับผิดชอบ ฯลฯ ซึ่งตามปกติเป็นหน้าที่ของสถานศึกษา และอาจจัดเสริมเติมในลักษณะฝึกอบรมเฉพาะหรือแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอนปกติ²⁷

การศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นและหลากหลายรูปแบบ ไม่มีข้อจำกัดเรื่องอายุและสถานที่โดยมุ่งหมายให้เป็นการศึกษา เพื่อพัฒนา คุณภาพมนุษย์ มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน สื่อ การวัดผล และประเมินผลที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งอาจแบ่งได้ 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ ประเภทความรู้พื้นฐานสายสามัญประเภทความรู้และทักษะอาชีพ และประเภทข้อมูลความรู้ทั่วไปหลักการของการศึกษานอกระบบ 1) เน้นความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุมและทั่วถึง 2) ส่งเสริมการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความยืดหยุ่นในเรื่อง กฎเกณฑ์ ระเบียบต่าง ๆ 3) จัดการศึกษาให้สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายให้เรียนรู้ในสิ่งที่สัมพันธ์กับชีวิต 4) จัดการศึกษาหลากหลายรูปแบบคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้สอนไม่ได้จำกัดเฉพาะครู อาจจะเป็นผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานหรือจากท้องถิ่น²⁸ การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาที่มุ่งจัดให้กลุ่มเป้าหมายได้พัฒนาชีวิตและสังคม โดยมีหลักการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่ยังขาดโอกาสพลาดหรือขาดโอกาส

²⁷ การศึกษาในระบบ, เข้าถึงเมื่อ 11 มีนาคม 2558, เข้าถึงได้จาก <https://panchalee.wordpress.com>.

²⁸ การศึกษานอกระบบ, เข้าถึงเมื่อ 21 มีนาคม 2558, เข้าถึงได้จาก http://mediathailand.blogspot.com/2012/05/blog-post_2584.html

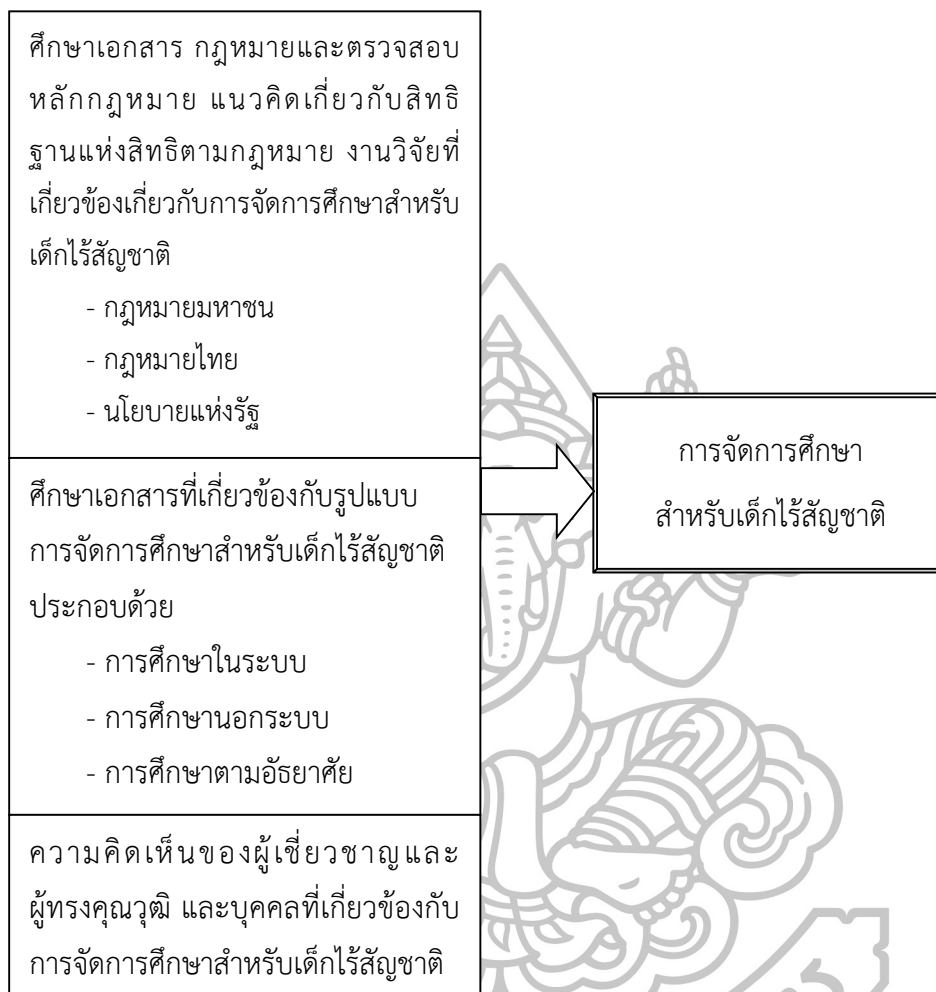
ทางการศึกษาในระบบโรงเรียนได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ ฝึกทักษะ ปลูกฝังเจตคติที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และการประกอบสัมมาชีพ อีกทั้งสามารถปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของวิทยาการต่าง ๆ ที่เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วได้อย่างมีความสุขตามควร แก่อัตภาพ งานด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียนหมายถึง การจัดการกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน โดยมีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ชัดเจน กิจกรรมการศึกษาดังกล่าว มีทั้งที่จัดกิจกรรมโดยเอกเทศ และเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกโรงเรียนนั้น เป็นทั้งหน่วยงานที่มีหน้าที่ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยตรง และ หน่วยงานอื่น ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนชุมชนที่อาศัย การศึกษาเป็นเครื่องมือนำไปสู่วัตถุประสงค์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม ในทางทฤษฎีจึงได้นับเนื่องเอาการศึกษานอกโรงเรียนเป็นระบบหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต ที่มีส่วนเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นและต่อเนื่องกับการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ทำให้การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นความหวังของวงการการศึกษา และเป็นกลไกที่สำคัญของรัฐในการพัฒนาคุณภาพของคนส่วนใหญ่ในประเทศได้ การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงถือเป็นกระบวนการของการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งมีภารกิจสำคัญที่จะต้องให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตตามมาตรฐานของสังคมที่เป็นสิทธิที่คนทุกคนพึงได้รับการศึกษา นอกจากนี้ยังจะต้องได้รับการศึกษาที่ต่อเนื่องจากการศึกษาขั้นพื้นฐานของชีวิต เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพของตน สรุป การศึกษานอกระบบ เป็นกระบวนการจัดการศึกษาให้ผู้พลาดโอกาสเรียนจากระบบการศึกษาปกติ หรือผู้ต้องการพัฒนาตนเอง ได้รับการเรียนรู้ โดยเน้นการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียน ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานตามสิทธิมนุษยชนที่ทุกคนพึงได้รับดังกล่าว ส่งผลให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้อย่างแท้จริง เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ที่กว้างขวางและเป็นไปในอัตราที่รวดเร็ว อันจะส่งผลให้ประเทศมีศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาโดยรวมเพิ่มสูงขึ้น อีกทั้งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะเป็นการพัฒนาที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยมุ่งเน้นให้คนมีคุณธรรมนำความรู้ อันจะเป็นสะพานทอดนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาต่อไป²⁹

²⁹ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี. 2546), 43.

การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง การศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากชุมชน จากแหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีลักษณะที่สำคัญคือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน และไม่มีการสอบ ไม่มีการรับประกาศนียบัตร มีหรือไม่มีสถานที่แน่นอนเรียนที่ไหนก็ได้ ลักษณะการเรียนส่วนใหญ่เป็นการเรียนเพื่อความรู้และนันทนาการ อีกทั้งยังไม่จำกัดเวลาเรียน สามารถเรียนได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิตในมาตรา 15 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช 2542 นิยามว่า การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษานอกโรงเรียนที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ การศึกษาตามอัธยาศัย ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) ที่เติมเต็มความต้องการของปัจเจกที่ต้องการเรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆ นอกเหนือการเรียนในระบบโรงเรียน โอกาสของการเรียนรู้ตามอัธยาศัย เกิดขึ้นในสถานที่ต่างๆ และจากสื่อต่างๆ โดยสรุป การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการจัดศึกษาเพื่อให้คนได้เรียนรู้จากบุคคล ครอบครัว ชุมชน สื่อ หรือแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิงและพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีความยืดหยุ่นอย่างมากในเรื่องเนื้อหา ระยะเวลาเรียน กลุ่มเป้าหมาย มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอันจะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต³⁰

จากการศึกษากฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายและระเบียบ มติคณะรัฐมนตรี แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อประกอบการพิจารณาถึงรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ข้อมูลที่ได้ทั้งจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมทั้งข้อมูลจากภาคสนาม แล้วกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะรูปแบบการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ เท่านั้น ดังแผนภูมิที่ 1 ดังต่อไปนี้

³⁰ การศึกษาตามอัธยาศัย, เข้าถึงเมื่อ 21 มีนาคม 2558, เข้าถึงได้จาก http://education.dusit.ac.th/edu_doc/news/new250110.html



แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา : National Education Act B.E. 2542 (1999) and Amendments (Second National Education Act B.E. 2545 (2002)) 7-8.

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันในความหมายของข้อมูลที่ผู้วิจัยนำเสนอ ผู้วิจัยจึงกำหนดความหมายหรือคำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย เป็นนิยามศัพท์เฉพาะดังนี้

1. เด็กไร้สัญชาติ หมายถึง เด็กที่ไร้หลักฐานทางทะเบียนราษฎร มีสองประเภท ได้แก่เด็กที่เกิดในประเทศไทย แต่ไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนในระบบเนื่องจากตกสำรวจหรือผู้ปกครองไม่ได้แจ้งเกิดหรือแจ้งขึ้นทะเบียนสถานะบุคคล และเด็กที่อพยพจากประเทศเมียนมาเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย ซึ่งไม่ได้รับการรับรองให้มีสัญชาติเมียนมาและไม่ได้การรับรองสถานะให้มีสัญชาติไทย

2. รูปแบบการจัดการศึกษา หมายถึง รูปแบบการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 15 มีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (There shall be three types of education: formal, non-formal, and informal)

2.1 การจัดการศึกษาแบบที่พักนอน หมายถึง รูปแบบการจัดการศึกษาที่สถานศึกษาจัดที่พักนอนสำหรับนักเรียน ซึ่งมี 4 ลักษณะ ดังนี้ ลักษณะที่ 1 โรงเรียนสร้างที่พักนอนนักเรียนบ้านไกลที่มีปัญหาไปกลับบ้านไม่ได้ มีอาหารรับประทานมื้อเช้า กลางวัน และเย็น ลักษณะที่ 2 นักเรียนพักร่วมกับครอบครัวในหมู่บ้านหรือชุมชน ลักษณะที่ 3 นักเรียนพักในวัด ลักษณะที่ 4 องค์การบริหารส่วนตำบลสร้างที่พักให้นักเรียนและมีรถรับส่งผู้เรียนมาโรงเรียน โดยลักษณะที่ 2 – 4 โรงเรียนสนับสนุนงบประมาณอาหารเช้า-เย็น

2.2 การจัดการศึกษาแบบส่งเสริมอาชีพและทักษะชีวิต หมายถึง รูปแบบการศึกษาที่สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนและอบรมส่งเสริมด้านทักษะอาชีพและทักษะชีวิต เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นพบความถนัดของตนเอง เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพ เตรียมความพร้อมการทำงานในขั้นต้น และการเรียนต่อในระดับสูงทางด้านสายอาชีพ

2.3 การจัดการศึกษาบนพื้นฐานแนวคิดภูมิสังคม หมายถึง รูปแบบการจัดการศึกษาที่สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนตามสภาพบริบทภูมิศาสตร์และภูมิสังคมของผู้เรียน และชุมชน ได้แก่การจัดการศึกษาโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและท้องถิ่นเป็นฐาน และการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

2.4 การจัดการศึกษารูปแบบคละชั้น หมายถึง การจัดการเรียนรู้แบบคละชั้น สำหรับเด็กต่างชั้น ต่างกลุ่มอายุ ซึ่งมีความสามารถต่างกัน แต่นำมาจัดการเรียนรู้พร้อมกัน โดยมากมักจะจัดรวมกันเป็นชั้นเดียว

2.5 การจัดการศึกษาแบบห้องเรียนเคลื่อนที่ หมายถึง การจัดการเรียนรู้โดยใช้พื้นที่เป็นฐานการจัดการเรียนการสอนโดยนำห้องเรียนเข้าไปสอนหนังสือในชุมชนที่มีประชากรวัยเรียนอาศัยอยู่แต่ไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียน เนื่องจากผู้ปกครองจึงให้ความสำคัญกับการหาเลี้ยงชีพมากกว่าการส่งเสริมที่จะให้บุตรหลานได้รับการศึกษา

2.6 การจัดการศึกษาแบบศูนย์เครือข่าย หมายถึง รูปแบบการจัดการศึกษาที่สถานศึกษาร่วมมือกันจัดการศึกษาในนามของกลุ่มเครือข่าย หรือสำนักงานเขตพื้นที่ และหน่วยงานอื่น เพื่อร่วมกันในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนที่อยู่ห่างไกลไม่สามารถเข้ารับบริการทางการศึกษาได้

2.7 การจัดการศึกษาแบบ 1 โรงเรียน 3 ระบบ หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยพร้อมกันในสถานศึกษา

2.8 การจัดการศึกษาแบบทวิภาษา หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาโดยใช้ภาษาสองภาษาเป็นสื่อการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยใช้ภาษาแม่ (ภาษาที่ 1 หรือภาษาที่ใช้ในชุมชน) เป็นฐานในการเรียนรู้ผ่านการฟังพูดและอ่านเขียน และเชื่อมโยงไปสู่ภาษาราชการ (ภาษาไทยหรือภาษาที่ใช้ในโรงเรียน)

บทที่ 2

การดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “การจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ” เป็นการจัดการศึกษาให้แก่บุคคลที่ไม่มีสัญชาติ หรือไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรให้มีโอกาสทางการศึกษาและมีคุณภาพอย่างทั่วถึงด้วยรูปแบบที่หลากหลายตามบริบทของพื้นที่ที่สถานศึกษาตั้งอยู่โดยเน้นความเป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติ เพราะกฎแห่งความแตกต่าง ความเสมอภาคในการรับการศึกษา ตามกฎหมายระหว่างประเทศที่รับรองสิทธิในการศึกษาทั้งในรูปแบบจารีตประเพณีระหว่างประเทศ และสนธิสัญญาระหว่างประเทศ ทั้งสนธิสัญญาที่ประเทศไทยได้ลงนามเป็นภาคี และที่ประเทศไทยไม่ได้ลงนามเป็นภาคี กฎหมายของไทย เช่น รัฐธรรมนูญที่บุคคลจะต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีอย่างทั่วถึงมีคุณภาพ นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ยังได้ระบุไว้ในมาตรา 10 เกี่ยวกับการจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย นโยบายของรัฐที่ออกมาในรูปแบบของมติคณะรัฐมนตรี ระเบียบวิธีปฏิบัติต่างๆ การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ทราบสาเหตุของการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ 2) ทราบรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) งานวิจัยฉบับนี้จึงอาศัยเครื่องมือในการวิจัยที่หลากหลาย เพื่อให้ได้คำตอบที่มีความน่าเชื่อถือและบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ โดยมีวิธีการวิจัยประกอบด้วยกระบวนการวิจัย 2 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปตามระเบียบวิธีวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยได้ดำเนินงานตามแผนภูมิที่ 2 โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร ตรวจสอบหลักกฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

จุดมุ่งหมายของการดำเนินการ เพื่อทราบสาเหตุของการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ

การศึกษาสาเหตุในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ เป็นการศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร มีรายละเอียด ดังนี้

1. การศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายในประเทศ มติคณะรัฐมนตรี ระเบียบต่างๆ แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากตำรา เอกสาร ข้อมูลสารสนเทศ งานวิจัยต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศจากสื่อหลายหลากทั่วไปและสื่ออิเล็กทรอนิกส์
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบบันทึกข้อมูลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดของการวิจัยที่กำหนดไว้
3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยผู้วิจัยสร้างโดยจำแนกตามประเด็นที่ศึกษาสาเหตุ ความจำเป็นในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้การจดบันทึก ถ่ายภาพหรือถ่ายเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัยเพื่อนำมาวิเคราะห์ต่อไป
5. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูลหลักฐาน ร้อยรอยหลักฐานและเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

จุดมุ่งหมายของการดำเนินการ เพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ในขั้นตอนนี้เป็นการนำข้อมูลจากการศึกษาทั้ง 3 ส่วนมาสร้างเป็นแนวปฏิบัติ มีรายละเอียดดังนี้

ข้อมูลส่วนที่ 1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หลักการ แนวคิด ทฤษฎี ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

ข้อมูลส่วนที่ 2 ข้อมูลที่ได้จากการลงภาคสนาม โดยการสังเกต การสัมภาษณ์ การสอบถาม ของ โรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง มาสร้างเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

ข้อมูลส่วนที่ 3 ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ จากแบบสอบถามความเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษา สำหรับเด็กไร้สัญชาติ

ผู้วิจัยวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากทั้ง 3 ส่วนแล้วนำมาสร้างเป็นร่างรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ





แผนภูมิที่ 2 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด ผู้วิจัยจึง กำหนดระเบียบวิธีวิจัยซึ่งประกอบด้วย แผนแบบการวิจัย ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ตัวแปรที่ ศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล และการ วิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แผนแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในลักษณะการ วิเคราะห์เอกสารและรวบรวมข้อมูลด้วยพหุวิธีการ

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการศึกษา สำหรับเด็กไร้สัญชาติ ประกอบด้วย การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อรรถาศัย

แหล่งข้อมูลในการวิจัย

ผู้วิจัยจำแนกออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

1. แหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ได้แก่ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หลักการ แนวคิด ทฤษฎี ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้ สัญชาติ ข้อมูลจากภาคสนามที่ได้จากการศึกษาเอกสารของโรงเรียนที่เป็นตัวอย่างกรณีศึกษา

2. แหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคลในการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้ สัญชาติ ผู้วิจัยจำแนกเป็น 3 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

2.1 ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์จากโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล

2.2 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ให้ความคิดเห็นในการตรวจสอบความสอดคล้องเกี่ยวกับ รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ระดับกรม และ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญระดับเขตพื้นที่ การศึกษา

2.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในสถานศึกษาที่เป็นโรงเรียน Best practices ในการจัด การศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ของสำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีหลายประเภทประกอบด้วย

แบบสังเกต (Observation) เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เพื่อสังเกตการบริหารงานของผู้อำนวยการโรงเรียน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู โดยเน้นการสังเกตแบบแผนพฤติกรรมที่เป็นวิถีชีวิตประจำวันของบุคลากรในสถานศึกษา การมาปฏิบัติงาน การปฏิบัติงานตามหน้าที่ต่างๆ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของบุคลากร ผู้บริหารและนักเรียน การสังเกตการประชุมต่างๆ รวมทั้งสภาพบริบททั่วไปของสถานศึกษา

แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or guided interviews)และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) เพื่อให้ทราบข้อมูลในเชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีขั้นตอนการสร้างแต่ละประเภท ดังต่อไปนี้

ฉบับที่ 1 แบบสังเกต เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ มีวิธีการสร้างดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ
2. กำหนดกรอบแนวคิด ขอบเขต ของการสังเกตให้ครอบคลุมเนื้อหาของการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ
3. สร้างแบบสังเกตตามกรอบแนวคิดที่กำหนด ซึ่งเป็นแบบสังเกตร่องรอยที่ปรากฏอยู่ (Unobtrusive observation)
4. นำแบบสังเกตที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบประเด็นการสังเกตว่าครอบคลุมหรือไม่ และปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา
5. นำแบบสังเกตที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น แล้วนำไปทดลองใช้เพื่อดูความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเชื่อมั่นของเครื่องมือ
6. นำเครื่องมือที่สมบูรณ์ไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

ฉบับที่ 2 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างโดยใช้การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or guided interviews) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) เพื่อให้ทราบข้อมูลในเชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ มีวิธีการสร้างดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ
2. กำหนดกรอบแนวคิด ขอบเขต ของการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมเนื้อหาของการวิจัย
3. สร้างแบบสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดที่กำหนด
4. นำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบประเด็นการสัมภาษณ์ว่าครอบคลุมหรือไม่
5. นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น แล้วนำไปทดลองใช้เพื่อดูความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเชื่อมั่นของเครื่องมือ
6. นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุง แก้ไขให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นแล้วนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ด้วยเหตุที่การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพ ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนลุ่มลึก มีความชัดเจนเพียงพอสำหรับการตอบปัญหาของการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยมีแนวดำเนินการ ดังนี้

1. การเข้าสู่สนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล (Field Studies)

หลังจากที่ได้คัดเลือกสถานศึกษาที่เป็นกรณีศึกษาแล้ว ผู้วิจัยได้ขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยเพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลถึงผู้อำนวยการสถานศึกษาทั้ง 5 โรงเรียน โดยกำหนดเวลาเก็บข้อมูลในสถานศึกษาแต่ละแห่ง ทั้งนี้ได้ชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยว่าผู้วิจัยต้องการศึกษาสภาพการดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติของสถานศึกษารวมทั้งชี้แจงขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล เริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคม 2557 ถึง เดือนกรกฎาคม 2558

ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเป็น 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 เป็นขั้นตอนการแนะนำตัว เนื่องจากผู้วิจัยตระหนักดีว่าผู้วิจัยมีบทบาทเป็นผู้สังเกตการณ์ แม้จะอยู่ต่างสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ตามแต่อาจส่งผลต่อความรู้สึกของผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และอาจนำไปสู่การได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกับสภาพที่แท้จริงการแนะนำตัวอย่างเปิดเผยและจริงใจน่าจะได้รับ ความไว้วางใจจากผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูมากกว่า ดังนั้น ผู้วิจัยจึงแสดงตนว่าเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาวิชาการบริหารการศึกษาและกำลังทำวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

ขั้นที่ 2 เป็นระยะของการเข้าสู่สนาม วิธีการที่ผู้วิจัยเลือกใช้เพื่อช่วยในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้บริหารโรงเรียน และคณะครูในสถานศึกษา คือ การวางท่าที่อ่อนน้อมถ่อมตนและมีความเป็นกันเอง เพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษาไม่รู้สึกกังวลใจต่อสถานภาพของผู้วิจัย และพยายามเข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่างๆอย่างสงบ พร้อมทั้งนี้ได้หาผู้นำทางที่จะแนะนำผู้วิจัยให้รู้จักกับสภาพของสถานศึกษาและชุมชน โดยส่วนมากได้แก่ครูที่อยู่ในสถานศึกษานั้นมายาวนานและรู้จักบริบทของสถานศึกษา ชุมชนรวมทั้งครูคนอื่นๆ การศึกษาในขั้นตอนนี้ได้เริ่มจากวิธีการขอศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนาสถานศึกษา แผนปฏิบัติการ รายงานผลการปฏิบัติงาน เป็นต้น หลังจากได้ศึกษาเอกสารต่างๆและเริ่มคุ้นเคยกับสถานที่และบุคคลแล้ว ก็เริ่มการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ (Information Interview) กับครูและบุคคลในชุมชน โดยเริ่มจากการขอสัมภาษณ์และสนทนากับผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับสภาพทั่วไปและแนวทางการดำเนินงานในการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติของสถานศึกษา ปัญหาและอุปสรรค หลังจากนั้นก็ขอสัมภาษณ์และพูดคุยกับคณะครูต่อนักเรียน โดยมีทั้งการพูดคุยสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวและแบบองค์คณะ รวมทั้งการสังเกตโดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของสถานศึกษา แล้วจึงได้ออกมาสัมภาษณ์บุคคลภายนอกที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ เช่น เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองบ้านเมือง ผู้นำชุมชน ผู้ปกครองและชุมชน ระหว่างนั้นผู้วิจัยได้ทำแผนที่ 2 ประเภทคือ 1) แผนที่ทางกายภาพ (Physical Map) เพื่อให้ทราบข้อมูลทางกายภาพของสถานศึกษาและชุมชน 2) แผนที่สังคม (Social Map) เป็นการเก็บข้อมูลสถานภาพบทบาท และความสัมพันธ์ของครูในสถานศึกษาเพื่อให้ทราบข้อมูลทางสังคมของสถานศึกษาและเป็นประโยชน์อย่างมากในการวางตัวของผู้วิจัยข้อมูลทั้ง 2 ส่วนนี้ ผู้วิจัย ได้นำเสนอไว้ในข้อมูลเบื้องต้นของสถานศึกษาแต่ละแห่ง

ขั้นที่ 3 ขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติของโรงเรียน ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงลึกด้วยวิธีการต่างๆ ได้แก่ การขอศึกษาเอกสารทางทะเบียน การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน การจัดทำหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการสังเกตกระบวนการและวิธีการสอนของครู การสังเกตและการเข้าร่วม

กิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษาข้อมูลส่วนนี้ได้นำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษา

ขั้นที่ 4 ขั้นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านนโยบาย(Key Informants) โดยการขอเข้าสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลระดับผู้กำหนดนโยบายในการดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ โดยเป็นการขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์เพื่อขอข้อมูลโดยตรงเพื่อสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบทิศทาง และนโยบายการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

2. การสังเกต (Observation)

ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อสังเกตการบริหารงานของผู้อำนวยการโรงเรียนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู โดยเน้นการสังเกตแบบแผนพฤติกรรมที่เป็นวิถีชีวิตประจำวัน(Way of Life)ของบุคลากรในสถานศึกษา การมาปฏิบัติงาน การปฏิบัติงานตามหน้าที่ต่างๆ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของบุคลากร ผู้บริหารและนักเรียน การสังเกตการณ์ประชุมต่างๆ รวมทั้งสภาพบริบททั่วไปของสถานศึกษา ตลอดจนการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนและผู้ปกครองในการร่วมกันพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียน

3. การสัมภาษณ์ (Interview)

เป็นแบบสัมภาษณ์โดยใช้การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or guided interviews) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) เพื่อให้ทราบข้อมูลในเชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ เพื่อให้เก็บข้อมูลด้านข้อเท็จจริงด้านความคิดเห็น และเจตคติ เป็นต้น

การจัดกระทำข้อมูล

หลังจากที่ผู้วิจัยได้จัดเก็บข้อมูลแล้ว ขั้นตอนทีกระทำต่อไปก็คือ การลดทอนข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งการจัดกระทำข้อมูลใน 2 ขั้นตอนแรก ผู้วิจัยได้จัดทำควบคู่ไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูล และขั้นตอนสุดท้ายคือการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มานำเสนอโดยการเขียนเป็นรายงานการวิจัย

1. การลดทอนข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการบันทึกภาคสนาม อ่านทบทวนเพื่อสร้างข้อสรุปที่น่าสนใจและเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา เขียนใส่สมุดและจัดพิมพ์เก็บไว้ แยกแยะลักษณะตามประเด็นและหัวข้อเรื่องที่กำหนดไว้ในกรอบแนวคิดการวิจัย

2. การตรวจสอบข้อมูล นอกจากผู้วิจัยศึกษาข้อมูลที่ต้องการศึกษาแล้ว ช่วงเวลาที่เก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลในด้านความตรงและ

ความเที่ยงของข้อมูล โดยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ตามวิธีการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการ 3 วิธีการ คือ 1) การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) คือการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน ได้แก่ การสัมภาษณ์บุคคลกลุ่มต่างๆ เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ และการสอบถามเกี่ยวกับทักษะในการบริหารจัดการของผู้อำนวยการจากบุคคลกลุ่มต่างๆ มีความแตกต่างกันหรือสอดคล้องกันอย่างไร 2) การตรวจสอบด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) พิจารณาว่าเมื่อมีการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละประเด็นเมื่อใช้แนวคิด ทฤษฎีต่างกัน การแปลความหมายที่ได้จะมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร 3) การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) พิจารณาว่าเมื่อใช้วิธีการต่างๆ เก็บรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกัน ได้แก่ การศึกษาถึงแบบแผนการปฏิบัติงาน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตการสัมภาษณ์ ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ข้อมูลที่ได้จะมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และรวมทั้งการตรวจสอบด้านผู้เก็บรวบรวมข้อมูล พิจารณาว่าเมื่อผู้เก็บรวบรวมข้อมูลหลายคนเก็บในประเด็นเดียวกันจะมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยลงเก็บข้อมูลภาคสนาม ไม่ว่าจะเป็นการสังเกต การสัมภาษณ์ และการศึกษาเอกสารนั้น ผู้วิจัยจะใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนามควบคู่กันไป โดยมีการตรวจสอบและตีความข้อมูลตลอดเวลาขณะที่ปฏิบัติการภาคสนาม มีการจัดทำบันทึกภาคสนามไว้อย่างละเอียดและเป็นระบบ พร้อมทั้งได้มีการทำดัชนี (Index) ตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่ได้กำหนดไว้เพื่อตอบปัญหาการวิจัย สำหรับวิธีวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ข้อมูลที่ได้นั้นผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป มีรายละเอียด ดังนี้

1. การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่จำแนกตามประเด็นของกรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อสร้างเป็นข้อสรุปเบื้องต้นจากข้อมูลที่เป็นเอกสารของโรงเรียน

2. การวิเคราะห์โดยการจำแนกประเภทข้อมูล (Typological Analysis) คือการจำแนกประเภทข้อมูลเป็นชนิดๆ ทั้ง โดยใช้แนวคิดทฤษฎี และไม่ใช้แนวคิดทฤษฎี

3. การเปรียบเทียบข้อมูล (Comparison) โดยการนำข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบปรากฏการณ์ที่ได้จากการที่ผู้วิจัยสังเกตหลายๆ เหตุการณ์เพื่อหาความสัมพันธ์ ความสอดคล้องหรือความขัดแย้งของข้อมูลนำมาเปรียบเทียบข้อมูล โดยทำเป็นตารางหาความสัมพันธ์ของข้อมูลต่างๆ เป็นต้น

4. การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) เป็นการตีความสร้างข้อสรุปจากรูปธรรม หรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น ถ้าข้อสรุปนั้นยังไม่ได้รับการยืนยันก็ถือเป็นสมมติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis)

หลังจากที่ผู้วิจัยลงเก็บข้อมูลภาคสนามแล้ว และมีข้อมูลที่ได้มีครบถ้วนเพียงพอต่อการตอบคำถามของการวิจัยและเพียงพอต่อการนำมาสร้างข้อสรุปเบื้องต้นตามกรอบแนวคิดของการวิจัยแล้ว ขั้นตอนต่อไปก็คือ นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ต่อไป

การสังเคราะห์ผลการศึกษา

การสังเคราะห์ผลการศึกษาเป็นการนำข้อค้นพบจากการศึกษามาสังเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นข้อความรู้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยนำข้อสรุปต่างๆ มาเชื่อมโยงจนเป็นโครงสร้างของข้อสรุปที่สามารถตอบคำถามการวิจัยได้

สรุป

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ” จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อทราบสาเหตุของการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ 2) เพื่อทราบรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวิธีการดำเนินงาน 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร ตรวจสอบหลักกฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ขั้นตอนที่ 2 นำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ได้แก่ สถานศึกษาที่จัดการศึกษาให้แก่เด็กไร้สัญชาติ ที่เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 5 โรงเรียน ตัวแปรที่ศึกษา คือ ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ประกอบด้วย การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต การสัมภาษณ์ และการศึกษาเอกสาร

บทที่ 3

สาเหตุในการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ

การวิจัยครั้งนี้มีในบทนี้วัตถุประสงค์ เพื่อทราบสาเหตุของการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรม ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาประกอบการศึกษาหาสาเหตุของการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ ประกอบด้วย แนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ กฎหมาย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

แนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา

ในปัจจุบันสังคมโลกต่างให้ความสำคัญกับกระแสสิทธิมนุษยชนและกระแสประชาธิปไตย ว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิได้รับความเป็นธรรมในสิทธิที่ตนเองควรจะได้รับตั้งแต่แรกเกิด คือ สิทธิที่จะต้องอยู่รอด สิทธิในการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายและสิทธิที่จะได้รับการศึกษาและฝึกอบรมที่สอดคล้องกับสภาพสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่ความรู้คืออำนาจ การเรียนรู้จึงกลายเป็นเรื่องสำคัญและมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคน ผู้ที่เข้าถึงความรู้ได้มากกว่าจึงได้เปรียบผู้ที่เข้าถึงความรู้ได้น้อยกว่า ด้วยเห็นความสำคัญของการศึกษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 บัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย”²¹ รัฐบาลจึงต้องจัดการศึกษาให้กับเด็กในวัยเรียนทุกเชื้อชาติ ศาสนา รวมทั้งเด็กที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรและเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 10 บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและโอกาสในการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้หรือมีร่างกายพิการหรือทุพพลภาพหรือบุคคลที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้หรือไม่ผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิ

²¹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 124, ตอนที่ 47 ก (24 สิงหาคม 2550.): 1 – 24.

และโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ²² ดังนั้นความเสมอภาคทางการศึกษาจึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญในหลักการจัดการศึกษา คำว่า ความเสมอภาค (Equality) มีความหมายได้หลายลักษณะซึ่งขึ้นอยู่กับหลักที่ใช้ในการพิจารณา หากพิจารณาตามหลักสิทธิมนุษยชน ความเสมอภาคหมายถึง ความเท่าเทียมของมนุษย์ทุกคนในการได้รับสิทธิพื้นฐานตามหลักสิทธิมนุษยชน โดยผ่านการปฏิบัติต่อกันระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ ด้วยความเคารพต่อสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หากพิจารณาตามหลักกฎหมาย ความเสมอภาคหมายถึงหลักการพื้นฐานของความยุติธรรมที่กำหนดให้มีการปฏิบัติต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ อย่างเท่าเทียมกัน หากพิจารณาโดยยึดตามระบอบประชาธิปไตย ความเสมอภาคหมายถึงการที่ประชาชนทุกคนในประเทศมีความเท่าเทียมกันในเรื่องสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐาน²³ สำหรับความเสมอภาคทางการศึกษา (Equality of Education) ได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ ดังนี้ กอร์ดอน (Gordon) ให้ความหมายของความเสมอภาคทางการศึกษาว่ามีความหมายครอบคลุมสภาพการณ์ 4 ประการ ดังนี้ 1) การมีหลักประกันแก่บุคคลทุกคนที่จะได้ศึกษาตลอดช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งตามความสามารถของสติปัญญาของตน 2) การที่บุคคลมีโอกาสดำเนินการทางการศึกษาที่มีคุณภาพทัดเทียมกัน 3) บุคคลมีโอกาสพัฒนาทักษะและความสามารถที่แต่ละบุคคลมีอยู่โดยธรรมชาติและโดยการสร้างสมให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ 4) บุคคลได้รับการถ่ายทอดและพัฒนาความรู้และทักษะขั้นพื้นฐานอันจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคม²⁴ โชน (Chon) ให้ความหมายของความเสมอภาคทางการศึกษาว่า การที่นักเรียนทุกคนไม่ว่าจะมาจากชนชั้น เผ่าพันธุ์ ลัทธิหรือสถานะทางเศรษฐกิจใดๆ ในสังคมจะต้องได้รับการศึกษาเท่าเทียมกัน รวมไปถึงความเสมอภาคของทรัพยากรการศึกษา ซึ่งเป็นตัวป้อน (Input) และความเสมอภาคในผลผลิตทางการศึกษา (Output) ด้วย²⁵ ซีกาดา (Secada) ให้ความหมายของความเสมอภาคทางการศึกษาว่า การไม่ปรากฏความแตกต่างในโรงเรียนและนักเรียนทุกคน ไม่เกิดความแตกต่างกันในภูมิหลังของแต่ละบุคคลที่มีความแตกต่างกัน ความเสมอภาคทางการศึกษาต้องขจัดความยากจนให้หมดไปและให้มีการกระจายรายได้ดีขึ้น สิ่งสำคัญที่ควรดำเนินการ คือการขยายโอกาสทางการศึกษา ทั้งนี้เพราะความรู้ความชำนาญและขีดความสามารถของคนนับว่าเป็น

²² พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2).พ.ศ.2545, **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 119, ตอนที่ 123 ก (19 ธันวาคม 2545): 16-21.

²³ ศรีณยู หมั่นทรัพย์, “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง:ฐานรากของการเมืองภาคพลเมือง,” **สถาบันพระปกเกล้า** 6, 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2551)

²⁴ Edmund W.Gordon, **Toward defining equality of education opportunity.** 1972.

²⁵ Chon, Elohanan, **Financing schools Encyclopedia of Educational Research.**3, 4 (1982)

ทุนรอนชีวิตในการเพิ่มพูนรายได้²⁶ อุคาวา (Uekawa) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา ดังนี้ 1) เป็นแนวทางที่เน้นความเสมอภาคในโอกาสและผลของการศึกษาด้านหนึ่งความเสมอภาคทางการศึกษามาจากการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา ซึ่งหมายถึงคุณภาพของเครื่องอำนวยความสะดวกในโรงเรียน จำนวนหนังสือในห้องสมุด คุณภาพครู เวลาสอน เป็นต้น และอีกด้านหนึ่งคือโอกาสที่เกิดจากผลของการศึกษา โดยดูจากตัวชี้วัดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาและศีลธรรม การพัฒนาสังคม เป็นต้น 2) ความเสมอภาคหรือไม่เสมอภาคสามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่แตกต่างกันสามารถเกิดขึ้นได้ในกลุ่มเพื่อน ห้องเรียน กลุ่มเด็กที่มีความสามารถแตกต่างกัน โรงเรียน ท้องถิ่น และความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากความแตกต่างทางสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกันเกิดขึ้นได้ทุกที่เช่นกัน²⁷ จากความหมายของความเสมอภาคทางการศึกษาจากนักการศึกษา สรุปได้ว่าความเสมอภาคทางการศึกษาหมายถึงการที่บุคคลมีโอกาสดำเนินการทางการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมกัน โดยได้รับการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของสภาพบริบท สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อให้ได้ผลผลิตคือคุณภาพของการศึกษาตามมาตรฐานของบริบทสังคม ส่วนในด้านองค์ประกอบของความเสมอภาคทางการศึกษา มีการเสนอแนวคิดที่หลากหลาย ดังนี้ เทสโคนิและเฮอริวิทซ์ (Tesconi, and Hurwitz) เสนอองค์ประกอบเกี่ยวกับความเสมอภาคทางการศึกษา 4 ประการ ดังนี้ 1) การจัดการศึกษาแบบให้เปล่าเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานได้ในระดับหนึ่ง 2) การจัดหลักสูตรร่วมสำหรับเด็กทุกคนไม่ว่าจะมีพื้นฐานอย่างไร 3) เด็กมีภูมิหลังต่างกันได้เข้าเรียนในโรงเรียนเดียวกัน 4) ภายในชุมชนแต่ละแห่งมีความเสมอภาคกัน²⁸ ส่วนฟาเรลล์ (Farrell) เสนอองค์ประกอบเกี่ยวกับความเสมอภาคทางการศึกษา 4 ประการ ดังนี้ 1) ความเสมอภาคในการได้รับโอกาสทางการศึกษา (Equality of Access) หมายถึง การที่เด็กทุกคนที่มาจากกลุ่มสังคมต่างๆ มีโอกาสเข้าสู่ระบบโรงเรียน โดยพิจารณาว่าโรงเรียนเป็นแหล่งในการขัดเกลาทางสังคม 2) ความเสมอภาคในการอยู่รอดในโรงเรียน (Equality of Survival) หมายถึง การที่เด็กมาจากกลุ่มสังคมต่างๆ อยู่ในโรงเรียนจนถึงระดับที่กำหนด ซึ่งโดยปกติจะหมายถึง ระดับชั้นประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา 3) ความเสมอภาคในผลผลิต (Equality of Output) หมายถึง การที่เด็กมาจากกลุ่มสังคมต่างๆ ได้มีโอกาสศึกษาในสิ่งเดียวกัน ในระดับการศึกษาเดียวกันตามที่โรงเรียนกำหนด 4) ความเสมอภาคในผลลัพธ์ (Equality of Outcome)

²⁶ Secada, G.Walter, **Equity in education** New York : Famer. 1989.

²⁷ Uekawa, KaZuaki, “Making Equality in 40 national Education Syatems” (Doctoral Dissertation, Ph.D., University of Chicago, Chicago. 1997)

²⁸ Tesconi, Chareles A. and Hurwitz, **Emanuel.Education for Whom?The Question of Equal Educational Opportunity** New York: Dodd, Mead & Company, 1974.

หมายถึง การที่เด็กมาจากในสังคมต่างๆ ได้เข้าเรียนเหมือนกัน เรียนในสิ่งเดียวกันเด็กที่จบการศึกษาในระดับเดียวกันควรจะได้มีสภาพชีวิตเหมือนกัน เช่น มีรายได้เท่าๆ กัน มีงานทำเหมือนกัน เป็นต้น²⁹ ด้าน ทิม (Tim) ได้เสนอองค์ประกอบเกี่ยวกับความเสมอภาคทางการศึกษาไว้ 2 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ความเสมอภาคในเรื่องของปัจจัยนำเข้า (Input) ดังนี้ 1) ค่าใช้จ่ายรายหัวเท่ากัน (Expenditure per pupil) 2) ความแปรปรวนสูงสุด (Maximum variance) หมายถึงความแตกต่างที่ยอมให้เกิดขึ้นได้ในเรื่องค่าใช้จ่ายต่อหัว 3) ความต้องการพื้นฐาน (Foundation) หมายถึง ระดับค่าใช้จ่ายต่ำสุดที่จัดให้นักเรียนแต่ละคน 4) การจำแนก (Classification) หมายถึงการกระทำอย่างเท่ากันกับนักเรียนทุกคนตามแต่ละกลุ่มความต้องการหรือความสามารถของเด็ก หรือ ตัวแปรอื่นๆ กลุ่มที่ 2 ความเสมอภาคในด้านผลลัพธ์ (Outcome) คือ 1) การได้รับทรัพยากรขั้นต่ำ (Minimum attainment) หมายถึง การให้ทรัพยากรอย่างเพียงพอแก่นักเรียนทุกคน จนถึงระดับความต้องการขั้นต่ำสุด 2) ให้โอกาสอย่างเต็มที่ (Full opportunity) หมายถึงการจัดสรรทรัพยากรต้องดำเนินอย่างต่อเนื่องแก่นักเรียนทุกคน จนกระทั่งส่วนต่างของนักเรียนลดลงเป็นศูนย์ 3) ระดับ (Leveling) หมายถึง การกระจายทรัพยากรให้นักเรียนจนกระทั่งไม่มีการได้เปรียบหรือเสียเปรียบกันและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่มีความแตกต่างกันมากนัก 4) การแข่งขัน (Competition) หมายถึงการจัดสรรทรัพยากร ควรจัดให้ได้สัดส่วนตามระดับความสามารถของเด็ก (Potential)³⁰ ข้อสังเกตของการกระจายความเสมอภาคในประเทศไทย มักจะใช้หลักค่าใช้จ่ายรายหัวต่อนักเรียนเท่ากันเป็นหลัก มักจะไม่ใช้หลักความต้องการพื้นฐานหรือความแตกต่าง ในประเทศอังกฤษได้กำหนดองค์ประกอบของความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาไว้ 3 ประการ 1) นักเรียนที่มีความสามารถเหมือนกันควรมีโอกาสทางการศึกษาเท่าเทียมกัน 2) เด็กแต่ละคนมีส่วนร่วมในทรัพยากรทางการศึกษาเท่าเทียมกัน โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในศักยภาพ 3) กลุ่มที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาควรได้รับความสนใจพิเศษ³¹ ด้าน แม็คกินทีและฟิช (McGinty and Fish) ได้เสนอองค์ประกอบเกี่ยวกับความเสมอภาคทางการศึกษาว่า สิ่งสำคัญของความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาจะต้องมีการเพิ่มของอุปสงค์ทางการศึกษาและการฝึกอบรมให้แก่กลุ่มผู้หญิงและชนกลุ่มน้อย ซึ่งเป็นผู้เสียเปรียบและเข้าถึงการศึกษาได้ยากซึ่งต้องมีความพยายามในการให้กลุ่มเหล่านี้ได้เข้าถึงการศึกษาและ

²⁹ Farell, J.B. Social Equality and Education Expansion in Developing Nations. *The International Encyclopedia of Education* 2(9), 1994.

³⁰ Simkin, Tim, *The Equity Consequence of Education Reform. Educational Management and Administration* 23(4): 1995.

³¹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, *รายงานการศึกษาสถานภาพการให้บริการ การศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในต่างประเทศ : สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร บราซิล ฟิลิปปินส์ และออสเตรเลีย* (กรุงเทพฯ : องค์การค้ำของครูสภา, 2543)

การฝึกอบรม³² ส่วนกิลล์บอร์นและยูเดลล์ (Gillborn and Youdell)เห็นว่าความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกันในโอกาสเกี่ยวข้องกับความเท่าเทียมกันในสังคมของสิทธิการปกครองระบอบประชาธิปไตยและเสรีภาพ แต่ความเสมอภาคมีจุดสำคัญที่คลุมเครือของความยุติธรรมกับเท่าเทียม ดังนั้นความสำคัญของความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษามี 4 ประการ 1) ความเท่าเทียมกันของการเข้าถึงและการจัดหาเกี่ยวข้องกับการเข้าใจเรื่องของความเสมอภาคในโอกาสโดยเน้นถึงสิ่งที่กีดกันการเข้าถึงการมีส่วนร่วม เช่น การจำกัดในเรื่องเพศ เชื้อชาติ 2) ความเท่าเทียมกันในสภาพแวดล้อม แต่ในทางปฏิบัติกับไม่เท่าเทียมกันในสภาพแวดล้อม นักเรียนได้รับการสนับสนุนในเรื่องเงินระบบการศึกษาไม่เพียงพอกับความต้องการที่มีอยู่ 3) ความเท่าเทียมกันของการมีส่วนร่วมในการบำรุง 4) ความเท่าเทียมกันของผลลัพธ์ของโรงเรียนจะลดลงถ้าหากไม่จัดกลุ่มที่มีความแตกต่างในโรงเรียน ทัศนคติ อัตราการออกกลางคัน³³ ส่วนองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้กล่าวถึงความเสมอภาคกับคุณภาพการ ศึกษาว่าคุณภาพทางการศึกษาคลอบคลุมถึงองค์ประกอบหลัก 3 ประการ ดังนี้ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) ซึ่งประกอบด้วยความสามารถและความรู้พื้นฐานของนักเรียน ทรัพยากรของสถาบัน เช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ ช่วงเวลาในการสอน และความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ของเนื้อหาหลักสูตรกับความต้องการทางสังคม 2) กระบวนการ (Process) ประกอบด้วยวิธีการในการสอน ขนาดของห้องเรียน การแนะแนวให้คำปรึกษานักเรียนเพื่อให้นักเรียนมีโอกาสอยู่ร่วมกันในสังคม และโอกาสในการทำผลการวิจัยและพัฒนา 3) ผลผลิต (Output) ประกอบด้วย ผลผลิตของนักเรียน การบริการชุมชน และผลการวิจัยของนักเรียน³⁴ ความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา ได้มีนักวิชาการทางการศึกษาได้กล่าวไว้หลายประการด้วยกัน เช่น เบญจมีภัทร พงษ์ขาว ได้กล่าวถึงทรัพยากรทางการศึกษาที่สำคัญคือ เงินหรืองบประมาณทางการศึกษา เพื่อใช้ในการจัดหาทรัพยากรทางกายภาพสำหรับนักเรียน รัฐบาลและสถานศึกษามีการระดมทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อนำไปใช้ในการจัดการศึกษา โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน ซึ่งนักเรียนที่มีความแตกต่างกันจะต้องได้รับการจัดสรรทรัพยากร

³² McGinty, Jean, Fish and John. Further Education in the market place: equity, opportunity and individual learning New York: Langport, 1993.

³³ Gillborn, David, Youdell and Deborth. Rationing Education Policy, Practice, Reform and Equity London UK: Open University Buckingham Philadelphia.

³⁴ Equity, Quality and Cost in Higher Education: research study on Republic of Korea Bangkok: UNESCO. 1988.

ทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน³⁵ สอดคล้องกับรายงานวิจัยของศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเสนอต่อสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เรื่องการศึกษาต้นทุนมาตรฐานต่อหน่วยระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งต้นทุนทางตรงและทางอ้อมที่มีเป้าประสงค์ให้สะท้อนหลักการของการจัดสรรเงินอุดหนุนรายหัวให้สถานศึกษาโดยคำนึงถึงหลักการดังนี้ 1) ความเป็นธรรมและการเพิ่มโอกาสให้ผู้เรียนที่ขาดโอกาส 2) คุณภาพและมาตรฐานของการจัดการศึกษา และ 3) ประสิทธิภาพของการใช้จ่ายเงินและประสิทธิผลของการบริหารการศึกษา โดยได้ให้ความหมายของต้นทุนมาตรฐานคือต้นทุนที่ทำให้โรงเรียนสามารถให้บริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพซึ่งวัดจากผลสัมฤทธิ์หรือการวัดผลการเรียนที่เป็นมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการทางการศึกษาสูงขึ้นหากรายรับหน่วยสุดท้ายเพิ่มขึ้นในระดับเดียวกับต้นทุนหน่วยสุดท้ายดังนั้นในทางปฏิบัติโรงเรียนที่มีคุณภาพการให้บริการทางการศึกษาสูงกว่าอาจมีต้นทุนเฉลี่ยสูงกว่าและส่งผลให้คะแนนประสิทธิภาพสูงกว่าควรรับเงินอุดหนุนการศึกษาสูงกว่าโรงเรียนที่มีคุณภาพปานกลางหรือคุณภาพต่ำและมีคะแนนประสิทธิภาพต่ำ ในรายงานการวิจัยฉบับนี้ได้มีข้อเสนอแนะทาง นโยบายเชิงพื้นที่ไว้ดังนี้ 1) ควรปรับระบบโรงเรียนในภาคชนบทเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายให้ครบทุกช่วงชั้นภายในรัศมีที่ใกล้เพื่อลดต้นทุนการเดินทางเข้าถึงบริการและสำหรับโรงเรียนในเมืองควรจัดการศึกษาให้เป็นระดับเฉพาะมากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของแหล่งงาน 2) ให้การอุดหนุนระบบโรงเรียนในพื้นที่เขตชนบทเป็นหลักก่อนการอุดหนุนโรงเรียนในเขตเมือง แม้การผลิตบริการทางการศึกษาในภาคชนบทสามารถผลิตอย่างมีประสิทธิภาพในระดับหนึ่งแต่หากพิจารณาจากหลักแห่งการเข้าถึงบริการและความเท่าเทียมกันระหว่างเมืองกับ ชนบท จึงควรเน้นการอุดหนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาในชนบทเป็นอันดับต้นโดยการอุดหนุนเพื่อให้บริการการศึกษาสามารถตอบสนองต่อความต้องการการลงทุนทางการศึกษาของครัวเรือนในชนบท 3) ปรับประสิทธิภาพของการให้บริการทางการศึกษาในแต่ละโรงเรียน โดยทำแผนงานการเรียนการสอน/บุคลากร/งบประมาณ รองรับการเพิ่มคะแนนประสิทธิภาพ ในแต่ละโรงเรียน ทั้งนี้การเพิ่มประสิทธิภาพหมายถึงการลดต้นทุนต่อหัว โรงเรียนที่สามารถเพิ่มคะแนนประสิทธิภาพจะได้รับการจัดสรรทรัพยากรเพิ่มเพื่อทำการผลิตบริการที่ทันสมัยและมีคุณภาพมากขึ้น³⁶ จากการศึกษาแนวคิดเรื่ององค์ประกอบของความเสมอภาคทางการศึกษา สามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบของความเสมอภาคทางการศึกษา ประกอบด้วยหลัก 3 ประการ ดังนี้ 1) ความเสมอภาคในการได้รับ

³⁵ เบญจมีภัทร พงษ์ขาว, “ความเสมอภาคทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา เขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร พ.ศ.2542-2546” (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ, กรุงเทพฯ, 2549)

³⁶ ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, **การศึกษาต้นทุนมาตรฐานต่อหน่วยระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สามัญศึกษา** (กรุงเทพฯ :ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2553)

โอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน 2) ความเสมอภาคในคุณภาพการจัดการศึกษา และ 3) ความเสมอภาคในการได้รับการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาเรื่องของปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของความเสมอภาคทางการศึกษานั้น นักวิชาการได้ศึกษาและนำเสนอปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของความเสมอภาคทางการศึกษา ไว้ดังนี้ เทสโคนิและเฮอร์วิทซ์ (Tesconi and Hurwitz) ได้ศึกษาสำรวจถึงความไม่เสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาของสหรัฐอเมริกา พบว่า โรงเรียนมีอิทธิพลเล็กน้อยต่อความสำเร็จของผู้เรียน แต่ความแตกต่างในด้านภูมิหลังของผู้เรียน ด้านสิ่งแวดล้อมทางครอบครัว เพื่อนบ้านและกลุ่มเพื่อน เป็นตัวหลักนำไปสู่ความไม่เสมอภาคในโรงเรียน³⁷ ด้านพีมา (Pema) ได้กล่าวถึงสาเหตุของความไม่เสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาเกี่ยวข้องกับนักเรียนเป็นสำคัญ เนื่องด้วยสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของนักเรียนซึ่งนำมาสู่ความไม่เสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาและในทางกลับกันโอกาสทางการศึกษาที่ไม่เท่าเทียมกันจะก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างชนชั้นทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ³⁸ ส่วนด้านของ ยัง (Young) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความไม่เสมอภาคทางการศึกษา โดยใช้แนวคิดมาจากทฤษฎีเรื่องทรัพยากรการเงินและการใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของครอบครัว รายได้ของครอบครัวจะเป็นตัวตัดสินว่าจะเข้ารับการศึกษาต่อหรือไม่ และยังพบว่าการลงทุนทางการศึกษาของผู้ปกครองขึ้นอยู่กับรายได้ของครอบครัวและชนชั้นเป็นตัวกำหนดรายได้ของผู้ปกครองอีกทีหนึ่ง เด็กที่มาจากครอบครัวยากจนมักจะเรียนต่ำไปด้วย และต้องคำนึงการสนับสนุนของครอบครัวเพราะครอบครัวยังต้องเสียค่าใช้จ่ายทางตรงส่วนหนึ่ง ได้แก่ ค่าเล่าเรียน อุปกรณ์การศึกษา เสื้อผ้าและค่าเดินทางรวมไปถึงค่าใช้จ่ายทางอ้อมที่เกิดจากการเสียโอกาสในการหารายได้³⁹ วิทยากร เชียงกุล ได้ศึกษาสภาวะการศึกษาไทยปี 2550/2551 “ปัญหาความเสมอภาคและคุณภาพของการศึกษาไทย” เสนอต่อสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาพบว่าปัญหาความไม่เสมอภาคในการได้รับบริการทางการศึกษาเกิดจากปัจจัยหลัก 2 ประการ คือ 1) โครงสร้างการบริหารราชการแบบรวมศูนย์และการจัดสรรงบประมาณและกำลังคน ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในการได้รับบริการทางการศึกษา โดยพบว่าสถานศึกษาขนาดเล็กในเขตยากจนโดยเฉพาะในชนบทจะได้รับการจัดสรรงบประมาณน้อยกว่า มีครูอาจารย์ตามวุฒิน้อยกว่า จึงทำให้นักเรียนมี

³⁷ Tesconi, Chareles A. and Hurwitz, Emanuel. **Education for Whom? The Question of Equal Educational Opportunity** New York: Dodd, Mead & Company, 1974.

³⁸ Pema, Laura Walter. “Financial Aid Helps Student Choose to Attend Higher Priced Colleges and University” (Doctoral Dissertation, Ph.D., University of Washington, Washington. 1997)

³⁹ Young, Yin-Jin, “Modernization and equality of Education Opportunity of Thailand 1970 –1990” (Doctoral Dissertation, Ph.D., University of Michigan, Michigan. 1997)

ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาโดยเฉลี่ยต่ำกว่าสถานศึกษาขนาดกลางและขนาดใหญ่ในกรุงเทพฯและเมืองใหญ่ 2) ปัญหาโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มีการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม มีส่วนสำคัญทำให้คนจนที่มีทรัพยากรในการลงทุนและมีโอกาสได้รับการศึกษาที่เน้นการแพ็คดอกต่ำกว่าคนรวยและชนชั้นกลาง แม้รัฐบาลจะลงทุนทางการศึกษาเป็นสัดส่วนงบประมาณของทั้งประเทศสูงและจัดสรรกระจายโรงเรียนไปทั่วประเทศและส่งเสริมการศึกษาฟรีหรือไม่เก็บค่าเล่าเรียนหรือเก็บต่ำในโรงเรียนระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมโดยกองทุนให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา จะช่วยบรรเทาได้บางส่วน แต่ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าเดินทาง ค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตและค่าเสียโอกาสในการทำงาน สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาที่สูงกว่าที่คนจนจำนวนหนึ่งจะได้รับทำให้ลูกหลานคนจนออกกลางคันและเรียนได้ไม่จบการศึกษาขั้นพื้นฐาน การแข่งขันทางเศรษฐกิจแบบคนรวยได้เปรียบคนจนและการแข่งขันทางการศึกษาแบบแพ็คดอก คนจนได้เรียนในโรงเรียนที่มีคุณภาพต่ำกว่ามีสภาพแวดล้อมการเรียนรู้เสียเปรียบกว่าลูกหลานคนชั้นกลาง ดังนั้นลูกหลานคนจนจึงถูกคัดออกมาตั้งแต่ระดับชั้นต้นๆ แล้ว คนจนที่เหลืรอดได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยจึงมีส่ว่นน้อย⁴⁰ ดังนั้นจากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคในการจัดการศึกษา จึงสามารถสรุปได้ว่าความเข้าใจในเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษาเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อนักการศึกษา ตลอดจนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงกับการศึกษาคือผู้เรียนทุกคน ทั้งนี้เพื่อให้ทั้งสองฝ่ายคือรัฐที่เป็นฝ่ายจัดการศึกษากับสถานศึกษาที่เป็นหน่วยจัดการศึกษาจะสามารถบริหารจัดการศึกษาได้อย่างเสมอภาคตามศักยภาพและความต้องการของผู้เรียนและฝ่ายที่เป็นผู้เรียนซึ่งเป็นผู้รับการศึกษาจะมีความเข้าใจในสิทธิและโอกาสของตนเองในการรับส่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาได้อย่างเต็มที่เพื่อให้สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ของการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) ที่กำหนดไว้ว่า “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ”

แนวนโยบายและการจัดการศึกษาเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย มีหน่วยงานหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมกันจัด เช่น กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นต้น นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ยังได้บัญญัติไว้ในมาตรา 12 มาตรา 20 และมาตรา 21 ได้เปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ ส่วนราชการอื่น ๆ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน⁴¹ จึงมีองค์กรทางศาสนา องค์กรเอกชน สถานประกอบการ หลายแห่งเข้ามามีส่วน

⁴⁰ วิทยากร เชียงกุล, **สภาวะการศึกษาไทย ปี2549/2550 “การแก้ไขปัญหาและการปฏิรูปการศึกษาอย่างเป็นระบบองครวม”** (กรุงเทพฯ: วิ.ที ซี.คอมมิวนิเคชั่น, 2551)

⁴¹ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ.2545, **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 119, ตอนที่ 123 ก (19 ธันวาคม 2545) : 16-21.

ร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ โดยกระทรวงศึกษาธิการโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นองค์กรหลักในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ทั่วถึง ครอบคลุมทุกพื้นที่ และกลุ่มเป้าหมายอย่างมีคุณภาพ จากสถิติและข้อมูลประมาณการที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษารวบรวมไว้จากการจัดการศึกษาในช่วง ปีการศึกษา 2549- 2551 สะท้อนว่าประชากรในวัยเรียน 3- 17 ปีมีโอกาสได้รับการศึกษาเป็นสัดส่วนต่อประชากรสูงขึ้น จากร้อยละ 85.31 ในปีการศึกษา 2549 เป็นร้อยละ 85.70 ในปีการศึกษา 2550 และ ร้อยละ 88.77 ในปีการศึกษา 2551 ตามลำดับ ประเทศไทยมีเด็กและเยาวชนที่มีปัญหาและอุปสรรคต่อการได้รับบริการทางการศึกษาอีกจำนวนหนึ่ง จากสถิติของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่ามีจำนวนนักเรียนด้อยโอกาสทางการศึกษา ในปีการศึกษา 2550 จำนวน 1,906,528 คน ส่วนใหญ่คือเด็กยากจน จำนวน 1,769,479 คน รองลงมาคือเด็กถูกทอดทิ้ง จำนวน 67,626 คน และเด็กชนกลุ่มน้อย จำนวน 36,810 คน ข้อมูลดังกล่าวเป็นจำนวนเด็กด้อยโอกาสที่มีโอกาสได้เรียน แต่เด็กด้อยโอกาสที่ไม่มีโอกาสได้เรียนคงมีอีกจำนวนมาก ซึ่งปัญหาของเด็กด้อยโอกาสก็คือมักจะเข้าเรียนเมื่ออายุมากเรียนช้า เข้าเรียนได้ไม่สม่ำเสมอ มีปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคทำให้เรียนได้ไม่ค่อยดีหรือไปไม่ได้ไม่ตลอดรอดฝั่ง จากข้อมูลในสถิตินี้มีจำนวนเด็กด้อยโอกาสที่ได้เรียนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายน้อยมาก เพียง 1,814 คน นอกจากการได้รับโอกาสทางการศึกษาที่น้อยมากแล้วยังพบว่าเด็กด้อยโอกาส มีปัญหาด้านอัตราการคงอยู่หมายถึงสัดส่วนที่นักเรียนยังได้เรียนต่อในชั้นถัดไปลดลงตามลำดับชั้นเพราะปัญหาการออกกลางคันไม่ได้เรียนต่อเป็นปัญหาใหญ่ที่สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการศึกษาให้นักเรียนได้เรียนต่อภาคบังคับ 9 ปี หรือได้เรียนฟรีครบ 12 ปีตามที่รัฐธรรมนูญระบุไว้ได้ไม่ทั่วถึง จากสถิติอัตราการคงอยู่ของนักเรียนชั้น ป.1 รุ่นปีการศึกษา 2539 เรียนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายปีการศึกษา 2550 พบว่า ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 มีอัตราการคงอยู่ร้อยละ 87.50 ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีอัตราการคงอยู่ร้อยละ 73.60 ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีอัตราการคงอยู่ ร้อยละ 50.70 จากรายงานสรุปผลการสัมมนาระดมความคิดเห็นในเรื่องการติดตามประเมินผล การปฏิรูปการศึกษาในด้านการบริหารและการจัดการศึกษาของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาพบว่า ประชาชนมีโอกาสได้รับการศึกษาสูงขึ้นแต่ไม่ทั่วถึงและไม่เสมอภาค การศึกษาภาคบังคับทำได้ร้อยละ 98.50 ไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดให้ทุกคนต้องได้รับการศึกษาภาคบังคับอัตราการออกกลางคันระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เท่ากับร้อยละ 0.51, 1.45 และ 1.38 ตามลำดับ⁴² รวมทั้งสิทธิทางการศึกษาของผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ ซึ่งได้แก่ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส และผู้มีความสามารถพิเศษ ยังมีสัดส่วนที่น้อย รูปแบบการจัดการศึกษาและหน่วยงานที่จัดยังไม่เอื้อต่อการเสริมสร้างโอกาสให้กลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนถึงรูปแบบการศึกษา

⁴² สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, **สภาวะการศึกษาไทย ปี 2550/2551 ปัญหาความไม่เสมอภาคและคุณภาพการศึกษาของไทย(บทสรุปสำหรับผู้บริหาร)** (กรุงเทพฯ : วี.ที ซี.คอมมิวนิเคชั่น, 2552), 34.

ยังไม่หลากหลายและไม่ตอบสนองผู้เรียนเท่าที่ควร สถานศึกษาส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการจัดการศึกษาในระบบอย่างเดียว บุคคล และสถาบันสังคม ต่าง ๆ ยังมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาน้อย ปัญหาความไม่เสมอภาคทางการศึกษาได้รับการยืนยันจากสถิติ การสำรวจ และการวิจัยพบว่า เด็กจากครอบครัวที่ยากจนทั้งในชนบทและในเมืองได้รับการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่าและมักจะมีคุณภาพต่ำกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้สูงกว่า ปัญหาความยากจน การอยู่ในพื้นที่ทุรกันดาร และปัญหาสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ทำให้เด็กด้อยโอกาสเหล่านี้มักจะออกกลางคันหรือจบแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 บางส่วนจบแค่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ไม่ได้เรียนต่อในระดับที่สูงกว่านั้น การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนานักเรียนที่อยู่บนพื้นที่ภูเขาสูง ได้มีโครงการหลายโครงการที่มีหลักการและแนวคิดที่จะนำไปสู่การพัฒนา รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูง และทุรกันดาร ซึ่งมีเด็กไร้สัญชาติอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น โครงการพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี แผนงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร โครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในพื้นที่ภูเขาสูงและทุรกันดารของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสของต่างประเทศ ดังรายละเอียด ดังนี้

โครงการพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี แผนงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้โดยเสด็จพระราชดำเนนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถไปทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ชนบทและท้องถิ่นทุรกันดารห่างไกลทั่วทุกภาคของประเทศไทย ทรงพบว่า มีราษฎรอีกเป็นจำนวนมากที่ยังอยู่ในภาวะยากลำบาก โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่ไม่ได้รับโอกาสในการศึกษาพัฒนาเท่าเทียมกันทุกคน ทำให้สนพระทัยและมีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือราษฎรเหล่านั้นให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังนั้นในปี พ.ศ. 2532 พระองค์ทรงเริ่มงานพัฒนาของพระองค์เองด้วยการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดาร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ทุกคนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีโอกาสได้รับความรู้และฝึกฝนตนเอง สามารถพัฒนาตนเองให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ พร้อมทั้งจะเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อันเป็นแนวทางสู่ความมั่นคงและยั่งยืนของการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงยึดเป็นแบบอย่างมาโดยตลอด การทรงงานพัฒนาเด็กและเยาวชนที่อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดารของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาโดยใช้การศึกษาเป็นหลักในการทำงานพัฒนา ดังนั้นการพัฒนาเด็กและเยาวชนตามแนวพระราชดำริ จึงเป็นการเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนอย่างสมดุลกันทั้งด้านพุทธิศึกษาคือความรอบรู้ด้านวิชาการที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตและการศึกษาเรียนรู้ต่อไป ด้านจริยศึกษาคือการมีศีลธรรมจรรยาที่ดี มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น มีความรับผิดชอบหน้าที่ สำนึกที่ดีต่อส่วนรวม ด้านหัตถศึกษา คือความรู้และทักษะในการทำงาน มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดีต่องาน และด้านพลศึกษา

คือการมีสุขภาพแข็งแรง การกินอาหารที่ถูกต้องและการออกกำลังกายให้เหมาะสมรวมทั้งความสะอาดและสุขาภิบาลด้วยหลักการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงใช้ในการดำเนินงานพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร สรุปดังนี้ 1) โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นฐานของการพัฒนา ทั้งนี้เพราะสถานศึกษา 1.1) เป็นสถานที่ที่รวมเด็กในวัยเรียนของชุมชน ทำให้เข้าถึงเด็กได้ง่ายและครอบคลุมได้ทั้งหมดง่ายต่อการดำเนินงาน 1.2) เป็นสถานที่ที่มีผู้ที่มีความรู้ คือครู ซึ่งเป็นแกนสำคัญในการถ่ายทอดให้เด็กได้พัฒนาความรู้ และทักษะต่างๆ และ 1.3) เป็นสถานที่ที่คนในชุมชนเข้าถึงได้ง่ายเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนได้ 2) การพึ่งตนเอง ทรงเน้นให้เด็กและเยาวชนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อให้ได้รับความรู้และฝึกฝนทักษะทั้ง 4 ด้านคือ พุทธิศึกษา จริยศึกษา ทัศนศึกษาและพลศึกษา ซึ่งเป็นความรู้และทักษะที่นำไปใช้ในชีวิตจริง และในที่สุดสามารถดำเนินการพัฒนาได้ด้วยตนเอง 3) การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการให้ประชาชนในชุมชนเข้าร่วมในทุกกิจกรรมของโรงเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากการลงมือปฏิบัติ ความรู้และเทคโนโลยีต่างๆ จะถูกถ่ายทอดลงสู่ชุมชนนำไปใช้พัฒนาชุมชนของตนเองได้ เป็นการเสริมสร้างพลังและความเข้มแข็งของชุมชน นำไปสู่การพึ่งตนเอง ทำให้ชุมชนมีคุณภาพที่ดีขึ้นเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน 4) การใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างประหยัดและเกิดประสิทธิผลสูงสุด ในการดำเนินการพัฒนาในบางครั้งจำเป็นต้องส่งเสริมหรือสนับสนุนในส่วนต่าง ๆ ที่ชุมชนขาดแคลน เช่นเทคโนโลยี ความรู้ วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณดำเนินการบางส่วน เป็นต้น ทั้งหมดนี้จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งจะต้องมีการประสานงานอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนกันแต่สามารถสนับสนุนซึ่งกันและกันได้ การดำเนินงานพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารนั้น เมื่อสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงขยายขอบเขตของงานเพื่อให้ครอบคลุมสภาพปัญหาต่าง ๆ ของเด็กและเยาวชนในพื้นที่และตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอีกทั้งพื้นที่ในการทรงงานเพิ่มขึ้นเพื่อให้ครอบคลุมถึงคนที่มีความขาดแคลนหรือมีภาวะยากลำบากมากขึ้นพร้อมกับผู้ปฏิบัติงานและผู้ที่ทำให้การสนับสนุนงานพัฒนาของพระองค์มากขึ้นตามลำดับ จึงโปรดเกล้าฯ ให้สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารขึ้นเพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางให้ทุกภาคส่วนสามารถดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน และได้ จัดทำระบบข้อมูลเพื่อใช้ในการติดตามความก้าวหน้าและประเมินผลความสำเร็จของงานพัฒนา อีกทั้งยังใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาวิธีการทำงานต่อไปด้วย เพื่อให้งานพัฒนาของพระองค์บรรลุผลสูงสุดต่อเด็กและเยาวชน รวมทั้งประชาชนในถิ่นทุรกันดารให้ได้อย่างเท่าเทียมกันทุกคน แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2550 – 2559 มีเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาไว้ว่า “เด็กและเยาวชนมีโภชนาการดี สุขภาพแข็งแรง ใฝ่เรียนรู้ ซื่อสัตย์ ประหยัดและอดทน มีความรู้และทักษะทางวิชาการและการอาชีพเพื่อเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต รักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ ภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นไทยและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติได้” และกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน

ในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2550 – 2559 ดังนี้ วัตถุประสงค์ที่ สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี 1) ส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยของเด็กและเยาวชนเริ่มตั้งแต่ในครรภ์มารดา 2) ส่งเสริมและสนับสนุนการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชน 3) เสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการเรียนรู้ทางวิชาการ 4) เสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนทางการอาชีพ 5) ปลูกฝังจิตสำนึกและพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 6) เสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มประชากรเป้าหมาย ได้แก่ 1) เด็กตั้งแต่ในครรภ์มารดาจนถึงเยาวชนในวัยศึกษาเล่าเรียน ทั้งที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร ห่างไกลการคมนาคม หรืออยู่ในพื้นที่ที่มีสภาวะยากลำบากขาดแคลน หรือในที่ประสบปัญหาภัยพิบัติต่าง ๆ หรือที่อยู่ในสภาวะที่ทำให้ได้รับโอกาสไม่เท่ากับเด็กปกติโดยทั่วไป และ 2) เด็กและเยาวชนอื่น ๆ ตามพระราชประสงค์พื้นที่เป้าหมายประกอบด้วย ก) โรงเรียนในสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ข) โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ค) ศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ง) โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จ) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ฉ) หมู่บ้านในเขตบริการการศึกษาของสถานศึกษาข้างต้น และ ข) พื้นที่อื่น ๆ ตามพระราชประสงค์ การศึกษาประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารจัดการโครงการที่ต้องการการแก้ไขและพัฒนา มีดังนี้ 1) การโยกย้ายหมุนเวียนตามวงรอบของเจ้าหน้าที่ในทุกระดับทั้งในส่วนของสถานศึกษาและหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนส่งผลให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง ผู้ที่มารับหน้าที่ใหม่ยังขาดความเข้าใจในทิศทางการทำงาน นอกจากนี้ยังพบกับภาวะวิกฤตของการขาดแคลนบุคลากรผู้ปฏิบัติงานและการขาดขวัญและกำลังใจ 2) ตลอดช่วงของแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2545 -2549 ได้มีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนเพิ่มจำนวนขึ้น บางครั้งเกิดความซ้ำซ้อนของงาน สิ้นเปลืองงบประมาณและในบางครั้งเกิดความสับสนในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้การสนับสนุนบางอย่างอาจไม่ตรงกับความต้องการของสถานศึกษา ไม่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนหรือในบางครั้งการสนับสนุนไม่เหมาะสมกับเวลา ทั้งหมดนี้เกิดจากการขาดการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ 3) ระบบข้อมูลของโครงการไม่ได้รับการพัฒนาและบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานไม่ได้ให้ความสำคัญกับระบบดังกล่าว นอกจากนี้สถานศึกษาเองก็มีภาระเพิ่มขึ้นจากงานประกันคุณภาพการศึกษา ทำให้สนใจในเรื่องระบบข้อมูลโครงการลดลง ส่งผลต่อการประมวลผลในภาพรวมของโครงการ เพราะข้อมูลขาดความถูกต้อง ครบถ้วน และไม่เป็นปัจจุบัน ทำให้ไม่ทราบสถานการณ์ที่ถูกต้อง ขาดข้อมูลที่น่าเชื่อถือ หากจะใช้ในการบริหารโครงการและใช้ข้อมูลที่มีอยู่เพื่อการตัดสินใจในการดำเนินงานใด ๆ 4) การพัฒนาครุฑที่ผ่านมาไม่สามารถเติมเต็มได้ ในแต่ละปีแม้จะ

มีความพยายามในหลายรูปแบบ เช่น ทูลพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อให้ครูได้ศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาเพื่อเพิ่มคุณวุฒิทางการศึกษาหรือการจัดการศึกษาด้วยระบบการประชุมทางไกลพระราชทาน ซึ่งครูสามารถศึกษาในพื้นที่ในขณะที่ยังสามารถปฏิบัติงานไปพร้อมๆ กันได้โดยไม่ต้องเดินทางมาศึกษาที่สถาบันอุดมศึกษาในเมืองใหญ่ แต่เมื่อศึกษาจบและทำงานไปได้สักระยะหนึ่ง ครูส่วนหนึ่งได้ลาออกหรือย้ายออกนอกสังกัดเนื่องจากขาดความก้าวหน้าและขาดแรงจูงใจ 5) การมีส่วนร่วมโดยเฉพาะจากภาคชุมชนในระยะหลัง ๆ มีแนวโน้มออกมาในรูปของผลประโยชน์ส่วนบุคคลมากขึ้น เช่น เป็นค่าตอบแทน เป็นต้น จึงทำให้ช่องว่างระหว่างสถานศึกษาและชุมชนกว้างขึ้น ความรับผิดชอบของชุมชนต่อสถานศึกษาลดลง ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนและที่สำคัญต่อชุมชนเองในระยะยาว⁴³

โครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในพื้นที่ภูเขาสูงและทุรกันดารของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ทำการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดารโดยสำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่ามีปัญหา ดังนี้ 1) ประชากรวัยเรียนในพื้นที่ดังกล่าวมีเด็กตกหล่นไม่ได้เข้าเรียน คิดเป็นร้อยละ 38 ของประชากรในวัยเรียนที่ตกหล่นไม่ได้เข้ารับการศึกษาทั่วประเทศ 2) เด็กที่เข้าเรียนแล้วออกกลางคัน ด้วยสภาพปัญหาต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 15 ของเด็กที่ออกกลางคันทั่วประเทศ 3) เด็กที่เรียนจบการศึกษาในช่วงชั้นที่ 2 แล้วไม่เรียนต่อช่วงชั้นที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 9.27 ของผู้ที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 4) เด็กที่เรียนจบการศึกษาช่วงชั้นที่ 3 แล้วไม่เรียนต่อช่วงชั้นที่ 4 คิดเป็นร้อยละ 48.85 ของผู้ที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 5) ผู้เรียนบนพื้นที่ภูเขาสูงมีคุณภาพการเรียนต่ำ ไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ 6) ผู้เรียนมีภาวะทุพโภชนาการ สุขภาพอนามัยไม่ดี 7) ผู้เรียนขาดความรู้ความเข้าใจในการรับทราบข่าวสารด้านการรักษาและการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติต่างๆ และ 8) ผู้เรียนขาดความรู้เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและตรวจสอบการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐและชุมชน โดยมีจิตสำนึกในการป้องกันสิทธิของตนเอง การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองทั้งระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น การเคารพสิทธิของผู้อื่น ตลอดจนการปกป้องสิทธิประโยชน์ของส่วนรวม จากสภาพปัญหาในเขตพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดารดังกล่าวสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในฐานะเป็นองค์กรหลักในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ตระหนักและมุ่งมั่นที่จะจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ครอบคลุมทุกพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายโดยส่งเสริมให้

⁴³ สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, **แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2550 – 2559** (กรุงเทพฯ : สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี 2551), 4 – 7.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสให้สามารถเข้าถึงการได้รับการบริการทางการศึกษารูปแบบต่างๆ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบการดำเนินงานโครงการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ภูเขาสูงและทุรกันดาร ของกระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2551 ระยะเวลาดำเนินการ 4 ปี ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2551-2554 โดยมีพื้นที่เป้าหมาย 11 จังหวัด 25 เขต พื้นที่การศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) สร้างโอกาสทางการศึกษาให้ประชากรวัยเรียนบนพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดารได้รับการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย 2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชากรวัยเรียนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องจนถึงระดับอุดมศึกษา และ 3) พัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนให้มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตน มีความสำนึกรักแผ่นดินไทยและอยู่ร่วมกับผู้อื่นบนพื้นฐานความแตกต่างของวัฒนธรรมอย่างมีความสุข การดำเนินงานพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดาร มียุทธศาสตร์การดำเนินงาน 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้ 1) พัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศที่เอื้อต่อสิทธิโอกาสทางการศึกษา 2) สร้างทางเลือกในการเข้าถึงบริการทางการศึกษาอย่างหลากหลาย 3) ยกระดับคุณภาพการศึกษา 4) พัฒนาระบบช่วยเหลือ ดูแลและเฝ้าระวังนักเรียนให้ได้เรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับและพัฒนาเต็มศักยภาพ และ 5) สร้างองค์ความรู้โดยการวิจัยและพัฒนาผลการดำเนินงานจัดการศึกษาในพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดารได้สร้างโอกาสทางการศึกษาให้ประชากรวัยเรียนบนพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดารให้ได้เข้าถึงการบริการจัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การจัดการศึกษาในรูปแบบพักนอน ห้องเรียนเคลื่อนที่ โรงเรียนเขตพื้นที่/ศูนย์เครือข่าย ซึ่งเป็นส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชากรวัยเรียนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องจนถึงระดับอุดมศึกษาโดยจัดรูปแบบที่เอื้อต่อการเข้ารับบริการโดยยืดหยุ่นและเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ เช่น การจัดการศึกษาแบบ 1 โรงเรียน 3 ระบบ การจัดการศึกษาแบบคละชั้น เป็นต้น และที่สำคัญเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนมีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตน มีความสำนึกรักแผ่นดินไทยและอยู่ร่วมกับผู้อื่นบนพื้นฐานความแตกต่างของวัฒนธรรมอย่างมีความสุข เช่น การจัดการศึกษาแบบส่งเสริมอาชีพและทักษะชีวิต และการจัดการศึกษาบนพื้นฐานแนวคิดภูมิสังคม เป็นต้น ผลกระทบในเชิงบวกในการดำเนินกิจกรรมที่ส่งผลถึงชุมชนในพื้นที่ที่สถานศึกษาตั้งอยู่ ผู้ปกครองเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของนักเรียนในด้านการพัฒนาความคิด ความรู้ และประสบการณ์ที่ได้รับจากกิจกรรมที่สถานศึกษาจัดขึ้นและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงที่บ้าน นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียนเป็นการลดค่าใช้จ่ายของครอบครัว ทำให้คุณภาพและความเป็นอยู่ของครอบครัวดีขึ้น ครอบครัวเข้มแข็ง นักเรียนมีส่วนช่วยผู้ปกครองในการทำมาหากินมากขึ้นเมื่อนักเรียนจบการศึกษาไปแล้วก็สามารถนำเอาทักษะอาชีพไปประกอบอาชีพในพื้นที่ไม่ต้องทิ้งถิ่นเกิดไปหางานทำที่อื่น มีโอกาสได้ดูแลพ่อแม่ พี่น้อง ส่งผลถึงชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่มีความเข้มแข็งและพัฒนาได้ตามเป้าหมายอันเนื่องมาจากประชากรมีคุณภาพ รวมทั้งผู้ปกครองและนักเรียนมีค่านิยมในการส่งบุตรหลานเรียนต่อในระดับ

ที่สูงขึ้น ส่งผลให้อัตราการออกกลางคันลดลง อัตราการเรียนต่อเพิ่มขึ้น การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพมากขึ้น⁴⁴

แนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสของต่างประเทศ

สถานภาพการให้บริการการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในต่างประเทศ มีหลายประเทศที่ดำเนินการแล้วประสบความสำเร็จเป็นแบบอย่างและสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในประเทศไทยได้ โดยรูปแบบต่างๆ ของการให้บริการการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสนั้นมีกระบวนการที่เป็นพลวัต มีความหลากหลาย และมีมิติต่างๆ ตั้งแต่การป้องกันปัญหา การแก้ไขฟื้นฟูและปรับสภาพ การพัฒนาศักยภาพ และการเตรียมความพร้อมเพื่ออนาคต รูปแบบเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในการที่จะคิดค้น ทดลอง สรုပ်ทเรียน และพัฒนาการดำเนินงานเพื่อให้เด็กด้อยโอกาสได้รับผลประโยชน์สูงสุดในด้านการศึกษา จากรายงานการวิจัยของ ศรีศักดิ์ ไทยอารีย์ และคณะ ได้รายงานสถานภาพการให้บริการทางการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในต่างประเทศ โดยสังเคราะห์เอกสารและจัดกลุ่มของรูปแบบไว้เป็น 6 กลุ่มโดยในแต่ละกลุ่มจะมีรูปแบบย่อยลงไปและมีโครงการหรือกิจกรรมบาง ประเภทมีลักษณะหรือเนื้อหาที่หลากหลายซึ่งสามารถจำแนกลักษณะหรือเนื้อหาเหล่านั้นไว้ในรูปแบบต่างๆ ตามความเหมาะสม ดังนี้การศึกษาในระบบ 1) การเพิ่มงบประมาณด้านการศึกษา รูปแบบนี้จะเน้นการเพิ่มความสามารถของโรงเรียนให้รองรับเด็กได้มากขึ้นเป็นความพยายามที่มุ่งสู่การให้บริการการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย กระทรวงศึกษาธิการและการกีฬาของบราซิล ทำการแจกจ่ายหนังสือเรียนให้แก่นักเรียนชั้นประถมทั่วประเทศ รายการทางโทรทัศน์ก็มีการปรับปรุง เพื่อให้สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการฝึกอบรมครูประถมศึกษาในถิ่นทุรกันดาร นอกจากนี้ยังมีการแจกจ่ายชุดอุปกรณ์การเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วยจานรับสัญญาณดาวเทียม โทรทัศน์ วีดีทัศน์ และเทป ให้แก่ โรงเรียนประถมทั่วประเทศ มีการจัดตั้งทุนการพัฒนาคูและพัฒนาศึกษาชั้นประถมศึกษาเพื่อเพิ่มเงินเดือนให้แก่ครูซึ่งมีรายได้ต่ำมาก นอกจากนี้หน่วยงานบริหารส่วนท้องถิ่นของบราซิลได้จัดให้มีโครงการพิเศษเพื่อป้องกันและขจัดแรงงานเด็กและได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลกลางเพื่อสร้างหรือปรับปรุงโรงเรียน และจัดหาพาหนะให้แก่กนักเรียน มีการโอนงบประมาณการศึกษาส่วนกลางไปให้องค์กรท้องถิ่น ซึ่งมีหน้าที่จัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา โดยกำหนดให้ใช้เงินร้อยละ 60 ของงบประมาณสำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือในประเทศออสเตรเลีย ได้มีโครงการ “Income Support” โดยให้การสนับสนุนทางการเงินเพื่อช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส ที่ครอบครัวยากจนที่อยู่ห่างไกล หรือมีความพิการ หรือเป็นชาวพื้นเมืองเผ่าอะบารีจิน (Aborigine) ชาวเกาะช่องแคบทอร์เรส (Torres Strait Islander) และชาวเลออสเตรเลียใต้ (Australian South Sea Islander) ซึ่งในแต่ละปี

⁴⁴ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, การพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ภูเขาสูงและทุรกันดาร (กรุงเทพฯ :สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552), 8.

รัฐบาลออสเตรเลียได้ให้งบประมาณแก่รัฐบาลมลรัฐ รัฐบาลเขตปกครองตนเอง และโรงเรียนเอกชนในมลรัฐต่างๆ และเขตปกครองตนเองต่างๆ การสนับสนุนเช่นนี้ทำให้อัตราการอยู่ในระบบโรงเรียนของนักเรียนจนจบตามหลักสูตรในระดับ 12 ปีของการศึกษาพื้นฐานเปลี่ยนแปลงอย่างมาก และนอกจากนั้นยังทำการปรับวิธีการวัดผลการศึกษาให้เน้นการวัดทักษะในการเรียนรู้และการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่ใช่วัดแต่เพียงอย่างเดียว รวมทั้งการจัดให้มีการเรียนการสอนเป็นภาษาพื้นเมืองตามความเหมาะสมด้วย 2) การให้ทุนการศึกษา เป็นรูปแบบหนึ่งเพื่อมุ่งสู่การบูรณาการเด็กให้เข้าสู่ระบบการศึกษาปกติ โดยเน้นการให้ทุนการศึกษา และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ทางการศึกษา ในประเทศบราซิล ได้มีโครงการ “School Grant” ซึ่งจะให้ค่าตอบแทนแก่ผู้ปกครองที่มีลูกอายุระหว่าง 7 – 14 ปี เพื่อให้ส่งบุตรหลานของตนเข้าเรียนในโรงเรียน โดยมีเงื่อนไขอยู่ที่ความสม่ำเสมอในการเข้าเรียนและระดับการเรียนรู้ และยังมีโครงการทุนการศึกษา (Bolas Escobar) โดยโครงการนี้จัดให้มีการนำเงินจำนวนเท่ากับรายได้ของเด็กที่ได้รับในการทำงานเข้าฝากไว้ในธนาคารทุก ๆ ปีที่เด็กยังคงศึกษาอยู่ในโรงเรียน แต่มีกฎเกณฑ์ว่าถ้าเด็กเรียนช้าเกิน 2 ปี หรือออกจากโรงเรียนไปกลางคัน เงินดังกล่าวก็จะกลับคืนไปที่หน่วยงานของรัฐ และการดำเนินการดังกล่าวทำให้อัตราการออกจากโรงเรียนกลางคันของเด็กลดลงจากร้อยละ 11 เป็นร้อยละ 0.4 นอกจากนี้ยังมีโครงการ “Goat – to – School Program” ของบราซิล โครงการจะให้แพะแก่ครอบครัวที่ส่งบุตรเข้าเรียนแทนที่จะให้ทำงาน พร้อมทั้งสอนวิธีการเลี้ยงแพะ และการขยายพันธุ์ด้วยและมีสัญญาคืนแพะเท่ากับจำนวนที่ได้ในภายหลัง โครงการนี้สามารถสร้างจิตสำนึกให้แก่ครอบครัวและชุมชน ในเรื่องผลเสียของการใช้แรงงานเด็กและความสำคัญของการศึกษาหรือในประเทศออสเตรเลีย ได้มีโครงการ “AUSTUDY” หรือโครงการ “Assistance for Isolated” ของออสเตรเลียเป็นโครงการให้เงินอุดหนุน แก่นักเรียนระดับประถมศึกษา และมีธยมศึกษาที่อยู่ในเขตห่างไกล และมีปัญหาทางด้านสุขภาพอนามัย หรือมีความต้องการการศึกษาพิเศษ หรือเป็นเด็กพิการ โดยการให้เงินช่วยเหลือครอบครัวซึ่งบุตรต้องแยกออกไปเพื่อรับการศึกษาในระบบทางไกล หรือต้องไปอาศัยกับครอบครัวอื่นเพื่อการศึกษา นอกจากนี้ยังมี โครงการ “Minerals Council Scholarship Program” โดยให้ทุนการศึกษาแก่เด็กชนกลุ่มน้อยและนอกจากการให้ทุนการศึกษาแล้ว โครงการยังติดต่อประสานงานและระดมพลังจากสถาบันการศึกษาและองค์กรของชนกลุ่มน้อย เพื่อส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาของชนกลุ่มน้อยด้วย ซึ่งเป็นการปูพื้นฐานสำหรับผลสำเร็จในอนาคตของโครงการในการขจัดอุปสรรคทางการศึกษา การฝึกอาชีพ และการดำเนินธุรกิจซึ่งชนกลุ่มน้อยในออสเตรเลียกำลังประสบอยู่ 3) การปรับเปลี่ยนการศึกษาในระบบโรงเรียนให้มีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะของเด็ก เป็นการปรับวิธีการศึกษาในระบบโรงเรียนให้ตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะหรือพิเศษของเด็ก เช่น การปรับตารางเวลาการเรียนการสอน การจัดชั้นเรียนพิเศษ การปรับหลักสูตรการเรียนการสอน เป็นต้น ตัวอย่างเช่นในประเทศฟิลิปปินส์ มีโครงการรวมชั้นเรียน โดยโครงการนี้ดำเนินการโดยวิธีจัดครูหนึ่งคนต่อนักเรียนรวมชั้น 30 ถึง 40 คน ทั้งนี้เพื่อให้เด็กทุกคนได้มีโอกาสเข้าโรงเรียนโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าอยู่ชั้นอะไร

ซึ่งเป็นการจัดปัญหาการขาดแคลนครูและการต้องยุบหรือขยายชั้นเรียนบางชั้นตามจำนวนเด็กมากเกินไปหรือน้อยเกินไปนอกจากนั้นยังมี โครงการ “School – Based Work – Study” เพื่อช่วยเหลือแรงงานเด็กให้สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐได้ มีการจัดชั้นเรียนให้ในตอนเช้าและเด็กกลับไปทำงานในตอนบ่ายหลังจากรับประทานอาหารกลางวันแล้ว นอกจากนี้ได้มีการย้ายสถานที่ทำงานไปอยู่ใกล้ๆกับโรงเรียน เพื่อให้มีการติดตามดูแลได้ง่ายขึ้นโดยโครงการประสบความสำเร็จในการลดการเสี่ยงอันตรายในการทำงานของเด็ก เพิ่มรายได้ซึ่งเป็นผลจากการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ลดจำนวนแรงงานเด็กที่ออกจากโรงเรียนกลางคืนได้มาก 4) การให้การศึกษาเสริม เพื่อป้องกันมิให้เด็กต้องออกจากโรงเรียนอันเนื่องมาจากการเรียนไม่ทันคนอื่นหรือเพื่อเสริมความรู้ให้เด็กสามารถกลับเข้าเรียนในโรงเรียนตามปกติได้ เช่นโครงการ “One – on – One Tutoring Program” โครงการจะจัดหาพี่เลี้ยงให้กับเด็กที่เข้าร่วมโครงการแต่ละคน โดยที่ทั้งเด็กและพี่เลี้ยงจะได้พบปะกัน ทำงานร่วมกัน พี่เลี้ยงจะช่วยเด็กทำการบ้าน สร้างความคุ้นเคยเพื่อรับทราบปัญหาส่วนตัวของเด็กเพื่อนำไปสู่การให้คำปรึกษาและช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหา นอกจากนี้จะให้ความรู้แก่เด็กในการใช้ชีวิต สอนให้รู้จักปัญหาไม่ว่าจะเป็นเรื่องโรคติดต่อทางเพศ ปัญหายาเสพติด ปัญหาเพื่อนซี้ชกชวน ไปสู่สิ่งไม่พึงปรารถนาและปัญหาชุมชนเมืองที่มีผลกระทบต่อเด็กทำให้มีการดำเนินชีวิตที่เบี่ยงเบนไปในทางไม่ตั้งงาม ซึ่งโครงการนี้สามารถบรรลุผลสำเร็จในการทำให้อัตราการออกจากโรงเรียนก่อนจบหลักสูตรของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการเหลือเพียงร้อยละ 5 เปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยทั่วไปของนักเรียนที่มากถึงร้อยละ 55 และในกลุ่มเด็กที่เข้าร่วมโครงการจะพบว่าเรียนต่อในสถาบันอุดมศึกษาถึงร้อยละ 60⁴⁵ นอกจากนี้ยังมีโครงการ “Coca – Cola Valued Youth Program” โครงการนี้ได้ดำเนินกิจกรรมโดยการสอนเสริมในลักษณะคละช่วงอายุในด้านวิชาการและภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาการขาดแคลนครูได้อย่างมีประสิทธิภาพในทำนองเดียวกันก็ประสบความสำเร็จในการป้องกันเด็กไม่ให้ลาออกจากโรงเรียนก่อนจบการศึกษาตามหลักสูตรโดยโครงการนี้ได้ปกป้องเด็กและเยาวชน ในวัยเรียนจากการออกจากโรงเรียนก่อนที่จะจบการศึกษาตามหลักสูตร การศึกษาในชุมชน คือการตั้งโรงเรียนในชุมชน รูปแบบดังกล่าวเป็นการตั้งสถาบันการศึกษาขึ้นภายในพื้นที่ที่การให้บริการการศึกษาของรัฐไม่สามารถเข้าถึงได้ ตัวอย่างเช่น ในประเทศบราซิล ได้มีโครงการ “Community Public Schools (CECUP)” เป็นสถานศึกษาในชุมชนที่ตั้งขึ้นโดยองค์กรประชาชน องค์กรชุมชนท้องถิ่นในเขตยากจนในเมือง Salvador และเขตใกล้เคียงในแคว้น Bahia โดยการทำงานอย่างใกล้ชิดขององค์กรต่างๆ ในชุมชน และกลุ่มครู ทำให้โครงการ CECUP และครูที่ร่วมโครงการสามารถรวมเอาประเด็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมกลุ่มชาวบราซิลผิวสี

⁴⁵ ศรีศักดิ์ ไทยอารี , ณัฐกร ศรีแก้วและกานต์ เสริมชัยวงศ์, รายงานการศึกษาเรื่อง สถานภาพการให้บริการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในต่างประเทศ : สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร บราซิล ฟิลิปปินส์ และออสเตรเลีย (กรุงเทพฯ : คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542), 27 – 30.

เชื้อสายแอฟริกัน และประสบการณ์ประจำวันเข้าไปในกระบวนการเรียนรู้เพื่อลดช่องว่างระหว่างระบบโรงเรียนและสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตประจำวันของเด็ก นอกจากนี้ยังมีโครงการประถมศึกษาทางเลือก โดยโรงเรียนตามโครงการนี้จัดสร้างโดยองค์กรที่ทำงานระดับท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยที่ใกล้ชิดกับปัญหา โดยได้สร้างให้เป็นโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนท้องถิ่นสำหรับเด็กและเยาวชน และเพื่อเป็นเครื่องมือในการทำงานชุมชนชนบทด้วย รูปแบบที่เน้นการเข้าถึงง่ายและดึงดูดให้เด็กเข้ามาใช้บริการ ใช้ยุทธศาสตร์การจัดสถานที่และบริการให้บริการที่เอื้อต่อเด็กและครอบครัวในการเข้ามาใช้บริการได้โดยสะดวกและมีการสร้างแรงดึงดูดใจให้เด็กเข้ามาใช้บริการ โครงการ “The Door: A Center of Alternatives Inc.” มีการจัดให้มีการบริการทุกประเภทอยู่ในอาคารเดียวกันเพื่อขจัดความยากลำบากที่เด็กจะเข้าถึงบริการ โดยมีห้องโถงซึ่งเด็กสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง หรือร่วมกับเจ้าหน้าที่/เพื่อนคนอื่นๆ มีห้องให้คำปรึกษารวมทั้งมีการจัดกิจกรรมในด้านต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ โครงการเปิดทำการจนถึง 22.00 น.ในวันธรรมดาและให้บริการโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย เด็กๆ สามารถเข้ามารับบริการได้ด้วยตนเอง การให้บริการแก่เด็กเป็นที่นิยมและยอมรับจากเด็กและครอบครัวตลอดจนชุมชนว่ามีบรรยากาศที่ซุกกึ่งให้เด็กและครอบครัวเข้ามาใช้บริการและเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมด้วยเป็นอย่างมากหรืออย่างในประเทศออสเตรเลีย มีโครงการ “Linking Schools and Communities” โครงการนี้ตั้งขึ้นโดย “Australian Center for Equity through Education” เป็นโครงการที่เกิดขึ้นจากแนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนที่ให้บริการครบวงจร ซึ่งเป็นการใช้บริเวณโรงเรียนในการทำกิจกรรมและให้บริการต่างๆ อย่างครบถ้วนสำหรับนักเรียน ครอบครัวและชุมชน และช่วยพัฒนาศักยภาพของเด็กให้สามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และสังคมในอนาคต วิธีการสอนแบบเข้าถึงตัวเด็ก เป็นรูปแบบที่มีการให้บริการการศึกษาในแหล่งที่เด็กด้อยโอกาสอาศัยหรือทำงานอยู่เช่น การให้การศึกษที่บ้าน สถานที่ทำงาน และตามท้องถนน เป็นต้น เช่น รัฐบาลอังกฤษจัดให้มีบริการการสอนตัวต่อตัวที่บ้านให้แก่เด็กที่บ้านสำหรับเด็กที่มีปัญหาในด้านความประพฤติในโรงเรียน มาจากครอบครัวที่ยากจน และเป็นครอบครัวของชนชั้นกรรมมาชีพซึ่งเด็กเหล่านี้มักจะไม่สามารถรับกฎเกณฑ์ของโรงเรียนมักประพฤติตนต่อต้านและก่อปัญหาต่างๆ จนในที่สุดก็จะถูกไล่ออกหรือให้ออกจากโรงเรียน โดยมีทั้งเจ้าหน้าที่ทางการศึกษา และนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมปฏิบัติงานด้านนี้ โดยการให้บริการเหล่านี้ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เพราะมักจะสอนได้ไม่ถึง 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ขั้นต่ำสุดของเวลาเรียนและเจ้าหน้าที่และนักสังคมสงเคราะห์มักจะเกี่ยวในการทำงาน ทำให้เด็กไม่ได้รับบริการเท่าที่ควร การผสมผสานหลายรูป มีการใช้วิธีการที่หลากหลายในการให้บริการการศึกษาและมีการให้บริการที่นอกเหนือไปจากการให้การศึกษ เช่น ด้านที่พักอาศัย อาหาร การให้บริการตรวจสุขภาพ และการช่วยเหลือภายหลังจบการศึกษา (การเรียนต่อและการหางาน) เป็นต้นโครงการ “City Lights School” การช่วยเหลือของโครงการมุ่งให้บริการต่างๆ อย่างพร้อมมูลรอบด้านไม่ว่าจะเป็นเริ่มจากการบำบัดเป็นการเฉพาะราย หลังจากนั้นจะเป็นการให้บริการเพื่อสู้กับวิกฤตในชีวิต การสร้างทักษะในการแก้ไขปัญหาชีวิต ทั้งนี้เพื่อให้ผู้รับบริการเริ่มกลับไปประสบปัญหาเดิม การให้คำปรึกษาในเรื่องอาชีพ

การฝึกอบรมก่อนเข้าทำงาน การสร้างงานอิสระ และบริการรับสมัครงาน เพื่อช่วยเหลือเด็กของโครงการให้เดินไปสู่การงานอย่างราบรื่น โครงการนี้มีงานและกิจกรรมหลัก 4 ประเภท ดังนี้ คือ 1) การศึกษา 2) การบริการด้านการแพทย์และจิตแพทย์ 3) การป้องกันการติดยาเสพติด และ 4) การพัฒนาอาชีพ โดยปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานคือการให้บริการที่หลากหลายและครบวงจรสามารถตอบสนองต่อปัญหาต่างๆของเด็กได้มากที่สุดโครงการ “The Door: A Center of Alternatives Inc.” ให้ความสำคัญกับการถือเป็นผู้เป็นเด็กศูนย์กลางในการให้บริการ โดยจัดให้กิจกรรมที่หลากหลายมีความเหมาะสม และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เพื่อตอบสนองความต้องการของเด็กแต่ละคน จึงเป็นการให้บริการที่เป็นองค์รวม สอดคล้องและยืดหยุ่น เหมาะสมกับเด็กกลุ่มนี้ โดยโครงการมีจุดอ่อนซึ่งต้องปรับปรุงในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่เด็ก เพื่อให้สามารถเผชิญหน้ากับสังคมอันชั่วร้าย เมื่อออกจากโครงการไปแล้วอย่างได้ผล เพื่อช่วยให้เด็กสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ และ 2) การทำงานกับครอบครัวจริงและครอบครัวทดแทนของเด็กอย่างเป็นระบบ เพื่อช่วยเสริมสร้างพลังให้แก่ครอบครัว และพัฒนาความสัมพันธ์อันดีระหว่างเจ้าหน้าที่ของโครงการและบุคคลในครอบครัวของเด็กด้วยโครงการ “Alternative Education for Indigenous Children” ในประเทศฟิลิปปินส์ เพื่อสอนหนังสือแก่เด็กอายุ 5 ถึง 14 ปี ให้สามารถอ่านเขียนและบวกลบคูณหารได้ กิจกรรมในโรงเรียนเหล่านี้ไม่ได้มีเพียงการเรียนการสอนปกติ แต่มีการฝึกอบรมด้านอาชีพ สิ่งแวดล้อม และศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ผสมผสานกัน โรงเรียนเป็นศูนย์เพื่อให้บริการแก่ชุมชน ในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วย โครงการ “Better Schools for Better Futures” ของออสเตรเลีย ตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมโอกาสที่เท่าเทียมกันในด้านการศึกษา โดยเห็นว่าการที่จะมีบริการด้านการศึกษา สุขภาพอนามัยและพัฒนาชุมชน ที่ผสมผสานกลมกลืนกัน จะช่วยแก้ปัญหาและเอื้อประโยชน์ต่อความเสมอภาคทางการศึกษา⁴⁶

การศึกษาและการทำงาน 1) การฝึกอาชีพ เป็นรูปแบบที่มีการฝึกอบรมวิชาชีพ โครงการ “City Lights School” มีกิจกรรมการพัฒนาอาชีพ โดยมุ่งเน้นให้เด็กมีทักษะทางด้านอาชีพซึ่งจะช่วยให้สามารถหางานทำและมีความพึงพอใจในการทำงานในอนาคต เด็กจะเรียนรู้กฎเกณฑ์ในการทำงาน การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน การลดความขัดแย้ง และการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยสันติ และการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น โครงการจัดทัศนศึกษาและเชิญนายจ้างมาให้ข้อมูลด้านการงานแก่เด็ก ตลอดจนช่วยให้เด็กมีงานทำในภายหลังด้วยโครงการประณตศึกษาทางเลือกในประเทศบราซิล ในช่วงกว่า 18 เดือนนักเรียนจะหมุนเวียนกันอยู่ในโรงเรียนและในชุมชน เพื่อรับการฝึกฝนอบรมทั้งในเรื่องการเรียนและการทำงาน โครงการ

⁴⁶ ศรีศักดิ์ ไทยอารี, อนุกร ศรีแก้วและกานต์ เสริมชัยวงศ์, รายงานการศึกษาเรื่อง สถานภาพการให้บริการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในต่างประเทศ : สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร บราซิล ฟิลิปปินส์ และออสเตรเลีย (กรุงเทพฯ : คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542), 18.

“Republican dopequenoVendedor” ในบราซิล จัดหาอาหารกลางวันและกิจกรรมให้เด็กเร่ร่อน และทำการรวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ที่ใช้แล้วและนำมาเก็บไว้เพื่อให้เด็กและเยาวชนในโครงการฝึกอาชีพทำการซ่อมแซมก่อนที่จะถูกนำออกมาจำหน่ายในราคาต่ำให้กับคนในชุมชนที่ยากจน กระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม และ การกีฬา ประเทศฟิลิปปินส์ได้ทำการฝึกอบรมด้านอาชีพแก่แรงงานเด็ก ตลอดจนการให้เงินยืมไปประกอบอาชีพแก่ครอบครัวของเด็กด้วยโครงการ “Alternative Education for Indigenous Children” ในประเทศฟิลิปปินส์ โครงการจัดการฝึกอบรมด้านการเกษตร เพื่อให้เด็กมีงานทำและมีรายได้และจัดให้มีการฝึกอบรมด้านอาชีพ โครงการหลายโครงการขององค์กรเอกชนในออสเตรเลียเป็นโครงการช่วยเหลือเยาวชนที่ตกงาน ให้ได้รับการฝึกฝนและทำงานด้านการพิทักษ์ป่าและการทำผลิตภัณฑ์จากป่าโครงการอบรมเรื่องการบริหารการเงินให้แก่เยาวชนและโครงการสนับสนุนเยาวชนให้ได้พัฒนาทักษะการทำงานในอุตสาหกรรมท้องถิ่น 2) การทำงานควบคู่ไปกับการเรียน เป็นรูปแบบที่จัดขึ้นเพื่อให้เด็กที่รับบริการการศึกษาสามารถทำงานได้ด้วย โดยแบ่งเวลาบางส่วนเพื่อการศึกษาสามารถทำงานได้ด้วย โดยแบ่งเวลาบางส่วนเพื่อการศึกษาและบางส่วนสำหรับการทำงาน ในประเทศบราซิล มีโครงการ CESAM (Silesian Centre for Minors) โดยจะทำการฝึกอบรมเด็กและให้เด็กเข้าทำงานภายใต้สัญญาให้บริการ (Contact services) กับบริษัทต่างๆ กว่า200 แห่งที่ผ่านการเลือกสรรอย่างระมัดระวังและที่ผ่านการเตรียมความพร้อม CESAM จะคิดค่าบริการจากบริษัท ซึ่งจะใช้สำหรับจ่ายให้แก่เด็กเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆของเด็กที่อยู่ภายในโครงการจะได้รับเอกสารทางกฎหมาย สิทธิและสวัสดิการของคนงาน และค่าจ้างขั้นต่ำเด็กในโครงการจะถูกกระตุ้นและสนับสนุนให้เรียนต่อจนจบชั้นมัธยมศึกษา และสามารถใช้อุปกรณ์ นันทนาการได้ในช่วงวันหยุด นอกจากนั้น CESAM ยังติดต่อและทำงานร่วมกับครอบครัวเด็กผ่านทางโครงการอาสาสมัคร ในระหว่างที่เด็กทำงาน CESAM จะทำการติดต่ออย่างใกล้ชิดกับทั้งเด็กในโครงการและนายจ้าง เพื่อที่จะให้มั่นใจว่าสภาพการทำงานยังเหมาะสมอยู่และเพื่อแก้ปัญหาที่มีระหว่างนายจ้างและเด็กก่อนที่ปัญหาดังกล่าวจะลุกลามไป นอกจากนั้นยังมีโครงการ “Salao de Encontro” เป็นโรงงานแบบที่มีที่พักให้ที่ไม่มุ่งหาประโยชน์ทางธุรกิจ ถูกตั้งขึ้นเพื่อให้เป็นสถานที่ทำงานที่เหมาะสมเป็นทางเลือกอื่นนอกเหนือจากการทำงานบนท้องที่โครงการฯ ต้องการพิสูจน์ว่าการมีส่วนร่วมในงานที่น่าภาคภูมิใจช่วยสร้างความมั่นใจในตัวเองและกระตุ้นการเจริญเติบโตและการพัฒนาของเด็ก โครงการดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการใช้ “การทำงานที่มีค่าตอบแทนอย่างสร้างสรรค์” เป็นรูปแบบหนึ่งของ “การศึกษาเพื่อชีวิต” และยังแสดงให้เห็นด้วยว่าเด็กสามารถสร้างสรรค์งานที่มีคุณภาพสูงสุดและมีคุณค่า เมื่ออยู่ในสภาพการทำงานที่เหมาะสมในประเทศฟิลิปปินส์ มีโครงการ “School- badges Work - Study” เพื่อช่วยเหลือแรงงานเด็กให้สามารถเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐในตอนเช้า และเด็กกลับไปทำงานตอนบ่าย นอกจากนี้ได้มีการย้ายสถานที่ทำงานไปอยู่ใกล้ๆ กับโรงเรียน เพื่อให้มีการติดตามดูแลได้ง่ายขึ้น 3) การทำงานเพื่อการเรียนรู้ เป็นรูปแบบที่มุ่งทำให้การทำงานของเด็กรวมองค์ประกอบด้านการศึกษา และมุ่งสู่การทำให้สภาพแวดล้อมการทำงานเหมาะสมสำหรับการศึกษาและการ

เรียนรู้ เช่น โครงการ Prince's Youth Business Trust (PYBT) โครงการนี้ให้บริการเด็กด้วยโอกาสในการสร้างธุรกิจและความเชื่อมั่นในตนเอง โดยการส่งเสริมการจัดตั้งหน่วยธุรกิจในรูปแบบหุ้นส่วน นอกจากจะให้ความช่วยเหลือในเรื่องเงินทุนให้กู้เพื่อดำเนินกิจการแล้ว ยังให้ความสนับสนุนอื่นๆ ที่จำเป็นแก่กิจการที่ผ่านความเห็นชอบแล้ว เช่นการบริการให้คำปรึกษาในการดำเนินธุรกิจ การตอบข้อข้องใจเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินธุรกิจวันต่อวัน และการให้บริการที่ปรึกษา⁴⁷

การมีส่วนร่วมของเด็กในการจัดการศึกษา เป็นรูปแบบที่มีได้คำนึงถึงเด็กกว่าเป็นเพียง “ผู้รับ” หากแต่พยายามส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและวิธีการเรียนการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนสามารถตอบสนองต่อความต้องการของเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น หรือเป็นรูปแบบที่มุ่งส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กเป็นผู้ให้การศึกษา รวมทั้งคำนึงถึงประสิทธิภาพของการนำการศึกษาเข้าถึงตัวเด็ก อาทิเช่น โครงการประถมศึกษาทางเลือกในประเทศบราซิล นักเรียนจะมีส่วนสำคัญในการดูแลการดำเนินงานของโรงเรียน รวมทั้งเข้าร่วมดำเนินงานสหกรณ์ของโรงเรียนอันเป็นหน่วยสำคัญที่ดำเนินการผลิตอาหารเพื่อความต้องการของโรงเรียนเอง และยังสามารถป้อนตลาดในชุมชนรอบข้างด้วยหรือโครงการผู้ให้การศึกษา รุ่นเยาว์ (Junior Educators Program) ภายใต้โครงการ “BahayTuluyan Alternative Education Program for Street Children” ของประเทศฟิลิปปินส์ ทำการคัดเลือกและฝึกอบรมเด็กเร่ร่อนอายุระหว่าง 11 ถึง 17 ปี เพื่อที่จะให้เป็นผู้ทำการสอนการศึกษาขั้นพื้นฐานและฝึกทักษะให้แก่เด็กอื่น ผู้ให้การศึกษา รุ่นเยาว์ดำเนินการสอนเด็กตามท้องถนนที่เด็กอาศัยอยู่กับครอบครัวหรือญาติพี่น้อง และในศูนย์ฯ โดยเด็กจะได้รับค่าตอบแทนจำนวน 600 เปโซต่อเดือน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการเรียนหนังสือในโรงเรียนหรือโครงการ “Alternative Education for Indigenous Children” ในประเทศฟิลิปปินส์ เด็กที่เข้าร่วมโครงการสามารถมีส่วนร่วมในการวางแผนและการประเมินผลกิจกรรมต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการแสดงออก และตัดสินใจได้ อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อสถานการณ์ด้วยและในส่วนของ การมีส่วนร่วมของเด็กในกระบวนการทางสังคม เป็นรูปแบบที่ส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์การมีส่วนร่วมในกระบวนการทางสังคมต่างๆเช่นโครงการ “European Youth Parliament” ทุกปีทีมงานที่ปรึกษาพร้อมกับนักเรียน 2 คนจะได้รับเลือกประเทศสมาชิกของประชาคมยุโรปเพื่อเข้าร่วมโครงการสภาเยาวชนประจำปี ซึ่งจัดขึ้นเป็นเวลา 9 วันในแต่ละครั้ง โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับ นโยบาย ข้อตกลง วัฒนธรรม และอื่นๆ ที่ปรากฏในประชาคมยุโรป เยาวชนดังกล่าว จะได้มีโอกาสในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลและสร้าง

⁴⁷ ศรีศักดิ์ ไทยอารี, อนุรักษ์ ศรีแก้วและกานต์ เสริมชัยวงศ์, รายงานการศึกษาเรื่อง สถานภาพการให้บริการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในต่างประเทศ : สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร บราซิล ฟิลิปปินส์ และออสเตรเลีย (กรุงเทพฯ : คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542), 22.

มิตรภาพระหว่างผู้เข้าร่วมโครงการด้วยกัน ข้อตกลงที่เกิดจากสภาเยาวชนนี้จะได้รับการเสนอไปยังสภาของประชาคมยุโรปโดยตรง โครงการประถมศึกษาทางเลือกในประเทศบราซิล ได้จัดกิจกรรมการพัฒนาผู้ทำงานพัฒนาชนบทจากนักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนเหล่านี้เมื่อเด็กสำเร็จการศึกษาตามโครงการแล้ว จะได้เข้าร่วมโครงการ โดยเข้ารับการฝึกฝนเป็นผู้ทำงานพัฒนาชนบท⁴⁸

การพัฒนาองค์ความรู้และกระบวนการ 1) การวิจัยและติดตามประเมินผลเพื่อการพัฒนา การติดตาม ประเมินผลและวิเคราะห์รูปแบบการใช้บริการการศึกษาต่างๆเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขในประเทศบราซิล มีโครงการ “Community Public Schools” (CECUP) ในแต่ละกลุ่มชั้นเรียนของโรงเรียน CECUP จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาหลักสูตรและแผนงานเป็นรายปี มีกระบวนการที่ครูประจำชั้นจะร่วมกับ CECUP ในการประชุมทบทวนหลักสูตรและแผนงานเดือนละ 2 ครั้ง สิ่งที่สำคัญคือ การนำเอาประสบการณ์ในชีวิตจริงของเด็กประวัติศาสตร์ และมิติในเชิงวัฒนธรรมเข้ามาประกอบกับการเรียนการสอน ทั้งนี้เพื่อสร้างคุณภาพของหลักสูตรให้สอดคล้องกับความเป็นจริง ส่งเสริม กระตุ้นให้ครูเป็นบุคคลที่มีทั้งความคิดและมีความรอบรู้ในเนื้อหาสาระไปพร้อมๆกันด้านประเทศออสเตรเลียมีโครงการ “Linking School and Communities Center for Equity Through Australian Center for Equity Through Education” ของประเทศออสเตรเลีย โครงการเน้นให้เจ้าหน้าที่ในด้านต่างๆทำงานร่วมกับเด็กและครอบครัว โดยมุ่งหวังที่จะอาศัยประสบการณ์ของครูบิดามารดา นักเรียน นักวิจัย เจ้าหน้าที่ด้านสวัสดิการ และพัฒนาชุมชนในการสร้างต้นแบบของการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและท้ายที่สุดโครงการมีความประสงค์ที่จะชักจูงให้นักปฏิบัติการและนักวิชาการเข้าร่วมในกระบวนการศึกษาวิจัยซึ่งจะมีผลต่อการปรับปรุงคุณภาพของการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน 2) รูปแบบที่ตอบสนองต่อประเด็นที่ยังไม่เป็นที่สนใจมากแต่มีแนวโน้มว่าจะเป็นปัญหารุนแรงในอนาคต เช่นโครงการ “Exclusion units” รัฐบาลอังกฤษได้จัดตั้งหน่วยงานนี้ขึ้นเพื่อให้การศึกษาแก่เด็กที่มีปัญหาในด้านความประพฤติในโรงเรียน มาจากครอบครัวที่ยากจนและเป็นครอบครัวของชนชั้นกรรมมาชีพ ซึ่งเด็กเหล่านี้มักจะไม่มียอมรับกฎเกณฑ์ของโรงเรียนมักประพฤติตนต่อต้านและก่อปัญหาต่างๆจนในที่สุดก็จะถูกไล่ออกหรือให้ออกจากโรงเรียน นอกจากนั้นยังมีบริการการสอนตัวต่อตัวที่บ้านให้แก่เด็กกลุ่มนี้ด้วย ด้วยเหตุที่มีบุคลากรน้อยและด้อยคุณภาพ ทำให้ไม่สามารถให้บริการได้อย่างเต็มที่ นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่และนักสังคมสงเคราะห์มักจะเกี่ยวกันในการทำงาน ทำให้เด็กไม่ได้รับบริการเท่าที่ควร⁴⁹

⁴⁸ ศรีศักดิ์ ไทยอารี, อนุสร ศรีแก้วและกานต์ เสริมชัยวงศ์, รายงานการศึกษาเรื่อง สถานภาพการให้บริการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในต่างประเทศ : สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร บราซิล ฟิลิปปินส์ และออสเตรเลีย (กรุงเทพฯ : คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542), 61.

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน. 75.

จากรูปแบบและสถานภาพการให้บริการการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในต่างประเทศ ที่ดำเนินการแล้วประสบความสำเร็จเป็นแบบอย่าง โดยรูปแบบต่างๆ ของการให้บริการการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสนั้นมีกระบวนการที่เป็นพลวัต มีความหลากหลาย และมีมิติต่างๆ ตั้งแต่การป้องกันปัญหา การแก้ไขฟื้นฟูและปรับสภาพ การพัฒนาศักยภาพ และการเตรียมความพร้อมเพื่ออนาคต รูปแบบเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในการที่จะคิดค้น ทดลอง สรุบทบทเรียน และพัฒนาการดำเนินงานเพื่อให้เด็กด้อยโอกาสๆ ได้รับผลประโยชน์สูงสุดในด้านการศึกษา ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนบนพื้นที่สูงและทุรกันดารในประเทศไทยได้

ขั้นตอนการศึกษาสาเหตุของการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ



แผนภูมิที่ 3 ขั้นตอนการศึกษาสาเหตุที่ต้องจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

เด็กที่ไม่ได้รับสัญชาติ เด็กไร้สัญชาติ เด็กที่ไม่มีสูติบัตรหรือไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎร ที่อยู่ในประเทศไทยเป็นเด็กด้อยโอกาส 1 ใน 6 กลุ่มที่กำหนดไว้ในนโยบายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ซึ่งจะได้รับสิทธิ โอกาสทางการศึกษาและเงินอุดหนุนรายหัวเช่นเดียวกับเด็กไทย กระทรวงศึกษาธิการได้สนองนโยบายดังกล่าว โดยรับเด็กไร้สัญชาติเข้าเป็นนักเรียนในสถานศึกษาทุกสังกัด ซึ่งนักเรียนไร้สัญชาติกลุ่มนี้ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นลูกหลานของแรงงานต่างด้าวที่มาจากประเทศเพื่อนบ้าน ที่เข้าเมืองโดยผิดกฎหมายและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆตามจำนวนแรงงานต่างด้าวที่หอบลูกจูงหลานเข้ามาขาย

แรงงานในประเทศ⁵⁰ ในส่วนของประเทศไทย นอกจากปัญหาและนโยบายเกี่ยวกับการให้สัญชาติ แก่คนเข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว ยังมีปัญหาแทรกซ้อนของชนท้องถิ่นดั้งเดิม ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยประเภทหนึ่ง อันเป็นปัญหาเกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงภายในของประเทศในด้านการก่อการร้าย คนเข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายและชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่มีอยู่ในประเทศไทยมีหลายประเภทในประเทศไทยมีคนต่างด้าวและชนเผ่าหลายกลุ่มที่มีสถานภาพและสิทธิไม่ชัดเจน โดยรวมผู้อพยพที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลาช้านานแต่ไม่มีชื่อในทะเบียนราษฎร และคนในประเทศใกล้เคียงที่เพิ่งอพยพเข้ามาใหม่อันเนื่องมาจากสาเหตุทางการเมือง เศรษฐกิจและความปลอดภัย คนเหล่านี้ประมาณ 1-2 ล้านคน ไม่สามารถกลับไปอยู่ในประเทศของตนได้ และมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นตามลำดับ สถานภาพที่เป็นปัญหาทำให้คนเหล่านี้ถูกละเมิดสิทธิและขาดความมั่นคง ซึ่งถ้าไม่มีการแก้ปัญหาดังกล่าว จะทำให้เกิดปัญหาทางสังคมอย่างใหญ่หลวง อันจะเป็นผลเสียต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของประเทศต่อไปในระยะยาว ถึงแม้ว่ารัฐบาลไทยได้มีความพยายามที่จะแก้ปัญหาของชนไร้สัญชาติและคนต่างด้าวอย่างต่อเนื่องแต่ก็ยังมีอุปสรรคอันเนื่องมาจากสาเหตุต่างๆ โดยเฉพาะความล้มเหลวในการนำนโยบาย กฎหมาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งเป็นผลมาจากการบริหารจัดการที่ไม่เป็นระบบ และทัศนคติในทางลบต่อคนต่างด้าวของเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้ มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2549 ได้ให้ความเห็นชอบนโยบายการปฏิบัติต่อชนต่างด้าวที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย บนพื้นฐานของความเคารพในสิทธิมนุษยชนและความเป็นเอกภาพของชาติไทย⁵¹ โดยความหมายของคำว่า “สัญชาติ” ได้มีคำจำกัดความไว้ว่า สัญชาติ หมายถึง ความผูกพันทางกฎหมายและการเมืองที่บุคคลมีต่อรัฐอย่างถาวรไม่เสื่อมคลาย เป็นความผูกพันที่รัฐเป็นผู้กำหนดรับรองโดยตราออกมาเป็นกฎหมาย โดยคำนึงถึงความใกล้ชิดความผูกพันที่บุคคลมีต่อรัฐเจ้าของสัญชาติมากกว่ารัฐอื่นใดและผลแห่งความผูกพันนี้ ทำให้บุคคลนั้นเกิดภาระหน้าที่ที่จะมีต่อรัฐในฐานะเป็นคนชาติ และในขณะเดียวกันรัฐก็มีสิทธิที่จะปกป้องคุ้มครองบุคคลนั้นและมีสิทธิเรียก้องแทนบุคคลนั้น หากบุคคลนั้นได้รับความเสียหายจากการกระทำของรัฐอื่นโดยเป็นไปตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ⁵² ในด้านนโยบายทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการได้ปรับแก้ระเบียบว่าด้วยหลักฐานการรับนักเรียนนักศึกษาเข้าเรียนในสถานศึกษาเพื่อให้เด็กอพยพต่างด้าวเด็กไร้สัญชาติและเด็ก

⁵⁰ เสถียร อูสาหะ, **นักเรียนไร้สัญชาติระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบโรงเรียน** (กรุงเทพฯ : ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงศึกษาธิการ, 2554), 1.

⁵¹ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, **รายงานการวิจัยโอกาสทางการศึกษาของเด็กอพยพต่างด้าวและเด็กชนเผ่าในจังหวัดสมุทรสาคร** (กรุงเทพฯ : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด, 2550), 24.

⁵² ชุมพร ปัจจุบันนท์, **กฎหมายระหว่างประเทศ แผนกคดีบุคคล : สัญชาติ**, พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), 17.

ชนเผ่าที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎร มีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น และเสนอ คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบในคราวประชุมวันที่ 5 กรกฎาคม 2548 นอกจากนี้ยังขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กเหล่านี้ จากเดิมที่เคยจำกัดให้เฉพาะบางกลุ่มและบางระดับการศึกษา มาเป็นการเปิดกว้างให้ทุกคนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ได้เข้าเรียน โดยไม่จำกัดระดับ ประเภท หรือพื้นที่การศึกษา รวมทั้งจัดสรรงบประมาณอุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายรายหัวแก่สถานศึกษาที่จัดการศึกษาให้แก่เด็กที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎร และไม่มีสัญชาติไทย ตั้งแต่ระดับก่อน ประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนปลายในอัตราเดียวกับค่าใช้จ่ายรายหัว ที่จัดสรรให้เด็กไทย เพื่อเป็นการตอบสนองต่ออนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดแนวปฏิบัติให้เขตพื้นที่การศึกษาและโรงเรียนทำการสำรวจเด็กที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎร และสร้างความตระหนักแก่ผู้ปกครองของเด็กเหล่านี้ให้มองเห็นคุณค่าของการศึกษา และส่งลูกเข้าเรียน รวมทั้งกำหนดแนวปฏิบัติในการลงหลักฐานทางการศึกษาของเด็ก การบันทึกประวัติ ของเด็กที่ไม่มีเอกสารแสดงสถานะ และการประสานกับเจ้าหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทยเพื่อ ออกเลขประจำตัว 13 หลักให้แก่เด็ก ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าว ถ้านำไปสู่การปฏิบัติจริงจะเป็น ผลดี ทำให้เด็กมีโอกาสทางการเรียนมากขึ้น⁵³ ปัญหาสถานะทางทะเบียนของบุคคลในประเทศไทยเป็นปัญหาที่เรื้อรังมานาน อันสืบเนื่องจากปัญหาของประเทศเพื่อบ้านของไทย ที่ทำให้มี บุคคลสัญชาติอื่นเดินทางเข้ามายังประเทศไทย ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจถึงกฎหมายว่า ด้วยสัญชาติ กฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร และความสำคัญในการมีสถานะบุคคลของกลุ่ม ชนบนพื้นที่สูง กลุ่มคนชายขอบ และตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐเอง ทำให้บุคคลจำนวนมากตกสำรวจ จากทางราชการ ปัญหาการวางแผนการจัดเก็บข้อมูลทะเบียนราษฎร ปัญหากฎหมายไทยหลาย ฉบับไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงแนวนโยบายของรัฐบาลไทยที่ไม่เอื้อต่อ การพัฒนาสถานะของบุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทย นอกจากนี้ยังรวมถึงปัญหาที่ทั่วโลกกำลังประสบ ในยุคโลกาภิวัตน์หรือโลกไร้พรมแดน คือปัญหาการย้ายถิ่นและปัญหาการหลบหนีเข้าเมืองของ แรงงานข้ามชาติ ปัญหาต่างๆเหล่านี้มีความ เกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน ทำให้ปัญหาสถานะและสิทธิ ของบุคคลในประเทศไทยมีความซับซ้อนมากขึ้น และส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน อื่นๆของกลุ่มคนเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็น สิทธิในชีวิตและร่างกาย สิทธิในการศึกษา สิทธิในการ รักษาพยาบาลที่เหมาะสมหรือแม้กระทั่งสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ประเทศไทยได้เล็งเห็นว่า สถานภาพการดำรงชีวิตของบุคคลดังกล่าวไม่เอื้ออำนวยต่อความมั่นคงและสิทธิขั้นพื้นฐานของ มนุษย์ และมีแนวโน้มที่จะเป็นปัญหาที่กระทบต่อความมั่นคงของชาติในระยะยาวและรุนแรงหาก ไม่ได้รับการแก้ไขที่เหมาะสม เพื่อกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นและการยอมรับในสิทธิขั้นพื้นฐานของ

⁵³ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, รายงานการศึกษาสถานภาพการ ให้บริการ การศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในต่างประเทศ :สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร บราซิล ฟิลิปปินส์ และออสเตรเลีย (กรุงเทพฯ : องค์การคำของครูสภา, 2543), 15.

กลุ่มคนดังกล่าว นำมาสู่การจัดทำยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล⁵⁴ ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 18 มกราคม 2548 สิทธิขั้นพื้นฐานดังกล่าวได้แก่สิทธิทางการศึกษา พระราชดำรัส ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงเป็นองค์ปาฐกในงาน ประชุมสัมมนาซึ่งจัดขึ้น ณ กรุงเทพมหานคร สวิตเซอร์แลนด์ ในฐานะองค์สมาชิกสภากองทุนการศึกษาเพื่อผู้ลี้ภัยว่า “...ยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งคนกลุ่มนี้ไม่มีชื่อปรากฏอยู่ในทะเบียนราษฎร เป็นคนไร้สัญชาติ คนที่ไม่ได้ถือสัญชาติไทยและไม่ได้ถือ สัญชาติใดๆเลย รวมทั้งคนที่มาจากอีกฟากหนึ่งของชายแดน เด็กๆที่เข้าข่ายกรณีเหล่านี้ไม่สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนได้และถ้าเข้าเรียนได้เขาจะไม่ได้ไปรับรองจากโรงเรียนหลังจากเรียนจบการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระดับใดก็ตาม สิ่งเหล่านี้ทำให้ยากต่อการเข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาในระดับหลัง ประถมศึกษา และยากต่อการได้ทำงานที่ดีเมื่อพวกเขาเติบโตขึ้น...” กระทรวงศึกษาธิการจึงได้นำ เรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาการจัดการศึกษาให้แก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎร หรือไม่มีสัญชาติไทย จึงมีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2548 ดังนี้ 1) การขยายโอกาส ทางการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย เพื่อเป็นการเปิด กว้างให้ทุกคนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยสามารถเข้าเรียนได้โดยไม่จำกัดระดับ ประเภท หรือเขต พื้นที่การศึกษา 2) การจัดสรรงบประมาณอุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายรายหัวให้แก่สถานศึกษาที่จัด การศึกษาให้แก่กลุ่มบุคคลดังกล่าว 3) ให้กระทรวงมหาดไทยจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลที่ ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย เพื่อประโยชน์ในการจำแนกสถานะ 4) ให้กระทรวงศึกษาธิการจัดการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสมแก่เด็กและเยาวชนที่หนีภัยจากการ สู้รบ เพื่อพัฒนาคุณภาพและการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์⁵⁵ และสาเหตุของการจัดการศึกษาแก่ เด็กไร้สัญชาติหรือสำหรับกลุ่มด้อยโอกาสนั้น มีวิทยานิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยได้ศึกษาค้นคว้า เรื่อง การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มด้อยโอกาส (REACHING THE UNREACHED) บทบาทของประชาสังคมในการให้การศึกษาของบุตรของแรงงานจากประเทศ พม่าในประเทศไทย พบว่า แม้ว่าจะมีความตกลงระหว่างประเทศและนโยบายชาติเกี่ยวกับการให้ การให้การศึกษาอย่างทั่วถึงแต่ก็ยังมีคนชายขอบจำนวนมากมายที่ไม่มีโอกาสได้เข้าโรงเรียน การศึกษาย่อมส่งผลทั้งต่อบุคคลและส่วนรวมและก็มีการศึกษาวิจัยที่ได้ชี้ให้เห็นว่าโดยอาศัย ความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ของชาติและองค์กรพัฒนาเอกชน เด็กเหล่านี้ได้รับโอกาสทาง

⁵⁴ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือและแนวปฏิบัติสำหรับการจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, 2552)

⁵⁵ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา, (เอกสารในการประชุมโครงการศึกษาแนวทางเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับเด็กที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย ณ พรไพลินริเวอร์ไซด์รีสอร์ท อำเภอสว่าง ลະบุรี จังหวัดกาญจนบุรี, 9 – 10 มิถุนายน 2554.), 6-7.

การศึกษาอย่างเต็มที่ ข้อค้นพบระบุว่าเด็กย้ายถิ่นจำนวนมากขึ้นได้เข้าเรียนในศูนย์การเรียนรู้ หรือมีฉะนั้นก็เป็นโรงเรียนของรัฐแห่งใดแห่งหนึ่ง เจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่นให้การสนับสนุนได้ระดับหนึ่งในเรื่องการอบรมครูพัฒนาหลักสูตรและการพบปะของเครือข่ายโดยในส่วนขององค์กรพัฒนาเอกชนและโรงเรียนของรัฐก็ร่วมมือกันในการยกระดับทักษะด้านภาษาของเด็กๆ องค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามามีส่วนในการอุดช่องว่างด้านการศึกษาให้แก่เด็กย้ายถิ่น ในกรณีที่ฝ่ายเจ้าหน้าที่ไม่ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง กระนั้นก็ตามงานวิจัยเรื่องนี้พบว่า มีความหลากหลาย ด้านคุณภาพ โอกาสและความร่วมมือในบรรดา 3 จังหวัดที่มีการศึกษา ยังไม่มีการตระหนักในเรื่องสถานการณ์และความต้องการของ เด็กๆ รวมทั้งยังไม่ได้รับรู้อย่างเต็มที่ถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาให้แก่เด็ก ๆ นอกจากนั้นยังมีความบกพร่องในการดำเนินงานในทางปฏิบัติด้วย อย่างไรก็ตามก็ตีความรับผิดชอบต่อความไม่พอเพียงดังกล่าวนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่เจ้าหน้าที่กำลังดำเนินการอยู่เท่านั้น ยังมีความผิดพลาดในฝ่ายโรงเรียนของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนดังนั้นจึงมีปัจจัยหลายประการที่จะต้องได้รับการส่งเสริมให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นสำหรับบริหารจัดการบริการด้านการศึกษาของไทยในอนาคตซึ่งรวมไปจนถึงคุณภาพของการจัดหาที่พักให้แก่ผู้ย้ายถิ่นทั้งระดับความรวดเร็วในด้านความก้าวหน้าและการขยายโอกาสด้านการศึกษาให้ครอบคลุมยังนับว่าไม่เพียงพอสำหรับเด็กย้ายถิ่นชาวพม่าทุกวันนี งานวิจัยเรื่องนี้เสนอแนะให้มีการพัฒนาความสามารถในระดับสูงเพิ่มการตระหนักและเร่งความก้าวหน้าเพื่อเป็นวิธีการที่จะยกระดับการเข้าถึงการศึกษาแก่เด็กย้ายถิ่นชาวพม่า⁵⁶ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงาน องค์กรให้ความสำคัญและสนับสนุนการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ซึ่งสอดคล้องกับการเสวนา เรื่อง จับกระแส ยุทธศาสตร์การศึกษาสำหรับลูกแรงงานต่างด้าว : ประสบการณ์จากนานาชาติและบทเรียนสำหรับประเทศไทย ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยมี ดร.จุฬารัตน์ มาเสถียรวงศ์ ผู้อำนวยการสถาบันรามจิตติ กล่าวว่า จากข้อมูลสถาบันรามจิตติ พบเด็กด้อยโอกาสกว่า 5 ล้านคน วนเวียนอยู่ในการศึกษาไทยโดยได้มี การประมาณว่ามีเด็กลูกแรงงานต่างด้าวที่ยังไม่ถึงโอกาสทางการศึกษา 2.5 แสนคน เป็นอย่างน้อย ไม่นับเด็กไร้สัญชาติอีกกว่า 2-3 แสนคน ซึ่งปัญหาของลูกแรงงานต่างด้าวมีปัญหาที่หลากหลาย ตั้งแต่การไม่รู้หนังสือ ไม่มีโอกาสเรียนทั้งในแบบไทยหรือในแบบของวัฒนธรรมตนเอง ปัญหาการออกกลางคันเนื่องจากต้องการเคลื่อนย้ายตามพ่อแม่หรือเนื่องจากสถานะทางกฎหมายที่ทำให้พ่อแม่หวาดกลัวที่จะให้ลูกเรียนต่อ ปัญหาสุขภาพอนามัยไปจนถึงปัญหา การถูกบังคับค้าแรงงานและเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ รศ.ดร.ยงยุทธ แฉล้มวงษ์ ผู้อำนวยการวิจัยด้านการพัฒนาแรงงาน

⁵⁶ คริสติน มิสวอร์ สแตนเบิร์ก, “การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มด้อยโอกาส (REACHING THE UNREACHED): บทบาทของประชาสังคมในให้เข้าถึงการศึกษาของบุตรของแรงงานจากประเทศพม่าในประเทศไทย” (ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555), บทคัดย่อ.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) ได้กล่าวว่า “สาเหตุที่ทำให้ลูกแรงงานต่างด้าวไม่เข้าสู่ระบบการศึกษา เพราะพ่อแม่ต้องการให้ลูกช่วยทำมาหากินมากกว่าที่จะส่งลูกเข้าเรียน และปัญหาของครูที่ส่วนใหญ่ไม่เข้าใจภาษาถิ่นของเด็กทำให้การเรียนการสอนไม่มีคุณภาพ นอกจากนี้เรื่องหลักสูตรที่เรียน เด็กไทยยังไม่สามารถเรียนได้แล้วเด็กต่างด้าวที่ไม่รู้ภาษาไทยจะเรียนเข้าใจได้อย่างไร และได้อะไรจากระบบการศึกษานี้ จึงควรทบทวนเรื่องหลักสูตรด้วย” นายเกรียงไกร ชีช่วง เลขาธิการเครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม กล่าวบนเวทีการเสวนาหัวข้อจับกระแสยุทธศาสตร์การศึกษาสำหรับลูกแรงงานต่างด้าว ประสพการณ์จากนานาประเทศและบทเรียนสำหรับประเทศไทย “จากการถอดบทเรียนในพื้นที่ อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี พบว่าลูกแรงงานต่างด้าวจะเรียนจบเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือมัธยมศึกษาปีที่ 3 และส่วนใหญ่จะออกกลางคัน เพราะไม่มีแรงจูงใจในการศึกษาต่อ และมีข้อจำกัดคือออกนอกพื้นที่ไม่ได้ และมีปัญหาเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจทำให้พ่อแม่แรงงานต่างด้าวส่วนใหญ่ไม่ให้อ่านหนังสือ และเด็กต้องการนำไปใช้แรงงานก่อนวัยอันควร” และเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2558 ผู้วิจัยได้เข้าร่วมการประชุมเสวนา “ทบทวน 10 ปี นโยบายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทยและก้าวต่อไปสู่การศึกษาเพื่อปวงชน” ในฐานะผู้สังเกตการณ์ในที่ประชุมเสวนา เอ็นจีโอ และภาควิชาการผ่นกำลังจัดเวทีเสวนา “ทบทวน 10 ปี นโยบายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทยและก้าวต่อไปสู่การศึกษาเพื่อปวงชน” เปิดสถิติเด็กไร้สัญชาติกว่าล้านคนในไทย ยังเข้าไม่ถึงระบบการศึกษา ระบุ นโยบายขัดแต่ปฏิบัติยังขัดข้อง ชี้หากทำได้ตามนโยบายจะป้องกันปัญหาการใช้แรงงานเด็กและค้ามนุษย์ได้ นายอิชิโร มียาซาวา ตัวแทนองค์กรยูเนสโกกล่าวในการประชุมเสวนา “ทบทวน 10 ปี นโยบายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทยและก้าวต่อไปสู่การศึกษาเพื่อปวงชน” ว่า จากการสำรวจเด็กไร้สัญชาติของไทย พบว่า มีมากสุดในภูมิภาคอาเซียนที่ยังไม่เข้าสู่ระบบการศึกษา โดยสถิติเด็กข้ามชาติที่อยู่ในไทยมีมากถึง 3 ล้านคน โดยเด็กที่น่าเป็นห่วงมากที่สุด คือ เด็กพม่าที่เกิดในไทย และเด็กที่ย้ายตามครอบครัวมาเพื่อประกอบอาชีพ โดยพบตัวเลขมากกว่า 1 ล้านคน ที่ไม่ได้เข้าสู่ระบบการศึกษา ซึ่งสถิติดังกล่าวจะนำมาสู่ปัญหาระยะยาว โดยเฉพาะผลกระทบต่อทางด้านการเศรษฐกิจ GDP มวลรวมของประเทศ และปัญหาทางด้านสังคมในอีก 20 ปีข้างหน้า และการเปิดเสรีอาเซียนก็จะมีผลกระทบเคลื่อนย้ายแรงงานเสรีเพิ่มมากขึ้น ยิ่งจะทำให้เกิดปัญหาเรื่องการศึกษาของเด็กตามมามากขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องร่วมกันหาทางออก โดยเฉพาะการจัดการเรื่องการศึกษาให้เป็นระบบที่เด็กทุกคนสามารถเข้าถึงระบบการศึกษาร่วมกันได้ ด้านนายพะโยม ชิณวงศ์ ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวว่า ปัจจุบันได้มีมติคณะรัฐมนตรีและร่างระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยหลักฐานวันเดือนปีเกิดในการรับนักเรียนนักศึกษาเข้าเรียนในสถานศึกษา โดยระบุให้บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎร หรือไม่มีสัญชาติสามารถเข้ามาเรียนได้โดยผ่านโรงเรียนเครือข่าย และผ่านการศึกษาตามอัธยาศัยหรือการศึกษานอกระบบ โดยเฉพาะตามแนวชายแดน ซึ่งต่อไปนี้หลักสูตรในการดำเนินการเรื่องการศึกษาการสอนต้องมีการปรับเปลี่ยนโดยเน้นไปที่กลุ่มเป้าหมายมากขึ้น ทั้งในส่วนของเด็กด้อย

โอกาส เด็กที่พิการโดยทำหลักสูตรให้มีความหลากหลาย เพราะที่ผ่านมาเราใช้การประเมินความสามารถของเด็กผ่านระบบโอเน็ตเอเน็ตเป็นตัววัดประสิทธิภาพ ซึ่งระบบการวัดประสิทธิภาพแบบนี้ถือว่าไม่ถูกต้อง ซึ่งทุกวันนี้การศึกษาของเรายังไม่ตอบสนองและสอดคล้องกับสถานการณ์ประกอบกัน ขณะที่ผู้ใช้ทรัพยากรบุคคลควรจัดกลุ่มเป้าหมายในการใช้ทรัพยากรบุคคลให้ชัดเจน ผ่านการวางแผนที่ดี ที่เด็กทุกคนต้องได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกเชื้อชาติและสัญชาติ ด้านนายแพทริก เครินส์ ผู้อำนวยการองค์กร World education กล่าวว่า จากการลงพื้นที่เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับเด็กไร้สัญชาติที่เข้าไม่ถึงระบบการศึกษาในประเทศไทย พบว่า มีกว่า 4 แสนคน อายุระหว่าง 5 – 15 ปี ที่อาศัยอยู่ในไทย และกว่า 90 % เป็นเด็กที่มาจากพม่า โดยส่วนใหญ่จะเป็นเด็กที่เกิดในไทยและติดตามพ่อแม่มาทำงาน ซึ่งที่ผ่านมาแม่เด็กเหล่านี้จะเข้าถึงระบบการศึกษาในไทยตามมติคณะรัฐมนตรี 5 ก.ค. 2548 เรื่องการจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎร หรือไม่มีสัญชาติไทย ที่ทำการรองรับให้คนที่ไม่มีสัญชาติสามารถเข้าสู่ระบบการศึกษา แต่ก็เกิดปัญหาต่อการเข้าถึง เนื่องจากมีเด็กจำนวนมากที่ต้องหยุดเรียนกลางคัน โดยเฉพาะเด็กอายุระหว่าง 11 – 14 ปี ที่หยุดเรียนกลางคันเพื่อไปทำงานและดูแลครอบครัว ซึ่งแม้จะมีการเปิดโอกาสให้เด็กกลับมาเรียนหนังสือใหม่ แต่ก็เป็นเรื่องยากเพราะเด็กส่วนใหญ่ที่ออกไปแล้วจะไม่ได้กลับเข้ามาสู่ระบบการศึกษาอีกเลย จึงเป็นปัญหาที่ต้องคิดว่าต่อไปเราจะทำอย่างไรให้เด็กเหล่านี้อยู่ในระบบของโรงเรียนจนจบกระบวนการศึกษาจนได้วุฒิบัตรเพื่อนำไปประกอบอาชีพหาเลี้ยงตัวเองได้ นายแพทริก เครินส์ กล่าวว่า “ปัญหาที่สำคัญแม้ประเทศไทยจะมีกฎหมายรองรับที่ชัดเจนเพื่อเปิดโอกาสให้เด็กไร้สัญชาติได้เข้าถึงการศึกษาซึ่งถือเป็นการเปิดกว้างแต่ก็ยังคงมีปัญหาในเรื่องของการไม่มีระบบติดตามการดำเนินงาน จนทำให้หลายคนต้องพลาดโอกาสทางการศึกษาไป นอกจากนี้ การให้เด็กได้มีโอกาสได้เรียนภาษาแม่ก็จะ เป็นประโยชน์กับเด็กเมื่อต้องกลับไปประเทศต้นทาง และ การที่รัฐบาลไทยจะต้องเข้ามาช่วยเหลือดูแลเด็ก ๆ เหล่านี้นั้น เป็นเพราะกฎหมายที่ประเทศไทยได้ประกาศไว้อย่างชัดเจนในเรื่องการศึกษาเพื่อคนทั้งมวลหรือ Education for all นอกจากนี้ ไทยยังเป็นผู้นำในประเทศอาเซียนที่มีศักยภาพในการที่จะช่วยเหลือประเทศเหล่านี้ทั้งในเรื่องนวัตกรรม และในเรื่องทรัพยากร และที่สำคัญ ไทยถือได้ว่าเป็นประเทศศูนย์กลางของภูมิภาคอาเซียนที่มีตลาดแรงงานขนาดใหญ่ จึงทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้ามาประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ดังนั้น หากเราจัดการศึกษาที่เหมาะสมให้เด็กไร้สัญชาติจำทำให้เด็ก ๆ เหล่านี้สามารถพึ่งพิงตนเองและไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ หรือต้องตกเป็นเหยื่อของการใช้แรงงานเด็ก นอกจากนี้ ถึงแม้ว่าเด็กจำนวนมากจะติดตามพ่อแม่ที่เข้ามาทำงานอย่างผิดกฎหมายแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าเด็ก ๆ จะใช้เหตุผลนี้ในการกีดกันเด็กไม่ให้เข้าถึงระบบการศึกษาที่จะเป็นประโยชน์กับเด็กในอนาคตได้” ส่วนนางสาวโรยทราย วงศ์สุบรรณ ตัวแทนเครือข่ายองค์กรที่ทำงานด้านประชากรข้ามชาติ (MWG) กล่าวว่าที่ผ่านมาเราเห็นปัญหาเรื่องการศึกษาของเด็กย้ายถิ่นที่ไม่สามารถเชื่อมต่อกับประเทศต้นทางได้ ดังนั้น ระบบการศึกษาไทยต้องส่งเสริมให้เด็กไปศึกษาต่างประเทศต้นทางได้ด้วย โดยมีข้อเสนอ ดังนี้ 1. เรื่องการวัดระดับความรู้ ที่ต้องมีแนวทางร่วมกันว่า ในแต่ละ

ระดับชั้นที่เด็กเรียนจบจะมีระบบการวัดความรู้อย่างไรที่เด็กไม่ต้องไปเริ่มเรียนใหม่ 2. อยากให้มีข้อตกลงร่วมกันว่าเราจะรองรับกรอบการศึกษาาร่วมกันได้อย่างไร โดยกระทรวงศึกษาธิการต้องดำเนินการเชิงลึกว่าจะประสานประเทศต้นทางเกี่ยวกับการศึกษาเด็กอย่างไร โดยต้องประชุมกันในหลายระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับรัฐมนตรี อธิบดี หรือ เลขาธิการ ที่จะเข้าใจนโยบายแล้วนำไปปฏิบัติได้ โดยการพูดคุยจะต้องเป็นกลไกปฏิบัติที่ชัดเจน ทั้งนี้ กระทรวงศึกษาธิการต้องมีข้อมูลพื้นฐานที่ชัดเจนเกี่ยวกับจำนวนของเด็กแต่ละประเทศ อยู่ในประเทศจำนวนเท่าไร และประเทศไทยต้องเตรียมข้อมูลที่ชัดเจนและเข้าใจง่าย เพื่อให้ประเทศต้นทางสามารถรับไปดำเนินการต่อได้ทันที และนายฮุก เดเลนีย์ ตัวแทนจาก UNICEF ประจำประเทศไทย กล่าวว่า จากการที่ตนได้ไปลงพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้พบว่ามียุติพลศึกษาใช้แรงงานที่ประเทศไทยอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งนั่นแสดงให้เห็นว่าแรงงานเด็กเหล่านี้มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยมาก และในอนาคตเราจะมีกรเคลื่อนย้ายแรงงานแบบเสรี การศึกษาของเด็กเหล่านี้จึงมีความจำเป็นอย่างมาก ซึ่งหน่วยงานเอกชน และบริษัทต่าง ๆ ที่ตนไปเยี่ยมชมงานก็ให้ความช่วยเหลือกับเด็กทั้งในเรื่องของการเงิน และการปฏิบัติการ จึงเป็นเรื่องที่ดีมาก ซึ่งหากเราสามารถเชื่อมโยงการทำงานรัฐและเอกชนได้ จะเป็นการดีกับเด็กและแรงงานในอนาคต ทั้งนี้ เรื่องการศึกษาของเด็กจะพูดถึงกระทรวงศึกษาธิการอย่างเดียวไม่ได้ แต่ทุกหน่วยงานต้องมาช่วยกัน เพื่อนำไปสู่การเท่าเทียมกันเกี่ยวกับการศึกษา ขณะที่ผู้วิจัยเองมีโอกาสดำเนินการให้เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง Senior Professional Training : Running educational projects in a multicultural and multireligious country Opportunities and challenges for the management and the leadership. ณ Pestalozzi Children's Foundation เมืองโทรเคน ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ระหว่างวันที่ 31 มกราคม 2559 ถึงวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2559 ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ ดังนี้ เด็กไร้สัญชาติเป็นเด็กที่ได้รับแรงกดดันจากปัจจัยหลายๆ ด้าน ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความเป็นอยู่ ความมั่นคงทางสังคม การถูกละเมิดสิทธิ การถูกเอารัดเอาเปรียบ การถูกเลือกปฏิบัติหรือแม้แต่การถูกปฏิเสธจากสังคม ผลกระทบจากปัจจัยเหล่านี้ทำให้เด็กเหล่านี้ถูกสร้างความกดดันที่จะส่งผลต่อความคิดและพฤติกรรมหลายๆ ด้าน ในโลกนี้มีเด็กจำนวนมากที่เป็นเด็กไร้สัญชาติซึ่งได้ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมมากนัก และถูกมองเป็นเด็กในสังคมชั้นสอง ซึ่งทำให้การดำเนินชีวิตถูกแบ่งแยกชั้นจากเด็กโดยทั่วไป ซึ่งโดยความจริงแล้วเด็กเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่จะส่งผลต่อภาพรวมโดยทั่วไปของภาพลักษณ์ของสังคมนั้น การจัดการศึกษาโดยให้เข้าถึงความเท่าเทียม สอนให้รู้จักความมีคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เคารพกฎกติกาของการอยู่ร่วมกัน เข้าใจถึงความเป็นวัฒนธรรมที่แตกต่าง ยอมรับซึ่งกันและกันจะเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งจะทำให้เด็กทุกคนยอมรับในความแตกต่างในเกิดการแบ่งแยกชั้นและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติและมีความสุข ซึ่งการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม สามารถเริ่มจากการที่ให้ผู้ที่มิบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาคือ ครู หรือแม้แต่ผู้ที่อยู่ในระดับสูงกว่า เช่น ผู้บริหาร ได้เข้าไปในหลักการจัดการศึกษาที่เข้าถึงเด็กทุกคนโดยไม่เลือกปฏิบัติ มีนโยบายในการ

จัดการศึกษาเพื่อส่งเสริม มุ่งเน้นให้เด็กรู้จักปรับตัวเข้าหากัน ยอมรับและเคารพต่อผู้อื่น ซึ่งไม่จำเป็นต้องมาจกไหน เมื่อมีแนวปฏิบัติร่วมกัน มีนโยบายในทิศทางเดียวกันแล้ว ครูเองต้องมีการสร้างความตระหนักรู้ว่า การจัดการศึกษานั้นเพื่อใครและมีจุดประสงค์อย่างไร การสร้างบรรทัดฐานเบื้องต้นคือการจัดการเรียนการสอนที่ให้ความเท่าเทียมกัน ให้ทุกคนได้มีโอกาสเข้าถึงการพัฒนาอย่างเท่าเทียม โดยมีกระบวนการที่ปรับเปลี่ยนแนวคิดหรือวิสัยทัศน์ที่ทำให้นักเรียนได้มองเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกัน โดยอาศัยหลักการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันเป็นปัจจัยของสังคมมนุษย์ที่ต้องอยู่ในสังคมร่วมกัน หากทุกคนที่อยู่ในสังคมอยู่ด้วยกันอย่างเข้าใจ รู้จักการคุณค่าของตนเองและผู้อื่น รู้จักการเคารพซึ่งกันและกัน รู้จักบทบาทหน้าที่และทำตามหน้าที่ของตนเองก็สามารถจะอยู่ในสังคมที่มีความหลากหลายได้อย่างปกติสุข การจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมจึงเป็นกระบวนการที่เน้นการเปลี่ยนทัศนคติที่ต้องอาศัยกระบวนการที่สร้างแนวความคิด มีกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กได้มีโอกาสได้แสดงความเห็นและเปิดโอกาสให้มีการทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วยให้เด็กกล้าแสดงความคิดเห็นจากสังคม สร้างภูมิคุ้มกันภายในให้มีความเข้มแข็ง

สาเหตุที่ต้องจัดการศึกษาให้กับเด็กไร้สัญชาติ

หลักกฎหมาย

กฎหมายระหว่างประเทศ

กฎหมายระหว่างประเทศเป็นหลักกฎหมายหรือข้อตกลงร่วมกันที่ใช้บังคับกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ วิวัฒนาการของกฎหมายระหว่างประเทศเริ่มต้นตั้งแต่สมัยโบราณก่อนคริสตกาล นับตั้งแต่มนุษย์เริ่มรวมตัวเป็นชุมชนสืบต่อมาในสมัยกลาง สมัยใหม่จนถึงสมัยปัจจุบัน โดยเริ่มจากการปฏิบัติต่อกันจนกลายเป็นจารีตประเพณี สนธิสัญญา และแนวคิดในการจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศ จากคำจำกัดความดังกล่าว ทำให้เข้าใจได้ว่ากฎหมายระหว่างประเทศ ก็คือกฎหมายที่กำหนดขึ้นมา เพื่อให้ประเทศต่างๆ ดำเนินการติดต่อสัมพันธ์กันเป็นไปตามกฎที่กำหนดหรืออยู่ในกรอบข้อตกลงระหว่างกัน รากฐานแห่งกฎหมายระหว่างประเทศ คือความยินยอมร่วมกันของบรรดาประเทศต่างๆ ซึ่งมาจาก 2 ทาง คือ จารีตประเพณีและสนธิสัญญา⁵⁷ กฎหมายระหว่างประเทศเป็นกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลระหว่างประเทศซึ่งในปัจจุบัน นอกจากรัฐแล้วยังมีองค์การระหว่างประเทศอีกด้วย อีกทั้งยังมีเนื้อหาซึ่งเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองปัจเจกชนภายในรัฐต่าง ๆ ด้วยโดยเป็นกฎหมายที่มีข้อพิสูจน์ยืนยันได้หลายประการแต่มีลักษณะแตกต่างจาก กฎหมายภายในเนื่องจากเกิดขึ้นในสังคมที่มีโครงสร้างต่างกันและมีพื้นฐานทางกฎหมายต่างกัน กฎหมายระหว่างประเทศเริ่มเกิดขึ้นจาก

⁵⁷ สมยศ เชื้อไทย, **หลักกฎหมายมหาชนเบื้องต้น** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2559)

กฎเกณฑ์ที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรในรูปของจารีตประเพณีระหว่างประเทศซึ่งมีข้อจำกัดในเรื่องที่ต้องใช้เวลายาวนานในการก่อตัวขึ้น และถูกเสริมด้วยกฎเกณฑ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษร โดยเฉพาะในรูปของสนธิสัญญาเนื้อหาสาระของกฎหมายระหว่างประเทศมีวิวัฒนาการไปจากกฎเกณฑ์ที่เดิมมุ่งเน้นความสัมพันธ์เฉพาะระหว่างรัฐ โดยพัฒนาไปในทิศทางที่ครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ รวมถึงที่เกี่ยวกับเอกชนด้วยจากศตวรรษที่ 16 ซึ่งเริ่มเกิดมี "รัฐชาติ" ขึ้นจนถึงสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 1 กฎหมายระหว่างประเทศเป็นกฎเกณฑ์ที่เน้นเกี่ยวกับการบังคับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ จากสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 1 จนถึงปัจจุบัน กฎหมายระหว่างประเทศมีวิวัฒนาการไปอย่างมากมาย กล่าวคือ เกิดมีบุคคลในกฎหมายระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นอันได้แก่องค์การระหว่างประเทศ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีความหลากหลายและซับซ้อนขึ้นกว่าในอดีต บ่อเกิดของกฎหมายระหว่างประเทศมีหลายประการ ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษร กล่าวคือสนธิสัญญา และที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งได้แก่ จารีตประเพณีระหว่างประเทศและหลักกฎหมายทั่วไป นอกจากนี้ยังมีบ่อเกิดซึ่ง มาตรา 38 ของธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศบัญญัติว่าเป็นบ่อเกิดลำดับรอง กล่าวคือ แนวคำพิพากษาของศาลระหว่างประเทศและความเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยองค์ประกอบ 3 ประการ กล่าวคือ องค์ประกอบทางด้านวัตถุ (rationemateriae หรือ material element) องค์ประกอบทางด้านเวลา (rationetemporis หรือ time element) องค์ประกอบด้านจิตใจ (Psychological element) ซึ่งเป็นองค์ประกอบขั้นสุดท้ายที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะเป็นปัจจัยที่จะทำให้วินิจฉัยได้ว่าหลักกฎหมายใดได้กลายเป็นกฎหมายจารีตประเพณี ซึ่งมีผลใช้บังคับเป็นกฎหมาย (lex lata หรือ law as it is ที่เรียกว่า positive law หรือ hard law) หรือยัง คือ opiniojuris ซึ่งย่อมาจาก opiniojuris sive necessitatis โดยสรุป องค์ประกอบทั้งสามคือ ทางปฏิบัติของรัฐที่มีลักษณะซ้ำ ๆ กันแพร่หลาย และภายในช่วงระยะเวลาหนึ่งในฐานะองค์ประกอบทางวัตถุ และความเชื่อมั่นว่าต้องกระทำเพราะเป็นกฎหมาย ในฐานะองค์ประกอบทางจิตใจกฎหมายสนธิสัญญาวิวัฒนาการมาจากจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ต่อมาได้มีการประมวลหลักเกณฑ์ในการทำสนธิสัญญาไว้ในอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา ค.ศ.1969 ซึ่งได้บัญญัติเกี่ยวกับ ความหมาย ขั้นตอน ผลของสนธิสัญญา การใช้ การตีความ และการสิ้นสุดของสนธิสัญญา อันเป็นแนวปฏิบัติสำหรับการทำสนธิสัญญาระหว่างรัฐ การทำสนธิสัญญาขึ้นอยู่กับ การแสดงเจตจำนงของรัฐ และมีกระบวนการ ขั้นตอนที่สำคัญต่างๆ ในการทำสนธิสัญญา คือการแต่งตั้งผู้มีอำนาจเต็ม หรือโดยผู้มีอำนาจหน้าที่โดย สูดท้ายการประกาศใช้ และการจดทะเบียนสนธิสัญญา ความสมบูรณ์ของสนธิสัญญาขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลายประการ ได้แก่ คุณสมบัติและความสามารถของคู่ภาคี การให้ความยินยอมเหตุแห่งโมฆะกรรมของสนธิสัญญาสนธิสัญญาที่มีผลสมบูรณ์ย่อมมีผลบังคับระหว่างคู่ภาคีซึ่งสามารถทำความตกลงเกี่ยวกับการใช้ การตีความ การตั้งข้อสงวน การแก้ไขเปลี่ยนแปลงสนธิสัญญา และในบางกรณีสนธิสัญญาอาจจะมีผลต่อรัฐที่สามได้ สนธิสัญญาอาจจะสิ้นสุดโดยเหตุหลายประการทั้งเหตุที่กำหนดไว้ในสนธิสัญญา เหตุจากพฤติการณ์ภายนอก เหตุจากการละเมิดสนธิสัญญา หรือการ

กระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายอื่นๆ ตลอดจนเหตุสุดวิสัย และการมีเหตุการณ์ที่ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามสนธิสัญญาได้ ซึ่งคู่ภาคีอาจจะจัดแจ้งการไม่ใช้หรือการสิ้นผลของสนธิสัญญา การสิ้นสุดของสนธิสัญญาอาจจะไม่กระทบต่อพันธกรณีของรัฐคู่ภาคีตามกฎหมายระหว่างประเทศอื่นๆ หรือจารีตประเพณีระหว่างประเทศ⁵⁸ กฎหมายระหว่างประเทศที่รับรองสิทธิในการศึกษา ทั้งในรูปแบบจารีตประเพณีระหว่างประเทศ และสนธิสัญญาระหว่างประเทศ ทั้งสนธิสัญญาที่ประเทศไทยได้ลงนามเป็นภาคี และที่ประเทศไทยไม่ได้ลงนามเป็นภาคี ดังนั้นการศึกษา ต่อไปนี้ เพื่อจะ วิเคราะห์ว่าฐานแห่งสิทธิตามกฎหมายคืออะไร และคนไร้สัญชาติจะมีสิทธิในการศึกษา ตามกฎหมายระหว่างประเทศหรือไม่ อย่างไร จารีตประเพณีระหว่างประเทศ การที่กฎเกณฑ์ใด จะถือเป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศนั้น จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 ประการ ได้แก่ 1) การถือปฏิบัติโดยทั่วไป (general practice) และ 2) ความเชื่อว่าการถือปฏิบัติกันโดยทั่วไปนั้น เป็นสิ่งที่ถูกต้องอันควรได้รับการยอมรับว่าเป็นกฎหมาย (opinion juris) ซึ่งการที่จะดูว่ากฎเกณฑ์ใดได้รับการถือปฏิบัติโดยทั่วไปและโดยมีความเชื่อว่าการถือปฏิบัติกันโดยทั่วไปนั้น เป็นสิ่งที่ถูกต้องอันควรได้รับการยอมรับว่าเป็นกฎหมาย เราอาจดูได้จากการที่รัฐต่างๆ ได้นำกฎเกณฑ์เหล่านั้นมาบัญญัติเป็นกฎหมายภายในของตน ซึ่งกฎเกณฑ์หนึ่งที่รัฐต่างๆ ได้ให้การยอมรับและได้นำหลักการไปบัญญัติเป็นกฎหมายภายในของตน

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (International Covenant on Economic Social and Cultural Rights-ICESCR 1966)⁵⁹ ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยการภาคยานุวัติเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2542 และมีผลบังคับใช้กับประเทศไทยเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2542 โดยมีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการศึกษา ดังนี้

ข้อ 13

1. รัฐภาคีแห่งแห่งกติกานี้รับรองสิทธิของทุกคนในการศึกษา รัฐภาคีเห็นพ้องกันว่า การศึกษาจะต้องมุ่งให้เกิดการพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์และความสำนึกในศักดิ์ศรีของตนอย่างบริบูรณ์ และจะต้องเพิ่มพูนการเคารพสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน รัฐภาคีเห็นพ้องกันอีกว่า การศึกษาจะต้องทำให้ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในสังคมเสรีอย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องส่งเสริมความเข้าใจ ความอดกลั้นและมิตรภาพระหว่างชาติ และกลุ่มเชื้อชาติ ชนกลุ่มน้อย หรือกลุ่มศาสนาทั้งปวง และสานต่อไปถึงกิจกรรมของสหประชาชาติในการดำรงไว้ซึ่งสันติภาพ

⁵⁸ สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, “กฎหมายระหว่างประเทศ” (เอกสารโสตทัศนศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 1/2554)

⁵⁹ International Covenant on Economic Social and Cultural Rights, **The International Bill of Human Rights** (New York : 1966)

2. รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับรองว่า เพื่อที่จะทำให้สิทธินี้เป็นจริงโดยสมบูรณ์

(ก) การศึกษาขั้นประถมจะต้องเป็นการศึกษาภาคบังคับ และจัดให้ทุกคนแบบให้เปล่า (ข) จะต้องจัดการศึกษาขั้นมัธยมในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งการศึกษามัธยมทางเทคนิคศึกษาและอาชีวศึกษาให้มีขึ้นโดยทั่วไป และให้ทุกคนมีสิทธิได้รับโดยวิธีการที่เหมาะสมทุกทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยการนำการศึกษาแบบให้เปล่ามาใช้อย่างค่อยเป็นค่อยไป (ค) ทุกคนจะต้องสามารถได้รับการศึกษาขั้นอุดมศึกษาอย่างเท่าเทียมกันบนพื้นฐานของความสามารถโดยวิธีการที่เหมาะสมทุกทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยการนำการศึกษาแบบให้เปล่ามาใช้อย่างค่อยเป็นค่อยไป (ง) การศึกษาขั้นพื้นฐานจะต้องได้รับการสนับสนุนหรือเสริมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้สำหรับผู้ที่ไม่ได้รับหรือเรียนไม่ครบตามช่วงระยะเวลาทั้งหมดของการศึกษาขั้นประถม (จ) จะต้องดำเนินการพัฒนาระบบโรงเรียนทุกระดับอย่างแข็งขันให้มีระบบทุนการศึกษาที่เพียงพอ และปรับปรุงสภาพของวัสดุประกอบการสอนของครูอย่างต่อเนื่อง

3. รัฐภาคีทั้งหลายแห่งกติกานี้รับที่จะเคารพเสรีภาพของบิดามารดาและผู้ปกครองตามกฎหมายในกรณีที่มี ในการเลือกโรงเรียนสำหรับเด็กของตน นอกจากนี้ที่จัดตั้งโดยเจ้าหน้าที่รัฐ เช่นที่เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาขั้นต่ำที่รัฐกำหนดไว้หรือให้ความเห็นชอบเพื่อประกันให้การศึกษาทางศาสนาและศีลธรรมของเด็กเป็นไปโดยสอดคล้องกับความเชื่อถือของตน

4. ไม่มีส่วนใดของข้อนี้จะแปลไปในทางก้าวท้าวเสรีภาพของปัจเจกชนและองค์กรในการจัดตั้งและดำเนินการสถาบันการศึกษา ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตามหลักการที่ระบุไว้ในวรรค 1 ของข้อนี้ และข้อกำหนดที่ว่าการศึกษาในสถาบันเช่นว่าจะต้องสอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำตามที่รัฐได้กำหนดไว้

ข้อ 14

รัฐภาคีแต่ละรัฐแห่งกติกานี้ซึ่งในเวลาเข้าเป็นภาคียังไม่สามารถจัดให้มีการประถมศึกษาภาคบังคับแบบให้เปล่าในเขตเมืองและเขตอื่นๆ ภายใต้อำนาจของตน รับที่จะหาทางและจัดทำแผนปฏิบัติการโดยละเอียดเพื่อทำให้เกิดความคืบหน้าในการปฏิบัติตามกติกาฉบับนี้ภายในเวลา 2 ปี และกำหนดไว้ในแผนภายในระยะเวลาที่สมเหตุสมผล ซึ่งหลักการในการจัดการศึกษาภาคบังคับแบบให้เปล่าสำหรับทุกคน⁶⁰

ข้อ 28

1. รัฐภาคียอมรับสิทธิของเด็กที่จะได้รับการศึกษา และเพื่อที่จะให้สิทธิบังเกิดผลตามลำดับและบนพื้นฐานของโอกาสที่เท่าเทียมกัน รัฐภาคีจะ (ก) จัดการศึกษาระดับประถมเป็นภาคบังคับที่เด็กทุกคนสามารถเรียนได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย (ข) สนับสนุนการพัฒนาของการศึกษา

⁶⁰ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2551), 12 – 15.

ระดับมัธยมในรูปแบบต่างๆ รวมถึงการศึกษาสายสามัญและสายอาชีพ จัดการศึกษาให้แพร่หลายและเปิดกว้างแก่เด็กทุกคน และดำเนินมาตรการที่เหมาะสม เช่น การนำมาใช้ซึ่งการศึกษาแบบให้เปล่าและการเสนอให้ความช่วยเหลือทางการเงินในกรณีที่จำเป็น (ค) ทำให้การศึกษาในระดับสูงเปิดกว้างแก่ทุกคนบนพื้นฐานของความสามารถ โดยทุกวิธีการที่เหมาะสม (ง) ทำให้ข้อมูลข่าวสารและการแนะแนวทางการศึกษาและอาชีพเป็นที่แพร่หลายและเปิดกว้างแก่เด็กทุกคน (จ) ดำเนินมาตรการเพื่อสนับสนุนการเข้าเรียนอย่างสม่ำเสมอและลดอัตราการออกจากโรงเรียนกลางคัน

2. รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมที่จะประกันว่าระเบียบวินัยของโรงเรียนได้กำหนดขึ้นในลักษณะที่สอดคล้องกับศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของเด็กและสอดคล้องกับอนุสัญญา⁶¹

3. รัฐภาคีจะส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่จะเกื้อกูลต่อการขจัดความเหลื่อมล้ำและการไม่รู้หนังสือทั่วโลก และเอื้ออำนวยให้ได้รับความรู้ทางวิชาการและทางเทคนิค และวิธีการสอนสมัยใหม่เกี่ยวกับเรื่องนี้ ความต้องการของประเทศกำลังพัฒนาจะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ⁶¹

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม มาตรา 13 กล่าวไว้ว่า “ทุกคนจะต้องเข้าถึงการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มคนที่เสี่ยงต่อการถูกละเมิด โดยทางกฎหมายหรือความเป็นจริงโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติบนพื้นฐานของการรื้อห้ามใดๆ”

อนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพของบุคคลไร้สัญชาติ ค.ศ. 1954

อนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพของบุคคลไร้สัญชาติ ระบุเกี่ยวกับการศึกษาไว้ในมาตรา 22 ดังนี้ 1) รัฐที่เข้าทำสนธิสัญญานี้จะปฏิบัติต่อบุคคลไร้สัญชาติเช่นเดียวกับที่ได้ปฏิบัติต่อพลเมืองของตนในเรื่องการให้การศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) รัฐที่เข้าทำสนธิสัญญานี้จะปฏิบัติต่อบุคคลไร้สัญชาติเท่าที่จะเป็นไปได้เช่นเดียวกัน หรือไม่ว่ากรณีใดต้องไม่น้อยกว่าที่ได้ปฏิบัติโดยทั่วๆ ไปต่อบุคคลต่างด้าวในสถานการณ์เช่นเดียวกัน ในส่วนของการศึกษานอกเหนือไปจากการศึกษาขั้นพื้นฐาน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการเข้าถึงการศึกษา การให้การรับรองประกาศนียบัตร อนุปริญญาและปริญญาบัตรของสถานศึกษาต่างชาติ การยกเว้นค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียม และการให้ทุนการศึกษา⁶²

⁶¹ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ, อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ, ม.ป.ป., 53.

⁶² สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยสหประชาชาติ, การไร้สัญชาติ กรอบทำงานแบบวิเคราะห์เพื่อการป้องกัน การลด และการให้ความคุ้มครอง (The Protection Gaps Framework for Analysis) ม.ป.ท., 2008)

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1989 (Convention on the Rights of the Child 1989)

สิทธิเด็กถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน เนื่องจากเด็กยังมีพัฒนาการทั้งทางร่างกาย อารมณ์ และสติปัญญาที่ยังไม่เต็มที่เช่นเดียวกับผู้ใหญ่ ฉะนั้นเด็กจึงควรได้รับการคุ้มครองและปกป้องดูแลเป็นพิเศษกว่ากลุ่มคนอื่น ทั้งนี้เพื่อให้ได้รับการพัฒนาและเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีต่อไปในอนาคต ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงมีการให้การรับรองสิทธิและการให้ความคุ้มครองแก่เด็กในรูปแบบต่างๆ ซึ่งหลักผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก (the best interests of the child principle) ถือเป็นแนวทางการให้ความคุ้มครองสิทธิของเด็กอีกแนวทางหนึ่งซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการให้ความคุ้มครองสิทธิของเด็กในปัจจุบัน สืบเนื่องจากสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้รับรองอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2532 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2533 โดยมีสาระสำคัญ กล่าวคือ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กประกอบด้วยบทบัญญัติ 54 ข้อ โดย 4 ข้อแรกเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิของเด็กโดยตรง เน้นหลักพื้นฐาน 4 ประการ ซึ่งปรากฏในข้อ 2,3,6 และ12 รวมทั้งเป็นแนวทางในการตีความของอนุสัญญาทั้งฉบับได้แก่ (1) การห้ามเลือกปฏิบัติต่อเด็ก และการให้ความสำคัญแก่เด็กทุกคนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของเด็ก ในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง ชาติพันธุ์ หรือสังคม ทรัพย์สิน ความทุพพลภาพ การเกิดหรือสถานะอื่นๆของเด็ก หรือบิดา มารดา หรือผู้ปกครองตามกฎหมาย ทั้งนี้ เพื่อให้เด็กมีโอกาสเท่าเทียมกัน (2) การกระทำหรือการดำเนินการทั้งหลาย ต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นอันดับแรก (3) สิทธิในการมีชีวิต การอยู่รอด และการพัฒนาทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม (4) สิทธิในการแสดงความคิดเห็นของเด็กและการให้ความสำคัญกับความคิดเห็นเหล่านี้ อนุสัญญาฉบับนี้ กำหนดขึ้นตามหลักเกณฑ์ของกฎบัตรสหประชาชาติที่ว่าด้วยศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน โดยการไม่เลือกปฏิบัติ โดยระลึกว่าเด็กมีสิทธิพิเศษ ที่จะได้รับการดูแลช่วยเหลือในสิ่งแวดล้อมของครอบครัวที่ได้รับการช่วยเหลือคุ้มครอง บำรุงฐานของประเพณีและค่านิยมทางวัฒนธรรม ตามข้อ 28 ได้กำหนดว่า รัฐภาคียอมรับ สิทธิของเด็กที่จะได้รับการศึกษา บนพื้นฐานของโอกาสที่เท่าเทียมกันจะเห็นได้ว่าสนธิสัญญาฉบับนี้ได้บัญญัติรับรองถึงสิทธิในการศึกษาของเด็กไว้ โดยมีได้มีการเลือกปฏิบัติไม่ว่าโดย เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น ต้นกำเนิดทางชาติ ชาติพันธุ์ หรือสังคม ทรัพย์สิน ความทุพพลภาพ การเกิดหรือสถานะอื่นๆ ของเด็ก หรือบิดามารดา หรือผู้ปกครองตามกฎหมายดังนั้นเด็กทุกคน แม้ว่าจะเป็นเด็กไร้สัญชาติจึงมีสิทธิได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันและเช่นเดียวกับบัญญัติในอนุสัญญาสิทธิมนุษยชน และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สนธิสัญญาฉบับนี้ได้กำหนดให้การศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นบังคับ ซึ่งรัฐจะต้องจัดให้เปล่า

โดยไม่คิดมูลค่า และการศึกษาชั้นสูงจะต้องเปิดให้ทุกคนได้รับการศึกษาเท่ากันตามความสามารถ⁶³

อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1965 (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination 1965)

อนุสัญญานี้ได้กำหนดหลักการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ โดยได้กำหนดให้รัฐภาคีประกันสิทธิของบุคคลทุกคนอย่างเสมอภาคกัน โดยปราศจากการแบ่งแยกทางเชื้อชาติ สีผิว โดยในข้อ 5 ของสนธิสัญญาฉบับนี้ได้กำหนดให้บุคคลมีสิทธิในการได้รับการศึกษา และการฝึกอบรมตั้งนั้นประเทศไทยในฐานะรัฐภาคีของสนธิสัญญาฉบับนี้ จึงมีพันธกรณีที่จะต้องจัดให้บุคคลทุกคน ได้รับการศึกษาอบรม อย่างเสมอภาคกันโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ และรัฐไทยไม่อาจปฏิเสธในการศึกษาของคนไร้สัญชาติโดยอ้างเหตุจากเชื้อชาติได้ อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบประกอบด้วยวรรคอารัมภบท และบทบัญญัติ 25 ข้อ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้ ก) กล่าวถึงคำจำกัดความ “การเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ” ว่าหมายถึงการจำแนก การกีดกัน การจำกัด หรือการเอื้ออำนวยพิเศษ เพราะเชื้อชาติ สีผิว เชื้อสาย หรือชาติกำเนิด หรือเผ่าพันธุ์ โดยไม่รวมถึงการปฏิบัติที่แตกต่างระหว่างบุคคลที่เป็นพลเมืองและไม่ใช่พลเมือง นโยบายของรัฐภาคีและการดำเนินมาตรการเพื่อขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ เช่น การห้ามการโฆษณาชวนเชื่อ การประกันสิทธิอันเท่าเทียมกันของบุคคลภายใต้กฎหมาย ทั้งในด้านสิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การเยียวยาเมื่อถูกละเมิด การให้ความสำคัญด้านมาตรการในการศึกษา วัฒนธรรม และข้อมูลเพื่อขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ ข) กล่าวถึงคณะกรรมการการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ และการจัดทำ รายงานของรัฐภาคี การปฏิบัติงานและการรับเรื่องร้องเรียนของคณะกรรมการ ค) กล่าวถึงกระบวนการเข้าเป็นภาคีและการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของอนุสัญญา⁶⁴ ตามที่กล่าวมาทั้งหมด จึงเห็นได้ว่าสิทธิในการศึกษานี้เป็นสิทธิที่กฎหมายระหว่างประเทศต่างให้การยอมรับ ดังนั้นประเทศไทยจึงมีพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศที่ผูกพันประเทศไทยทั้งในฐานะจารีตประเพณีระหว่างประเทศ และสนธิสัญญาที่ประเทศไทยลงนามเป็นภาคี ในการที่ต้องให้การรับรองคุ้มครองสิทธิในการศึกษาของบุคคล ซึ่งไม่

⁶³ Convention on the Rights of the Child , IMPLEMENTATION HANDBOOK FOR THE CONVENTION ON THE RIGHTS OF THE CHILD Switzerland : UNICEF Regional Office, 2007

⁶⁴ International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, adopted 7 March 1966, entered into force 4 January 1966, 600 UNTS 195, Art.5.

แต่เฉพาะบุคคลสัญชาติไทยเท่านั้น แต่รวมถึงคนไร้สัญชาติ และสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมิได้เป็นภาคี

จากการศึกษาพบว่าสิทธิในการศึกษานี้เป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองในกฎหมายระหว่างประเทศหลายฉบับที่ประเทศไทยมิได้ลงนามเป็นภาคี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสิทธิดังกล่าวนี้เป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่สังคมระหว่างประเทศต่างให้การรับรอง และคุ้มครอง ผู้วิจัยจึงนำเสนอหลักการที่ปรากฏในสนธิสัญญาต่างๆ ดังนี้ 1) อนุสัญญาขจัดการเลือกปฏิบัติในการศึกษา ค.ศ.1960 (Convention against Discrimination in Education 1960) อนุสัญญานฉบับนี้จัดทำขึ้นตามหลักการที่บัญญัติไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งได้กำหนดหลักการในการไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคล และการยอมรับว่าบุคคลทุกคนมีสิทธิ การจำกัด ด้วยเหตุผลทางเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง ชาติหรือเผ่าพันธุ์กำเนิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินการด้านการศึกษาดีด้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อตัดสิทธิของบุคคลบางคนหรือกลุ่มบุคคลบางกลุ่มในการเข้าถึงการศึกษาไม่ว่าประเภทใดๆ หรือระดับใดๆ หรือเพื่อให้บุคคลบางคนหรือกลุ่มบุคคลบางกลุ่มได้รับการศึกษาที่ต่ำกว่ามาตรฐานและในข้อ 3 อนุ (a) ได้กำหนดว่า เพื่อที่จะยุติและป้องกันการเลือกปฏิบัติตามความหมายที่กำหนดในอนุสัญญานฉบับนี้ รัฐภาคีจะต้อง ยกเลิกบทบัญญัติ หรือคำสั่งทางปกครอง หรือทางปฏิบัติต่างๆ ที่เป็นการเลือกปฏิบัติในการศึกษา นอกจากนั้นตาม อนุ (b) ยังกำหนดว่ารัฐภาคีต้องให้ประกันว่ากฎหมายของรัฐมีการเลือกปฏิบัติในการเข้าศึกษาของนักเรียนในสถาบันการศึกษาดังนั้น อนุสัญญานี้ได้กำหนดให้รัฐต้องไม่กระทำการใดอันเป็นการเลือกปฏิบัติในการศึกษาโดยต้องให้บุคคลมีโอกาสดำเนินการศึกษาร่วมกันเท่าเทียมกัน ถึงแม้ประเทศไทยจะมีได้ลงนามเป็นภาคีในอนุสัญญานฉบับนี้ ประเทศไทยก็ยังคงมีหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิในการศึกษาของบุคคลซึ่งรวมถึงคนไร้สัญชาติด้วย 2) อนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพของคนไร้รัฐ (Convention relating to the Status of Stateless Persons) อนุสัญญานฉบับนี้ ได้กำหนดให้รัฐต่างๆ ให้การดูแล และคุ้มครองสิทธิต่างๆ ของคนไร้รัฐ (Stateless Persons) โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ โดยอนุสัญญานฉบับนี้ได้กำหนดการให้ความคุ้มครองสิทธิในการศึกษาไว้ข้อ 22 โดยกำหนดให้รัฐภาคีของอนุสัญญานฉบับนี้ต้องให้การดูแลคนไร้รัฐเช่นเดียวกับคนชาติ โดยต้องให้ความเคารพต่อการศึกษาระดับประถมศึกษา และต้องให้การดูแลคนไร้รัฐเป็นพิเศษอนุสัญญานี้ได้กำหนดให้รัฐต้องให้ความคุ้มครองสิทธิในการศึกษาของคนไร้รัฐ โดยไม่มีเลือกปฏิบัติ จากการศึกษถึงการรับรองสิทธิในการศึกษาที่ปรากฏในสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมิได้ลงนามเป็นภาคี พบว่า มีการบัญญัติรับรองสิทธิในการศึกษาเช่นเดียวกับสนธิสัญญาที่ประเทศไทยลงนามเป็นภาคี ดังนั้น ไม่ว่าประเทศไทยจะเข้าเป็นภาคีในสนธิสัญญาดังกล่าวหรือไม่ ประเทศไทยยังคงมีพันธกรณีในการรับรองสิทธิในการศึกษาของคนไร้สัญชาติอยู่เช่นเดิม

กฎหมายไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 30 วรรคสอง ได้กำหนดไว้ว่า “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่อง ถิ่นกำเนิดเชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรมหรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้” ประกอบกับคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2551 ข้อ 3 นโยบาย สังคมและคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะนโยบายการศึกษา ข้อ 3.1.4 ได้กำหนดไว้ว่า “จัดให้ทุกคนมีโอกาส ได้รับการศึกษาฟรี 15 ปี ตั้งแต่ระดับอนุบาล ไปจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย พร้อมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการให้เกิดความเสมอภาค และเป็นธรรมในโอกาสทางการศึกษาแก่ประชากรในกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ทั้งผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ ผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ผู้บกพร่องทางร่างกายและสติปัญญา และชนต่างวัฒนธรรม รวมทั้งยกระดับการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กในชุมชน” อีกทั้งประเทศไทยเป็นสมาชิกองค์การยูเนสโก และได้ร่วมลงนามให้สัตยาบัน รับรองอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ในอนุสัญญาดังกล่าว ข้อ 5 (ฉ) ว่าด้วย “สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (5) สิทธิในการได้รับการศึกษาและการฝึกอบรม” บนพื้นฐานของความเชื่อว่าการเลือกปฏิบัติระหว่างมนุษย์ที่มีความแตกต่าง ด้านเชื้อชาติ สีผิว และเผ่าพันธุ์กำเนิด เป็นอุปสรรคประการหนึ่งต่อความสัมพันธ์ฉันมิตรและสันติภาพระหว่างชาติ รวมถึงปฏิบัติดังกล่าวก่อให้เกิดความไม่สงบสุขและสวัสดิภาพในชุมชน รวมถึงความสมานฉันท์ระหว่างผู้ที่อาศัยใกล้เคียงข้างกันแม้แต่ภายในประเทศ⁶⁵ ไทยมีนโยบายชัดเจนมากที่สุดในเรื่องสิทธิในการเรียนหนังสือของคนไร้รัฐ เมื่อเปรียบเทียบกับสิทธิด้านอื่นๆ คือ มีมติคณะรัฐมนตรีเรื่องการจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีฐานะทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2548 ส่งผลให้คนไร้รัฐ/ไร้สัญชาติ/ไร้รากเหง้า และแรงงานข้ามชาติ รวมถึงบุตรหลานของกลุ่มคนเหล่านี้ทั้งหมด สามารถลงทะเบียนเรียนหนังสือในสถานศึกษาของรัฐได้ จากรายงานของรัฐบาลไทยที่เสนอต่อองค์กรสหประชาชาติเรื่อง สิทธิในการศึกษาของแรงงานข้ามชาติ ผู้ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่น เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2553 ระบุว่า ลูกหลานของแรงงานข้ามชาติและคนไร้รัฐที่เข้าสู่ระบบโรงเรียนของรัฐมีจำนวนรวมประมาณ 60,000 คน และปัจจุบันมีศูนย์การเรียนรู้ที่นับว่าเป็นการศึกษานอกระบบ จัดโดยองค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรระหว่างประเทศในจังหวัดที่มีแรงงานข้ามชาติและคนไร้รัฐอาศัยอยู่หนาแน่นประมาณ 130 ศูนย์ อย่างไรก็ตาม จากข้อเท็จจริงปรากฏว่า ลูกหลานของประชากรชายขอบกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ยังไม่สามารถเข้าเรียนในระบบโรงเรียนของรัฐได้ สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากยังมีผู้บริหารของโรงเรียนจำนวนมากไม่ยอมรับเด็กเหล่านี้เข้าเรียน เพราะกลัวว่าจะเกิดปัญหาต่างๆ

⁶⁵ การสร้างและกระจายโอกาสทางการศึกษา, เข้าถึงเมื่อ 20 มิถุนายน 2557. เข้าถึงได้จาก www.onec.go.th/onec_web/

หรือความไม่ชัดเจนในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะการได้รับเงินชดเชยจากรัฐเป็นรายหัวของเด็กไร้รัฐ สาเหตุอีกส่วนหนึ่งมาจากพ่อแม่ของเด็กไร้รัฐเองที่ขาดความตระหนักถึงคุณค่าของการศึกษา หรือเด็กที่มีปัญหาไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ หรือเพราะความยากจนไม่สามารถซื้อเสื้อผ้า นักเรียนและค่าใช้จ่ายอื่นๆ ในกรณีของครอบครัวข้ามชาติใต้ดินก็อยู่อย่างหลบซ่อนเพราะกลัวจะถูกจับส่งกลับประเทศ จึงไม่ส่งลูกไปโรงเรียน⁶⁶ ปัจจุบันจะพบว่าทั่วโลกมีบุคคลที่ต้องตกอยู่ในภาวะคนไร้สัญชาติอยู่จำนวนมาก และเมื่อบุคคลเหล่านั้นตกอยู่ภาวะดังกล่าวแล้ว ผลที่ตามมาคือ ไม่มีรัฐใดที่จะให้ความคุ้มครองดูแลและในบางกรณีอาจหมายรวมไปถึงไม่มีที่พักพิงอีกด้วย สิ่งเหล่านี้ทำให้บุคคลที่ตกอยู่ในภาวะไร้สัญชาติต้องเกิดความยากลำบากในการดำรงชีวิต ปฏิญญาสากลว่าด้วยเรื่องสิทธิมนุษยชน ข้อ 6 ระบุว่า “ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายทุกแห่งหน” และข้อ 15 (1) ทุกคนมีสิทธิในการถือสัญชาติหนึ่ง (2) บุคคลใดๆ จะถูกตัดสัญชาติของตนโดยพลการหรือถูกปฏิเสธสิทธิที่จะเปลี่ยนสัญชาติไม่ได้ และอนุสัญญาประชาชาติว่าด้วยการลดการไร้สัญชาติ (United Nations Convention on the Reduction of Statelessness 4 December 1954) ที่พยายามลดการไร้สัญชาติโดยกำหนดวิธีการที่แก้ไขการไร้สัญชาติเอาไว้ในรูปของข้อตกลงระหว่างประเทศ หากรัฐใดเข้าร่วมในข้อตกลงดังกล่าวก็จำเป็นต้องดำเนินการตามพันธกรณีที่กำหนดไว้ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้กำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดหลายประการ เพื่อดูแลและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชนกลุ่มต่างๆ ที่ด้อยโอกาส ซึ่งก็รวม คนไร้สัญชาติด้วยว่าควรมีมาตรฐานขั้นต่ำเกี่ยวกับชีวิตอย่างไร ทั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่คนไร้สัญชาติจะได้รับการดูแลจากสังคม ซึ่งถือเป็นสิทธิมนุษยชน อันเป็นสิทธิพื้นฐาน แนวทางข้อกำหนดด้านการศึกษามีการกำหนดมาตรฐานไว้ดังนี้ 1) คนไร้สัญชาติควรได้รับการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิเรื่องการศึกษา⁶⁷ สถานศึกษาในชุมชนที่มีคนไร้สัญชาติ เปิดโอกาสให้ (ไม่ปิดกั้น) บุตรของคนไร้สัญชาติได้เข้าเรียน สุรพงษ์ กองจันทิกได้เสนอพระดำรัสของสมเด็จพระเทพฯ ที่ทรงชี้ให้เห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาแก่เด็กที่ไม่มีสัญชาติว่า “การศึกษาเป็นเรื่องของโครงการระยะยาว แต่ในขณะที่เดียวกันเป็นเรื่องเร่งด่วนอย่างยิ่ง เราไม่มีเวลาพอเพื่อรอผลจากการค้นหาหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ว่าเด็กเหล่านี้จัดอยู่ในประเภทบุคคลที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ เพราะเด็ก ๆ จะเติบโตขึ้นทุกวัน”⁶⁸ แม้กระนั้นหลายท่านยังเป็นห่วงในเรื่องของความมั่นคง เกรงว่าหากให้การศึกษแก่เด็กเหล่านี้จะมีปัญหา

⁶⁶ กฤตยา อาชวนิจกุล, รัฐไทยกับการปรับเปลี่ยนนโยบายเอตส์และอนามัยเจริญพันธ์ในกลุ่มแรงงานข้ามชาติ (นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2554)

⁶⁷ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือและแนวปฏิบัติสำหรับการจัดการศึกษาบุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด 2552), 80-82.

⁶⁸ สุรพงษ์ กองจันทิก, การแก้ปัญหาแรงงานข้ามชาติควรเป็นอย่างไร, เข้าถึงเมื่อ 12 มกราคม 2557, เข้าถึงได้จาก www.statelessperson.com

ด้านความมั่นคง ซึ่งสภาความมั่นคงแห่งชาติได้ออกมายืนยันในหลายครั้งว่า การให้การศึกษาแก่เด็กไม่เกี่ยวกับความมั่นคงเพราะเด็กไม่เป็นอันตรายต่อความมั่นคงตรงกันข้ามหากให้การศึกษาที่ถูกต้องแก่เด็กจะทำให้แก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในภายหน้าได้⁶⁹

1. กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 ได้บัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ ดังนี้ มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง และระบุในมาตรา 49 ว่าบุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่งและการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ⁷⁰

2. พระราชบัญญัติการศึกษาชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ "การศึกษา" หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงาม ของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และในมาตรา 10 การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกัน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคล ซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ ในมาตรา 12 ระบุ นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง และในมาตรา 15 กล่าวถึงรูปแบบการจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย 1)การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน 2) การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็น

⁶⁹ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดกาญจนบุรี, **โครงการวิจัย การสำรวจคนไร้สัญชาติและคนชายขอบในจังหวัดกาญจนบุรี** ม.ป.ท. 2551

⁷⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, **ราชกิจจานุเบกษา** เล่มที่ 124, ตอนที่ 47 ก (24 สิงหาคม 2550.): 1 – 24.

เงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม และ 3) การศึกษาตาม อรรถศาสตร์ เป็นการศึกษานำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ ให้มีการเทียบโอน ผลการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกัน หรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็ผล การเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบ ตามอรรถศาสตร์ การฝึก อาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน⁷¹

มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2548 เรื่อง ยุทธศาสตร์การจัดการปัญหา สถานะและสิทธิของบุคคล คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 18 มกราคม 2548 เห็นชอบยุทธศาสตร์ การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการ คือ ยุทธศาสตร์การให้สิทธิขั้นพื้นฐานแก่บุคคลที่มีปัญหาสถานะและสิทธิ คือ สิทธิทางการศึกษาที่ กระทรวงจัดให้แก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย ซึ่งมี 4 ยุทธศาสตร์ 1. ยุทธศาสตร์การกำหนดสถานะ (1) สำรองและจัดทำทะเบียนประวัติและเอกสารแสดงตน สำหรับบุคคลที่ไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎร เพื่อให้ทราบที่มาและสถานการณดำรงอยู่ของ คนกลุ่มนี้ อันจะนำไปสู่การพิจารณากำหนดสถานะที่เหมาะสม (2) ปรับปรุงแก้ไขหลักเกณฑ์และ เงื่อนไขการพิจารณากลับกรองคำร้องขออนุมัติสถานะโยการลดกระบวนการและขั้นตอนการ พิจารณาที่ซ้ำซ้อน รวมทั้งลดการใช้ดุลยพินิจที่เกินส่วนของเจ้าหน้าที่ (3) กำหนดกรอบการ พิจารณากำหนดสถานะให้แก่บุคคลที่มีปัญหาในเรื่องสถานะ สิทธิ ดังนี้ 3.1 กรณีบุคคลที่อพยพ เข้ามาในประเทศไทย (ก) ดำเนินการแปลงสัญชาติเป็นไทยให้แก่บุคคลที่มีเชื้อสายไทยที่มีอยู่ในระบบ ทะเบียนและไม่สามารถเดินทางกลับประเทศต้นทางได้ ตามหลักเกณฑ์ที่ทางราชการกำหนด (ข) ให้สัญชาติไทยแก่บุตรที่เกิดในประเทศไทยของคนต่างด้าวตามข้อ (ก) ที่ได้รับแปลงสัญชาติเป็น ไทยหากพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้สืบสายโลหิตของบุคคลดังกล่าว (ค) ให้สถานะเป็นบุคคลต่างด้าวเข้า เมืองโดยชอบด้วยกฎหมายแก่บุคคลที่มีชื่ออยู่ในระบบทะเบียนซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศไทย ติดต่อกันเป็นเวลานานไม่ต่ำกว่า 10 ปี จนกลมกลืนกับสังคมไทยและไม่สามารถเดินทางกลับ ประเทศต้นทาง หรือไม่มีจุดเกาะเกี่ยวใดๆ กับประเทศต้นทางตามหลักเกณฑ์ที่ทางราชการ กำหนด (ง) ให้สัญชาติไทยแก่บุตรของบุคคลต่างด้าวตามข้อ (ค) ที่เกิดในราชอาณาจักรไทยตาม หลักเกณฑ์ที่ทางราชการกำหนด 3.2 กรณีเด็กและบุคคลที่เรียนอยู่ในสถานศึกษาของประเทศไทย แต่ไม่มีสถานะที่ถูกต้องตามกฎหมาย (ก) ให้สัญชาติไทยแก่บุคคลที่เกิดหรืออาศัยอยู่ใน ประเทศไทยและจบการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย ทั้งนี้กระบวนการให้สัญชาติให้

⁷¹ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542, **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 116, ตอนที่ 74 ก (19 สิงหาคม 2542) : 1-23.

เป็นไปตามกฎหมาย (ข) สำหรับเด็กที่ยังไม่จบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาให้นำเข้าสู่กระบวนการพิจารณากำหนดสถานะตามข้อ (ก) 3.3 กรณีบุคคลที่ไร้รากเหง้า ให้สัญชาติไทยแก่บุคคลดังต่อไปนี้ (ก) บุคคลที่ขาดบุพการีหรือบุพการีทอดทิ้งตั้งแต่วัยเยาว์และมีชื่ออยู่ในระบบทะเบียนของทางราชการและอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานานอย่างน้อย 10 ปี จนกลมกลืนกับสังคมไทยและมีคุณสมบัติอื่น ๆ ตามหลักเกณฑ์ที่ทางราชการกำหนด (ข) บุคคลที่ขาดบุพการีหรือบุพการีทอดทิ้งที่ได้รับสถานะเป็นบุตร บุญธรรม ตามคำสั่งของศาล เมื่อผู้รับบุตรบุญธรรมเป็นบุคคลที่มีสัญชาติไทย 3.4 กรณีบุคคลที่มีคุณสมบัติประกอบประเทศชาติ ให้สัญชาติแก่บุคคลซึ่งมีผลงาน/ความรู้ ความเชี่ยวชาญที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ ในด้านการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งด้านอื่นๆซึ่งรัฐมนตรีมหาดไทยเห็นสมควร 3.5 กรณีแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า ลาวและกัมพูชา ที่ได้รับการจดทะเบียนแต่ไม่สามารถเดินทางกลับได้เนื่องจากประเทศต้นทางไม่ยอมรับ ให้ได้รับสิทธิอาศัยอยู่ในประเทศชั่วคราว และเข้าสู่กระบวนการพิจารณากำหนดสถานะตามข้อ 3.1 - 3.4 หากไม่สามารถกำหนดสถานะได้ให้นำเข้าสู่กระบวนการพิจารณาสถานะโดยกำหนดให้มีคณะอนุกรรมการซึ่งมีองค์ประกอบจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาคราชการ ภาควิชาการและภาคประชาชน พิจารณากำหนดแนวทางการให้สถานะที่เหมาะสมตามมาตรการระยะยาวแนบท้ายยุทธศาสตร์นี้ 3.6 กรณีคนต่างด้าวอื่นๆ ที่ไม่มีคุณสมบัติตามข้อ 3.1 - 3.5 และไม่สามารถเดินทางกลับประเทศต้นทาง ให้ดำเนินการดังนี้ (ก) ให้สิทธิการอาศัยอยู่ชั่วคราวแก่กลุ่มคนต่างด้าวทั้งในส่วนที่ได้รับการจดทะเบียนไว้แล้วและที่จะมีการสำรวจจดทะเบียนเพิ่มเติม ซึ่งไม่มีคุณสมบัติในการขอรับสถานะตามหลักเกณฑ์ข้างต้นดังกล่าว ไม่สามารถเดินทางกลับประเทศต้นทางได้โดยบุคคลดังกล่าวต้องไม่มีพฤติกรรมที่เป็นภัยต่อความมั่นคง (ข) กำหนดให้คณะอนุกรรมการ ซึ่งมีองค์ประกอบจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาคราชการ ภาควิชาการและภาคประชาชน พิจารณากำหนดแนวทางการให้สถานะที่เหมาะสมตามมาตรการระยะยาวแนบท้ายยุทธศาสตร์ เช่นเดียวกับกรณีในข้อ 3.5 2. ยุทธศาสตร์การให้สิทธิขั้นพื้นฐานแก่บุคคลที่มีปัญหาสถานะและสิทธิ 1) กรณีมีชื่ออยู่ในทะเบียนของทางราชการแต่ยังไม่มีสถานะที่ถูกต้องตามกฎหมาย หรือคำร้องขอสถานะอยู่ระหว่างการพิจารณา หรือภาครัฐอยู่ระหว่างการพิจารณากำหนดนโยบาย ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยดำเนินการเพื่อให้คนเหล่านี้ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ 2) กรณีไม่มีชื่ออยู่ในระบบทะเบียน ให้ดำเนินการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติควบคุม โดยในเบื้องต้นสมควรให้สิทธิขั้นพื้นฐานเท่าที่จำเป็นตามหลักมนุษยธรรม อย่างไรก็ตามในภายหลังเมื่อมีการตรวจพบว่ามีภูมิลำเนาที่ชัดเจนในประเทศต้นทางให้ดำเนินการส่งกลับแต่ในกรณีไม่สามารถส่งกลับได้ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณากำหนดสถานะหรืออยู่ระหว่างการประสานประเทศต้นทางเพื่อตรวจสอบสถานะและภูมิลำเนา ให้พิจารณาให้สิทธิขั้นพื้นฐานเช่นเดียวกับกรณี มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2548 : การจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย การจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทยตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2548 สาระสำคัญโดยสรุป คือ 1) คณะรัฐมนตรีเห็นชอบระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ

ว่าด้วยการรับนักเรียน นักศึกษา เข้าเรียนในสถานศึกษา พ.ศ.2548 ซึ่งมีประเด็นสำคัญดังนี้ 1.1 ระเบียบนี้ใช้รับนักเรียน นักศึกษา เข้าเรียนได้ทั้งเด็กที่มีสัญชาติไทย และเด็กที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย ทั้งการรับเข้าเรียน การลงทะเบียน นักเรียน นักศึกษา การออกหลักฐานทางการศึกษาดำเนินการเช่นเดียวกับคนไทย 1.2 สามารถเรียนได้ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษา 2) ขยายโอกาสทางการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทยโดยทุกคนที่อยู่ในประเทศไทยสามารถเข้าเรียนได้ โดยไม่จำกัดระดับ ประเภท หรือพื้นที่การศึกษา 3) จัดสรรงบประมาณอุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายรายหัวให้แก่สถานศึกษาที่จัดการศึกษาให้แก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย ตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในอัตราเดียวกันกับค่าใช้จ่ายรายหัวที่จัดสรรให้แก่เด็กไทย 4) กระทรวงมหาดไทย จัดทำฐานข้อมูล(เลขประจำตัว 13 หลัก) และจัดทำแนวทางปฏิบัติในการอนุญาตให้นักเรียน นักศึกษา สามารถเดินทางไปศึกษาได้เป็นระยะเวลาตามหลักสูตรการศึกษาระดับนั้น โดยไม่ต้องขออนุญาตเป็นครั้งคราว 5) ให้กระทรวงศึกษาธิการจัดการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสมกับผู้หนีภัยจากการสู้รบ ทวีสิทธิ์ ใจห้าว⁷² ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดการศึกษาแก่ลูกหลานแรงงานต่างชาติ : ภารกิจที่ท้าทาย ได้เสนอแนวทางการพัฒนาระบบการจัดการศึกษาแก่ลูกหลานต่างชาติในระดับนโยบายในด้านต่างๆ จำนวน 6 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านยุทธศาสตร์และการวางแผน ก) กระทรวงศึกษาธิการโดยคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดทำข้อมูลสถานการณ์การเคลื่อนย้ายของแรงงานต่างด้าวและจัดทำแผนยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาแก่เด็กต่างชาติ รองรับการอพยพ เคลื่อนย้ายของแรงงานต่างชาติ ข) รัฐบาลและกระทรวงศึกษาธิการ ส่งเสริมการจัดการศึกษาแก่เด็กด้วยโอกาส เด็กต่างชาติและเด็กที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎร พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชน องค์กรชุมชน มูลนิธิและองค์กรเอกชนได้มีส่วนร่วมในการบริจาคหรือระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาแก่เด็กกลุ่มนี้ ค) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเสนอนโยบายหรือแนวทางการจัดการศึกษาแก่ลูกหลานต่างชาติ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สร้างความรู้ ความเข้าใจและความตระหนักในการจัดการศึกษาเพื่อปวงชนและการปฏิบัติตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแก่ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา ง) กระทรวงศึกษาธิการโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องเร่งประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน รวมทั้งผู้ปกครองและชุมชนในบทบาทหน้าที่ เพื่อให้หน่วยงานทางการศึกษาปฏิบัติตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก จ) กระทรวงศึกษาธิการควรกำหนดนโยบายหรือจุดเน้นที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่เด็กทุกคนที่อาศัยอยู่ในประเทศ เพื่อให้สถานศึกษาสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องจริงจังและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ฉ) กระทรวงศึกษาธิการควรมีคณะกรรมการยุทธศาสตร์

⁷² ทวีสิทธิ์ ใจห้าว, การจัดการศึกษาแก่ลูกหลานแรงงานต่างชาติ : ภารกิจที่ท้าทาย, เข้าถึงเมื่อ 22 มีนาคม 2558, เข้าถึงได้จาก www.moe.go.th/moe/th/news/

ด้านการจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสและเด็กที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรและไม่มีสัญชาติไทย เพื่อทำหน้าที่ในส่วนงานส่งเสริมการศึกษาเด็กต่างด้าว 2) ด้านการสร้างโอกาสทางการศึกษาและการปฏิบัติตามกฎหมาย ก) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานควรเร่งรัดให้คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาปฏิบัติหน้าที่ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ.2545 มาตรา 5 ในการสำรวจและดำเนินการให้เด็กได้เข้าเรียนในสถานศึกษา และมาตรา 7 วรรคสอง การพิจารณารายงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ในกรณีที่ไม่สามารถดำเนินการให้เด็กได้เข้าเรียนในสถานศึกษาและอำนาจตามกฎหมายกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์การแบ่งส่วนราชการภายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พ.ศ.2546 ข้อ 6 (11) การประสานการปฏิบัติราชการทั่วไปกับองค์กร หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างชาติอย่างเต็มที่ ข) รัฐบาลและกระทรวงศึกษาธิการต้องเพิ่มความเข้มข้นในการประชาสัมพันธ์สร้างความตระหนัก ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อปวงชนและการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างชาติ การนำเสนอให้เห็นโอกาสและประโยชน์ของของเด็กไทยที่ได้เรียนร่วมกับเด็กต่างชาติ 3) ด้านการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ก) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรสรรหาหรือคัดเลือกโรงเรียนเป็นแกนกลางในการจัดการศึกษาแก่ลูกแรงงานต่างชาติหรือเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย ข) กระทรวงศึกษาธิการควรเป็นเจ้าภาพหลักในการส่งเสริมสนับสนุนสถานศึกษาทุกสังกัด เพื่อให้การจัดสรรงบประมาณเป็นกรณีพิเศษแก่สถานศึกษาที่เสนอความประสงค์จะจัดการศึกษาแก่ลูกแรงงานต่างชาติ ค) รัฐบาลและกระทรวงศึกษาธิการควรจัดสรรงบประมาณเพื่อปรับปรุงพัฒนาอาคารสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์แก่สถานศึกษาในชนบทให้เพียงพอตามความเหมาะสมและจำเป็น ง) กระทรวงศึกษาธิการควรกระจายอำนาจการจัดสรรงบประมาณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงินอุดหนุนรายหัวนักเรียน จัดสรรงบประมาณแก่สถานศึกษาตามความจำเป็นและความเหมาะสม จ) กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา ส่งเสริมสนับสนุนให้ภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาสนับสนุนงบประมาณ ฉ) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานควรสร้างความตระหนักแก่สถานศึกษา ส่งเสริมให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับสถานศึกษาให้มากขึ้น ช) สถานศึกษาในพื้นที่ชายแดนหรือพื้นที่ที่มีแรงงานต่างชาติ ควรปรับหลักสูตรและกระบวนการเรียนให้เข้มข้นสอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของผู้เรียนมากขึ้น ซ) การจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม โดยความร่วมมือของสถานศึกษา บริษัทเอกชน องค์กรเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฉ) การแก้ปัญหาการสื่อสารระหว่างครูกับผู้เรียนในสถานศึกษา สถานศึกษาควรจัดหาครูพี่เลี้ยงที่สามารถสื่อสารภาษาเดียวกับผู้เรียนได้มาช่วยในการจัดการเรียนการสอน 4) ด้านการสำรวจและการออกหลักฐานการรับรองบุคคล ก) กระทรวงมหาดไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งออกมาตรการแนวปฏิบัติในการออกหลักฐานเลขบัตรประจำตัวประชาชนแก่เด็กที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎร ข) สถานศึกษามีการประสานงานเกี่ยวกับหลักฐานทางทะเบียนราษฎรกับ

หน่วยงานที่รับผิดชอบอย่างใกล้ชิด 5) ด้านการจัดการศึกษาของบุคคลและองค์กรเอกชนในรูปแบบ ศูนย์การเรียน ก) คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานควรแต่งตั้งคณะกรรมการกำหนด หลักเกณฑ์การตั้งศูนย์การเรียน ข) คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาควรประสานงานและบูรณา การการจัดการศึกษาแก่เด็กต่างชาติ เพื่อการจัดการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนใน พื้นที่ที่สามารถเทียบโอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ค) รัฐบาลและกระทรวงศึกษาธิการควรแสวงหา การมีส่วนร่วมกับมูลนิธิ องค์กรเอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมและ การระดมสรรพกำลังในการจัดการศึกษาเพื่อปวงชนร่วมกัน ง) คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ควรให้ความสำคัญกับการกำกับ ติดตามผล การจัดการศึกษาแก่ลูกแรงงานต่างชาติ เพื่อให้การ จัดการศึกษาเป็นไปตามระเบียบ กฎหมาย มาตรฐานการศึกษา จ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาควรดำเนินการเชิงรุกเพื่อสร้างความคุ้นเคย ความไว้วางใจ 6) ด้านการจัดการศึกษา ระดับปฐมวัยแก่เด็กต่างชาติ สถานศึกษาควรจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กหรือเปิดชั้นอนุบาลที่สามารถ รองรับลูกแรงงานต่างชาติ เพื่อเตรียมความพร้อมที่จะเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา แม้ว่า ปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการและรัฐบาลได้ปรับปรุงระเบียบกฎหมายและแนวทางปฏิบัติให้เด็กไร้ สัญชาติและประชาชนชาวไทยที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลมีโอกาสทางการศึกษามากขึ้น แต่ในโอกาสที่ ประเทศไทยกำลังจะก้าวไปสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน การจัดการศึกษาแก่ผู้ไร้สัญชาติและ ประชาชนชาวไทยที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลให้เข้มข้น เทียบเท่าเด็กไทยทั่วไป เป็นเรื่องที่ กระทรวงศึกษาธิการและรัฐบาลต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการให้การศึกษาแก่เด็กที่ไม่มีหลักฐานทาง ทะเบียนราษฎรและเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย พ.ศ. 2535 ระบุว่ากระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่จัด การศึกษาให้แก่บุคคลทุกคน และการศึกษาจะช่วยพัฒนากลม่อเมลาให้บุคคลให้บุคคลที่อาศัย อยู่ในประเทศไทยเป็นพลเมืองดีโดยพิจารณาบนพื้นฐานสิทธิและผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็น สำคัญโดยนโยบาย 1) ให้รับเด็กทุกคนที่อายุถึงเกณฑ์ที่ต้องเข้าเรียน หากไม่มีหลักฐานทาง ทะเบียนราษฎรให้สถานศึกษาใช้ “แบบบันทึกแจ้งทะเบียนประวัติเด็ก” และให้ใช้ข้อมูลนี้ในการ ลงทะเบียนนักเรียนนักศึกษาและเอกสารทางการศึกษาทุกชนิด 2) เมื่อเด็กสำเร็จการศึกษา สถานศึกษาต้องออกหลักฐานการศึกษาให้เช่นเดียวกับเด็กปกติและสามารถสมัครเรียนต่อได้ทุก ระดับและประเภทการศึกษา รวมทั้งให้หน่วยงานที่ฝึกอาชีพยอมรับหลักฐานทางการศึกษาที่ออก ให้ ในขณะที่คณะครูได้ให้ความเห็นกล่าวเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ เช่น “เมื่ อกฎหมายเปิดโอกาสเสรีทางการศึกษาแล้ว เห็นว่าเป็นเรื่องดี ที่เด็กไร้สัญชาติจะได้มีความรู้ติด ตัว และถ้าเป็นไปได้อยากให้รัฐเปิดโอกาสให้เด็กเหล่านี้ได้เรียนสูงๆเพื่อจะได้เป็นแนวทางในการ ประกอบอาชีพที่ดี และนำความรู้มาพัฒนาชุมชน”⁷³ คุณครูจันจิรา แสงจันทร์ ได้ให้ความเห็นว่า “เมื่อกฎหมายเปิดโอกาสเสรีทางการศึกษาแล้ว ควรให้สิทธิกับเด็กไร้สัญชาติเท่าเทียมเด็กไทย

⁷³ สัมภาษณ์ นางอรัญญา ชุ่มผกาแก้ว, ครูโรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, 27 กรกฎาคม 2558.

เพราะเด็กที่ไร้สัญชาติแต่เกิดบนผืนแผ่นดินไทย ควรมีโอกาสเท่าเทียมคนไทยในการศึกษาต่อในระดับที่สูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ เพื่อเด็กเหล่านี้จะได้นำความรู้ความสามารถกลับมาพัฒนาแผ่นดินเกิด”⁷⁴ ขณะที่นายเปรี๊ยะ คำใจ ได้ให้ความเห็นว่า “เริ่มแรกชุมชนไม่เข้าใจว่าเราจัดให้เด็กกลุ่มนี้ทำไม พอเราจัดไปนานๆ ชุมชนก็เริ่มเข้าใจ ความรู้สึกเกี่ยวกับคุณครูท่านอื่นๆ ที่จะต้องมาจัดการศึกษาให้กับเด็กกลุ่มนี้เขามีความรู้สึกอย่างไร เพราะอย่างไรเขาก็คือเด็ก เขาก็คือคนๆหนึ่งบนโลกใบนี้เราก็ไม่รังเกียจ เพราะทุกพื้นที่มีเด็กกลุ่มนี้หมด เราจะเลือกไม่ได้ แต่เราจะสอนทั้งหมด คุณครูทุกคนมีความสุข ไม่รู้สึกอึดอัดใจ เด็กที่โรงเรียนก็เป็นเด็กที่น่ารัก ไม่มีพิษมีภัย ถ้าเราให้การศึกษาที่ถูกต้องกับเขา”⁷⁵ ขณะที่นักเรียน ได้ให้ความเห็นว่า “การได้รับโอกาสของพวกหนูส่วนใหญ่จะได้เหมือนกับเพื่อนๆทั่วไป ได้รับทุนการศึกษา ได้ร่วมเข้าแข่งขันกิจกรรมต่างๆที่โรงเรียนคัดเลือก และได้รับจากรัฐบาลเรียนฟรี 15 ปี เหมือนคนอื่นๆทุกอย่างได้รับเงินค่ารายหัว การจัดการเรียนการสอนถ้าสิ่งใดที่ไม่เข้าใจก็จะถามครูผู้สอน ถ้าจบแล้วอยากจะไปต่อสายอาชีพมากกว่าสายสามัญ โรงเรียนแห่งนี้เป็นโรงเรียนขยายโอกาสส่วนใหญ่คนที่จบก็จะไปเรียนต่อสายอาชีพ การเรียนของพวกหนูมีความสุขได้รับทุกอย่างเหมือนนักเรียนทั่วไป อยู่รวมกันได้ไม่มีการพูดถึงคนที่ไร้สัญชาติอาจเป็นเพราะโรงเรียนแห่งนี้มีนักเรียนที่ไร้สัญชาติจำนวนน้อย”⁷⁶

หลักมนุษยชน

ประเทศไทย เป็นประเทศหนึ่งที่เป็นรัฐภาคีขององค์การสหประชาชาติและได้ให้การรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน รวมทั้งเข้าร่วมเป็นภาคีสถิติสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนหลายฉบับทำให้มีผลผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตามสนธิสัญญา รวมถึงข้อตกลงระหว่างประเทศในเรื่องต่างๆ ซึ่งแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นแนวคิดหนึ่งในการประชุมระดับโลกที่ประเทศไทยได้นำกรอบแนวทางมาดำเนินการโดยได้จัดทำและประกาศใช้แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ⁷⁷ ประเทศไทยได้จัดให้มีสวัสดิการทางการศึกษามาอย่างยาวนาน และกำหนดให้ประชาชนไทยมีสิทธิได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายเป็นเวลา 12 ปีตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ. 2550 ที่จำเป็นต้องมีมาตรการจัดการอย่างเร่งด่วน เพื่อให้พร้อมรับความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของสังคมและเศรษฐกิจในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลง

⁷⁴ สัมภาษณ์ นางสาวจันจิรา แสงจันทร์, ครูโรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, 27 กรกฎาคม 2558.

⁷⁵ สัมภาษณ์ นายเปรี๊ยะ คำใจ, ครูโรงเรียนชุมชนบ้านบวกรกน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, 17 มีนาคม 2558.

⁷⁶ สัมภาษณ์ เด็กหญิงอรอุมา กันทวงศ์, นักเรียนโรงเรียนแม่จัน (เชียงแสนประชานุสาสน์) อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย, 27 มกราคม 2558.

⁷⁷ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 3(พ.ศ.2557-2561) (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, 2556), ก.

โครงสร้างประชากรผู้สูงอายุและการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ทั้งนี้จะต้องได้มีการปรับ
 แนวทางการศึกษาให้เน้นความทั่วถึงและครอบคลุมเด็กทุกคน⁷⁸ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิ
 มนุษยชน ได้รับการรับรองและประกาศโดยข้อมติสมัชชา สหประชาชาติที่ 217 เอ (III) วันที่ 10
 ธันวาคมพ.ศ. 2491 โดยที่การยอมรับศักดิ์ศรีแต่กำเนิด และสิทธิที่เท่าเทียมกันและที่ไม่อาจเพิก
 ถอนได้ของสมาชิกทั้งมวลแห่งครอบครัวมนุษยชาติ เป็นพื้นฐานแห่งอิสรภาพ ความยุติธรรม และ
 สันติภาพในโลกโดยที่การไม่นำพาและการหมิ่นในคุณค่าของสิทธิมนุษยชน ยังผลให้มีการกระทำ
 อันป่าเถื่อนซึ่งเป็น การขัดอย่างร้ายแรงต่อ มโนธรรมของมนุษยชาติ และการมาถึงของโลกที่ได้มี
 การประกาศให้ ความมีอิสรภาพในการพูด และความเชื่อ และอิสรภาพจากความหวาดกลัวและ
 ความต้องการของมนุษย์ เป็นความปรารถนาสูงสุดของประชาชนทั่วไป โดยที่เป็นการจำเป็นที่
 สิทธิมนุษยชนควรได้รับความคุ้มครองโดยหลักนิติธรรม ถ้าจะไม่บังคับให้คนต้องหันเข้าหาการลุก
 ขึ้นต่อต้านทรราชและการกดขี่เป็นวิถีทางสุดท้ายโดยที่เป็นการจำเป็นที่จะส่งเสริมพัฒนาการแห่ง
 ความสัมพันธ์ฉันมิตรระหว่างชาติต่างๆ โดยที่ประชาชนแห่งสหประชาชาติได้ยืนยันอีกครั้งไว้ใน
 กฎบัตรถึงศรัทธาในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ในศักดิ์ศรีและค่าของมนุษย์ และในสิทธิที่เท่าเทียม
 กันของบรรดาชายและหญิง และได้มุ่งมั่นที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมและมาตรฐานแห่ง
 ชีวิตที่ดีขึ้นในอิสรภาพอันกว้างขวางยิ่งขึ้น โดยที่รัฐสมาชิกต่างปฏิญาณที่จะบรรลุถึงซึ่งการ
 ส่งเสริมการเคารพและการยึดถือสิทธิมนุษยชนและอิสรภาพขั้นพื้นฐานโดยสากล โดยความ
 ร่วมมือกับสหประชาชาติ โดยที่ความเข้าใจร่วมกันในสิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ เป็นสิ่งสำคัญที่สุด
 เพื่อให้ปฏิญานี้สำเร็จผลเต็มบริบูรณ์ ฉะนั้น บัดนี้ สมัชชาจึงประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิ
 มนุษยชนนี้ ให้เป็นมาตรฐานร่วมกันแห่ง ความสำเร็จ สำหรับ ประชาชนทั้งมวล และประชาชาติ
 ทั้งหลาย เพื่อจุดมุ่งหมายที่ว่า ปังเจกบุคคลทุกคนและทุกส่วนของสังคม โดยการคำนึงถึง
 ปฏิญยานี้เป็นเบื้องต้น จะมุ่งมั่นส่งเสริมการเคารพสิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ ด้วยการสอนและ
 การศึกษา และให้มีการยอมรับและยึดถือโดยสากลอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยมาตรการแห่งชาติ
 และระหว่างประเทศอันก้าวหน้าตามลำดับ ทั้งในบรรดาประชาชนของรัฐสมาชิกด้วยตนเอง และ
 ในบรรดาประชาชนของดินแดนที่อยู่ใต้เขตอำนาจแห่งรัฐนั้น ข้อ1) มนุษย์ทั้งปวงเกิด มามีอิสระ
 และเสมอภาคกันในศักดิ์ศรี และสิทธิต่างในตน มีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วย
 จิตวิญญานแห่งภราดรภาพ ข้อ2) ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพทั้งปวงตามที่กำหนดไว้ใน
 ปฏิญยานี้ โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนิดใด อาทิ เชื้อชาติ ผิว เพศภาษา ศาสนา ความ
 คิดเห็นทางการเมืองหรือ ทางอื่น พื้นเพทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิดหรือสถานะอื่น
 นอกเหนือจากนี้จะไม่มีการ แบ่งแยกใดบนพื้นฐานของสถานะทางการเมืองทางกฎหมาย หรือ
 ทางการระหว่างประเทศของประเทศ หรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่าดินแดนนี้จะเป็นเอกราช
 อยู่ในความพิทักษ์ มิได้ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยอื่นใด ข้อ3) ทุกคนมี
 สิทธิ ในการมีชีวิต เสรีภาพและความมั่นคงแห่งบุคคล ข้อ4) บุคคลใดจะตกอยู่ในความเป็นทาส

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, 21.

หรือสภาวะจำยอมไม่ได้ ทั้งนี้ ห้ามความเป็นทาสและการค้าทาสทุกรูปแบบ ข้อ5) บุคคลใดจะถูกกระทำการทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีไม่ได้ ข้อ6) ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับทุกแห่งหนว่าเป็นบุคคลตามกฎหมาย ข้อ7) ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมาย เท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใด อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้และจากการยุยงให้มีการเลือกปฏิบัติดังกล่าว ข้อ8) ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอันมีประสิทธิผลจากศาลที่มีอำนาจแห่งรัฐต่อการกระทำอันล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย ข้อ9) บุคคลใดจะถูกจับกุมกักขังหรือเนรเทศตามอำเภอใจไม่ได้ ข้อ10) ทุกคนย่อมมีสิทธิในความเสมอภาคอย่างเต็มที่ในการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่อิสระและไม่ลำเอียงในการพิจารณากำหนดสิทธิ และหน้าที่ของตนและข้อกล่าวหาอาญาใดต่อตน ข้อ11) (1) ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาคดีที่เปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันที่จำเป็นทั้งปวงสำหรับการต่อสู้คดี (2) บุคคลใดจะถูกตัดสินว่ามีความผิดทางอาญาใด อันเนื่องจากการกระทำหรือละเว้นใด อันมิได้ถือว่าเป็นความผิดทางอาญาตามกฎหมายแห่งชาติหรือกฎหมายระหว่างประเทศ ในขณะที่ได้กระทำการนั้นไม่ได้ และจะกำหนดโทษ หนักกว่าที่บังคับใช้ ในขณะที่ได้กระทำความผิด ทางอาญานั้นไม่ได้ ข้อ12) บุคคลใดจะถูกแทรกแซงตามอำเภอใจในความเป็นส่วนตัว ครอบครัว ที่อยู่อาศัย หรือการสื่อสาร หรือจะถูกกลบหลู่เกียรติยศและชื่อเสียงไม่ได้ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมาย ต่อการแทรกแซงสิทธิหรือการกลบหลู่ดังกล่าวนี้ ข้อ13) (1) ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งการเคลื่อนย้ายและการอยู่อาศัยภายในพรมแดนของแต่ละรัฐ (2) ทุกคนมีสิทธิที่จะออกนอกประเทศใดรวมทั้งประเทศของตนเอง และสิทธิที่จะกลับสู่ประเทศตน ข้อ14) (1) ทุกคนมีสิทธิที่จะแสวงหา และที่จะได้ที่ลี้ภัยในประเทศอื่นจากการประหัตประหาร (2) สิทธินี้จะยกขึ้นกล่าวอ้างกับกรณีที่ การดำเนินคดีที่เกิดขึ้นโดยแท้ จากความผิดที่มีใช้ทางการเมืองหรือ จากการกระทำอันขัดต่อวัตถุประสงค์และหลักการของสหประชาชาติไม่ได้ ข้อ15) (1) ทุกคนมีสิทธิในสัญชาติหนึ่ง (2) บุคคลใดจะถูกเพิกถอนสัญชาติของตนตามอำเภอใจ หรือถูกปฏิเสธสิทธิที่จะเปลี่ยนสัญชาติของตนไม่ได้ ข้อ16) (1) บรรดาชายและหญิงที่มีอายุครบบริบูรณ์แล้ว มีสิทธิที่จะสมรสและก่อร่างสร้างครอบครัวโดยปราศจากการจำกัดใด อันเนื่องจากเชื้อชาติ สัญชาติ หรือศาสนา ต่างย่อมมีสิทธิ เท่าเทียมกันในการสมรส ระหว่างการสมรส และในการขาดจากการสมรส (2) การสมรสจะกระทำโดยความยินยอมอย่างอิสระและเต็มที่ของผู้ที่จะเป็นคู่สมรสเท่านั้น (3) ครอบครัวเป็นหน่วยธรรมชาติและพื้นฐานของสังคม และย่อมมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจากสังคมและรัฐ ข้อ17) (1) ทุกคนมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยตนเอง และโดยร่วมกับผู้อื่น (2) บุคคลใดจะถูกเอาทรัพย์สินไปจากตนตามอำเภอใจไม่ได้ ข้อ18) ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความคิดมโนธรรม และศาสนา ทั้งนี้ สิทธินี้รวมถึงอิสรภาพในการเปลี่ยนศาสนาหรือความเชื่อ และอิสรภาพในการแสดงออกทางศาสนาหรือ

ความเชื่อถือของตนในการสอน การปฏิบัติ การสักการบูชาและการประกอบพิธีกรรม ไม่ว่าจะโดยลำพังหรือในชุมชนร่วมกับผู้อื่นและในที่สาธารณะหรือส่วนบุคคล ข้อ19) ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความเห็น และการแสดงออก ทั้งนี้ สิทธินี้รวมถึงอิสรภาพที่จะถือเอาความเห็นโดยปราศจากการแทรกแซงและที่จะแสวงหา รับ และส่งข้อมูลข่าวสารและข้อคิดผ่านสื่อใด และโดยไม่คำนึงถึงพรมแดน ข้อ20) (1) ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งการชุมนุมและการสมาคมโดยสันติ (2) บุคคลใดไม่อาจถูกบังคับให้สังกัดสมาคมหนึ่งได้ ข้อ21) (1) ทุกคนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตนโดยตรง หรือผ่านผู้แทนซึ่ง ได้รับเลือกตั้งโดยอิสระ (2) ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าถึงบริการสาธารณะในประเทศตนโดยเสมอภาค (3) เจตจำนงของประชาชนจะต้องเป็นพื้นฐานแห่งอำนาจการปกครองทั้งนี้เจตจำนงนี้จะต้องแสดงออกทางการเลือกตั้งตามกำหนดเวลา และอย่างแท้จริงซึ่งต้องเป็นการ ออกเสียงอย่างทั่วถึง และเสมอภาค และต้องเป็นการลงคะแนนลับ หรือวิธีการลงคะแนนโดยอิสระในทำนองเดียวกัน ข้อ22) ทุกคนในฐานะสมาชิกของสังคมมีสิทธิในหลักประกันทางสังคม และย่อมมีสิทธิในการบรรลุสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอันจำเป็นยิ่งสำหรับศักดิ์ศรีของตน และการพัฒนาบุคลิกภาพของตนอย่างอิสระ ผ่านความพยายามของรัฐและความร่วมมือระหว่างประเทศและตามการจัดการและทรัพยากรของแต่ละรัฐ ข้อ23) (1) ทุกคนมีสิทธิในการทำงานในการเลือกงานโดยอิสระในเงื่อนไขที่ยุติธรรมและเอื้ออำนวยต่อการทำงาน และในการคุ้มครองต่อการว่างงาน (2) ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับค่าจ้างที่เท่าเทียมกัน สำหรับงานที่เท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด (3) ทุกคนที่ทำงานมีสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนที่ยุติธรรมและเอื้ออำนวยต่อการประกันความเป็นอยู่อันควรค่า แก่ศักดิ์ศรีของมนุษย์ สำหรับตนเองและครอบครัว และหากจำเป็นก็จะได้รับการคุ้มครองทางสังคมในรูปแบบอื่นเพิ่มเติมด้วย (4) ทุกคนมีสิทธิที่จะจัดตั้งและที่จะเข้าร่วมสหภาพแรงงานเพื่อความคุ้มครอง ผลประโยชน์ของตน ข้อ24) ทุกคนมีสิทธิในการพักผ่อนและการผ่อนคลายยามว่างรวมทั้งจำกัดเวลาทำงานตามสมควรและวันหยุดเป็นครั้งคราวโดยได้รับค่าจ้าง ข้อ 25) (1) ทุกคนมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพอันเพียงพอสำหรับสุขภาพและความอยู่ดีของตนและของครอบครัว รวมทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการดูแลสุขภาพทางการแพทย์ และบริการสังคมที่จำเป็น และมีสิทธิในหลักประกันยามว่างงาน เจ็บป่วย พิการ ทุพพลภาพ หรือปราศจากการดำรงชีพอื่นในสภาวะแวดล้อมนอกเหนือการควบคุมของตน (2) มารดาและเด็กย่อมมีสิทธิที่จะรับการดูแลสุขภาพและการช่วยเหลือเป็นพิเศษ เด็ก ทั้งปวงไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกสมรสจะต้องได้รับการคุ้มครองทางสังคมเช่นเดียวกัน ข้อ 26) (1) ทุกคนมีสิทธิในการศึกษา การศึกษาจะต้องให้เปล่าอย่างน้อยในชั้นประถมศึกษาและขั้นพื้นฐาน การศึกษาระดับประถมจะต้องเป็นภาคบังคับ การศึกษาด้านวิชาการและวิชาชีพจะต้องเปิดเป็นการทั่วไป และการศึกษาระดับสูงขึ้นไปจะต้องเข้าถึงได้อย่างเสมอภาคสำหรับทุกคนบนพื้นฐานของคุณสมบัติความเหมาะสม (2) การศึกษาจะต้องมุ่งไปสู่การพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์อย่างเต็มที่ และการเสริมสร้างความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและอิสรภาพขั้นพื้นฐาน การศึกษาจะต้องส่งเสริมความเข้าใจ ชันติธรรม และมิตรภาพระหว่างประชาชาติ กลุ่มเชื้อชาติ หรือศาสนาทั้งหมด และจะต้องส่งเสริมกิจกรรม

ของสหประชาชาติ เพื่อการดำรงไว้ซึ่งสันติภาพ (3) ผู้ปกครองมีสิทธิเบื้องต้นที่จะเลือกประเภทการศึกษาที่จะให้แก่บุตรของตน ข้อ 27)(1) ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าร่วมโดยอิสระในชีวิตทางวัฒนธรรมของชุมชน ที่จะเพลิดเพลินกับศิลปะและมีส่วนร่วมในความรุดหน้า และ คุณประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์ (2) ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองผลประโยชน์ทางจิตใจและทางวัตถุอันเป็นผลจากประดิษฐ์กรรมใดทางวิทยาศาสตร์วรรณกรรม และศิลปกรรมซึ่งตนเป็นผู้สร้าง ข้อ28) ทุกคนย่อมมีสิทธิในระบียบทางสังคมและระหว่างประเทศ ซึ่งจะเป็นกรอบให้บรรลุสิทธิและอิสรภาพที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้อย่างเต็มที่ ข้อ 29) (1) ทุกคนมีหน้าที่ต่อชุมชน ซึ่งการพัฒนาบุคลิกภาพของตนโดยอิสระและเต็มที่ จะกระทำได้ก็แต่ในชุมชนเท่านั้น (2) ในการใช้สิทธิและอิสรภาพของตนทุกคนจะต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัด เพียงเท่าที่มีกำหนดไว้ตามกฎหมายเท่านั้น เพื่อวัตถุประสงค์ของการได้มาซึ่งการยอมรับและการเคารพสิทธิและอิสรภาพอันควรของผู้อื่น และเพื่อให้สอดคล้องกับ ความต้องการอัน สมควรทางด้านศีล ธรรมความสงบเรียบร้อยของประชาชน และสวัสดิการทั่วไปในสังคมประชาธิปไตย (3) สิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ไม่อาจใช้ขัดต่อวัตถุประสงค์ และหลักการของสหประชาชาติไม่ว่าในกรณีใด ข้อ30) ไม่มีบทใดในปฏิญญานี้ ที่อาจตีความได้ว่า เป็นการให้สิทธิใดแก่รัฐกลุ่มคน หรือบุคคลใดในการดำเนินกิจกรรมใด หรือกระทำการใด อันมุ่งต่อการทำลายสิทธิและอิสรภาพใดที่กำหนดไว้ ณ ที่นี้ (Universal Declaration of Human Rights ,1948,) ซึ่งสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม สิทธิประเภนี้ เริ่มตั้งแต่ข้อ 22 เป็นต้นไป เช่น สิทธิในการศึกษา (The right to education) สิทธิที่จะจัดตั้งสหพันธกรรมกร (The right to form trade union) เป็นต้น ซึ่งในกฎบัตรนี้ได้มีข้อบทเกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนอยู่หลายข้อ แต่เนื่องจากในกฎบัตรไม่ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “สิทธิมนุษยชน” ไว้ว่ามีความหมายว่าอย่างไร ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติจึงได้ให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนพิจารณากร่างปฏิญญาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานโดยปฏิญญาฉบับนี้ได้รับรองหลักการของสิทธิมนุษยชนที่ว่า มนุษย์มีสิทธิติดตัวมาแต่กำเนิด มนุษย์มีศักดิ์ศรีและมีความเสมอภาคกัน ห้ามเลือกปฏิบัติต่อมนุษย์ไม่ว่าด้วยเหตุใดๆ และได้บัญญัติรับรองสิทธิมนุษยชนด้านต่างๆ ซึ่งได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งชีวิต สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในการทำงาน สิทธิในการศึกษา ซึ่งรัฐต่างๆ ได้ปฏิบัติตามหลักการเหล่านี้มาเป็นเวลานาน และได้นำหลักการเหล่านี้ไปบัญญัติเป็นกฎหมายภายในของตนจนถือได้ว่า ปฏิญญาฉบับนี้มีผลผูกพันในฐานะกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ดังนั้นประเทศไทยจึงมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามหลักการที่ปรากฏในปฏิญญาฉบับนี้ในฐานะกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศเช่นเดียวกันซึ่งปฏิญญาฉบับนี้ได้รับรองสิทธิในการศึกษาไว้อย่างชัดเจนในข้อ 26 ซึ่งกำหนดดังกล่าวไปข้างต้นแล้วว่า (1) บุคคลมีสิทธิในการศึกษา การศึกษาจะเป็นสิ่งที่ให้เปล่า โดยไม่คิดมูลค่า อย่างน้อยที่สุดในขั้นประถมศึกษาและขั้นพื้นฐาน ขั้นประถมศึกษาให้เป็นการศึกษาภาคบังคับขั้นเทคนิค และขั้นประกอบอาชีพเป็นการศึกษาที่จะต้องจัดให้มีขึ้นโดยทั่วไป และขั้นสูงเป็นขั้นที่จะเปิดให้ทุกคนเท่ากันตามความสามารถ (2) การศึกษาจะมุ่งไปในทางพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์อย่างเต็มที่ และเพื่อเสริมพลังการเคารพต่อสิทธิมนุษยชน

และเสรีภาพขั้นมูลฐานให้แข็งแกร่ง ทั้งจะมุ่งเสริมความเข้าใจ ชันติและมิตรภาพในระหว่าง ประชาชาติ กลุ่มเชื้อชาติหรือกลุ่มศาสนา และมุ่งขยายกิจกรรมของสหประชาชาติเพื่อการดำรง สันติภาพ (3) ผู้ปกครองมีสิทธิก่อนผู้อื่นที่จะเลือกชนิดของการศึกษาสำหรับบุตรหลานตน เห็นได้ ว่า การที่ปฏิญญาฉบับนี้ได้ใช้ถ้อยคำว่า “บุคคลมีสิทธิในการศึกษา” แสดงให้เห็นถึงการรับรอง และการยืนยันถึงสิทธิของบุคคลในการที่จะได้รับการศึกษา ฐานแห่งสิทธิคือความเป็น “มนุษย์” ดังนั้นมนุษย์ทุกคนจึงมีสิทธิในการได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่คำนึงว่ามนุษย์คนจะมี สัญชาติใด หรือแม้จะเป็นคนไร้สัญชาติก็ตาม เมื่อปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีฐานะ เป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศได้บัญญัติรับรองถึงสิทธิในการศึกษาของบุคคลไว้ ประเทศไทยจึงมีพันธกรณีที่จะต้องให้การรับรองสิทธิในการศึกษาของบุคคลทุกคนที่อาศัยอยู่ในประเทศ ไทย มิใช่เฉพาะคนสัญชาติไทยเท่านั้น แต่หมายความรวมถึงคนที่มีได้มีสัญชาติไทย และคนไร้ สัญชาติอีกด้วย เพราะสิทธิในการศึกษานี้ เป็นสิทธิของมนุษย์หรือสิทธิมนุษยชน ไม่ใช่สิทธิเฉพาะ ชนชาตินอกจากนั้น ปฏิญญาฉบับนี้ยังได้กำหนดให้ การศึกษาจะเป็นสิ่งที่ให้เปล่า โดยไม่คิดมูลค่า อย่างน้อยที่สุดในขั้นประถมศึกษาและขั้นพื้นฐาน และการศึกษาขั้นสูงจะต้องเปิดให้ทุกคนได้รับ การศึกษาเท่ากันตามสามารถ ดังนั้น คนไร้สัญชาติจึงมีสิทธิได้รับการศึกษาในขั้นประถมศึกษา และขั้นพื้นฐานแบบให้เปล่า รวมถึงมีเปิดโอกาสได้รับการศึกษาในระดับสูงได้ตามความสามารถ และตามความต้องการแต่ถึงแม้ว่าปฏิญญา ฉบับนี้จะได้กำหนดรับรองสิทธิในการศึกษาไว้ก็ตาม แต่ปฏิญญาฉบับนี้ก็ไม่มีการตรวจสอบการปฏิบัติตามปฏิญญาไว้แต่อย่างใด จึงทำให้เกิด แนวคิดในการนำกฎเกณฑ์ต่างๆ ในปฏิญญามาบัญญัติไว้ในสนธิสัญญาฉบับต่อๆ มารวมทั้ง กำหนดกลไกในการตรวจสอบการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามสนธิสัญญาเหล่านั้นอย่างเป็นทางการ แต่อย่างไรก็ตาม ปฏิญญาสากลว่าด้วยมนุษยชนนี้ ก็ได้มีบทบัญญัติที่บัญญัติถึงการให้ ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ด้วย ดังเช่น ปฏิญญาฯ นี้ เริ่มด้วยคำปรารภว่า “ ด้วย เหตุที่การยอมรับศักดิ์ศรีประจำตัวและสิทธิซึ่งเสมอกันและไม่อาจโอนแก่กันได้ของสมาชิกทั้งปวง แห่งครอบครัวมนุษย์ เป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรมและ สันติภาพในพิภพ ด้วยเหตุที่ ประดาประชาชนแห่งสหประชาชาติได้ยืนยันไว้ในกฎบัตรถึงความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชน ขั้น พื้นฐาน ในศักดิ์ศรีและคุณค่าของตัวบุคคล และในความเสมอกัน แห่งสิทธิของทั้งชายและหญิง และได้ตัดสินใจที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคม ตลอดจนมาตรฐานแห่งชาติ ให้ดีขึ้นได้ มี เสรีภาพมากขึ้น” ตามคำปรารภดังกล่าวข้างต้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ในการให้ความ คุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ว่า การยอมรับศักดิ์ศรีประจำตัวของมนุษย์ เป็นรากฐานแห่ง เสรีภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในพิภพ และสมาชิกทั้งหลายแห่งสหประชาชาติ ได้ให้ ความยืนยันไว้ในกฎบัตรถึงความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในศักดิ์ศรีและคุณค่าของตัว บุคคล นอกจากนี้ตามบทบัญญัติแห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนยังได้มีบทบัญญัติให้ ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้อีก ข้อ 1 และข้อ 5 คือ ข้อ 1 บัญญัติว่า “มนุษย์ ทั้งหลายเกิดมาอิสระเสรีและเท่าเทียมกันทั้งศักดิ์ศรี และ สิทธิ ทุกคนได้รับประสิทธิประสาท เหตุผล และ มโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันอย่างฉันพี่น้อง” ข้อ 5 บัญญัติว่า “บุคคลใดจะถูก

ทรมาน หรือได้รับการปฏิบัติ หรือการลงโทษซึ่งทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือหยามเกียรติ มิได้”ตามบทบัญญัติแห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 1 และ ข้อ 5 ดังกล่าวข้างต้นนั้น เป็นบทบัญญัติที่ได้บัญญัติให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ว่า มนุษย์ทั้งหลายย่อมมี อิสระเสรี และเท่าเทียมกันในศักดิ์ศรี และสิทธิ และบุคคลใดจะถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติ หรือ การลงโทษที่ทารุณโหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือหยามเกียรติมิได้ โดยจกเห็นได้ว่า บทบัญญัติ ดังกล่าวได้บัญญัติให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลไว้ ผู้ใดจะกระทำการ ปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยหยามเกียรติผู้อื่นอันเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลอื่นย่อม มีอาจกระทำได้นอกจากบทบัญญัติแห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ได้มีบทบัญญัติให้ ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แล้ว ยังมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายระหว่างประเทศอีกหลาย ฉบับที่ได้มีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์⁷⁹ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะมีได้ก็ ต่อเมื่อสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนบนโลกได้รับการคุ้มครอง อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ อายุ ศาสนา ความเชื่อ ภาษาและวัฒนธรรม รัฐบาลไทย ตระหนักถึงข้อเท็จจริงดังกล่าว รวมทั้งหน้าที่ของรัฐเองที่ต้องปกป้องและธำรงไว้ซึ่งศักดิ์ศรีความ เป็นมนุษย์แม้บุคคลดังกล่าวจะไม่มีสัญชาติไทย อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติก็มีเรื่องง่ายเนื่องจาก สิทธิบางเรื่องของคุณคนบางจำพวกอาจได้รับความคุ้มครองไม่เท่ากัน ไม่ว่าจะโดยกฎหมาย ระหว่างประเทศหรือภายในประเทศ โดยอาจขึ้นอยู่กับสถานะทางกฎหมาย อายุและเพศ เช่น เด็กอาจต้องได้รับความคุ้มครองมากกว่าผู้ใหญ่ เนื่องจากความรู้ผิดชอบนั้นยังไม่เท่าผู้ใหญ่ ผู้หญิง ก็ควรได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่เปราะบางในการที่จะถูกล่วงละเมิดทาง เพศ หรือผู้ที่เกิดในประเทศไทยก็ควรได้รับสิทธิที่จะพัฒนาสถานะให้ได้รับสัญชาติไทย มากกว่าผู้ ที่ไม่ได้เกิดในประเทศไทย เป็นต้น ปัญหาสถานะทางกฎหมายของบุคคลในประเทศไทยเป็น ปัญหาที่เรื้อรังมานาน จากปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองของประเทศเพื่อนบ้านของไทย ที่ทำให้บุคคลสัญชาติอื่นเดินทางเข้ามายังประเทศไทย บ้างก็ไม่สามารถเดินทางกลับประเทศเดิมของตนได้อีกต่อไป บ้างก็ตั้งรกรากอยู่ในประเทศไทย การขาดความรู้ความเข้าใจถึงกฎหมายว่าด้วย สัญชาติ กฎหมายว่าด้วยทะเบียนราษฎรและความสำคัญในการมีสถานะบุคคลของกลุ่มคนบน พื้นที่สูง กลุ่มคนชายขอบและตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐเอง ทำให้บุคคลจำนวนมากตกสำรวจจากทาง ราชการ ปัญหากฎหมายไทยหลายฉบับไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป รวมไปถึง แนวนโยบายของรัฐบาลไทยที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาสถานะของบุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทย ปัญหาการ ย้ายถิ่นและการหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานข้ามชาติ ปัญหาต่างๆเหล่านี้ต่างมีความเกี่ยวเนื่อง เชื่อมโยงกัน ทำให้ปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคลในประเทศไทยมีความซับซ้อนมากขึ้น และ ส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานอื่นๆ ของกลุ่มคนเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในชีวิต และร่างกาย สิทธิในการศึกษา สิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาลที่เหมาะสม หรือแม้กระทั่งสิทธิ

⁷⁹ สุวรรณณี เข้มเจริญ, “สิทธิในการศึกษาของคนไร้สัญชาติในประเทศไทย”

(วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2547), 85-89.

ในกระบวนการยุติธรรม มีสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนหลายฉบับที่บัญญัติรับรองสิทธิในการศึกษาไว้อย่างชัดเจน ทั้งสนธิสัญญาที่ประเทศไทยเป็นภาคี และที่ประเทศไทยไม่ได้เป็นภาคี ในที่นี้จะศึกษาทั้งสนธิสัญญาที่ประเทศไทยเป็นภาคี ในฐานะที่ประเทศไทยมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามพันธกรณีที่บัญญัติในสนธิสัญญาดังกล่าว และศึกษาสนธิสัญญาที่ประเทศไทยไม่ได้เป็นภาคี ในฐานะที่เป็นหลักการที่นานาประเทศต่างให้การยอมรับ 1) สนธิสัญญาที่ประเทศไทยเป็นภาคี ก) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ค.ศ. 1966 (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights 1966) ก ต ก าระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมประกอบด้วย วรรคอารัมภบท และบทบัญญัติ 31 ข้อ แบ่งเป็น 5 ส่วน ดังนี้ วรรคอารัมภบท มีสาระคล้ายคลึงกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง 1) กล่าวถึงสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง (right of self-determination) 2) กล่าวถึงพันธกรณีของรัฐภาคีที่จะดำเนินมาตรการต่างๆ อย่างเหมาะสมตามลำดับขั้น นับตั้งแต่การเคารพ คุ้มครอง ส่งเสริม และทำให้เป็นจริงอย่างเต็มที่ตามที่ทรัพยากรมีอยู่เพื่อให้มีความคืบหน้า โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ ความเท่าเทียมกันระหว่างบุรุษและสตรีในการได้รับสิทธิ การจำกัดสิทธิตามกติกา รวมทั้งการห้ามตีความใดๆ ในกติกาที่จะทำลายสิทธิหรือเสรีภาพตามที่รับรองไว้ในกติกานี้ 3) กล่าวถึงสาระของสิทธิ ได้แก่ สิทธิในการทำงานและมีเงื่อนไขการทำงานที่เหมาะสมเป็นธรรม สิทธิที่จะก่อตั้งสหภาพแรงงาน และสิทธิที่จะหยุดงาน สิทธิที่จะได้รับสวัสดิการและการประกันด้านสังคม การคุ้มครองและช่วยเหลือครอบครัว สิทธิที่จะมีมาตรฐานชีวิตที่ดีพอเพียง สิทธิที่จะมีสุขภาพด้านกายและใจที่ดีที่สุดที่เป็นไปได้ สิทธิในการศึกษา สิทธิในวัฒนธรรมและประโยชน์จากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ 4) กล่าวถึงพันธกรณีในการจัดทำรายงานของรัฐภาคี บทบาทของคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมในการตรวจสอบการปฏิบัติตามพันธกรณีร่วมกับกลไกอื่นๆ ของสหประชาชาติ รวมทั้งการให้ข้อคิดเห็นต่างๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติตามพันธกรณีของกติกา การดำเนินการของรัฐภาคีที่จะร่วมมือในระดับระหว่างประเทศในการส่งเสริมสิทธิตามกติกา การห้ามการตีความ บทบัญญัติเพื่อจำกัดหน้าที่ของกลไกสหประชาชาติที่กำหนดไว้ตามกฎบัตรและธรรมนูญขององค์กร รวมทั้งการไม่ตีความในทางที่จะจำกัดสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ 5) กล่าวถึงการเข้าเป็นภาคี และการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของกติกา⁸⁰

กติกาฉบับนี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรับรองสิทธิต่างๆ ของบุคคล ตามที่บัญญัติไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกำหนดพันธกรณีของรัฐที่จะต้องดำเนินการให้สิทธิที่ได้บัญญัติไว้ในกติกาฉบับนี้บรรลุผลอย่างแท้จริง โดยต้องประกันว่าสิทธิตามที่กำหนดไว้ในกติกาฉบับนี้จะสามารถใช้ได้โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆ ที่เกี่ยวกับเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น ชาติ หรือสังคมอันเป็นที่มาดั้งเดิม ทรัพย์สิน กำเนิด

⁸⁰ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม, เข้าถึงเมื่อ 15 มกราคม 2559, เข้าถึงได้จาก <https://pawanrat078.wordpress.com/>

หรือสถานะอื่นซึ่งสิทธิในการศึกษา เป็นสิทธิประการหนึ่งที่ได้รับการรับรองตามกติกาฉบับนี้ โดยในข้อ 13 ได้กำหนดว่า รัฐภาคีแห่งกติกาฉบับนี้รับรองสิทธิของทุกคนในการศึกษา เพื่อให้การศึกษานั้นก่อให้เกิดการพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์ และส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานและได้กำหนดให้การศึกษาขั้นประถมศึกษาให้ถือเป็นการศึกษาภาคบังคับและต้องจัดให้ทุกคนแบบให้เปล่า และทุกคนต้องสามารถได้รับการศึกษาขั้นอุดมศึกษาอย่างเท่าเทียมกันบนพื้นฐานของความสามารถจะเห็นได้ว่า สนธิสัญญาฉบับนี้ได้ให้ความคุ้มครองสิทธิในการศึกษาของบุคคล ซึ่งรวมถึงคนไร้สัญชาติ เพื่อให้บุคคลทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษา และมีสิทธิได้รับการศึกษาแบบให้เปล่าอย่างน้อยที่สุดในจนถึงระดับการศึกษาภาคบังคับ และมีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาตามความสามารถของบุคคลนั้นๆ⁸¹ รัฐต่าง ๆ ผูกพันตามกฎบัตรสหประชาชาติที่จะสนับสนุนและส่งเสริมการเคารพสิทธิมนุษยชนประชาชนมีสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง มีสิทธิในการดำรงชีวิตตามปกติของตนและสามารถดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติและเสรีภาพของตนได้อย่างเสรี การยอมรับศักดิ์ศรีประจำตัวและสิทธิซึ่งเสมอกันและไม่อาจโอนแก่กันได้ สิทธิเหล่านี้มาจากศักดิ์ศรีประจำตัวของบุคคลปัจเจกบุคคล มีหน้าที่ต่อปัจเจกชนอื่นและต่อประชาชน มีความรับผิดชอบที่จะต่อสู้เพื่อส่งเสริมและการปฏิบัติตามสิทธิที่รับรองไว้ในกติกา ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคี โดยการภาคยานุวัติเมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ.2542 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2542 ตามมาตรา 2 กำหนดไว้ในกติกาฉบับนี้ใช้ได้โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติชนิดใด ๆ ที่เกี่ยวกับเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมือง หรือทางอื่น ชาติหรือสังคมอันเป็นที่มาดั้งเดิม ทร์พัสสิน กำเนิด หรือสถานะอื่น นอกจากนี้ยังได้บัญญัติไว้ในมาตรา 3 ที่จะประกันถึงสิทธิที่เท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิงในสิทธิทั้งปวงดังที่ได้ระบุไว้ในกติกานี้ ความผูกพันตามพันธกรณีหมายความว่า การผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนดไว้อย่างจริงจังต่อเนื่อง เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายที่เป็นหลักการของกฎหมายนั้น ด้วยวิธีเหมาะสมกับทรัพยากรของชาติให้เป็นประโยชน์สูงสุด และควบคู่กันไปกับการพัฒนาประเทศ และถ้าจำเป็นต้องร่วมมือ และรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศด้วยได้ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและด้านเทคนิค และที่สำคัญต้องมีมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสม มีข้อยกเว้น ให้สิทธิพิเศษแก่ประเทศกำลังพัฒนาที่จะกำหนดสิทธิที่ระบุไว้ในกติกา ให้แตกต่างกันไปสำหรับคนชาติอื่น ด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจและสิทธิมนุษยชนตามสมควร เพื่อไม่ให้ประเทศที่เจริญกว่าเอาเปรียบแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ นอกจากนี้ยังมีอีกกรณีหนึ่งที่รัฐภาคีอาจควบคุมและจำกัดสิทธิที่กำหนดไว้ในกติกาได้ ถ้าเป็นการสอดคล้องกับลักษณะของสิทธิและเพื่อเป็นการส่งเสริมสวัสดิการของสังคม สิทธิที่ได้รับ

⁸¹ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, หลักกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไปเกี่ยวกับสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน และสาระสำคัญของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2546), 44 - 45.

การคุ้มครองในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมมีทั้งหมด 9 ประการดังต่อไปนี้ 1) สิทธิที่จะทำงาน มาตรา 6 กำหนดให้ทุกคนมีสิทธิที่จะเลือกทำงานได้โดยอิสระ 2) สิทธิที่จะมีสภาพการทำงานที่ยุติธรรมและเหมาะสม มาตรา 7 ให้การคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการทำงาน การได้ค่าจ้างที่เท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง และมีสภาพการทำงานที่ปลอดภัยและถูกพลานามัย เป็นต้น 3) สิทธิที่จะก่อตั้งสหภาพแรงงานและเข้าร่วมสหภาพแรงงาน ตามมาตรา 8 รับประกันสิทธิที่จะก่อตั้งสหภาพแรงงานและเข้าร่วมสหภาพแรงงานได้เพื่อเป็นการส่งเสริมและคุ้มครองผลประโยชน์ของตนทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม 4) สิทธิที่จะได้รับการประกันสังคม ตามมาตรา 9 รวมทั้งการที่จะได้รับความช่วยเหลือทางสวัสดิการสังคมอีกด้วย 5) สิทธิครอบครัว มาตรา 10 เป็นสิทธิที่เน้นไปทางด้านผลกระทบทางสังคมเศรษฐกิจ เนื่องจากครอบครัวเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของสังคม รัฐควรให้ความคุ้มครองตั้งแต่ชายหญิงรักกัน อยู่กินกัน เมื่อหญิงตั้งครรภ์ก็ควรได้รับการดูแลเป็นพิเศษ สิทธิได้รับวันลาและเงินเดือน เด็กควรได้รับการคุ้มครองและช่วยเหลือเป็นพิเศษ โดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติ คุ้มครองจากการถูกแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เป็นต้น 6) สิทธิที่จะมีมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอ มาตรา 11 รับรองสิทธิของทุกคนที่จะปลอดจากความหิวโหย และมีมาตรฐานการครองชีพที่พอเพียง รวมทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย 7) สิทธิที่จะมีมาตรฐานแห่งสุขภาพที่ดี มาตรา 12 รับรองสิทธิของทุกคนที่จะมีมาตรฐานแห่งสุขภาพทั้งทางกายและใจที่ดีที่สุด เท่าที่จะทำได้ในการนี้รวมถึงการลดอัตราการตายของทารกก่อนคลอด และของเด็กแรกเกิด ป้องกันบำบัดและควบคุมโรคระบาด โรคประจำถิ่น และอื่น ๆ อีกด้วย 8) สิทธิในการศึกษา มาตรา 13 ทุกคนมีสิทธิในการศึกษา รัฐต้องจัดการศึกษาชั้นประถมให้เป็นการศึกษาภาคบังคับและเป็นแบบให้เปล่า ตามมาตรา 14 ถ้ารัฐใดไม่สามารถจัดให้มีการศึกษาชั้นต่ำนี้ ในเมืองสำคัญ ๆ ได้ รัฐภาคีนั้นต้องหาทางจัดทำแผนเตรียมการให้มีการศึกษาประถมภาคบังคับแบบให้เปล่า 9) สิทธิที่จะมีชีวิตทางด้านวัฒนธรรม มาตรา 15 รับรองสิทธิของทุกคนที่จะใช้ชีวิตทางด้านวัฒนธรรม และได้รับประโยชน์จากการคุ้มครอง ประโยชน์ทางด้านศีลธรรมและทางวัตถุที่เกิดจากการผลิตทางวิทยาศาสตร์ วรรณกรรม และศิลปะซึ่งตนเป็นเจ้าของ⁸²

2) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1989 (Convention on the Rights of the Child 1989) สิทธิเด็กถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน เนื่องจากเด็กยังมีพัฒนาการทั้งทางร่างกาย อารมณ์ และสติปัญญาที่ยังไม่เต็มที่เช่นเดียวกับผู้ใหญ่ ฉะนั้นเด็กจึงควรได้รับการคุ้มครองและปกป้องดูแลเป็นพิเศษกว่ากลุ่มคนอื่น ทั้งนี้เพื่อให้ได้รับการพัฒนาและเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีต่อไปในอนาคต ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงมีการให้การรับรองสิทธิและการให้ความคุ้มครองแก่เด็กในรูปแบบต่างๆ ซึ่งหลักผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก (the best interests of the child principle) ถือว่าเป็นแนวทางการให้ความคุ้มครองสิทธิของเด็กอีกแนวทางหนึ่งซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อ

⁸² สมชาย กษิติประดิษฐ์, สิทธิมนุษยชน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2554), 175-176.

การให้ความคุ้มครองสิทธิของเด็กในปัจจุบัน⁸³ สืบเนื่องจากสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้รับรองอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2532 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2533 โดยมีสาระสำคัญ กล่าวคือ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กประกอบด้วยบทบัญญัติ 54 ข้อ โดย 4 ข้อแรกเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิของเด็กโดยตรง เน้นหลักพื้นฐาน 4 ประการ ซึ่งปรากฏในข้อ 2, 3, 6 และ 12 รวมทั้งเป็นแนวทางในการตีความของอนุสัญญาทั้งฉบับได้แก่ (1) การห้ามเลือกปฏิบัติต่อเด็ก และการให้ความสำคัญแก่เด็กทุกคนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของเด็ก ในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง ชาติพันธุ์ หรือสังคม ทรัพย์สิน ความทุพพลภาพ การเกิดหรือสถานะอื่นๆของเด็ก หรือบิดา มารดา หรือผู้ปกครองตามกฎหมาย ทั้งนี้ เพื่อให้เด็กมีโอกาสเท่าเทียมกัน (2) การกระทำหรือการดำเนินการทั้งหลาย ต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นอันดับแรก (3) สิทธิในการมีชีวิต การอยู่รอด และการพัฒนาทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม (4) สิทธิในการแสดงความคิดเห็นของเด็กและการให้ความสำคัญกับความคิดเห็นเหล่านี้ อนุสัญญานี้ กำหนดขึ้นตามหลักเกณฑ์ของกฎบัตรสหประชาชาติที่ว่าด้วยศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน โดยการไม่เลือกปฏิบัติ โดยระลึกว่าเด็กมีสิทธิพิเศษ ที่จะได้รับการดูแลช่วยเหลือในสิ่งแวดล้อมของครอบครัวที่ได้รับการช่วยเหลือคุ้มครอง บนรากฐานของประเพณีและค่านิยมทางวัฒนธรรมตามข้อ 28 ได้กำหนดว่า รัฐภาคียอมรับ สิทธิของเด็กที่จะได้รับการศึกษา บนพื้นฐานของโอกาสที่เท่าเทียมกันจะเห็นได้ว่าสนธิสัญญานี้ได้บัญญัติรับรองถึงสิทธิในการศึกษาของเด็กไว้ โดยมีได้มีการเลือกปฏิบัติไม่ว่าโดย เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น ต้นกำเนิดทางชาติ ชาติพันธุ์ หรือสังคม ทรัพย์สิน ความทุพพลภาพ การเกิดหรือสถานะอื่นๆ ของเด็ก หรือบิดา มารดา หรือผู้ปกครองตามกฎหมายดังนั้นเด็กทุกคน แม้ว่าจะเป็นเด็กไร้สัญชาติจึงมีสิทธิได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันและเช่นเดียวกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สนธิสัญญานี้ได้กำหนดให้การศึกษาขั้นประถมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นบังคับ ซึ่งรัฐจะต้องจัดให้เปล่า โดยไม่คิดมูลค่า และการศึกษาขั้นสูงจะต้องเปิดให้ทุกคนได้รับการศึกษาเท่ากันตามความสามารถ 3) อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1965⁸⁴ (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination 1965) อนุสัญญานี้ได้กำหนดหลักการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบโดยได้กำหนดให้รัฐภาคีประกัน

⁸³ จิราวัฒน์ แซ่มชัยพร, “การคุ้มครองสิทธิเด็กโดยหลักผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก ตามมาตรา 3(1) แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1989” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551)

⁸⁴ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (กรุงเทพฯ : บริษัท สไตลส์ครีเอทีฟเฮ้าส์ จำกัด, 2556), 54 - 57.

สิทธิของบุคคลทุกคนอย่างเสมอภาคกัน โดยปราศจากการแบ่งแยกทางเชื้อชาติ สีผิว โดยในข้อ 5 ของสนธิสัญญาฉบับนี้ได้กำหนดให้บุคคลมีสิทธิในการได้รับการศึกษา และการฝึกอบรมดั่งนั้น ประเทศไทยในฐานะรัฐภาคีของสนธิสัญญาฉบับนี้ จึงมีพันธกรณีที่จะต้องจัดให้บุคคลทุกคน ไร้รับ การศึกษาอบรม อย่างเสมอภาคกันโดยไม่มีทางเลือกปฏิบัติ และรัฐไทยไม่อาจปฏิเสธใน การศึกษาของคนไร้สัญชาติโดยอ้างเหตุจากเชื้อชาติได้ อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติ ทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบประกอบด้วยวรรคอารัมภบท และบทบัญญัติ 25 ข้อ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้ ก) กล่าวถึงคำจำกัดความ “การเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ” ว่าหมายถึงการจำแนก การ กีดกัน การจำกัด หรือการเอื้ออำนวยพิเศษ เพราะเชื้อชาติ สีผิว เชื้อสาย หรือชาติกำเนิด หรือ เผ่าพันธุ์ โดยไม่รวมถึงการปฏิบัติที่แตกต่างระหว่างบุคคลที่เป็นพลเมืองและไม่ใช่พลเมือง นโยบายของรัฐภาคีและการดำเนินมาตรการเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ เช่น การห้ามการโฆษณาชวนเชื่อ การประกันสิทธิประกันสิทธิอันเท่าเทียมกันของบุคคลภายใต้ กฎหมาย ทั้งในด้านสิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การ เยียวยาเมื่อถูกละเมิด การให้ความสำคัญด้านมาตรการในการศึกษา วัฒนธรรม และข้อมูลเพื่อ จัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ ข) กล่าวถึงคณะกรรมการการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ และการจัดทำ รายงานของรัฐภาคี การปฏิบัติงานและการรับเรื่องร้องเรียนของคณะกรรมการ ค) กล่าวถึงกระบวนการเข้าเป็นภาคี และการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของอนุสัญญา ตามที่กล่าว มาทั้งหมด จึงเห็นได้ว่าสิทธิในการศึกษานี้เป็นสิทธิที่กฎหมายระหว่างประเทศต่างให้การยอมรับ ดั่งนั้นประเทศไทยจึงมีพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศที่ผูกพันประเทศไทยทั้งในฐานะ จารัตประเทศระหว่างประเทศ และสนธิสัญญาที่ประเทศไทยลงนามเป็นภาคี ในการที่ต้องให้การ รับรองคุ้มครองสิทธิในการศึกษาของบุคคล ซึ่งไม่แต่เฉพาะบุคคลสัญชาติไทยเท่านั้น แต่รวมถึง คนไร้สัญชาติอีกครั้ง ข) สนธิสัญญาที่ประเทศไทยมิได้เป็นภาคี จากการศึกษาพบว่าสิทธิใน การศึกษานี้เป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองในกฎหมายระหว่างประเทศหลายฉบับที่ประเทศไทยมิได้ ลงนามเป็นภาคี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสิทธิดังกล่าวนี้เป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่สังคมระหว่าง ประเทศต่างให้การรับรองและคุ้มครอง ผู้เขียนวิทยานิพนธ์จึงนำเสนอหลักการที่ปรากฏใน สนธิสัญญาต่างๆดังนี้ 1) อนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติในการศึกษา ค.ศ.1960 (Convention against Discrimination in Education 1960) อนุสัญญาฉบับนี้จัดทำขึ้นตามหลักการที่บัญญัติ ไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งได้กำหนดหลักการในการไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคล และ การยอมรับว่าบุคคลทุกคนมีสิทธิ การจำกัด ด้วยเหตุผลทางเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง ชาติหรือเผ่าพันธุ์กำเนิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินการด้าน การศึกษาด้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อตัดสิทธิของบุคคลบางคนหรือกลุ่มบุคคลบางกลุ่มใน การเข้าถึงการศึกษาไม่ว่าประเภทใดๆ หรือระดับใดๆ หรือเพื่อให้บุคคลบางคนหรือกลุ่มบุคคล บางกลุ่มได้รับการศึกษาที่ต่ำกว่ามาตรฐานและในข้อ 3 อนุ (a) ได้กำหนดว่า เพื่อที่จะยุติและ ป้องกันการเลือกปฏิบัติตามความหมายที่กำหนดในอนุสัญญาฉบับนี้ รัฐภาคีจำต้อง ยกเลิก บทบัญญัติ หรือคำสั่งทางปกครอง หรือทางปฏิบัติต่างๆ ที่เป็นการเลือกปฏิบัติในการศึกษา

นอกจากนั้นตาม อนุ (b) ยังกำหนดว่ารัฐภาคีต้องให้ประกันว่า กฎหมายของรัฐมีการเลือกปฏิบัติในการเข้าศึกษาของนักเรียนในสถาบันการศึกษาตั้งนั้น อนุสัญญานี้ได้กำหนดให้รัฐต้องไม่กระทำการใดอันเป็นการเลือกปฏิบัติในการศึกษาโดยต้องให้บุคคลมีโอกาสดำเนินการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ถึงแม้ประเทศไทยจะมีได้ลงนามเป็นภาคีในอนุสัญญาฉบับนี้ ประเทศไทยก็ยังคงมีหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิในการศึกษาของบุคคลซึ่งรวมถึงคนไร้สัญชาติด้วย 2)อนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพของคนไร้รัฐ (Convention relating to the Status of Stateless Persons) อนุสัญญาฉบับนี้ ได้กำหนดให้รัฐต่างๆ ให้การดูแล และคุ้มครองสิทธิต่างๆของคนไร้รัฐ (Stateless Persons) โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ โดยอนุสัญญาฉบับนี้ได้กำหนดการให้ความคุ้มครองสิทธิในการศึกษาไว้ข้อ 22 โดยกำหนดให้รัฐภาคีของอนุสัญญาฉบับนี้ต้องให้การดูแลคนไร้รัฐเช่นเดียวกับคนชาติ โดยต้องให้ความเคารพต่อการศึกษาระดับประถมศึกษา และต้องให้การดูแลคนไร้รัฐเป็นพิเศษอนุสัญญานี้ได้กำหนดให้รัฐต้องให้ความคุ้มครองสิทธิในการศึกษาของคนไร้รัฐ โดยไม่มีเลือกปฏิบัติ จากการศึกษาถึงการรับรองสิทธิในการศึกษาที่ปรากฏในสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมิได้ลงนามเป็นภาคี พบว่า มีการบัญญัติรับรองสิทธิในการศึกษาเช่นเดียวกับสนธิสัญญาที่ประเทศไทยลงนามเป็นภาคี ดังนั้น ไม่ว่าประเทศไทยจะเข้าเป็นภาคีในสนธิสัญญาดังกล่าวหรือไม่ ประเทศไทยยังคงมีพันธกรณีในการรับรองสิทธิในการศึกษาของคนไร้สัญชาติอยู่เช่นเดิม

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสถานะบุคคลและการได้สัญชาติได้ความคิดเห็นที่หลากหลาย ดังนี้

“ส่วนใหญ่พวกหนูได้รับโอกาสเท่าเทียมกับเพื่อนคนอื่นๆ และเชื่อว่าเป็นโอกาสที่ดีอนาคตไม่ลำบากเพราะได้รับการศึกษาและได้รับความรู้เป็นอย่างดีสามารถนำไปศึกษาต่อและประกอบอาชีพได้ในระดับหนึ่ง หนูรู้สึกมีความพอใจและอยากให้มีโอกาสศึกษาต่อเพิ่มมากขึ้นได้รับสัญชาติไทยกันทุกคนอย่างทั่วถึง ในการนำไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น”⁸⁵

“ผมเกิดในไทย แต่ไม่มีบัตร อยากได้บัตรจะได้มีสิทธิเท่าคนไทยและเดินทางไปไหนได้สะดวก”⁸⁶

“มีความพึงพอใจที่ได้รับโอกาสในการศึกษาในโรงเรียน และพบบัตรนักเรียนเมื่อต้องเดินทางออกจากหมู่บ้าน รู้สึกมีความมั่นใจมากขึ้น”⁸⁷

ด้านครูผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาได้ให้ความเห็นไว้ดังนี้

⁸⁵ สัมภาษณ์ นางสาวอำพร กันดาว, นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนชุมชนบ้านบวกรอก อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่, 17 มีนาคม 2559.

⁸⁶ สัมภาษณ์ นายสมชาย ไม่มีนามสกุล, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, 30 กรกฎาคม 2558.

⁸⁷ สัมภาษณ์ นายจ่อเบะเลอ ไม่มีนามสกุล, นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง อำเภอดำรงวิทยารัษฎา จังหวัดตาก, 9 กรกฎาคม 2558.

“ในฐานะของผู้เป็นครูเมื่อมีเด็กเข้ามาสมัครเรียน หรือมีเด็กในวัยเรียนอยู่ในพื้นที่โรงเรียนในฐานะที่มีหน้าที่ที่จะต้องจัดการศึกษาให้แก่เด็กเหล่านี้ ไม่ว่าจะเด็กจะมีสัญชาติใด เป็นหน้าที่ของครู ความรู้เป็นโอกาสที่ทำให้เขามีสถานะทางกฎหมายที่ถูกต้องในสังคมไทยได้ ทำให้เด็กด้อยโอกาสได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน”⁸⁸

“โรงเรียนรับเด็กไร้สัญชาติเข้าเรียนทุกคน โดยจัดเรียนร่วมกับเด็กปกติ ได้รับสิทธิเท่าเทียมกับเด็กปกติ เช่น เลื่อนนักเรียน สมุดหนังสือ อาหารเช้า กลางวัน มีรถรับส่งจากสาขามาที่โรงเรียนแม่”⁸⁹

ทางด้านเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่ในการดำเนินการเกี่ยวกับการให้สัญชาติได้ให้ความคิดเห็นไว้ดังนี้

“รัฐมีนโยบายในการดำเนินการในการให้สถานะแก่บุคคลที่มีคุณสมบัติในการขอสัญชาติไทย โดยในขณะนี้ได้มีนโยบายการให้สถานะแก่บุคคลที่มีหลักฐานในการเกิดว่าเกิดในประเทศไทย เป็นลำดับแรก”⁹⁰

ด้านนายสำเร็จ สวนหนองปลิง กล่าวว่า “สำหรับผู้ที่มิหลักฐานการเกิด ว่าเกิดในประเทศไทยสามารถนำเอกสารหลักฐานมาแจ้งที่ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชนได้เลย ส่วนบุคคลที่ไม่มีหลักฐานการเกิดที่ชัดเจน แต่มีหลักฐานอื่นที่แสดงได้ว่าเกิดในประเทศไทย หรือมีบุคคลรับรองก็สามารถมายื่นเอกสารหลักฐานเพื่อขอมีสัญชาติไทยได้เช่นเดียวกัน”⁹¹ หลักสูตรของผู้ลี้ภัยเพื่อผู้เรียนไร้สัญชาตินั้นเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่เป็นการโต้เถียงและยากต่อการลงมติเห็นชอบรวมถึงการออกแบบโปรแกรมและต้นทุนในการจัดทำ เด็กผู้ลี้ภัย/ไร้สัญชาติควรได้เรียนหลักสูตรของประเทศที่เขาอยู่อาศัยหรือพวกเขาควรที่จะเรียนหลักสูตรของประเทศที่เขาอพยพมา การตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตรเป็นเรื่องเร่งด่วน ทางเลือกหลักสูตรเป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่ท้าทายเช่นกัน หลักสูตรในเอกสารอ้างอิงถึงวิธีการเรียน และการสอบโดยกระทรวงศึกษาธิการที่เห็นพ้องต้องกันถึงยูเนสโก หลักสูตร คือ การอธิบายว่า ทำไม อะไร และการเรียนการสอนอย่างไรในหลักสูตรระบุหัวข้อการศึกษา และประสบการณ์เรียน รวมทั้งวิธีการและทรัพยากรสำหรับการเรียนการสอนที่รู้จักกันดี คือ มีการสอบและการประเมินผล หลักสูตรของหลาย ๆ ประเทศมี

⁸⁸ สัมภาษณ์ นายสมประสงค์ มั่งอะนะ, อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนอุ้มผางวิทยา อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก, 1 กรกฎาคม 2559.

⁸⁹ สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีภิเชก ดอยแก้วขาว, ครูโรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง อำเภอสองยาง จังหวัดตาก, 8 กรกฎาคม 2558.

⁹⁰ สัมภาษณ์ นายเสน่ห์ สนิทชาติ, ปลัดอำเภอรับผิดชอบงานทะเบียนและบัตรอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี, 25 สิงหาคม 2557.

⁹¹ สัมภาษณ์ นายสำเร็จ สวนหนองปลิง, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี, 29 สิงหาคม 2557.

ประโยชน์ ความแตกต่างของภาษา โครงสร้าง และเจตคติที่จะปรับตัวอีกทั้งการพูดภาษาของตนเอง วัฒนธรรม และภูมิศาสตร์ที่ต่างกันไป⁹²

คณะครูได้กล่าวเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ เพิ่มเติมดังนี้

“อยากให้ผู้ใหญ่หรือผู้กำหนดนโยบาย ให้โอกาสที่เท่าเทียมของเด็กไร้สัญชาติ แก้ปัญหาที่เป็นจุดอ่อนแก่นักเรียนที่เป็นเด็กไร้สัญชาติ”⁹³

“มาบรรจุครั้งแรกรับไม่ได้ แต่พออยู่นานๆ อยากให้ความช่วยเหลือ เพื่อให้เด็กได้รับสิทธิอย่างเต็มที่ ทุ่มเทเพื่อให้ได้สัญชาติไทย”⁹⁴

“นักเรียนที่ไร้สัญชาติจะมีความตั้งใจเรียน ไม่มีปัญหาด้านพฤติกรรม สิ่งที่น่าห่วงคืออยากได้สัญชาติไทย”⁹⁵

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุวรรณณี เข้มเจริญ (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สิทธิในการศึกษาของคนไร้สัญชาติในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มคนไร้สัญชาติที่ไม่มีสิทธิอาศัยในประเทศไทย และกลุ่มคนไร้สัญชาติที่มีสิทธิอาศัยอยู่ในประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนกลุ่มน้อยที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานานแล้ว ซึ่งเมื่อคนไร้สัญชาติเหล่านี้ได้รับอนุญาตให้อาศัยอยู่ในประเทศไทย ประเทศไทยจึงมีสถานะเป็นรัฐเจ้าของตัวบุคคลของคนไร้สัญชาติเหล่านี้ สิทธิทางการศึกษานั้นเป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองตามกฎหมายระหว่างประเทศ ทั้งจารีตประเพณีระหว่างประเทศ และสนธิสัญญาที่ประเทศไทยลงนามเป็นภาคี ซึ่งกฎหมายระหว่างประเทศรับรอง คุ้มครองสิทธิในการศึกษานี้ ต่างชี้ชัดว่าสิทธิในการศึกษาเป็นสิทธิมนุษยชน ซึ่งฐานแห่งสิทธิเกิดจาก "ความเป็นมนุษย์" นอกจากนั้นกฎหมายภายในของไทยทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับแรกจนถึงรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน รวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต่างรับรองและคุ้มครองสิทธิในการศึกษาของบุคคล ดังนั้น มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะมีเชื้อชาติใด หรือสัญชาติใด แม้กระทั่งเป็นคนไร้สัญชาติย่อมมีสิทธิในการศึกษาในประเทศ

⁹² การศึกษาเด็กไร้สัญชาติ Curriculum choices in refugee settings เข้าถึงเมื่อ 15 มกราคม 2559, เข้าถึงได้จาก www.UNHCR.org/EN-US/publications/education/

⁹³ สัมภาษณ์ นางนฤมล เสาศูง, ครูโรงเรียนวัดศิริมงคล อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร, 15 ธันวาคม 2557.

⁹⁴ สัมภาษณ์ นางพิมพ์นารา ชาตกุล, ครูโรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, 27 กรกฎาคม 2558.

⁹⁵ สัมภาษณ์ นายธรรมบุญ แจ่มอยู่, ครูโรงเรียนแม่สลิตหลวงวิทยา อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก, 8 กรกฎาคม 2558.

ไทยเช่นเดียวกัน นอกนั้นจากการศึกษาพบว่า ทั้งองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน ได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษาของคนไร้สัญชาติในประเทศไทย ใน 4 ลักษณะได้แก่ การให้การศึกษ การสนับสนุนการศึกษา การควบคุมมาตรฐานการศึกษาและการตรวจสอบการละเมิดสิทธิในการศึกษา นอกจากนี้ยังมีความร่วมมือระหว่างประเทศในหลายลักษณะเพื่อจัดการปัญหาการละเมิดสิทธิในการศึกษาของคนไร้สัญชาติในประเทศไทย เช่น การสนับสนุนทุนการศึกษา การให้ความรู้ การตรวจสอบการละเมิดสิทธิในการศึกษาโดยองค์กรระหว่างประเทศ ดังนั้น เพื่อให้คนไร้สัญชาติได้มีโอกาสเข้าถึงสิทธิในการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันตามสิทธิที่พึงมีตามกฎหมาย ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรร่วมกันแก้ปัญหา โดยในส่วนของนโยบายที่ขัดต่อกฎหมาย และเป็นอุปสรรคในการเข้าถึงสิทธิในการศึกษาของคนไร้สัญชาติ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาแก้ไข หรือยกเลิกข้อจำกัดดังกล่าว และในส่วนของ การบังคับใช้กฎหมายควรชี้แจงทำความเข้าใจ และสร้างองค์ความรู้ให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อไม่ให้มีการปฏิเสธสิทธิ หรือการละเมิดสิทธิในการศึกษาของคนไร้สัญชาติอีกต่อไป และในส่วนของคนไร้สัญชาติเอง ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาชน ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างความตระหนักในความสำคัญของการศึกษา รวมทั้งสร้างองค์ความรู้เรื่องสิทธิในการศึกษา และสิทธิอื่นๆ เพื่อให้คนไร้สัญชาติเหล่านี้สามารถเรียกร้องและปกป้องสิทธิของตนเองได้ต่อไป⁹⁶

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวโน้มการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมีจุดเด่นคือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างหลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและนักเรียน การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย การนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะในการคิดวิเคราะห์มากขึ้น ได้เรียนรู้ด้วยตนเองจากการปฏิบัติได้พัฒนาความสามารถของตนเองได้เต็มที่ จุดด้อยคือมีสาระการเรียนรู้มากเกินไป ทำให้นักเรียนรู้กว้างแต่ไม่ลึกพอ สัดส่วนโครงสร้างและการจัดเวลาเรียนไม่เหมาะสม ครูสอนหลายสาระทำให้เตรียมแผนการสอนได้ไม่ดี ใช้เวลาในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษามากเกินไป ครูผู้สอนยังไม่เข้าใจการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและขาดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระใหม่ๆ ยังไม่สามารถจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้และการจัดการเรียนการสอนตามแนวหลักสูตรไม่เหมาะสมกับนักเรียนที่ไม่สนใจเรียนและขาดความรับผิดชอบ แนวทางที่ควรดำเนินการในอนาคต

⁹⁶ สุวรรณณี เข้มเจริญ, “สิทธิในการศึกษาของคนไร้สัญชาติในประเทศไทย” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2547).

เพื่อให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมีประสิทธิภาพสูงสุด ดังนี้ 1) ด้านหลักสูตร ควรพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสังคมในอนาคต มีการติดตามผลการใช้หลักสูตรเพื่อนำไปสู่การแก้ไขอย่างจริงจัง ควรมีการรวมกลุ่มสถานศึกษาเพื่อร่วมกันปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรเช่นภายในภูมิภาค/เขตพื้นที่ จะทำให้มีทิศทางการพัฒนาผู้เรียนชัดเจนยิ่งขึ้น 2) ด้านการจัดการเรียนการสอน ควรจัดการเรียนการสอนที่เน้นบูรณาการให้หลากหลายมากยิ่งขึ้น จัดการเรียนการสอนหลายๆ วิธี โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถและความต้องการของผู้เรียน และให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน 3) ด้านบุคลากร ควรส่งเสริมให้บุคลากรได้พัฒนาตนเองอยู่เสมอ ควรจัดหาบุคลากรเฉพาะสาขาวิชาให้ครบและจัดครูผู้สอนให้สอนตรงกับสาขาที่เรียนและความถนัด 4) ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ควรรณรงค์ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างจริงจังและต่อเนื่องและควรพัฒนาให้ความรู้แก่ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทุกฝ่าย⁹⁷

สันติ บุรณะชาติ (2552) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะคือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ 2) เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ และ 3) เพื่อประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ จากผลกรวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่าการจัดการศึกษายังไม่คำนึงถึงความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์เท่าที่ควร และเป็นจัดการศึกษาเช่นเดียวกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป 2) รูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ประกอบไปด้วย 5 ส่วนได้แก่ 2.1) ปรัชญาการจัดการศึกษา 2.2) นโยบายการจัดการศึกษา 2.3) แนวคิดและหลักการในการจัดการศึกษา 2.4) กระบวนการจัดการศึกษาใน 5 ด้านได้แก่ ด้านการบริหาร

⁹⁷ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, การวิจัยแนวโน้มการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การค้ำของสำนักงานคณะกรรมการ สกสค., 2549), 85.

จัดการ ด้านหลักสูตร ด้านการเรียนการสอน ด้านบุคคล และด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และชุมชน และ 2.5) เป้าหมายของการจัดการศึกษา โดยในแต่ละส่วนของรูปแบบได้คำนึงถึงความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในการจัดการศึกษา 3) ผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไปใช้พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มีอัตราประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาเห็นว่ารูปแบบมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ และง่ายต่อการนำไปใช้อยู่ในระดับมากที่สุดสาระสำคัญของรูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ในองค์ประกอบ 5 ส่วนมีดังนี้ ส่วนที่ 1 ปรัชญาการจัดการศึกษา “การจัดการศึกษาเพื่อสร้างปัญญา พัฒนาชีวิต และสังคมของผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้เท่าเทียมกันตามแนวคิด Multi-Cultural Education และอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ส่วนที่ 2 นโยบายการจัดการศึกษา “การพัฒนาผู้เรียนในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ให้มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ ทักษะทั้งทางด้านวิชาการ และวิชาชีพ มีเจตคติที่ดีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ วัฒนธรรมของตนเอง และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข” ส่วนที่ 3 แนวคิดและหลักการในการจัดการศึกษา ประกอบด้วยการพัฒนาคนอย่างรอบด้านและสมดุล การสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคม ยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทาง แนวคิดการศึกษาพหุวัฒนธรรม แนวคิดความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์และอาศัยหลักการมีส่วนร่วม หลักการกระจายอำนาจ หลักการศึกษาตลอดชีวิต หลักความเสมอภาคทางการศึกษา หลักสิทธิมนุษยชน/สิทธิทางการศึกษา หลักการเคารพในภูมิปัญญาดั้งเดิม หลักความมั่นคงของชาติ หลักสันติภาพศึกษาและหลักการบริหารจัดการในรูปแบบการใช้โรงเรียนเป็นฐาน ส่วนที่ 4) ระบบการบริหารสถานศึกษา ใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านหลักสูตร ด้านการเรียนการสอน ด้านบุคลากร และด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ในแต่ละด้านประกอบไปด้วยปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต สรุปได้ดังนี้ 4.1) ด้านการบริหารจัดการ 4.1.1) ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย ปรัชญา นโยบาย โครงสร้างการบริหารงานที่มีขอบข่ายทางด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ทรัพยากรในการบริหารจัดการ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีตัวแทนจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ และคณะกรรมการนักเรียนที่มีตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์ 4.1.2) กระบวนการ ประกอบด้วย การกำหนดและดำเนินตามแผนงาน โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยการเสริมพลัง

และอาศัยการมีส่วนร่วม มีการติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานและร่วมกันปรับปรุง แก้ไข แผนงาน โครงการ กิจกรรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ 4.1.3) ผลผลิต คือสถานศึกษามีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ เหมาะสมและสอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ 4.2) ด้านหลักสูตร 4.2.1) ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย พื้นฐานของนักเรียนในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ความหลากหลายในด้าน ภาษา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีและค่านิยม เนื้อหาวิชาตามหลักสูตร ภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ การสนับสนุนและความร่วมมือจากผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานและสถานศึกษาทางด้านวิชาชีพ 4.2.2) กระบวนการ ประกอบด้วยครูและนักเรียน ศึกษาและวิเคราะห์พื้นฐานของนักเรียน หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรของโรงเรียน วางแผนการจัดทำหลักสูตรโดยคำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ จัดทำหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน โดย บูรณาการความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เข้าไปในหลักสูตร นำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ติดตามประเมินผลการนำหลักสูตรไปใช้ 4.2.3) ผลผลิต คือสถานศึกษามีหลักสูตรที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ 4.3) ด้านการเรียนการสอน 4.3.1) ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย ครูที่เข้าใจนักเรียนในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ นักเรียนที่มีความแตกต่างกันทางชาติพันธุ์ สื่อการเรียนการสอนที่ไม่มีอคติทางชาติพันธุ์และแหล่งเรียนรู้ที่ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ถึงความเป็นชาติพันธุ์ ความหลากหลายในด้าน ภาษา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และค่านิยมรวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ 4.3.2) กระบวนการ ประกอบด้วย การวางแผนกิจกรรมการเรียนการสอนโดยบูรณาการความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์เข้าไป แผนการจัดการเรียนรู้ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับและสอดคล้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ครูและนักเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันถึงวัฒนธรรมที่หลากหลายผ่านสื่อและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ วัดและประเมินผลการเรียนการสอนด้วยวิธีการที่หลากหลาย สอดคล้องกับผู้เรียน และให้ความเป็นธรรมกับทุกกลุ่มชาติพันธุ์ 4.3.3) ผลผลิต คือ ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ความสามารถตามเกณฑ์มาตรฐานของโรงเรียน มีทัศนคติที่ดีต่อความแตกต่างกันทางชาติพันธุ์ ยอมรับ เห็นอกเห็นใจ และเข้าใจซึ่งกันและกัน สามารถอยู่ในชุมชนและสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข 4.4) ด้านบุคลากร 4.4.1) ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วยนโยบายที่คำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม บุคลากรมีความหลากหลายชาติพันธุ์ โปรแกรมการพัฒนาบุคลากรในเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม คู่มือการปฏิบัติงานที่มีข้อมูลทางชาติพันธุ์ ระบบนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรที่

คำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม 4.4.2) กระบวนการ ประกอบด้วย การเลือกสรรบุคคลที่เข้าใจพื้นฐานทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จัดบุคลากรเข้าสู่งานให้เหมาะสม มีการติดตามดูแลและให้คำปรึกษากับนักเรียนแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์อย่างใกล้ชิด พัฒนาบุคลากรในเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ให้ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน นิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรโดยคำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม 4.4.3) ผลผลิต คือบุคลากรมีความรู้ ความเข้าใจการจัดการศึกษาในชุมชนที่มีความหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ มีทัศนคติ การรับรู้ ความเชื่อ และพฤติกรรมที่ละเอียดอ่อนต่อความเป็นชาติพันธุ์ของนักเรียน 4.5) ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน 4.5.1) ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย นโยบาย วิสัยทัศน์ที่ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน แผนงาน โครงการและกิจกรรมที่เปิดโอกาสและเอื้อต่อผู้ปกครองและชุมชน ผู้ปกครองและชุมชนที่ให้การยอมรับ เคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกันทั้งในด้านความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและวิถีชีวิตและภาษาที่แตกต่างกัน บรรยากาศและสภาพแวดล้อมของโรงเรียน และชุมชนที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมและโครงการเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน 4.5.2) กระบวนการ ประกอบด้วย สถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชนทุกกลุ่มชาติพันธุ์วางแผนร่วมกันในการกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษา ร่วมกันระดมทรัพยากร ร่วมกิจกรรมประสานงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับนักเรียน รวมทั้งกำกับ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง และสถานศึกษาออกสู่ชุมชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ 4.5.3) ผลผลิต คือ สถานศึกษามีการจัดการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ผู้ปกครองและชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ผู้ปกครองและชุมชนมีความเข้าใจ เคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน ตลอดจนยอมรับในความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม ส่วนที่ 5 เป้าหมายของการจัดการศึกษา ได้แก่ 1) นักเรียนเป็นคนดี คนเก่งและอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข 2) บุคลากรของสถานศึกษามีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการศึกษาบนฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ 3) สถานศึกษามีการจัดการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์รวมทั้งสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันทั้งภายในและระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ เคารพให้เกียรติและยอมรับซึ่ง

กันและกัน และ 4) ผู้ปกครองและชุมชน ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ตลอดจนคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง จริงจ้ง ให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกัน⁹⁸

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2552) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องสภาพการจัดการศึกษาชายขอบภาคใต้ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีการจัดการศึกษาที่หลากหลาย 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จและอุปสรรคในการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้และ 3) เพื่อเสนอแนะเชิงนโยบายในการกำหนดทิศทางการส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ข้อค้นพบจากการวิจัยและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีดังนี้

1) อุปสรรคในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 1.1) ด้านความปลอดภัย ปัญหาความปลอดภัยส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม 1.2) ความไม่เข้าใจตรงกัน ความไม่เข้าใจตรงกันระหว่างภาครัฐกับชุมชน และสถาบันการศึกษาเอกชนในพื้นที่ โดยฝ่ายรัฐมักมองโรงเรียนเอกชนในแง่ลบทำให้ประเด็นที่จะส่งเสริม สนับสนุนไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกัน 1.3) ความเชื่อ ค่านิยม ความเชื่อและค่านิยมตามวิถีชีวิตของมุสลิมในการศึกษาเล่าเรียนศาสนามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนของพื้นที่ในหลายๆ ด้าน 1.4) การกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ แนวทางการปฏิบัติงานไม่ชัดเจนเท่าที่ควร ความไม่ต่อเนื่องของนโยบายทำให้ผู้ปฏิบัติสับสน 1.5) ความเหลื่อมล้ำระหว่างครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามกับโรงเรียนของรัฐ 1.6) การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีสถาบัน อุดมศึกษาอยู่ในทุกจังหวัด แต่ยังขาดโปรแกรมหรือหลักสูตรที่สนองต่อความต้องการของผู้เรียน 1.7) การแบ่งแยกของนักเรียนชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม 1.8) การขาดหน่วยงานบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนเอกชนโดยตรง 1.9) การประเมินโดยใช้มาตรฐานเดียว การประเมินต่าง ๆ ของรัฐใช้มาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศก่อให้เกิดปัญหาเพราะบริบทต่างกัน การประเมินในบริบทที่แตกต่างควรใช้วิธีการที่แตกต่าง

2) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 2.1) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการศึกษา 2.2) การมีเป้าหมายร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน 2.3) คุณภาพของผู้บริหาร ผู้สอนและผู้เรียน 2.4) การจัดการศึกษาที่สอดคล้องหรือสนองต่อความต้องการของชุมชน

⁹⁸ สันติ บูรณ์ชาติ, “รูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์” (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์บัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร 2552), บทคัดย่อ.

และท้องถิ่น 2.5) การดำเนินนโยบายผ่านองค์กรของผู้นำทางด้านการศึกษาและศาสนาของชุมชน ท้องถิ่น 2.6) เจตจำนงของภาครัฐและบุคคลที่เกี่ยวข้องที่จะส่งเสริม สนับสนุนโดยมีนโยบายแผนงาน มาตรการ ที่มีความยั่งยืนและมีแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน 2.7) ความเสียสละของครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน 3) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายประกอบด้วย 3.1) การจัด/ปรับปรุงการเพื่อการบริหารจัดการ ควรกำหนดให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโรงเรียนเอกชนโดยตรง การดำเนินการอาจปรับโครงสร้างเดิมของเขตพื้นที่การศึกษาใหม่หรือจัดตั้งหน่วยงานของสำนักงานการศึกษาเอกชน ที่จังหวัดยะลาเพื่อให้เป็นองค์กรที่รับผิดชอบ ดูแลโรงเรียนเอกชนโดยตรง ซึ่งต้องวิจัยเพื่อหารูปแบบในการบริหารจัดการที่เหมาะสม 3.2) การปรับวิธึงบประมาณ กระจายความเป็นธรรมเกี่ยวกับการอุดหนุนส่งเสริมโรงเรียนแต่ละขนาดในประเภทเดียวกัน ปรับระบบการตรวจสอบติดตามโรงเรียน สถาบันศึกษาของเอกชนทุกประเภท โดยเฉพาะเรื่องคุณสมบัติ/พฤติกรรมของผู้สอน นักเรียน การดำเนินงานของมูลนิธิและการบริหารจัดการงบประมาณให้เป็นไปอย่างสร้างสรรค์และกัลยาณมิตร 3.3) การส่งเสริมพัฒนาครู ดูแลครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ได้รับสิทธิประโยชน์เท่าเทียมกันเพื่อเป็นการสร้างขวัญ กำลังใจ ให้กับบุคคลที่ปฏิบัติงานในพื้นที่การสนับสนุนงบประมาณอย่างเพียงพอในการพัฒนาศักยภาพของครูผู้สอนให้มีความรู้และทักษะในการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่องเพื่อแก้ปัญหาเรื่องคุณภาพของครู 3.4) การวิจัยเพื่อพัฒนาการสอนภาษาไทย เร่งแก้ปัญหาและพัฒนาการสอนภาษาไทยให้มีคุณภาพเพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ได้ตลอดจนการวิจัยเพื่อพัฒนาทักษะการสอนภาษาไทยให้กับนักเรียนไทยมุสลิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะในการอ่านและเขียนภาษาไทย เขียนและอ่านจากซ้ายไปขวา แต่ภาษามลายูนั้นเขียนและอ่านจากขวาไปซ้าย 3.5) การพัฒนาด้านอิสลามศึกษา เร่งพัฒนาการศึกษาด้านอิสลามศึกษาในพื้นที่ให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งในโรงเรียนเอกชนและโรงเรียนของรัฐ โดยการพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษาที่ใช้ในสถาบันศึกษาปอเนาะ ตาดิกา โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาให้เป็นเอกภาพ เป็นมาตรฐานเดียวกัน สามารถเทียบโอนระหว่างกันได้ ส่งเสริมให้โรงเรียนของรัฐบาลสามารถจัดการเรียนการสอนวิชาศาสนาให้เข้มข้นขึ้นโดยเฉพาะการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาซึ่งแนวทางหนึ่งคือการประสานงานกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเพียงอย่างเดียวตามมาตรา 15(2) หรือสถาบันศึกษาปอเนาะมาช่วยจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐบาลเพื่อให้นักเรียนไทยมุสลิมบางส่วนยังคงอยู่ในโรงเรียนของรัฐบาล นักเรียนไทยมุสลิมและนักเรียนไทยพุทธก็จะมีโอกาสเรียนหนังสือร่วมกันต่อไป 3.6) การพัฒนาด้านอุดมศึกษา พัฒนาคุณภาพและขยายการรับนักศึกษาของสถาบัน อุดมศึกษาที่เปิด

สอนด้านอิสลามศึกษา เช่น วิทยาลัยอิสลามศึกษาที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา และสถาบันอิสลามและอาหรับศึกษาของมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา และสถาบันอิสลามและอาหรับศึกษาของมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ให้ไปสู่การยอมรับในวงวิชาการของโลกมุสลิม รวมทั้งเร่งรัดการพัฒนาวิทยาลัยราชภัฏยะลาที่มีประวัติความเป็นมายาวนานในการผลิตและพัฒนาครู ผู้บริหารทั้งภาครัฐและเอกชน 3.7) การสนับสนุนส่งเสริมสถาบันศึกษาปอเนาะ โดยให้มีการเรียนอาชีวะและวิชาสามัญที่มีคุณภาพตามความต้องการของสถาบันศึกษาปอเนาะ เช่นการสนับสนุน(เพิ่ม)บุคลากรของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.)ในพื้นที่ให้สามารถเข้าไปช่วยจัดการศึกษาในสถาบันศึกษาปอเนาะได้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ 3.8) การส่งเสริม พัฒนาเยาวชน เปิดโลกทัศน์ให้กับเยาวชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เรียนรู้สังคม วัฒนธรรมในภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศ การเพิ่มกิจกรรมของเยาวชนเพื่อให้นักเรียนไทยพุทธและไทยมุสลิมมีโอกาสเรียนรู้ร่วมกัน ได้พบปะและทำกิจกรรมร่วมกันเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและมิตรภาพความเป็นเพื่อนอันเป็นพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกัน 3.9) วิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากจังหวัดชายแดนภาคใต้มีบริบท ลักษณะ เอกลักษณ์ของสถานศึกษาที่หลากหลายและแตกต่างจากภูมิภาคอื่นของประเทศ จึงควรวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศึกษาที่เหมาะสม สดปัญหา พัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพตลอดจนมีความเป็นไปได้⁹⁹ และยังได้ศึกษาวิจัยเรื่องของการจัดการศึกษาให้กับนักเรียนชายขอบในจังหวัดชายแดนของไทยที่ติดกับประเทศกัมพูชา ผลการวิจัยพบว่าการศึกษานับเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาคนและเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ การจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาคนและสังคมของประเทศในทุกมิติให้มีศักยภาพทันต่อสังคมในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบ หลายปัจจัยและด้วยสภาพของพื้นที่ชายแดนของประเทศไทย-กัมพูชา ซึ่งเป็นพื้นที่ชายแดนส่วนหนึ่งของประเทศที่มีลักษณะเฉพาะของคนชายขอบจากหลากหลายชาติพันธุ์ต่างจากพื้นที่ชายขอบอื่นๆ ย่อมทำให้สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาในพื้นที่ดังกล่าวต่างจากบริบทอื่น ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาให้กับนักเรียนชายขอบในจังหวัดชายแดนของไทยที่ติดกับประเทศกัมพูชา มีดังนี้ 1) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของครูในพื้นที่ 2) ความเสียสละของครู และบุคลากรทางการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน 3) คุณภาพของผู้บริหาร และครู 4) ความพร้อมของโรงเรียนทั้งด้านบุคลากร สื่อ

⁹⁹ เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, สภาพการจัดการศึกษาชายขอบภาคใต้ (กรุงเทพฯ : วี.ที ซี. คอมมิวนิเคชั่น, 2552), 77.

เทคโนโลยีและสภาพอาคารสถานที่ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน 5) การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของรัฐและการมีส่วนร่วมขององค์กรเอกชน ชุมชนใน การสนับสนุนส่งเสริมการจัดการศึกษาในพื้นที่ 6) ขวัญและกำลังใจในการทำงานของครูที่ได้รับจากการดำเนินนโยบายของภาครัฐ ซึ่งจะนำไปสู่ความมุ่งมั่นผูกพันในการทำงานในพื้นที่ 7) เจตจำนงของภาครัฐที่จะส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาในพื้นที่ชายแดนของประเทศไทย-กัมพูชา โดยการกำหนดนโยบายเฉพาะและแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน ปัจจัยที่อาจไม่เอื้อต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาให้กับนักเรียนชายขอบในจังหวัดชายแดนของไทยที่ติดกับประเทศกัมพูชา มีดังนี้ 1) สภาพการขาดแคลนครูที่สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างต่อเนื่อง เพราะครูขอย้ายออกนอกพื้นที่บ่อย 2) การขาดแคลนความพร้อมด้านสื่อเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนทางด้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3) สภาพเศรษฐกิจที่ยากจนของครอบครัวที่แตกแยกเนื่องจากผู้ปกครองต้องอพยพไปทำงานต่างพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนไม่ได้รับการส่งเสริม สนับสนุนด้านการเรียนจากที่บ้านอย่างเต็มที่ กระบวนการขัดเกลาทางสังคมจากครอบครัวทำได้ยากลำบาก อีกทั้งเป็นการสร้างโอกาสให้เด็กบางส่วนถูกละเมิดทางเพศ 4) สภาพสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่สร้างโอกาส หรือชักจูงให้เด็กใช้ชีวิต ที่ไม่ถูกต้อง ตามครรลองของวัฒนธรรม สังคมไทย โดยเฉพาะบ่อนการพนันตามแนวชายแดน ปัญหาเสพติดในชุมชนบางพื้นที่ตามแนวชายแดน 5) ความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ของผู้เรียน ซึ่งหมายรวมถึงภาษา วัฒนธรรมวิถีชีวิต ค่านิยมบางประการมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน 6) ความเหลื่อมล้ำในเชิงนโยบายสำหรับพื้นที่ชายแดน การขาดนโยบาย และแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ชัดเจน เฉพาะสำหรับโรงเรียนในพื้นที่ชายแดนประเทศไทย-กัมพูชาทั้ง ด้านการจัดสรรงบประมาณและระบบการประเมินข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการศึกษาให้กับนักเรียนชายขอบในจังหวัดชายแดนของไทยที่ติดกับประเทศกัมพูชา ดังนี้ 1) รัฐบาลควรปรับวิธีการงบประมาณโดยการกำหนดอาจต่างกันตามสภาพและความจำเป็นในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสนับสนุน ส่งเสริมให้โรงเรียนตามแนวชายแดนสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) ควรปรับหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินคุณภาพการศึกษาของ สมศ. ให้สอดคล้องกับสภาพการจัดการศึกษาจริงตามบริบทพื้นที่ชายแดนโดยปรับค่าน้ำหนักของเกณฑ์การประเมินให้ต่างจากบริบทอื่น ให้สอดคล้องกับสภาพการศึกษาจริงตามบริบทของพื้นที่ น่าจะทำให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนภาพจริงในการจัดการศึกษาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น 3) ควรปรับหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินวิทยฐานะของครูในพื้นที่ชายแดนโดยอาจดำเนินการในลักษณะเดียวกับพื้นที่ชายแดนภาคใต้ หรือกำหนดเป็นแนวทางเฉพาะสำหรับพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา เพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูในพื้นที่ 4) รัฐบาลโดยใช้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควร

จัดหาปัจจัยสนับสนุนให้กับโรงเรียนตามแนวชายแดนโดยเฉพาะอย่างยิ่งใน 2 ปัจจัยหลัก คือ

4.1) การสนับสนุนความพร้อมด้านสื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน เพื่อให้โรงเรียนตามแนวชายแดนสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้ทัดเทียมกับพื้นที่อื่นๆ 4.2) การสนับสนุนงบประมาณเพื่อซ่อมแซม ปรับปรุงอาคารเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ เนื่องจากหลายโรงเรียนมีสภาพอาคารเรียนชำรุด ทุทโทรม 5) รัฐบาลควรเร่งดำเนินการแก้ปัญหาครูย้ายออกนอกพื้นที่ โดยเฉพาะตามแนวชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งแนวทางการดำเนินการแก้ปัญหาดังกล่าวทำได้ใน 3 ลักษณะ ดังนี้ 5.1) การปรับระบบการบริหารจัดการโดย ก.ค.ศ. อาจปรับหลักเกณฑ์ การสรรหาและบรรจุครูให้เร็วขึ้น 5.2) ลดปัญหาการขาดครูชั่วคราวการปรับวิธีการพิจารณาความดีความชอบ และเอาใจใส่สิทธิประโยชน์แก่กุลสตรีการ สิทธิพิเศษของครูในพื้นที่ชายแดนเพื่อเป็นขวัญกำลังใจเพื่อเป็นสิ่งจูงใจให้ครูอยู่ในพื้นที่ 5.3) การดำเนินการแก้ปัญหาระยะยาวในเชิงนโยบาย โดยอาจกำหนดเป็นโครงการพิเศษเพื่อสนับสนุน ส่งเสริมให้คนเก่งในพื้นที่ได้มีโอกาสเรียนครูและกลับมาพัฒนาบ้านเกิด 6) คุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ฉะนั้นการจะพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชาให้มีคุณภาพ ต้องพัฒนาปัจจัยแวดล้อมอื่นๆให้เอื้อต่อการพัฒนาการศึกษาด้วยภาคส่วนต่างๆทั้งของรัฐและเอกชนจึงต้องร่วมมือกัน โดยหน่วยงานของรัฐควรเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการประสาน ส่งเสริมหน่วยงานจากภาคส่วนอื่นๆให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่อย่างจริงจัง 7) รัฐบาลควรกำหนดนโยบายเฉพาะสำหรับพัฒนาพื้นที่ชายแดนให้ชัดเจนและเป็นรูปธรรมโดยอาศัยความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้อาจจัดทำเป็นแผนพัฒนาโรงเรียนชายแดน โดยกำหนดให้มียุทธศาสตร์ส่งเสริมความมั่นคงและแก้ปัญหาตามชายแดน เช่น ปัญหายาเสพติด การพนัน รวมทั้งยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในพื้นที่ 8) รัฐบาลอาจพิจารณาใช้พื้นที่บางส่วนที่ตั้งอยู่ตามแนวตะเข็บชายแดนซึ่งมีนักเรียนสัญชาติกัมพูชาเข้ามาเรียนในอัตราสูงจัดตั้งเป็นโรงเรียนมิตรภาพไทย-กัมพูชา โดยเน้นการเรียนการสอนสองภาษาคือภาษาไทยและเขมร และเรียนภาษาอังกฤษในฐานะภาษากลางของอาเซียน เพื่อรองรับการเป็นประชาคมอาเซียน และเป็นการพัฒนาประชากรระดับรากหญ้า เข้าสู่การเป็นพลโลก 9) การจัดการศึกษาในพื้นที่ชายแดนควรมุ่งเน้นการศึกษาเพื่ออาชีพเพื่อลดปัญหาความยากจนของประชากรในพื้นที่ อาจดำเนินการโดยให้โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาประจำตำบลเปิดสอนระดับอาชีวศึกษาในระดับ ปวช. สาขาต่างๆ เพื่อเป็นทางเลือกให้กับนักเรียนในพื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน โอกาสที่จะเรียนต่อระดับสูงในสถาบันการศึกษา ต่างพื้นที่มีน้อย และอาจเป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่งให้นักเรียนพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ให้สูงขึ้นเพื่อศึกษาต่อ 10) ควรส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อการอ่านออกเขียนได้ของเด็ก

นักเรียนที่ใช้ภาษาถิ่น เนื่องจากผลการสำรวจความคิดเห็นชี้ว่าการใช้ภาษาถิ่นมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน¹⁰⁰

จักรปรุฬห์ วิชาอัครวิทย์ (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารสถานศึกษา ชั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน โดยวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์บทเรียนและนำเสนอรูปแบบที่เหมาะสมของการบริหารสถานศึกษา ชั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอนในการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาพอเพียงต้นแบบเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ 1) การพัฒนารูปแบบที่คาดหวังด้วยการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) 2) การพัฒนารูปแบบที่เป็นไปได้ด้วยวิธีกรณีศึกษา (Case Study) ในสถานศึกษาพอเพียงต้นแบบ 10 แห่ง สรุปผลการวิจัยรูปแบบประกอบด้วยเนื้อหา 2 ส่วนคือส่วนที่ 1) องค์ประกอบของรูปแบบประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1.1) ด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วยนโยบาย วิชาการ งบประมาณ และการบริหารทั่วไป 1.2) ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนประกอบด้วย หน่วยการเรียนรู้ การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการจัดการเรียนการสอน 1.3) ด้านการพัฒนาบุคลากร ประกอบด้วย การพัฒนาบุคลากร การติดตามขยายผล 1.4) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วย การแนะแนวและระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน กิจกรรมนักเรียน กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ 1.5) ด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จประกอบด้วยสถานศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรของสถานศึกษา การให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาส่วนที่ 2) แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ ควรดำเนินการตามแนวทางดังนี้ คือ 2.1) กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นนโยบายสำคัญของสถานศึกษา 2.2) พัฒนาความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากร ทั้งผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษา และส่งเสริมให้ปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2.3) จัดทำ ปรับปรุง หรือเพิ่มเติมโครงการ กิจกรรม และปรับแผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา 2.4) ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาและจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา 2.5) เสริมสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้

¹⁰⁰ เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, สภาพการจัดการศึกษาให้กับนักเรียนชายขอบในจังหวัดชายแดนของไทยที่ติดกับประเทศกัมพูชา (กรุงเทพฯ : วี.ที ซี.คอมมิวนิเคชั่น, 2552), 3 - 4.

เอื้อต่อการเรียนรู้ 2.6) จัดระบบนิเทศ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผล 2.7) ให้ผู้ปกครอง และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในทุกชั้นตอน¹⁰¹

สรุป

ผลการศึกษาค้นคว้าหาสาเหตุของการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ ค้นพบว่า มีเหตุผลในการดำเนินการ สามประการ ได้แก่ ประการแรก เป็นไปตามกฎหมายทั้งกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายมหาชน กฎหมายและระเบียบ รวมถึงมติคณะรัฐมนตรีของไทย ที่จะต้องคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ โดยเฉพาะสิทธิในการศึกษานั้น เป็นสิทธิที่ได้รับการรับรอง และคุ้มครองตามกฎหมายระหว่างประเทศ ทั้งที่มีลักษณะเป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ซึ่งได้แก่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และสนธิสัญญาที่ประเทศไทยลงนามเป็นภาคี ซึ่งได้แก่ กติการะหว่างประเทศว่าสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ค.ศ. 1966 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1989 และอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1965 รวมทั้งสนธิสัญญาที่ประเทศไทยไม่ได้ลงนามเป็นภาคีดังนั้น ประเทศไทยจึงมีพันธกรณีในทางระหว่างประเทศที่ต้องให้การรับรอง และคุ้มครองสิทธิในการศึกษาของบุคคลตามที่กฎหมายระหว่างประเทศดังกล่าวได้กำหนดไว้ ประการที่สอง กฎหมายระหว่างประเทศที่รับรอง คุ้มครองสิทธิในการศึกษานี้ ต่างชี้ชัดว่าสิทธิในการศึกษานี้เป็นสิทธิมนุษยชน ซึ่งฐานแห่งสิทธิ คือ “ความเป็นมนุษย์” ดังนั้น มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะมีเชื้อชาติใด หรือสัญชาติใด หรือเป็น “คนไร้สัญชาติ” ย่อมมีสิทธิในการศึกษาเช่นเดียวกัน ประการที่สาม จะเห็นได้ว่าสนธิสัญญาที่ให้การรับรองสิทธิในการศึกษาดังกล่าว เป็นสนธิสัญญาที่มีลักษณะเปิดกว้างเพื่อเปิดโอกาสให้ประเทศต่างๆ สามารถเข้ามาลงนามเป็นภาคีผูกพันตามสนธิสัญญาได้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้หลักการที่บัญญัติในสนธิสัญญานั้นถูกนำไปปฏิบัติอย่างกว้างขวางมากที่สุดในฐานะที่เป็นมาตรฐานขั้นต่ำในการรับรองสิทธิมนุษยชน

¹⁰¹ จักรพรุห์ วิชาอัครวิทย์, รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน (เชียงใหม่: ม.ป.ท. 2553)

บทที่ 4

รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อทราบสาเหตุของการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ และเพื่อทราบรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ หลังจากผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรม เพื่อทราบสาเหตุของการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติแล้ว ในบทนี้จะเป็นการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ โดยการลงภาคสนามในสถานศึกษาที่เป็นกรณีศึกษา การศึกษาเอกสาร วรรณกรรมและการสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำมาประกอบการศึกษาและสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นก้าวแรกของความพยายามที่จะลดความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์ที่ส่งผลต่อบุคคลหลากหลายกลุ่ม ทั้งสตรี เด็ก ชาวชนบท คนยากจนในเมือง กลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยด้อยโอกาส และเด็กเป็นจำนวนล้านๆ คนที่ขาดโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนและไม่มีงานทำ สร้างความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจเป็นมูลค่ามหาศาลการศึกษาเพื่อปวงชนเป็นแนวคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญอีกแนวคิดหนึ่ง ซึ่งทั่วโลกภายใต้การนำขององค์การยูเนสโกต้องการนำประเทศสมาชิกให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาคนทุกคนให้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ยูเนสโกถือว่า การศึกษา (Education) เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่ทุกคนควรได้รับ เพราะเชื่อว่าการศึกษสามารถนำมาซึ่งคุณภาพของคนและคุณภาพของประเทศ และจากผลการจัดการศึกษาของประเทศต่างๆ ทั่วโลกโดยการสำรวจขององค์การยูเนสโกพบว่า ยังมีคนจำนวนมากที่ไม่ได้รับการศึกษาโดยเฉพาะคนที่เป็นชนกลุ่มน้อยในสังคม เช่น คนพิการ คนที่ด้อยโอกาส คนที่มีฐานะยากจน กลุ่มคนเหล่านั้นส่วนมากจะอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศด้อยพัฒนาและกำลังพัฒนา และกลุ่มประเทศต่างๆ เหล่านี้กำลังประสบปัญหาด้านคุณภาพของคนที่มิสาเหตุมาจากความไม่เท่าเทียมกันและความแตกต่างกันอย่างมาก ยูเนสโกเชื่อว่าการศึกษาตามหลักสิทธิมนุษยชนสามารถทำให้กลุ่มคนทุกคนขั้นมีความเท่าเทียมกันในสังคมได้เป็นอย่างดี แนวทางการจัดการศึกษาในลักษณะนี้เรียกว่า

การศึกษาเพื่อปวงชน (Education for all : มีชื่อย่อว่า EFA) ซึ่งตามหลักการของการศึกษาเพื่อปวงชนนั้น องค์การยูเนสโกได้พยายามส่งเสริมให้นานาประเทศในสังคมโลกหันมาสนใจและใส่ใจกับการจัดการศึกษาตามหลักสิทธิมนุษยชนให้มากขึ้น และได้เสนอรูปแบบและแนวทางของการจัดการศึกษาต้นทางเพื่อให้สามารถดำเนินไปถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อปวงชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รูปแบบการจัดการศึกษาแบบใหม่นี้เรียกว่า การศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusive Education : IE) ซึ่งเป็นขั้นเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การศึกษาเพื่อปวงชนในขั้นสุดท้าย การศึกษาแบบเรียนรวมมีจุดกำเนิดมาจากการศึกษาพิเศษ(Special Education) ซึ่งนักการศึกษาพบว่าวิธีการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมนี้จะไม่มีการแยกเด็กออกไปจากสังคม สามารถจัดให้เด็กทุกคนได้มีโอกาสรับการศึกษาในโรงเรียนปกติตามความต้องการหรือความแตกต่างของแต่ละบุคคล โดยครูและบุคลากรทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องพร้อมทั้งผู้ปกครองจะต้องปรับแนวคิด ปรับหลักสูตร ปรับวิธีการสอน เพื่อจัดการศึกษาให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนแต่ละคนให้ได้รับการพัฒนาถึงขีดสูงสุดของความสามารถ¹⁰² ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจึงให้ความสำคัญต่อการศึกษาระดับพื้นฐานของประชาชนเพื่อเป็นฐานของการพัฒนา โดยเฉพาะฐานการสร้างความสามารถในการแข่งขันทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมเทคโนโลยีและการสื่อสาร ที่นับวันจะทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ แต่ละประเทศจึงให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเท่าเทียมและโอกาสในการได้รับการศึกษาของประชาชนในชาติให้มากขึ้นตามดัชนีความเจริญเติบโตของประเทศ การบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สนองตอบความต้องการของประเทศและประชาชนที่มีประสิทธิภาพ คุณภาพ เป็นไปอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม จึงเป็นความจำเป็นที่แต่ละประเทศต่างคำนึงถึงและมุ่งมั่นเพื่อความสำเร็จและสานต่อการจัดการศึกษาในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นตามทิศทางการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะการพัฒนาการบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีความอิสระ คล่องตัวและมีประสิทธิภาพ ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นครั้งแรกในมาตรา 43 ความว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” และสานต่อเจตนารมณ์ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 49 ความว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพหรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบากต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่ง และการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น” ในการนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 4 วรรค 5 ได้บัญญัติให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานหมายถึงสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรา 9 (2) บัญญัติถึงหลักการจัดระบบ โครงสร้างและ

¹⁰² อรรถพร นิมตลุง, “การศึกษาแบบเรียนรวม : หนทางนำไปสู่การศึกษาเพื่อปวงชน” มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร 1, 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2552), 40.

กระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้มาตรา 39 กำหนดให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง ในด้านการจัดการศึกษาของสถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการได้มีนโยบายไว้ว่า “จัดการศึกษาที่มีคุณภาพสำหรับเยาวชนทุกคน เยาวชนหมายถึงเด็กตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 จะต้องได้รับโอกาสทางการศึกษาเท่าเทียมกันทุกแห่งไม่ว่าจะเป็นในเมืองหรือชนบท จัดโดยรัฐหรือเอกชน การศึกษาในระดับโรงเรียนควรมีความรู้ในหลายๆ ด้าน เพื่อให้เด็กมีรอบคอบ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างขวาง จินตนาการพร้อมที่จะเผชิญกับ โลกสมัยใหม่ และเตรียมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี 2015(พ.ศ. 2558) โดยเมื่อจบมัธยมศึกษาปีที่ 6 จะต้องเป็นแรงงานที่มีคุณภาพ” เนื่องจาก ในปีพ.ศ. 2558 ประเทศไทยต้องเข้าร่วมเป็นประชาคมอาเซียนตามกฎหมายอาเซียนเพื่อขับเคลื่อนการรวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียน ทั้งด้านการรักษาและเพิ่มพูนสวัสดิภาพ ความมั่นคง เสถียรภาพ การเพิ่มความร่วมมือด้านการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม เป็นเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์และอาวุธที่มีอานุภาพทำลายล้างสูง ในด้านความมั่นคงของมนุษย์มุ่งบรรเทาความยากจน และลดช่องว่างการพัฒนา ส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผ่านความร่วมมือด้านการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต นับเป็นความเคลื่อนไหวครั้งสำคัญของอาเซียน ที่ร่วมมือและผนึกกำลังกันอย่างโดดเด่นท่ามกลางความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วในทุกภูมิภาคทั่วโลกขณะเดียวกันแต่ละประเทศต่างก็มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจสังคมเทคโนโลยีด้วยกระบวนการปฏิรูปการศึกษาที่จะเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประเทศและร่วมขับเคลื่อนประชาคมอาเซียนดังกล่าวให้บรรลุเป้าหมาย ในการนี้กระทรวงศึกษาธิการได้มีนโยบาย 5 ประการเพื่อจัดทำแผนรองรับปฏิญญาอาเซียนดังกล่าวโดยสรุป ได้แก่ นโยบายการเผยแพร่ความรู้ข้อมูลข่าวสารและเจตคติที่ดีเกี่ยวกับอาเซียน นโยบายการพัฒนาศักยภาพนักเรียนนักศึกษา และประชาชนให้มีทักษะที่เหมาะสม นโยบายการพัฒนามาตรฐานการศึกษาเพื่อส่งเสริมการหมุนเวียนของนักศึกษา ครูและอาจารย์ในอาเซียน นโยบายการเตรียมความพร้อมเพื่อเปิดเสรีการศึกษาในอาเซียน และนโยบายการพัฒนาเยาวชนเพื่อเป็นทรัพยากรสำคัญในการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน การบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการเคลื่อนย้ายกันอย่างเสรีในอาเซียน ครั้งนี้จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับการออกแบบอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพตามขนาดและความพร้อมของสถานศึกษา สำหรับการจัดการศึกษาให้เด็กที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทยนั้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ดำเนินการจัดการศึกษาให้กับบุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย ให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงตามสิทธิ เพื่อให้เด็กเหล่านี้มีความเข้าใจ มีทัศนคติที่ดีต่อประเทศไทย เสริมสร้างความมั่นคงของชาติในระยะยาวต่อไป โดยได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานไว้ ดังนี้ ก) การจัดการเรียนการสอนในพื้นที่พักพิงผู้หนีภัยการสู้รบจากพม่า ตามที่ประเทศไทยได้อนุญาตให้ผู้หนีภัยการสู้รบจากพม่า

เข้ามาอาศัยพักพิงในพื้นที่พักพิงชั่วคราวเพื่อรอการผลักดันไปประเทศที่สาม หรือส่งกลับมาตุภูมิ ตามความสมัครใจ ตามหลักมนุษยธรรม ตั้งแต่ปี พ.ศ.2527 ปัจจุบันมีจำนวน 9 แห่ง ใน 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน 4 แห่ง ตาก 3 แห่ง กาญจนบุรี 1 แห่ง ซึ่งอยู่ในการดูแลของ กระทรวงมหาดไทย ได้เล็งดูและอำนวยความสะดวกให้มีการจัดการศึกษาแก่ผู้หนีภัยฯ และบุตรหลาน โดยให้องค์การระหว่างประเทศและองค์กรพัฒนาเอกชนจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง รวมถึงให้มีการเรียนการสอนภาษาไทย ซึ่งคณะกรรมการควบคุมผู้หนีภัย การสู้รบพม่าเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2548 ได้มอบให้กระทรวงมหาดไทยประสานกับกระทรวงศึกษาธิการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการจัดทำหลักสูตร เนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนรู้การจัดการศึกษาให้แก่ ผู้หนีภัยการสู้รบจากพม่า ในพื้นที่พักพิงชั่วคราว สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่ง ได้รับมอบหมาย การจัดการเรียนการสอนภาษาไทย โดยได้แต่งตั้งคณะทำงานและประชุมเชิง ปฏิบัติการกำหนดกรอบหลักสูตร แล้วให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่มีพื้นที่พักพิงผู้หนีภัยการ สู้รบจากพม่าดำเนินการจัดทำหลักสูตร และทำการอบรมครูผู้สอนภาษาไทยให้แก่หน่วยงานที่จัด การศึกษาในพื้นที่พักพิง ในระยะแรกขององค์กรพัฒนาเอกชนที่จัดการเรียนการสอนในพื้นที่พักพิงฯ ได้จัดการเรียนการสอนภาษาไทยตั้งแต่ระดับชั้นที่ 3-10 แต่เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนใน พื้นที่พักพิงไม่สามารถออกหลักฐานทางการศึกษาให้ได้ เพราะหลักสูตรที่ใช้อยังไม่ได้รับอนุญาตจาก ประเทศใด จึงได้ให้ความร่วมมือองค์กรพัฒนาเอกชนจึงได้และสถาบันพัฒนาแห่งเอเชียนำ หลักสูตรขั้นพื้นฐานของประเทศไทยไปจัดทำหลักสูตรเป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการ ดำเนินการดังกล่าว ข) การจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กต่างด้าวหรือผู้ไม่มีสัญชาติไทย

- 1) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เข้าเรียนในสถานศึกษาของรัฐ และเอกชน ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ วันที่ 5 กรกฎาคม 2548 โดยการเรียนการสอนใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เมื่อนักเรียนจบ การศึกษาขั้นพื้นฐานจะได้รับวุฒิการศึกษาสามารถเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาซึ่งในปี การศึกษา 2551 มีโรงเรียนที่รับเด็กกลุ่มดังกล่าวประมาณ 1,516 โรงเรียน จำนวนนักเรียนประมาณ 207,983 คน การจัดรูปแบบการเรียนมี 2 ลักษณะ ได้แก่ การจัดให้เข้าเรียนร่วมกับเด็กไทยปกติ และการ จัดร่วมกับองค์กรกุศลเอกชนจัดเป็นห้องเรียนสาขา โดยองค์กรกุศลเอกชนจะเป็นผู้ จัดสถานที่ สนับสนุนครูผู้สอน สำนักงานเขตพื้นที่โดยสถานศึกษาเป็นโรงเรียนแม่จะสนับสนุน เครื่องแบบนักเรียน แบบเรียนให้กับนักเรียน จัดอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษา นิเทศ ติดตาม ประเมินผล และออกวุฒิทางการศึกษา
- 2) ส่งเสริมให้ศูนย์การเรียนขององค์กรกุศล เอกชนจัดตั้งเป็นสถานศึกษาเอกชน การจัดการเรียนการสอนสามารถใช้หลักสูตรการศึกษาขั้น พื้นฐานทั้งของไทย หรือของประเทศอื่นที่ได้รับการอนุญาตแล้ว เมื่อนักเรียนเรียนจบ ตาม หลักสูตรจะได้รับวุฒิการศึกษาของโรงเรียนนั้นๆ
- 3) ส่งเสริมให้องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) มา จัดการเรียนการสอนในโรงเรียนของรัฐ (School with in school) โดยสามารถใช้ทรัพยากร ร่วมกัน และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของโรงเรียนรัฐแต่ให้ความยืดหยุ่นในเรื่องหลักสูตรและครู ในกรณีนี้ รัฐอาจจัดสรรงบประมาณต่อหัวทั้งหมดหรือบางส่วน และให้องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) 4) ให้บุคคลหรือองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) จัดการเรียนการสอนในศูนย์การศึกษาคน

ต่างดาว โดยได้จัดทำระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อให้การจัดตั้งศูนย์ดังกล่าวมีกฎหมายรองรับสามารถดำเนินกิจการจัดการเรียนการสอน ทั้งในเรื่องหลักสูตรและครูผู้สอน ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการเสนอร่างระเบียบดังกล่าวให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา¹⁰³ ธงชัย ชิวปรีชา ได้ศึกษาแนวทางการบริหารโรงเรียนนิติบุคคลในกำกับของรัฐของต่างประเทศ พบว่า โดยทั่วไปแล้ว โรงเรียนในลักษณะนี้มีอำนาจในการบริหารวิชาการโดยเน้นการตอบสนองความต้องการของชุมชน โรงเรียนมีหลักสูตรเป็นของตนเองสามารถจัดโปรแกรมการเรียนการสอนได้ตรงตามความต้องการของผู้เรียน ออกแบบร่วมกันระหว่างครูและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความอิสระจากกฎเกณฑ์และการควบคุมแบบโรงเรียนทั่วไป มีอิสระในการบริหารงานบุคคล ที่สถานศึกษาสามารถคัดเลือกครูและกำหนดมาตรฐานสถานศึกษาเป็นของตนเองมีสถานศึกษาเป็นผู้กำหนดนโยบายและผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้บริหาร สำหรับการบริหารจัดการสถานศึกษาในกำกับของไทย พบที่โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ (องค์การมหาชน) มีการออกกฎหมายและข้อบังคับในการบริหารจัดการของตนเองเป็นการเฉพาะในลักษณะขององค์การมหาชน จึงมีอิสระในการบริหารจัดการที่ชัดเจนเบ็ดเสร็จในฐานะที่เป็นองค์การมหาชน ขึ้นตรงต่อกระทรวงศึกษาธิการ เพียงแต่การจัดการศึกษาต้องจัดให้สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประเด็นสำคัญที่ธงชัย ได้เสนอไว้ น่าสนใจคือ ความสำเร็จของการบริหารจัดการโรงเรียนนิติบุคคล ไม่ได้อยู่ที่ว่าเป็นโรงเรียนนิติบุคคลที่เป็นส่วนราชการโรงเรียนนิติบุคคลในกำกับของรัฐโรงเรียนนิติบุคคลที่เป็นองค์การมหาชน หรือโรงเรียนนิติบุคคลในชื่ออื่นๆ ที่อาจกำหนดขึ้นมา หากแต่อยู่ที่ปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จพร้อมมูล คือ มีคณะกรรมการบริหารโรงเรียนที่มีความรู้ความสามารถสูงในการกำหนดนโยบายและกำกับดูแล อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้บริหารโรงเรียนมีความสามารถรอบรู้ทางการบริหารจัดการและงานวิชาการ มีอำนาจเบ็ดเสร็จในการบริหารจัดการ ครูมีจำนวนเพียงพอมีความรู้ความสามารถในวิชาชีพของตน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียนร่วมกัน¹⁰⁴ วรากรณ์ สามโกเศศ และคณะ ได้เสนอระบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับสภาวะคนไทย ทั้งด้านแนวคิด หลักการ จุดมุ่งหมาย และรูปแบบของการจัดการศึกษาดังนี้ด้านแนวคิด การจัดการศึกษาต้องอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าคนทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้ได้เป็นการศึกษาระบบเปิด ที่เปลี่ยนจากการเน้นวิชาเป็นตัวตั้ง เป็นการเน้นคนเป็นตัวตั้ง เปลี่ยนจากการแข่งขันและเอาชนะมาเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน โดยยึดหลักการ การศึกษาเพื่อมวลชนและมวลชนเพื่อการศึกษา ที่ทุกคนควรเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบการศึกษา การจัดการศึกษาควรเปลี่ยนจากรัฐรับผิดชอบเพียงผู้เดียว เป็นทุกส่วนร่วมรับผิดชอบ โดยการกระจายความรับผิดชอบไปยังครอบครัว ชุมชน สังคม สถาบันศาสนา สถาบันสังคมสถานศึกษาและองค์กร

¹⁰³ พงศ์เทพ โตมาตี, *การจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ* กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสาคร (ม.ป.ท., 2553)

¹⁰⁴ ธงชัย ชิวปรีชา, *แนวทางการบริหารโรงเรียนนิติบุคคลในกำกับของรัฐของต่างประเทศ* (กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2551), ค.

ปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ใกล้ชิดประชาชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข ทั้งกาย จิต สังคมและสติปัญญา มีอิสระทางการคิดการเรียน มีเกียรติมีศักดิ์ศรีและมีความเท่าเทียมกันในการได้รับโอกาสทางการศึกษา เป็นคนไทยที่สมบูรณ์บนพื้นฐานของความรู้ ทักษะเจตคติและค่านิยมคุณธรรม จริยธรรม ดังนั้น รูปแบบการศึกษาจะเป็นไปอย่างหลากหลาย ไม่ใช่เพียงรูปแบบเดียวและหรือติดยึดกับระบบใดระบบหนึ่ง ที่ต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และไม่ว่าใครก็มีสิทธิในการจัดการศึกษาที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ภายใต้การสนับสนุนส่งเสริมจากรัฐ นอกจากนี้ ยังได้เสนอรูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนของรัฐไว้ว่า เป็นการจัดการเรียนวิชาพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิตและศึกษาต่อหรือออกไปประกอบอาชีพที่เน้นทักษะชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข ที่แต่ละโรงเรียนมีอิสระที่จะบริหารจัดการทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล ได้อย่างแท้จริง โดยที่รัฐหรือต้นสังกัดควรทำหน้าที่เพียงการกำกับ สนับสนุนส่งเสริมและติดตามประเมินผลในการนี้โรงเรียนมีสิทธิและอิสระที่จะบริหารจัดการการเรียนการสอนในรูปแบบต่างๆเป็นของตนเองที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและชุมชน เป็นการศึกษาที่พึงเสียงประชาชน¹⁰⁵ ด้านนคร ตั้งคะพิภพ ได้เสนอรูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามความพร้อมเพื่อการรองรับการกระจายอำนาจ ไว้ 4 รูปแบบ ดังนี้รูปแบบที่ 1 สถานศึกษาที่มีอิสระในกำกับของรัฐ จัดรูปแบบพิเศษคล้ายองค์การมหาชน รูปแบบที่ 2 สถานศึกษาที่มีความพร้อมรองรับการเป็นนิติบุคคลเต็มรูปแบบจัดรูปแบบกระจายอำนาจ แบบ SBM (School- Based Management) เต็มที่ หรือเรียกว่าแบบการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน หรือฐานโรงเรียน มีคณะกรรมการสถานศึกษาที่เข้มแข็ง รูปแบบที่ 3 สถานศึกษาที่เร่งพัฒนาสู่การเป็นนิติบุคคลที่เข้มแข็ง จัดรูปแบบขยายฐานกระจายอำนาจ ๔ ด้าน ให้เกิดสมดุลระหว่างสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากับสถานศึกษาเพียงพอที่จะทำให้สถานศึกษาเข้มแข็ง และรูปแบบที่ ๔ สถานศึกษาที่ต้องกำกับ สนับสนุนส่งเสริมเป็นพิเศษ เพื่อให้พร้อมรับการกระจายอำนาจมากขึ้นต่อไป ในกรณีนี้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา โดย¹⁰⁶ ด้านพิณสุดา สิริธรรังศรีและคณะ) ได้เสนอรูปแบบเพิ่มเติมจาก นคร ตั้งคะพิภพ เป็นรูปแบบที่ 5 คือ รูปแบบสถานศึกษาที่เป็นความร่วมมือระหว่างรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชนหรือชุมชนแล้วแต่กรณีในลักษณะของสหการทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหาร งานบุคคล และการบริหารทั่วไป ทั้งด้านการพัฒนานโยบาย การวางแผน การดำเนินงาน และการนิเทศติดตามและประเมินผล นอกจากนี้ ในการบริหารจัดการแต่ละรูปแบบจำเป็นต้องคำนึงถึงการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันศาสนา และสถาบันสังคมอื่นๆ รวมทั้งประชาชนด้วย เพื่อให้เกิดความร่วมมือกัน

¹⁰⁵ วรากรณ์ สามโกเศศ และคนอื่นๆ, รายงานข้อเสนอทางเลือกระบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับสุขภาวะคนไทย, (กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2553), 21-24.

¹⁰⁶ นคร ตั้งคะพิภพ, การบริหารโรงเรียนในยุคปฏิรูป (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

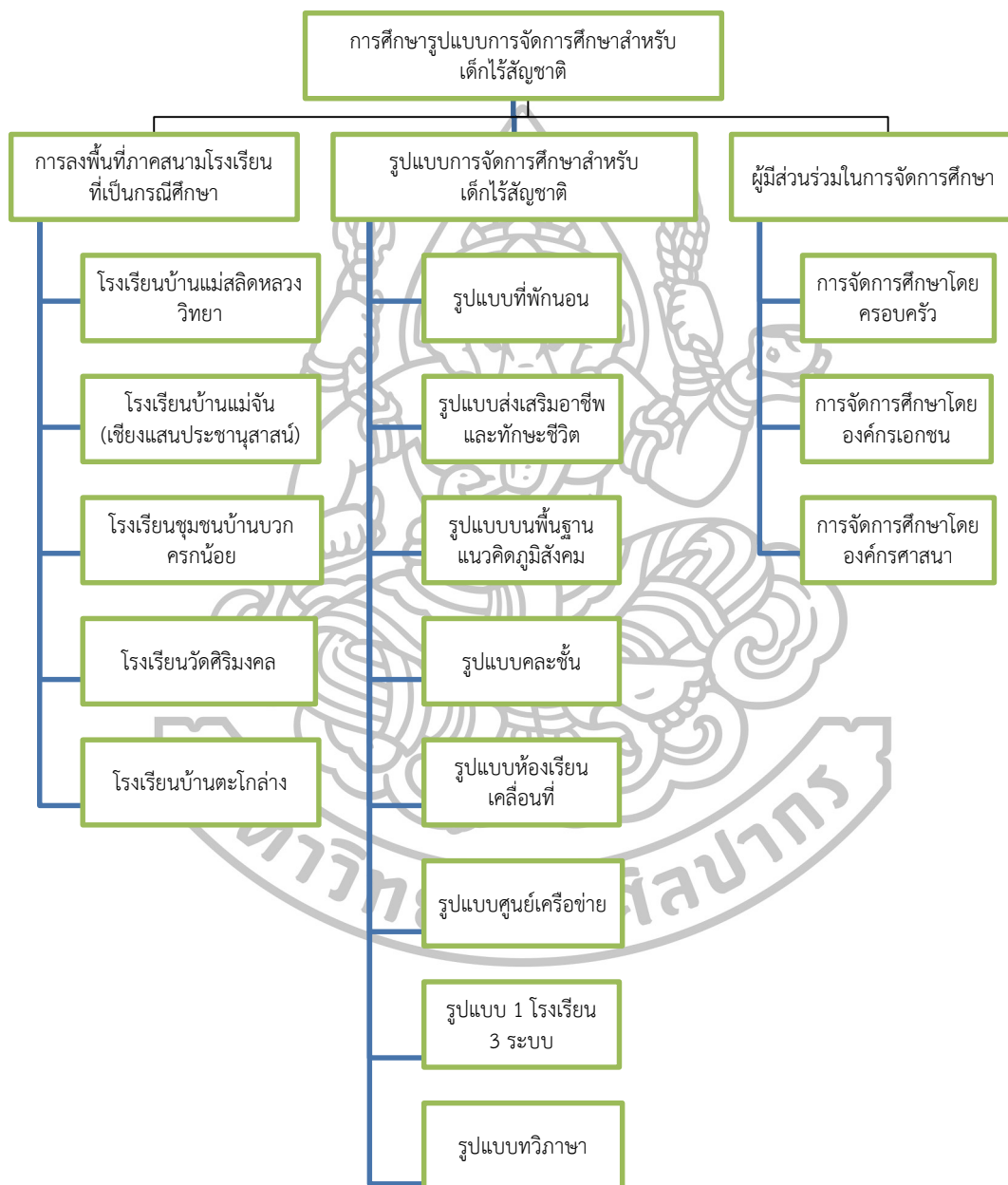
ดำเนินงานเพื่อเด็กและเยาวชน หรือผู้เรียนซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา¹⁰⁷ และ จักรพรรพ์ วิชาอัครวิทย์ ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูง ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน โดยวัตถุประสงค์เพื่อ สังเคราะห์บทเรียนและนำเสนอรูปแบบที่เหมาะสมของการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบน พื้นที่สูงในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอนในการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สู่การปฏิบัติในสถานศึกษาพอเพียงต้นแบบเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ 1) การพัฒนารูปแบบที่คาดหวังด้วยการวิเคราะห์ เอกสาร (Documentary Research) 2) การพัฒนารูปแบบที่เป็นไปได้ ด้วยวิธีกรณีศึกษา (Case Study) ในสถานศึกษาพอเพียงต้นแบบ 10 แห่ง สรุปผลการวิจัยรูปแบบประกอบด้วยเนื้อหา 2 ส่วนคือส่วนที่ 1 องค์ประกอบของรูปแบบประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) ด้านการบริหาร จัดการ ประกอบด้วยนโยบาย วิชาการ งบประมาณ และการบริหารทั่วไป 2) ด้านการพัฒนา หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนประกอบด้วย หน่วยการเรียนรู้ การบูรณาการหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการจัดการ เรียนการสอน 3) ด้านการพัฒนาบุคลากร ประกอบด้วย การพัฒนาบุคลากร การติดตามขยายผล 4) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วย การแนะแนวและระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน กิจกรรมนักเรียน กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ 5) ด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ ประกอบด้วยสถานศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรของสถานศึกษา การให้ผู้ปกครองและ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาส่วนที่ 2 แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ควรดำเนินการตามแนวทางดังนี้ คือ 1) กำหนดนโยบายการจัด การศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นนโยบายสำคัญของสถานศึกษา 2) พัฒนา ความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรทั้งผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษา และส่งเสริมให้ ปฏิบัติตนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) จัดทำ ปรับปรุง หรือเพิ่มเติมโครงการ กิจกรรม และปรับแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา 4) ปรับปรุงและพัฒนา หลักสูตรของสถานศึกษาและจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา 5) เสริมสร้าง บรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ 6) จัดระบบนิเทศ ติดตาม ประเมินผล และ รายงานผล 7) ให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ในทุกขั้นตอน¹⁰⁸ ด้านนายโกศล ปราคำ อดีตผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่เขต 1 จังหวัด

¹⁰⁷ พินสุดา สิริธรรังศรี และคนอื่นๆ, การศึกษาที่พึงเสียงประชาชนในการจัดการศึกษา แบบมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชน การศึกษาฐานรากทางเลือกประเทศไทย (ศูนย์วิจัยและ ฝึกอบรมทางการศึกษาวิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2555), 12.

¹⁰⁸ จักรพรรพ์ วิชาอัครวิทย์, รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูง ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน. (เชียงใหม่: ม.ป.ท., 2553), 112 – 115.

เชียงใหม่ ได้กล่าวถึงรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ไว้ว่า “เด็กไร้รัฐ ไร้สัญชาติ เป็นหนึ่งในกลุ่มเด็กด้อยโอกาส ซึ่งเป็นลูกหลานอพยพที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยที่จ.แม่ฮ่องสอน จึงทำรูปแบบที่เรียกว่า โรงเรียนเขตพื้นที่ ซึ่งเป็นการบริหารจัดการที่กระจายการบริการเข้าไปถึงหย่อมบ้าน พอมาถึงเชียงใหม่เขต 2 จึงสร้างโมเดลที่เรียกว่า เมืองกีดโมเดล นอกจากนี้จะดูแลเด็กไร้รัฐไร้สัญชาติแล้ว ยังดูแลเด็กไทยที่ขาดโอกาส โดยเน้นไปที่เด็กด้อยโอกาสให้ได้รับการศึกษา โดยเน้นเรื่องการศึกษาสายอาชีพควบคู่ไปกับการศึกษาแบบปกติ “จากเมืองกีดโมเดล เราพบว่า เด็กไร้รัฐไร้สัญชาติที่ สสค.สำรวจมีมากถึง 3-4 แสนคนทั่วประเทศ จึงได้ขอความเมตตาจากพระครูเจ้าอาวาสวัดป่าเป้า ได้ขอจัดทำเป็นศูนย์การเรียนรู้ในเขตเมือง โดยมีองค์การยูนิเซฟ ประเทศไทยมาสนับสนุนให้ความช่วยเหลือ ขณะนี้ 2 ปีเศษ พบว่า รูปแบบนี้สามารถขับเคลื่อนได้ และเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า เวลาทำงานเราทำคนเดียวไม่ได้ เราได้รับความร่วมมือจากวัด จากผู้ประกอบการ ท้องถิ่น และมหาวิทยาลัย ซึ่งตอนนี้เราได้พัฒนาเป็นเชียงใหม่โมเดล ซีโรดริอปเอาร์ท ซึ่งเราเน้นไปที่กลุ่มเด็กด้อยโอกาส 5 กลุ่ม 1.เด็กยากจน 2.แม่วัยใส 3.เด็กในสถานพินิจ 4.เด็กไร้สัญชาติ 5.เด็กที่เสี่ยงหลุดระบบการศึกษา สำหรับการทำงานเราพบว่า สิ่งแรกที่ต้องทำคือ ยุทธศาสตร์ซีเป้า-เฝ้าระวัง-สังเคราะห์ แล้วเลือกให้เหมาะกับวิธีและพื้นที่ท้องถิ่น โดยเรามีองค์ความรู้ที่เป็นเมนูหลากหลายให้เหมาะกับพื้นที่ท้องถิ่น เพื่อให้ไปต่อยอดเหมาะกับตัวเอง สสค.ก็จะเข้ามาช่วยเรื่ององค์ความรู้ เช่น กระบวนการวิจัย การแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ๆ และการกระจายองค์ความรู้ไปให้ชุมชนต่างๆได้เรียนรู้ เพื่อพัฒนาต่อยอด” ผลจากการศึกษาสถานภาพการให้บริการการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในต่างประเทศ : สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร บราซิล ฟิลิปปินส์ และออสเตรเลีย สามารถสรุปได้ว่าประเด็นหลักที่ได้จากการศึกษาซึ่งเน้นกระบวนการให้บริการสำหรับเด็กด้อยโอกาสโดย คือเป้าหมายของการให้บริการ แนวคิดในการให้บริการ ยุทธศาสตร์ในการให้บริการ และรูปแบบการให้บริการ รวมทั้งการติดตามและประเมินผล ผู้วิจัยจึงได้เริ่มศึกษาข้อมูลเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2556 จึงได้นำเสนอขั้นตอนการศึกษาดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ



แผนภูมิที่ 4 แสดงขั้นตอนการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

การลงพื้นที่ภาคสนามโรงเรียนกรณีศึกษา

หลังจากที่ได้ศึกษาจนทราบสาเหตุของการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติแล้ว ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามในสถานศึกษาที่เป็นกรณีศึกษา เพื่อศึกษาเอกสาร สังเกต สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ในสถานศึกษาที่เป็นกรณีศึกษา ดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง อำเภอสองยาง จังหวัดตาก
2. โรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงใหม่ประชาชนุสาสน์) อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
3. โรงเรียนชุมชนบ้านบวกครกน้อย อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่
4. โรงเรียนวัดศิริมงคล อำเภอมือง จังหวัดสมุทรสาคร
5. โรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

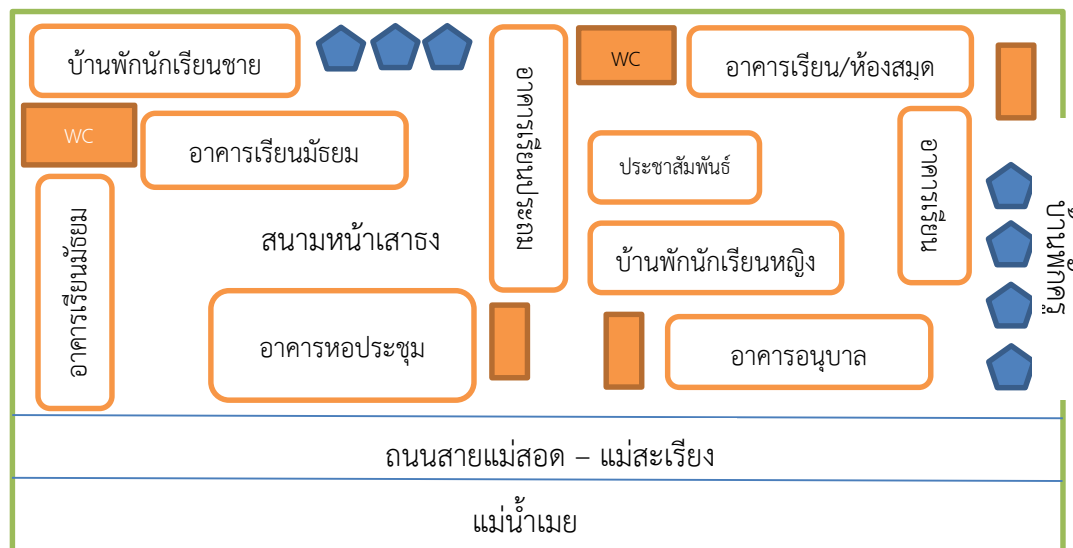
โรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวงวิทยา อำเภอสองยาง จังหวัดตาก

ประวัติ ที่ตั้ง และอาณาเขต

โรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวงวิทยา เริ่มก่อตั้งโดยสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดตาก เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2511 โรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวงวิทยา เป็นโรงเรียนในโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี(กพด.) ตั้งอยู่เลขที่ 72 หมู่ 2 ตำบลแม่สอง อำเภอสองยาง จังหวัดตาก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 ห่างจากอำเภอสองยาง 33 กิโลเมตร ห่างจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 ประมาณ 120 กิโลเมตร ห่างจากชายแดน (แม่น้ำเมย) 400 เมตร จัดการศึกษาในระดับอนุบาล 1 ถึงระดับมัธยมศึกษาปลาย นักเรียนทั้งสิ้น 1,698 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2556) โดยมี นายสุเชษฐ์ รัตนเสถียร ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน คนปัจจุบัน โรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวงวิทยา มีเขตบริการทางการศึกษา ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านเชียงแก้ว หมู่ที่ 2 บ้านแม่สลิดหลวงและบ้านแม่สลิดคี หมู่ที่ 3 บ้านแม่สลิดน้อยและบ้านเกร๊ะคี หมู่ที่ 5 บ้านแม่โฆะ หมู่ที่ 6 บ้านแม่นิลและบ้านแม่นิลคี และหมู่ที่ 7 บ้านห้วยมะโหนก ซึ่งห้องเรียนสาขาทุกสาขาล้วนอยู่ บนภูเขาทั้งสิ้น ปีการศึกษาปัจจุบัน มีนักเรียนพักนอนทั้งสิ้น 186 คน

มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลท่าสองยาง อำเภอสองยาง จังหวัดตาก
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลแม่อุสุ อำเภอสองยาง จังหวัดตาก
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับโรงเรียนบ้านแม่ระเมิง ตำบลแม่สอง อำเภอสองยาง จังหวัดตาก
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า



แผนภาพที่ 1 แผนผังแสดงอาคารและบริเวณโรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวงวิทยา

ประชากรที่อยู่ในเขตบริการของโรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวงวิทยา เป็นชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ ส่วนใหญ่ยังนับถือประเพณีดั้งเดิม คือ นับถือผี ในบางครั้งถ้ามีพิธีดังกล่าวนักเรียนจะขาดเรียนเพื่อไปร่วมพิธี ทำให้นักเรียนต้องขาดเรียนบ่อยและเป็นระยะเวลาติดต่อกันนาน ส่วนการนับถือศาสนาของประชากร มีการนับถือทั้งศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม การติดต่อสื่อสาร ชาวบ้านและนักเรียนจะใช้ภาษากะเหรี่ยง ทำให้เป็นปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการสื่อสารระหว่างครูกับชาวบ้าน ประชากรตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยกระจัดกระจาย ระบบสาธารณสุขและบริการสาธารณสุขยังไม่สามารถให้บริการได้ทั่วถึง รวมทั้งมีชายแดนติดต่อกันกับประเทศเพื่อนบ้านเป็นระยะทางยาวตลอดแนวและปัญหาการอพยพของผู้ลี้ภัยสงครามและผู้ลี้ภัยลอบเข้าเมือง ทำให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพอนามัยของประชากรเป็นอย่างมาก โรคระบาดยังคงมีอยู่ เช่น ไข้เลือดออก ไข้มาลาเรีย โรคเท้าช้าง และใช้กาฬหลังแอ่น เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาภาวะทุพโภชนาการของนักเรียนในพื้นที่สูง เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษา เนื่องจากที่ตั้งของเขตบริการมีความห่างไกล และการคมนาคมไม่สะดวก เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อน การตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยกระจัดกระจายเป็นหย่อมบ้านต่างๆ เป็นจำนวนมาก ทำให้การจัดการศึกษาทำได้ไม่ทั่วถึง อีกทั้งยังประสบปัญหาการ สู้รบ ปัญหายาเสพติด ปัญหาโรคระบาดต่าง ๆ มีความเสี่ยงในเรื่องของความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินทำให้ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างเต็มที่ โรงเรียนจัดการศึกษาโดยมีโรงเรียนแม่และห้องเรียนสาขา จำนวน 7 สาขา



ห้องเรียนสาขาบ้านแม่โഴะ ห่างจากโรงเรียนแม่ 18 กิโลเมตร



ห้องเรียนสาขาบ้านเกร๊ะคี ห่างจากโรงเรียนแม่ 11 กิโลเมตร



ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง



บรรยากาศภายในโรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง



การสัมภาษณ์ครูและนักเรียน โรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

“โรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวงมีนักเรียน มากกว่าร้อยละ 90 เป็นชาวไทยเชื้อสายกระเหรี่ยง ซึ่งกว่าครึ่งยังไม่มีสถานะทางทะเบียนหรือเป็นเด็กไร้สัญชาติ ซึ่งโรงเรียนได้รับนักเรียนเข้าศึกษาโดยกำหนดสถานะเป็น ค่า G โดยดำเนินการตามระเบียบการรับนักเรียนที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร หรือไม่มีสัญชาติ ทั้งนี้โรงเรียนจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติหรือเด็กที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียน ร่วมกับเด็กปกติ โดยใช้หลักสูตรสถานศึกษาที่อิงกับหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จัดเป็นการศึกษาในระบบปกติ และได้ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านทักษะชีวิตและอาชีพให้แก่ผู้เรียน” โดยได้การสนับสนุนการดำเนินงานจากโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (กพด.)¹⁰⁹

“โรงเรียนรับเด็กไร้สัญชาติและไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรเข้าเรียนทุกคน จัดการศึกษาเท่าเทียมกับเด็กปกติ ตามหลักสูตรครบตามแกนกลาง และได้รับสิทธิเหมือนกันหมด โดยจัดเรียนร่วมกับเด็กปกติเพราะส่วนใหญ่จะเป็นเด็กไทยเชื้อสายกระเหรี่ยง ซึ่งนักเรียนจะใช้ภาษาถิ่นเป็นหลักในการสื่อสาร เด็กทุกคนได้รับสิทธิเท่าเทียมกับเด็กปกติ เช่น เลื่อนนักเรียน สมุดหนังสือ อาหารกลางวัน โดยได้เงินงบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติมจากโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี¹¹⁰

“มาบรรจุครั้งแรกรับไม่ได้ แต่พออยู่นานๆ อยากให้ความช่วยเหลือ เพื่อให้เด็กได้รับสิทธิอย่างเต็มที่ พุ่มเทเพื่อให้ได้สัญชาติไทย ผมเป็นคนอำเภอแม่สอด ทำงานที่โรงเรียนนี้ ได้ 6 ปี สอนวิชา สุขศึกษา พลศึกษา และลูกเสือ ทำหน้าที่เป็นคุณครูควบคุมดูแลนักเรียนพักนอน เด็ก

¹⁰⁹ สัมภาษณ์ นายสุเชษฐ รัตนเสถียร, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก, 8 กรกฎาคม 2558.

¹¹⁰ สัมภาษณ์ นายศตพร เผื่อนงูเหลือม, หัวหน้างานบริหารทั่วไป โรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก, 8 กรกฎาคม 2558.

เกือบทั้งหมดของโรงเรียนที่มาอาศัยที่เรือนพักนอนของโรงเรียนเป็นเด็กมัธยม ที่จบมาจากห้องเรียนสาขาของโรงเรียนแล้วลงมาเรียนต่อระดับชั้นมัธยม ซึ่งเกือบทั้งหมด ยังไม่มีสถานะทางทะเบียน”¹¹¹

“ครูเป็นคนในพื้นที่ ทำงานที่โรงเรียนนี้ 20 ปี ตอนเป็นเด็กเคยเรียนที่ศูนย์อพยพกะเหรี่ยง เรียนจบปริญญาโท ปัจจุบันสอนวิชาภาษาพม่า โรงเรียนจัดการศึกษาเท่าเทียมกัน ให้เท่าเทียมกัน ทั้งเสื้อผ้า สมุด หนังสือ อุปกรณ์การเรียน โดยส่วนใหญ่เด็กไร้สัญชาติจะตั้งใจเรียน แต่เด็กไร้สัญชาติจะไม่ค่อยเรียนสูงเพราะคิดว่าไม่มีสัญชาติ ไปทำอะไรไม่ได้”¹¹²

“โรงเรียนจัดการศึกษาเท่าเทียมกับเด็กปกติ ตามหลักสูตร และได้รับสิทธิเหมือนกันหมดทุกคนและช่วยเหลือนักเรียน ให้นักเรียนอยู่ในสังคมภายนอกได้ ส่งเสริมด้านวิชาการ ให้สามารถสอบเข้ามหาวิทยาลัย แต่ก็ยังไม่สามารถเป็นข้าราชการได้”¹¹³

“พ่อแม่ มีอาชีพ ค้าขาย มีพี่น้อง 6 คน พักนอนที่ โรงเรียน มีความพึงพอใจต่อการได้รับบริการจัดการศึกษา ได้รับการบริการที่เท่าเทียมกันเหมือนคนอื่น ๆ อยากเรียนต่อสูงๆ เพื่อช่วยเหลือครอบครัว อยากได้บัตรประชาชน อยากได้สัญชาติไทยอยากให้ทางราชการมาช่วยเหลือครอบครัว”¹¹⁴

“มีความพึงพอใจในการให้บริการของโรงเรียน และพบนักเรียนเมื่อต้องเดินทางออกได้รับสิทธิเหมือนกัน และได้รับทุนการศึกษา”¹¹⁵

“มีความพึงพอใจกับสิทธิที่โรงเรียนให้พอใจในสิ่งที่ครูให้ คือได้รับสิทธิ์เท่าเทียมกันกับเพื่อน และกินข้าวที่โรงเรียน สิทธิที่นักเรียนต้องการได้รับในด้านการศึกษาศึกษาต่อที่เชียงใหม่”¹¹⁶

¹¹¹ สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรีภิเชก ดอยแก้วขาว, ครูโรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง อำเภอสองยาง จังหวัดตาก, 9 กรกฎาคม 2558.

¹¹² สัมภาษณ์ นางสาวสุดาวดี ไม่มีนามสกุล, ครูท้องถิ่นโรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง อำเภอสองยาง จังหวัดตาก, 10 กรกฎาคม 2558.

¹¹³ สัมภาษณ์ นายสุเจียร อินทะใจ, ประธานกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง อำเภอสองยาง จังหวัดตาก, 9 กรกฎาคม 2558.

¹¹⁴ สัมภาษณ์ นายส่อชาเว ไม่มีนามสกุล, นักเรียนโรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง อำเภอสองยาง จังหวัดตาก, 10 กรกฎาคม 2558.

¹¹⁵ สัมภาษณ์ นายจ่อเบ๊ะเลอ ไม่มีนามสกุล, นักเรียนโรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง อำเภอสองยาง จังหวัดตาก, 10 กรกฎาคม 2558.

¹¹⁶ สัมภาษณ์ นางสาวนอพรวยทุ ไม่มีนามสกุล, นักเรียนโรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง อำเภอสองยาง จังหวัดตาก, 10 กรกฎาคม 2558.

“โรงเรียนจัดการศึกษาให้แก่เด็กทุกคนในพื้นที่บริการ ไม่ว่าจะมิใช่สัญชาติไทยหรือไม่ โดยวิธีการจัดการศึกษา ด้วยสภาพภูมิประเทศและการคมนาคม โรงเรียนจึงได้จัดการศึกษารูปแบบห้องเรียนสาขา โดยแบ่งออกเป็น 7 ห้องเรียนสาขา แต่ละสาขาเปิดสอนระดับอนุบาล ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นห้องเรียนแบบคละชั้น แต่ละสาขามีครูประมาณ 2 – 4 คน เมื่อนักเรียนจบชั้นประถมศึกษาแล้วก็จะเข้ามาเรียนต่อระดับ ม.1 - ม.6 ที่โรงเรียนแม่ โดยโรงเรียนจะจัดการศึกษาในรูปแบบพักนอน ให้นักเรียนบ้านไกล”¹¹⁷

“วิถีชีวิตของครอบครัวนักเรียน ยังไม่ให้ความสำคัญกับการเรียน เนื่องจากมีความคิดว่าเรียนไปก็เท่านั้น หางานทำยาก ครูพยายามสร้างความเข้าใจทางบวก ในการเรียนให้กับนักเรียน ส่งเสริมการเรียนด้านอาชีพ เช่น การทอผ้า งานช่าง ด้านภาษา ถ้านักเรียนไม่เข้าใจภาษานักเรียนจะไม่กล้า ดังนั้นครูจึงพยายามสร้างความเข้าใจแก่นักเรียนว่าเรียนเพื่ออะไร”¹¹⁸

“ศูนย์อพยพ กะเหรี่ยง มีการจัดการเรียนการสอนที่เข้ม นักเรียนได้รับความรู้ เด็กไร้สัญชาติมีความตั้งใจเรียนมากกว่า แต่การจัดการเรียนการสอนที่ใช้อยู่ปัจจุบัน รู้สึกหนักใจเด็กไม่ค่อยสนใจเรียน เพราะเด็กไร้สัญชาติบางส่วนอายุเยอะ และบางส่วนเคยเรียนที่ศูนย์อพยพ เมื่อต้องมาเริ่มเรียนใหม่ จะได้เรียนกับเพื่อนที่มีอายุน้อยกว่า ซึ่งระดับความรู้จะไม่เท่ากัน ทำให้การจัดการเรียนการสอนมีปัญหา”¹¹⁹

“นักเรียนที่ไร้สัญชาติจะมีความตั้งใจเรียน ไม่มีปัญหาด้านพฤติกรรม สิ่งที่คาดหวังคืออยากได้สัญชาติไทย ด้านการสื่อสาร ไม่สามารถตีโจทย์ปัญหาได้ ไม่ตรงประเด็น คำบางคำยังไม่ทราบความหมาย ขาดความต่อเนื่องของครูผู้สอนช่วยบอ การจัดการศึกษาเท่าเทียมกัน ให้เท่าเทียมกัน ทั้งเสื้อผ้า สมุด หนังสือ อุปกรณ์การเรียน โดยส่วนใหญ่เด็กไร้สัญชาติจะตั้งใจเรียน แต่เด็กไร้สัญชาติจะไม่ค่อยเรียนสูงเพราะคิดว่าไม่มีสัญชาติ ไปทำอะไรไม่ได้”¹²⁰

¹¹⁷ สัมภาษณ์ นายสุเชษฐ รัตนเสถียร, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่สลิตหลวง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก, 8 กรกฎาคม 2558.

¹¹⁸ สัมภาษณ์ นายธรรมบุญ แจ่มอยู่, หัวหน้างานวิชาการโรงเรียนบ้านแม่สลิตหลวง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก, 8 กรกฎาคม 2558.

¹¹⁹ สัมภาษณ์ นางสาวสุดาวดี ไม่มีนามสกุล, ครูโรงเรียนบ้านแม่สลิตหลวง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก, 10 กรกฎาคม 2558.

¹²⁰ สัมภาษณ์ นางวิภาวรรณ ภาพพิวงษ์, ครูโรงเรียนบ้านแม่สลิตหลวง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก, 10 กรกฎาคม 2558.

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษา

“ส่วนใหญ่ คือเรื่องสิทธิที่นักเรียนต้องการได้รับในด้านการศึกษา ด้านการเรียนการสอน สภาพปัญหาไม่มีความแตกต่างกันกับโรงเรียนอื่นๆที่จัดการศึกษาให้เด็กที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน เนื่องจากบางส่วนมีพื้นฐานการเรียนมาแล้ว และที่ไม่มีสัญชาติตั้งแต่เกิด การเรียนปกติ ปัญหาใหญ่คือปัญหาการสื่อสารที่นักเรียนใช้ภาษาท้องถิ่นในการสื่อสาร ทำให้เรียนรู้ช้า และครูไม่สามารถสื่อสารกับนักเรียน หรือสื่อสารให้นักเรียนเข้าใจได้ปัญหาด้านสัญชาติ”¹²¹

“ด้านความไม่เท่าเทียมกัน ของอนาคตการทำงาน อยากเป็นคนไทยเต็มตัว อยากได้สิทธิต่างๆ และรู้สึกน้อยใจที่ยังไม่ได้สัญชาติ”¹²²

โรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงใหม่ประชานุสาสน์) อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ประวัติ ที่ตั้ง และอาณาเขต

โรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงใหม่ประชานุสาสน์) ตั้งอยู่ หมู่ที่ 2 บ้านแม่จันตลาด ตำบลแม่จัน อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เชียงราย เขต 3 จัดการศึกษาในระดับอนุบาล 1 ถึงระดับมัธยมศึกษาศึกษาปีที่ 3 นักเรียนทั้งสิ้น 1,327 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2557) โดยมี นายสว่าง มโนใจ ดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียน คนปัจจุบัน โรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงใหม่ประชานุสาสน์) ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2454 โดยหลวงสิทธิประศาสน์ นายอำเภอแม่จัน ร่วมกับประชาชนในเขตแม่จัน ต่อมาอาคารเรียนหลังแรกซึ่งเป็นอาคารชั่วคราวชำรุด จึงย้ายไปเรียนที่วัดกาสา ในปีเดียวกันนี้ ได้รับเงินมาสร้างอาคารเรียนแบบ ป.3 ก. 2 ชั้น 5 ห้องเรียน บนพื้นที่ 19 ไร่ 2 งาน 36 ตารางวา บริเวณที่ตั้ง โรงเรียนในปัจจุบันตั้งแต่ปี 2499 – 2516 ทางโรงเรียนได้รับงบประมาณทั้งจากรัฐและการบริจาคสร้างอาคารเรียน และอาคารประกอบอีก 5 หลัง ปี 2517 ทางราชการได้สั่งให้ยุบโรงเรียนแม่จัน(บดอย) มาเรียนรวมกับโรงเรียนบ้านแม่จัน ปี 2520 ถึงปี 2542 ได้รับงบประมาณและเงินบริจาคสร้างอาคารเรียนและอาคารประกอบอีก 6 หลัง ปี พ.ศ. 2544 ถึงปี 2546 ศิษย์เก่าแม่จันและผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาคเงินสร้างอาคารเรียนแบบ สปช. 2/28 3 ชั้น 9 ห้องเรียน ใช้งบประมาณ 3.1 ล้านบาท และสร้างถนน คสล. ขนาด 5 X.15 X752 เมตร ใช้งบประมาณ 8.5 แสนบาท คณะครู ผู้ปกครอง และชุมชนได้ร่วมบริจาคเงินสร้างรั้ว คอนกรีต ยาว 476 เมตร ใช้งบประมาณ 3.57 แสนบาท

¹²¹ สัมภาษณ์ นายสุเชษฐ รัตนเสถียร, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่สลิทหลวง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก, 8 กรกฎาคม 2558.

¹²² สัมภาษณ์ นางสาวสุดาวดี ไม่มีนามสกุล, ครูโรงเรียนบ้านแม่สลิทหลวง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก, 10 กรกฎาคม 2558.



แผนภาพที่ 2 แผนผังแสดงอาคารและบริเวณโรงเรียนบ้านแม่จัน
(เชียงใหม่ประชานุสาสน์)

โรงเรียนได้รับพระราชทานรางวัลผู้บริหาร-ครู ในดวงใจจากทุกกรมหม่อมหญิงอุบลรัตนฯประจำปี 2553 3. โรงเรียนได้รับการรับรอง เป็นโรงเรียนต้นแบบ 1 อำเภอ 1 โรงเรียนในฝัน เป็นโรงเรียนคู่พัฒนาโรงเรียนดีประจำตำบล เป็นโรงเรียนที่เลี้ยงโรงเรียนในฝันรุ่น 2 และรุ่น 3 ได้รับคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนต้นแบบปฐมวัย ของสพป.เชียงใหม่ เขต 3 ได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดห้องสมุดขนาดใหญ่ยอดเยี่ยม ของสพฐ. โรงเรียนได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดโรงเรียนรักการอ่านยอดเยี่ยม ของสพฐ. โรงเรียนได้รับคัดเลือก Best Practice “โองเสียนจาวบ้าน” นำเสนอในระดับชาติ ได้รับคัดเลือกเป็น “โรงเรียนระบบดี โรงเรียนมีคุณภาพ” ของสพฐ. ได้รับคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนแม่ข่ายคุณธรรมชั้นนำ ของสพป.เชียงใหม่ เขต 3 ได้รับคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนต้นแบบทักษะชีวิต ของสพป.เชียงใหม่ เขต 3 โรงเรียนได้รับรางวัลโรงเรียนอาหารดีเด่น ระดับประถมศึกษา ของกระทรวงสาธารณสุข ได้รับรางวัลห้องสมุดยอดเยี่ยมห้องสมุดขนาดใหญ่ ของสพฐ. และของสพป.เชียงใหม่ เขต 3 ประจำปี 2545



ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงใหม่ประชานุสาสน์)



การสัมภาษณ์บุคลากร โรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงใหม่ประชานุสาสน์)
การจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

“ปัจจุบันยังมีเด็กที่มีปัจจัยเสี่ยงจากฐานะความยากจน สภาพครอบครัว ผลการเรียน และปัญหาพฤติกรรมอื่นๆ อีกที่อาจหลุดจากระบบการศึกษาก่อนจบ ม.3 อีกปีละหลายแสนคน เด็กๆ เหล่านี้นอกจากจะถูกจำกัดศักยภาพและโอกาสในแง่ของ การเป็นกำลังแรงงานที่มีคุณภาพให้แก่ท้องถิ่นและประเทศชาติแล้ว ยังเป็นกลุ่มเด็กที่อาจก่อปัญหาสังคมได้อีกมากมาย ทั้งปัญหาการก่ออาชญากรรมเนื่องจากภาวะบีบคั้นทางเศรษฐกิจ ปัญหาการติดเหล้าและใช้ยาเสพติดจากความเครียดในชีวิต ตลอดจนปัญหาการตั้งครมไม่พร้อมจากสภาพการใช้ชีวิตแบบเสี่ยง ตัวเลขของโครงการติดตามสภาวการณ์เด็กและเยาวชนรายจังหวัดหรือ โครงการ Child Watch ได้ชี้ถึงปัญหาเหล่านี้อย่างชัดเจน ทั้งจำนวนคดีอาชญากรรมโดยเยาวชนปีละหลายหมื่นราย ไปจนถึงจำนวนแม่วัยรุ่นปีละกว่าแสนคนที่สร้างปัญหาสังคมตามมาอีกมาก วิธีการช่วยเหลือดูแลเด็กเหล่านี้ทั้งที่หลุดจากระบบการศึกษาไปแล้วและ ที่มีความเสี่ยงจะหลุดจากระบบการศึกษา วิธีการหนึ่งคือการมี “โรงเรียนทางเลือก” ที่เป็นความร่วมมือระหว่างหน่วยงานการศึกษา กับชุมชนในให้โอกาสเด็ก ที่ออกกลางคันได้กลับมาเรียนจนจบและสามารถพัฒนา

ตนเองต่อไป ได้เพิ่มเติมศักยภาพ ซึ่งปัจจุบันมีตัวแบบโรงเรียนทางเลือกเช่นนี้ที่ประสบความสำเร็จอยู่ใน บางพื้นที่ของประเทศ เช่น ที่ “โฮงเฮียนจาวบ้าน” ศูนย์การเรียนนอกระบบโรงเรียนบ้านแม่จัน(เชียงใหม่ประชาชน-สาสน์) อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 ซึ่งได้พัฒนาหลักสูตรทางเลือกสำหรับเด็กที่หลุดออกจากระบบชั้น และเปิดโอกาสให้เด็กกลุ่มนี้กลับมามีโอกาสในการเรียนรู้ในระดับปกติ เหมือนนักเรียนทั่วไป จนกระทั่งกระทรวงศึกษาธิการยกย่องให้เป็น 1 ใน 5 โครงการที่มีการจัดการศึกษาได้ยอดเยี่ยม”¹²³

“โรงเรียนบ้านแม่จัน จัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ โดยจัดการศึกษาตั้งแต่สำหรับผู้เรียนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลจนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยจัดการศึกษาแบบปกติ คือการศึกษาในระบบ และจัดแบบการศึกษานอกระบบ เรียกว่าโครงการโฮงเฮียนจาวบ้าน การสอนสำหรับนักเรียนที่ไร้สัญชาติ ก็จัดให้ตามปกติ ซึ่งจะมีการจัดการเรียนการสอนเป็นระบบการเรียนการสอนในระบบ แต่โฮงเฮียนจาวบ้าน เอาไปปรับเปลี่ยนให้ยืดหยุ่น ให้ตรงกับเด็กไร้สัญชาติและเด็กออกกลางคันที่มีปัญหาต่างๆ เราจะยืดหยุ่น 8 กลุ่มสาระ เขาจะไม่ได้เรียน ครบ 8 สาระ เพราะเราเรียนแค่ วันเสาร์-วันอาทิตย์ วิชาหลักๆ ที่เขาได้เรียน คือ วิชาภาษาไทย วิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ และวิชาภาษาอังกฤษ เพราะว่าโฮงเฮียนจาวบ้านนี้จะมีเด็กที่มีปัญหาอยู่ด้วย”¹²⁴

“เราก็จัดเหมือนเด็กปกติทั่วไปก็เหมือนคนไทยคนหนึ่งเราไม่ได้แยกว่าคนนี้ไร้สัญชาติ หรือไม่ไร้สัญชาติ”¹²⁵

“การสอนแบบโฮงเฮียนจาวบ้าน ช่วยให้เด็กที่ที่ด้อยโอกาส เด็กไร้สัญชาติและเด็กออกกลางคันที่มีปัญหาต่างๆ ได้มีโอกาสในการศึกษาช่วยให้การศึกษาแก่ผู้ที่พลาดโอกาส หรือผู้ที่ต้องออกจากการศึกษาได้รับโอกาสอีกครั้ง ช่วยลดปัญหาที่จะตามมาให้กับสังคม”¹²⁶

¹²³ สัมภาษณ์ นายสว่าง มโนใจ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงใหม่ประชาชนสาสน์) อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย, 27 มกราคม 2558.

¹²⁴ สัมภาษณ์ นางสาวพัชรี แก้วเทศ, ครูโรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงใหม่ประชาชนสาสน์) อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย, 27 มกราคม 2558.

¹²⁵ สัมภาษณ์ นางเยาวเรศ ปิยะสันต์, ครูโรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงใหม่ประชาชนสาสน์) อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย, 27 มกราคม 2558.

¹²⁶ สัมภาษณ์ นายดวงแสง มุลกาศ, ประธานกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงใหม่ประชาชนสาสน์) อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย, 27 มกราคม 2558.

“การได้รับโอกาสของพวกหนูส่วนใหญ่ก็จะได้เหมือนกับเพื่อนๆทั่วไป ได้รับทุนการศึกษา ได้ร่วมเข้าแข่งขันกิจกรรมต่างๆที่โรงเรียนคัดเลือก และได้รับจากรัฐบาลเรียนฟรี 15 ปี เหมือนคนอื่นๆทุกอย่างได้รับเงินค่ารายหัว การจัดการเรียนการสอนถ้าสิ่งใดที่ไม่เข้าใจก็จะถามครูผู้สอน ถ้าจบแล้วอยากจะไปต่อสายอาชีพมากกว่าสายสามัญ”¹²⁷

“โรงเรียนแห่งนี้เป็นโรงเรียนขยายโอกาสส่วนใหญ่คนที่จบก็จะไปเรียนต่อสายอาชีพ การเรียนของพวกหนูมีความสุขที่ได้รับทุกอย่างเหมือนนักเรียนทั่วไป อยู่ร่วมกันได้ไม่มีการพูดถึงคนที่ไร้สัญชาติอาจเป็นเพราะโรงเรียนแห่งนี้มีนักเรียนที่ไร้สัญชาติจำนวนน้อย”¹²⁸

รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

“โรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอน 2 ระบบ ระบบปกติกับที่เราเรียกอีกอย่างว่า โสงเฮียนจาวบ้าน คือเราจะรองรับเด็กที่มีปัญหา จะมีการเรียนการสอน วันเสาร์-วันอาทิตย์ วันปกติเขาก็จะไปทำงานหารายได้ มาเรียนเฉพาะ วันเสาร์-วันอาทิตย์ มีงานให้ไปทำแต่ไม่ได้จบปีเดียวเหมือน โรงเรียนหนองชุมแสง โมเดล”¹²⁹

“รูปแบบโสงเฮียนจาวบ้าน ผู้เรียนต้องเรียน 3 ปี ตามปกติ แต่จะต้องมีการเข้าค่ายค่ายคุณธรรม ต้องส่งงานให้ครบ สอบวัดผลเหมือนเด็กปกติ แต่จะมีการปรับยืดหยุ่น เพราะนักเรียนเขาทำงานแต่ถ้าเด็กไร้สัญชาติ มี 2 กรณี คือ เด็กหัวทกหัวเจ็ด คือ บางคนก็เป็นชาวไทยภูเขา เขาสามารถไปขอยื่นเป็นสัญชาติไทยได้และจะมีอีกพวกหนึ่งที่ตามพ่อแม่มาที่นี่ คือ หัวศุนย์ แต่ว่าการทำเด็กไร้สัญชาติไม่ได้อยู่ที่โรงเรียนเราว่าเราจะทำเมื่อไร ถ้าโปรแกรมกระทรวงมหาดไทยเปิดเมื่อไร เขาจะแจ้งมาทางโรงเรียน ว่ามีอีกไหมแล้วให้พาเด็กไปทำกระทรวงศึกษาไม่ได้กำหนด แต่กระทรวงศึกษามีหน้าที่จัดการศึกษาให้เด็กทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน “เราให้โอกาสทุกคนที่เข้ามาเรียนละอดคิดมีใจ ให้โอกาสเขา” สำหรับเด็กไร้สัญชาติและมีปัญหาต่างๆเด็กไร้สัญชาติที่โรงเรียนนี้มีไม่มากนัก มีประมาณ 10 กว่าคน ซึ่งนักเรียนทั้งหมดมีจำนวน 1,400 คน เดียวนี้ไม่ค่อยมีแล้ว นอกจากชายขอบที่เขาอพยพเข้ามา แต่ถ้าเด็กไร้สัญชาติจริงๆ เราจะให้เริ่มตั้งแต่ ป.1 ไม่ว่าจะอายุเท่าไรก็ตาม พอเรียนไปได้ประมาณสักปีหนึ่ง พอเขาเริ่มอ่านหนังสือได้ เขียนได้ เราก็เริ่มจากแบบทดสอบ การเขียน การอ่าน ก็มีการพาสขึ้นขึ้นไป เมื่อปี

¹²⁷ สัมภาษณ์ เด็กหญิงสไบแพร หมอลำ, นักเรียนโรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงใหม่ประชา นุสาสน์) อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย, 27 มกราคม 2558.

¹²⁸ สัมภาษณ์ เด็กหญิงอรอุมา กันทวงศ์, นักเรียนโรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงใหม่ประชา นุสาสน์) อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย, 27 มกราคม 2558.

¹²⁹ สัมภาษณ์ นายสว่าง มโนใจ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงใหม่ประชานุสาสน์) อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย, 27 มกราคม 2558.

2 ปีก่อน ก็จะมีเด็กจากพม่า มาอยู่ด้วย 3 คน จะเริ่มเรียนจาก ป.1 พอเรียนประมาณปีหนึ่งก็สอบได้อยู่ ป.4 และย้ายเข้ามาในระบบจำนวน 1 คน”¹³⁰

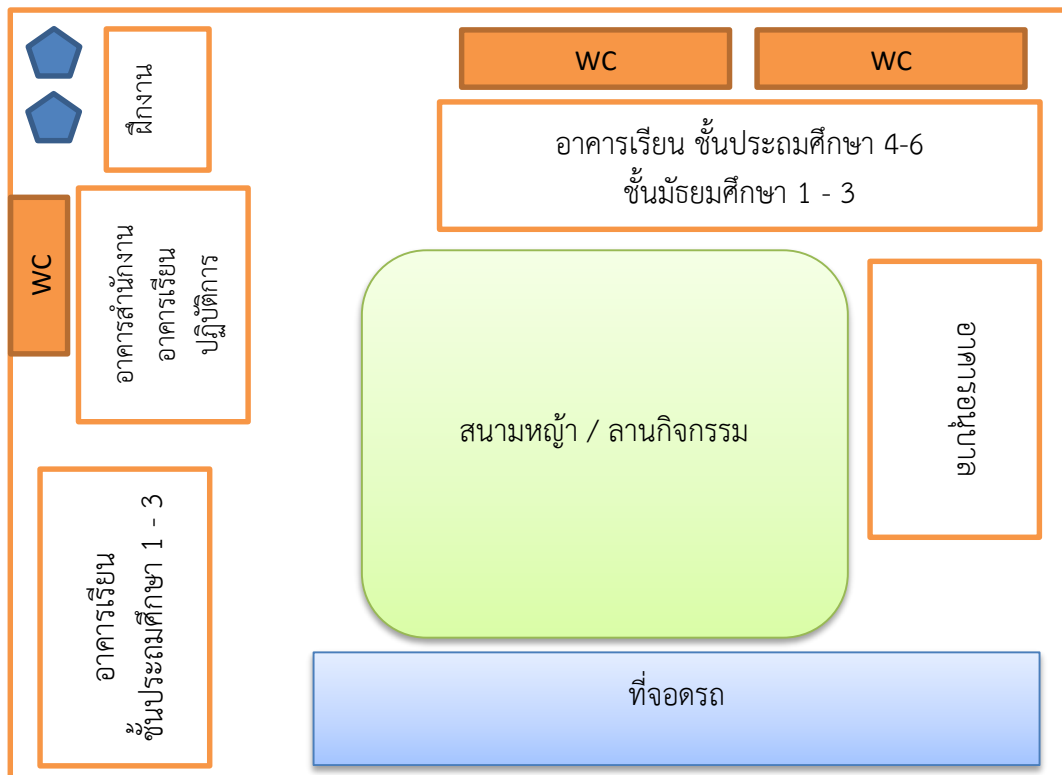
โรงเรียนชุมชนบ้านบวกรกน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ประวัติ ที่ตั้ง และอาณาเขต

โรงเรียนชุมชนบ้านบวกรกน้อย ตั้งอยู่ หมู่ที่ 2 บ้านบ้านบวกรกน้อย ตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1 โรงเรียนชุมชนบ้านบวกรกน้อย เดิม มีชื่อว่าโรงเรียนวัดบวกรกน้อย ตั้งอยู่ในบริเวณวัดบวกรกน้อย หมู่ที่ 2 ตำบลหนองป่าครั่ง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้เปิดทำการสอนครั้งแรกเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2482 มีนายเล็ก และเลิศผล เป็นครูใหญ่วันที่ 11 มิถุนายน 2511 นางแสงลดา อินทมา ได้ย้ายมาดำรงตำแหน่งครูใหญ่ และได้ทำการขอย้ายโรงเรียนซึ่งคับแคบมาก ไปสร้างที่บริเวณป่าช้าบ้านบวกรกน้อย ด้านหน้า จึงได้ร่วมกับคณะกรรมการโรงเรียนในขณะนั้นทำพิธีทำบุญล้างป่าช้า เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2513 ถึงวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2513 จากนั้นได้ทำการตัดต้นไม้ ปรับพื้นที่ แบ่งเขตบริเวณโรงเรียนและเขตป่าช้าแยกจากกัน โดยโรงเรียนมีพื้นที่ทั้งหมด 5 ไร่ 2 งาน 62 ตารางวา มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับป่าช้าบ้านบวกรกน้อย
ทิศใต้	ติดถนนใหญ่ในหมู่บ้าน
ทิศตะวันออก	ติดกับหมู่บ้านที่อยู่อาศัยของราษฎร หมู่ที่ 2 ตำบลหนองป่าครั่ง
ทิศตะวันตก	ติดกับถนนเข้าป่าช้าบวกรกน้อยและลำเหมืองสาธารณะ

¹³⁰ สัมภาษณ์ นางเยาวเรศ ปิยะสันต์, ครูโรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงใหม่ประชาอนุสาสน์) อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย, 27 มกราคม 2558.



แผนภาพที่ 3 แผนผังแสดงอาคารและบริเวณโรงเรียนชุมชนบ้านบวกรกน้อย

วันที่ 9 ตุลาคม 2513 นายสุพงษ์ ศรีลัมภ์ นายอำเภอเมืองเชียงใหม่ ได้มาเป็นประธานในพิธีวางศิลาฤกษ์ก่อสร้าง อาคารเรียน แบบ 004 2 ชั้น 8 ห้องเรียน โดยได้รับงบประมาณจากเงินภาษีบำรุงท้องที่ และเงินจากกองสลากกินแบ่งรัฐบาล รวม 400,000 บาท (สี่แสนบาทถ้วน)วันที่ 10 มิถุนายน 2514 พ.ต.อ นิรันดร ชัยนาม ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ได้มาเป็นประธานในพิธีเปิดป้ายอาคารเรียนดังกล่าว และได้เริ่มเปิดขยายการ ศึกษาภาคบังคับ ในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย (ป.5 – ป. 7) ในปีการศึกษา 2516 (16 พฤษภาคม 2516)วันที่ 4 เมษายน 2520 นายสุจิต ชุ่มใจ ได้ย้ายมาดำรงตำแหน่งครูใหญ่ ได้ทำการก่อสร้างอาคารเรียน แบบ 017 ได้ถุนสูง ขนาด 4 ห้องเรียน โดยได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 320,000 บาท (สามแสนสองหมื่นบาทถ้วน) ก่อสร้างแล้วเสร็จและทำพิธีเปิด ป้ายอาคารเรียน เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2523 และในปีการศึกษา 2533 (16 พฤษภาคม 2523) ครูใหญ่ได้ทำเรื่องขอเปลี่ยนชื่อโรงเรียน จากโรงเรียนวัดบวกรกน้อย มาเป็น “โรงเรียนชุมชนบ้านบวกรกน้อย”จนถึงปัจจุบันวันที่ 1 ตุลาคม 2523 โรงเรียนได้โอนการบริหารจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดไป สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการวันที่ 13กุมภาพันธ์ 2528 นายมนตรี พันธุ์พิกุล ได้ย้ายมาดำรงตำแหน่งครูใหญ่ได้จัดทำปริมาณงานและคุณภาพของสถานศึกษา เพื่อขอปรับตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียน

จากตำแหน่งครูใหญ่เป็น ตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2529 วันที่ 16 ตุลาคม 2531 นายอุทิศ พลวิรรธนะ ได้ย้ายมาดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ ได้จัดการศึกษาชั้นเด็กเล็กชั้นเปิดสอน เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2532 (ปีการศึกษา 2532) และเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2534 (ปีการศึกษา 2534) ได้เปิดทำการสอนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา และได้งบประมาณสร้างอาคารเรียน ขนาด 1 ชั้น 3 ห้องเรียน 1 หลังในปีงบประมาณ 2542 วันที่ 6 พฤศจิกายน 2546 นายไพบุลย์ พุทธวงศ์ ได้ย้ายมาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน จนถึงวันที่ 10 ตุลาคม 2547 วันที่ 11 ตุลาคม 2547 นายกู้เกียรติमानพ ได้ย้ายมาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน จนถึง 14 กรกฎาคม 2548 วันที่ 15 กรกฎาคม 2548 นายวัลลภ รุจิราภา ได้ย้ายมาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ โรงเรียนจนถึงปัจจุบันวันที่ 2 มีนาคม 2552 นายสงฆ์ ไชยยา ได้ย้ายมาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนจนถึงปัจจุบันปัจจุบันโรงเรียน ชุมชนบ้านบวกครกน้อยได้ดำเนินการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 จนถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 483 คน ครู 15 คน นักการภารโรง 1 คน ครูอัตราจ้าง 4 คน (ข้อมูลวันที่ 17 มิถุนายน 2557)



การสัมภาษณ์บุคลากร – การเรียนการสอนโรงเรียนชุมชนบ้านบวกครกน้อย

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

“โรงเรียนชุมชนบ้านบวกรกน้อย จัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ ที่โรงเรียนสาขา ป่าเปา เริ่มแรกเราจัดอนุบาลก่อน รับผิดชอบงานเกี่ยวกับทำงานพวกก่อสร้างที่ไม่มีใบอะไรสักอย่าง เราได้รับมาเป็นเด็กโต 7-8 ขวบ แล้วเราก็มามาเตรียมความพร้อมตั้งแต่อนุบาลปีหนึ่ง นักเรียนก็ไม่ไปไหนเราก็จัดให้อยู่ ป.1 เด็กพวกนี้เขาจะมีวุฒิภาวะไว จาก ป.1 ก็จะมีความรู้ ป.2-ป.3”¹³¹

“ที่จะต้องมาจัดการศึกษาให้กับเด็กกลุ่มนี้ไม่มีความรู้สักอย่างไร เพราะอย่างไรเขาก็คือเด็ก เขาก็คือคนๆหนึ่งบนโลกใบนี้เราก็ไม่รังเกียจ เพราะทุกพื้นที่มีเด็กกลุ่มนี้หมด เราจะเลือกไม่ได้ แต่เราจะสอนทั้งหมด คุณครูทุกคนมีความสุข ไม่รู้สึกอึดอัดใจ เด็กที่โรงเรียนป่าเปาก็เป็นเด็กที่น่ารัก ไม่มีพิษมีภัย ถ้าเราให้การศึกษาที่ถูกต้องกับเขา”¹³²

“ส่วนใหญ่พวกหนูได้รับโอกาสเท่าเทียมกับเพื่อนคนอื่นๆ และเชื่อว่าเป็นโอกาสที่ดีอนาคตไม่ลำบากเพราะได้รับการศึกษาและได้รับความรู้เป็นอย่างดีสามารถนำไปศึกษาต่อและประกอบอาชีพได้ในระดับหนึ่ง”¹³³

“ส่วนใหญ่พวกหนูรู้สึกมีความพอใจและอยากให้มีโอกาสศึกษาต่อเพิ่มมากขึ้น มีโอกาสได้รับสัญชาติไทยกันทุกคนอย่างทั่วถึงในการนำไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น”¹³⁴

รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

“โรงเรียนของเราไม่ได้มีการแบ่งแยกระหว่างเด็กปกติกับเด็กไร้สัญชาติ โดยมีการใช้หลักสูตรของสถานศึกษาตามปกติ กับเด็กทุกคน เพราะว่าเด็กทุกคนสามารถสื่อสารได้ แม้ส่วนใหญ่เด็กไร้สัญชาติที่เป็นผู้ใช้แรงงาน แต่ก็เกิดในประเทศไทย อาศัยอยู่ในประเทศไทยมานาน ทำให้ไม่มีปัญหาเรื่องการสื่อสาร”¹³⁵

¹³¹ สัมภาษณ์ นายสงฆ์ ไชยยา, ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านบวกรกน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, 2 กุมภาพันธ์ 2558.

¹³² สัมภาษณ์ นายเปรี๊ยะ คำใจ, ครูโรงเรียนชุมชนบ้านบวกรกน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, 2 กุมภาพันธ์ 2558.

¹³³ สัมภาษณ์ นางสาวอำพร กันดาว, นักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านบวกรกน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, 3 กุมภาพันธ์ 2558.

¹³⁴ สัมภาษณ์ นางสาวทิพวรรณ ทองคำ, นักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านบวกรกน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, 3 กุมภาพันธ์ 2558.

¹³⁵ สัมภาษณ์ นายสงฆ์ ไชยยา, ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านบวกรกน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, 2 กุมภาพันธ์ 2558.

“การเรียนการสอนสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ถ้าเป็นเด็กโตที่มาเรียนซ้ำ บางคนเข้ามาสมัครเรียน อายุ 10 – 12 ปีแล้ว เราก็จะมีการพาชั้นเรียนมีการศึกษาการพาชั้นน้องของกระทรวงศึกษาธิการ พาชั้นเรียนก่อนเดือนกรกฎาคม ประมาณนั้น พาสปีละครั้ง ก็เติบโตใหญ่มาถึงตอนนี้ ตอนนี้อยู่ถึง ป. 6 แล้ว เปิดมาตั้งแต่ ปี 2552 แล้วก็โอนมาเป็นโรงเรียนสาขา ของโรงเรียนชุมชนบ้านบวกรกน้อย วันที่ 11 มกราคม 2554 เป็นสาขา จนฝ่ายนี้ก็บริหารจัดการทั้งหมด กลุ่มนี้ที่ไม่มีใบต่างๆ เราก็รับมารับมาตลอด เป็นกลุ่มแรงงาน บางคน ป.6 จากโรงเรียนปาเปาก็มาอยู่ ม.1 โรงเรียนชุมชนบ้านบวกรกน้อย เราจัดตรงนั้นเพื่อให้เขา รู้จักภาษาไทย กฎระเบียบของกฎหมายไทยแต่เราก็ไม่ลืมวัฒนธรรมท้องถิ่นของเขา วันจันทร์เราจะจัด สอนภาษาไทยใหญ่ วันศุกร์ สอนวัฒนธรรมไทยใหญ่ อะไรต่างๆ ที่เจ้าอาวาสเขาจะเอานักปราชญ์ของไทยใหญ่มาสอน เช่น พวกคนตรี พวกลิเก ฟ้อนรำต่างๆ จัดให้เด็กกลุ่มนี้ เราจัดการศึกษาเท่าเทียมกับเด็กปกติเขาได้ทุกอย่างจากรัฐบาลไทยเรา เรียนฟรี 15 ปี ได้หมด เราจัดชั่วโมงเพิ่มเติม เจ้าอาวาสจะจัดให้มีรุ่นพี่สอนรุ่นน้อง และรุ่นพี่ที่เรียนมหาวิทยาลัย พระสงฆ์ที่รู้จักภาษาไทยใหญ่ก็เอามาสอน ตั้งแต่อนุบาล- ป.6”¹³⁶

“ส่วนตัวของครูเองก็จัดการเรียนการสอนให้กับเด็กตามปกติ การเรียนของเด็กก็ไม่มีปัญหา บางคนอายุมากกว่าเพื่อนๆ ในห้อง กลับเรียนรู้อีกได้ไวกว่า มีความเป็นผู้ใหญ่กว่า เริ่มแรกชุมชนไม่เข้าใจว่าเราจัดให้เด็กกลุ่มนี้ทำไม พอเราจัดไปนานๆชุมชนก็เริ่มเข้าใจจนกระทั่งไม่มีที่อยู่ เราไปเรียนใต้ถุน แต่ตอนนี้มีงบประมาณญี่ปุ่นจาก GGP ให้มา 3,700,000 บาท สร้างอาคาร 3 ชั้น เสร็จแล้วเปิดป้ายที่ผ่านมา เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2557”¹³⁷

โรงเรียนวัดศิริมงคล อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

ประวัติ ที่ตั้ง และอาณาเขต

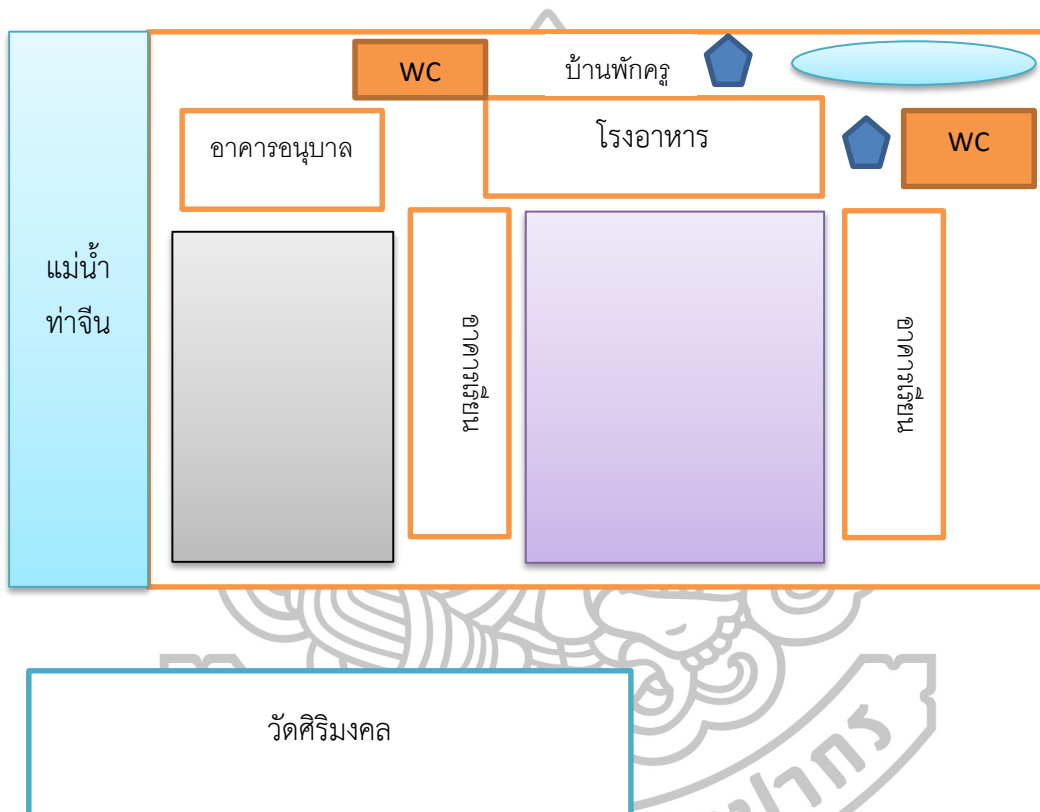
โรงเรียนวัดศิริมงคล ตำบลบ้านเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ตั้งอยู่เลขที่ 1 หมู่ที่ 5 ของบ้านเกาะ ตั้งอยู่บนเนื้อที่ 16 ไร่ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีน ทามกลางชุมชนมอญเก่าแก่กว่า 250 ปี ของจังหวัดสมุทรสาคร ก่อปรกับสถานการณ์การเคลื่อนย้ายแรงงานจากประเทศพม่าเมื่อกว่า 30 ปีที่แล้วสืบเนื่องจนปัจจุบัน ทำให้มีแรงงานชาวมอญจากเมืองมอญ ประเทศพม่า หลั่งไหลเข้าไทย โดยเฉพาะที่จังหวัดสมุทรสาครอันเป็นย่านอุตสาหกรรมหลายแสนคน คนมอญเหล่านี้จำนวนมากนิยมพักอาศัยและเข้าวัดทำบุญฟังธรรมยังวัดมอญเก่าแก่ดั้งเดิมของคนไทยเชื้อสายมอญ เนื่องจากเป็นคนเชื้อชาติเดียวกัน มีประวัติศาสตร์ ภาษา และวัฒนธรรมประเพณีร่วมกัน โรงเรียนวัดศิริมงคลเป็นโรงเรียนนาร่องจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย (เรียน

¹³⁶ สัมภาษณ์ นายเปริยว คำใจ, ครูโรงเรียนชุมชนบ้านบวกรกน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, 2 กุมภาพันธ์ 2558.

¹³⁷ สัมภาษณ์ นางจันทร์จิรา พันธ์ตา, ครูโรงเรียนชุมชนบ้านบวกรกน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, 2 กุมภาพันธ์ 2558.

ร่วมกับนักเรียนไทย) ที่มีนักเรียนประมาณ 500 คน เกือบ 80 % เป็นลูกของคนมอญที่มาทำงานในจังหวัดสมุทรสาคร และเด็กส่วนใหญ่เกิดที่นี่

ด้านทิศตะวันออก	ติดแม่น้ำท่าจีน (ลัดสมุทรสาครเก่า)
ด้านทิศตะวันตก	ติดที่ดินเอกชน
ด้านทิศเหนือ	ติดที่ดินเอกชน
ด้านทิศใต้	ติดที่ดินเอกชน



แผนภาพที่ 4 แผนผังแสดงอาคารและบริเวณโรงเรียนวัดศิริมงคล

การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 บุคคลย่อมมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายตลอดจนการขยายโอกาสทางการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทย เปิดกว้างให้ทุกคนที่อยู่อาศัยในประเทศไทยสามารถเข้าเรียนได้โดยไม่จำกัด ระดับ ประเภท พื้นที่การศึกษา ดังนั้น โอกาสทางการศึกษาของบุคคลที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติ ไทยจึงเป็นบทบาทอันสำคัญยิ่งของกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องดำเนินการจัดการ ศึกษา แก่บุคคลกลุ่มดังกล่าวอย่างเสมอภาค ทั่วถึง และเป็นธรรม โรงเรียนวัดศิริมงคลเปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียน 506 คน ข้าราชการครู 4 คน ครูอัตรา

จ้าง 4 คนและครูอาสา 6 คน เป็นโรงเรียนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนที่ไม่มีทะเบียนราษฎรหรือสัญชาติไทย เข้าเรียนร่วมกับเด็กไทย เด็กส่วนใหญ่มีสัญชาติพม่า มอญ กะเหรี่ยง ไทยใหญ่ ที่ติดตามผู้ปกครองมาใช้แรงงานในภาคการเกษตรหรือที่เรียกว่าเด็กชนเผ่า (เด็กชายขอบ) และอีกกลุ่มเป็นกลุ่มของลูกแรงงานต่างด้าวซึ่งกลุ่มนี้จะมีจำนวนเพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่องและใช้ภาษาชาติพันธุ์ในการศึกษาไม่มีพื้นฐานทางภาษาไทยจึงจำ เป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมด้านภาษาไทยให้เด็กก่อนที่จะเข้าไปเรียนร่วม กับเด็กไทยในชั้นปกติด้วยหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เช่นเดียวกับโรงเรียน ทั่วไป จากการจัดการศึกษาลักษณะนี้ว่า “ในด้านการเรียนรู้ เด็กๆ มีทักษะในการสื่อสาร อ่านออก เขียนได้ตามหลักเกณฑ์ของแต่ละช่วงชั้น มีความเข้าใจและรับรู้สิ่งต่างๆ มีการปรับตัวได้ดีในการร่วมกิจกรรมกับคนอื่น สำหรับในด้านสุขภาพอนามัยเด็กจะได้รับการดูแลเอาใจใส่ในการรักษาความสะอาด ของร่างกายและการแต่งกาย ส่งเสริมร่างกายให้มีความแข็งแรงก็มีภูมิคุ้มกันโรคต่างๆ ทำให้ สามารถช่วยลดอัตราการปัญหาโรคติดต่อได้ในระดับหนึ่ง แต่เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมาทางโรงเรียนและสถานอนามัยก็ต้องช่วยดูแลรักษา กันไป เนื่องจากผู้ปกครองของนักเรียนมีรายได้ค่อนข้างต่ำ และส่วนในด้านของจิตใจและอารมณ์ ซึ่งประเด็นนี้โรงเรียนให้ความสำคัญ เป็นอันดับต้นๆเนื่องจากเด็กมาจากหลากหลายสัญชาติบางคนก้าวร้าว บางคนเก็บตัว จึงต้องจัดห้องเตรียมเด็ก คือเตรียมทั้งภาษา การเรียนรู้และเตรียมความเข้าใจให้เด็กได้รู้กฎเกณฑ์ ระเบียบการอยู่ร่วมกัน ซึ่งเด็กๆก็สามารถปรับตัวและอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างไม่มีปัญหา”



โรงเรียนวัดศิริมงคลโรงเรียนนำร่องจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย



บรรยากาศภายในโรงเรียนวัดศิริมงคล



บรรยากาศการเรียนหนังสือในโรงเรียนวัดศิริมงคล

การจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ

“ในด้านการเรียนรู้ เด็กๆ มีทักษะในการสื่อสาร อ่านออก เขียนได้ตามหลักเกณฑ์ของแต่ละช่วงชั้น มีความเข้าใจและรับรู้สิ่งต่างๆ มีการปรับตัวได้ดีในการร่วมกิจกรรมกับคนอื่น สำหรับในด้านสุขภาพอนามัยเด็กจะได้รับการดูแลเอาใจใส่ในการรักษาความสะอาด ของร่างกาย และการแต่งกาย ส่งเสริมร่างกายให้มีความแข็งแรงก็จะมีภูมิคุ้มกันโรคต่างๆ ทำให้ สามารถช่วยลดอัตราปัญหาโรคติดต่อได้ในระดับหนึ่ง แต่เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมาทางโรงเรียนและสถานีอนามัยก็ต้องช่วยดูแลรักษา กันไป เนื่องจากผู้ปกครองของนักเรียนมีรายได้น้อยค่า และส่วนในด้านของจิตใจและอารมณ์ ซึ่งประเด็นนี้โรงเรียนให้ความสำคัญ เป็นอันดับต้นๆเนื่องจากเด็กมาจากหลากหลายสัญชาติบางคนก้าวร้าว บางคนเก็บตัว จึงต้องจัดห้องเตรียมเด็ก คือเตรียมทั้ง

ภาษา การเรียนรู้และเตรียมความเข้าใจให้เด็กได้รู้กฎเกณฑ์ ระเบียบการอยู่ร่วมกัน ซึ่งเด็ก ๆ ก็
สามารถปรับตัวและอยู่
ปัญหา”¹³⁸ ร่วมกับคนอื่นได้อย่างไม่มี



การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภาษามอญเป็นฐาน

“เด็ก ๆ ที่นี้รับรู้เร็ว ปัญหาแรก ๆ ก็มีบ้างในเรื่องของระเบียบ การวางตัว แค่ชั่ว
ระยะเวลาเพียงสองเดือนเด็กก็ปรับตัวได้ เด็กจะรักและเชื่อฟังครู ทำให้รู้สึกภูมิใจที่ได้สอนพวก
เขา”¹³⁹

“โรงเรียนได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิในการช่วยเหลือดูแลเด็ก ทั้งอาคารอนุบาล
มูลนิธิก็มาสร้างให้ เด็กส่วนใหญ่ก็เกิดในประเทศไทย ผู้ปกครองก็ทำงานอยู่ตามโรงงานใน
สมุทรสาคร จะมีรถรับส่งวิ่งรับนักเรียนตามโรงงานต่างๆเข้ามาส่งที่โรงเรียน เลิกเรียนก็มารับกลับ
ที่นี้พอเลิกเรียนจะไม่มีนักเรียนอยู่เลย กลับรถรับส่งหมดเวลามีกิจกรรมก็ต้องอาศัยพระเณรที่วัด
มาช่วย นักเรียนที่อยู่ใกล้ๆโรงเรียนมีน้อย แต่เด็กก็ไม่มีปัญหาเรื่องการเรียนเพราะจะอ่านออก
เขียนภาษาไทยได้หมดเพราะเรียนมาตั้งแต่อนุบาล”¹⁴⁰

¹³⁸ สัมภาษณ์ นายอภิวัฒน์ บุญภมร, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดศิริมงคล อำเภอเมือง
จังหวัดสมุทรสาคร, 15 ธันวาคม 2557.

¹³⁹ สัมภาษณ์ นางวิไลวรรณ นุ่มดี, ครูโรงเรียนวัดศิริมงคล อำเภอเมือง จังหวัด
สมุทรสาคร, 15 ธันวาคม 2557.

¹⁴⁰ สัมภาษณ์ นายเสวียง นุ่มดี, ครูโรงเรียนวัดศิริมงคล อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร,
15 ธันวาคม 2557.

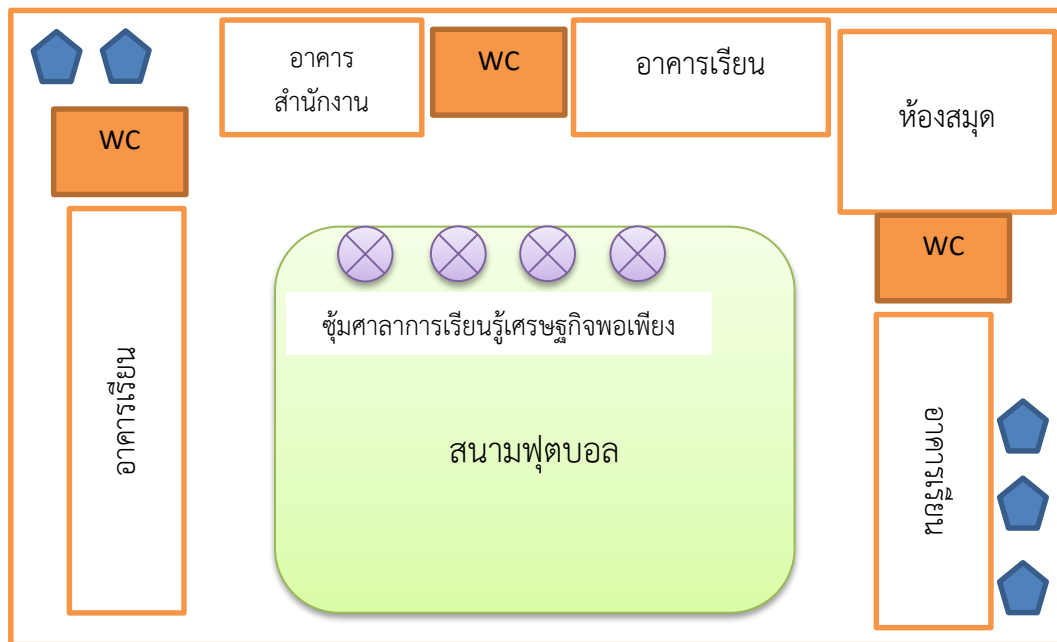
โรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

ประวัติ ที่ตั้ง และอาณาเขต

โรงเรียนบ้านตะโกกลาง ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เป็นโรงเรียนชายแดน มีอาณาเขตด้านทิศตะวันตกติดต่อกับประเทศพม่า ระยะทางจากโรงเรียนถึงอำเภอสวนผึ้งห่างประมาณ 25 กิโลเมตร ถึงจังหวัดราชบุรีระยะทางประมาณ 86 กิโลเมตร เดิมทีนักเรียนหมู่บ้านตะโกกลาง ต้องไปเข้าเรียนที่โรงเรียนสินแร่สยาม ซึ่งมีระยะห่างจากหมู่บ้านประมาณ 11 กิโลเมตร การเดินทางไป – กลับ ได้รับความลำบากเป็นอย่างยิ่ง เพราะต้องเดินทางด้วยเท้าลงห้วย และผ่านป่าเปลี่ยว และเต็มไปด้วยสัตว์ร้าย ไข้มาเลเรียชุกชุม ในฤดูน้ำหลาก น้ำจะไหลเชี่ยวจนเด็กนักเรียนไม่สามารถเดินทางไปโรงเรียนได้ ต่อมานายวัชระ แยมอรุณ ได้บริจาคที่ดินจำนวน 30 ไร่ มอบแก่กองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 137 อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เพื่อสร้างโรงเรียนของตำรวจตระเวนชายแดนบ้านตะโกกลาง และเปิดทำการสอนครั้งแรก เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ.2532 โดยเปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 โดยมี ส.ต.อ.บุญเริ่ม ทองปาน ดำรงตำแหน่งครูใหญ่และรับโอนนักเรียนจากโรงเรียนสินแร่สยาม กลับเข้ามาเรียน จำนวนประมาณ 30 คน โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ 137 กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ภาค 1 กรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย ในปี พ.ศ.2541 กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ภาค 1 ได้แจ้งความจำนง ขอมอบโอนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านตะโกกลางให้กับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบัน)รับไป ดำเนินการต่อ โดยทำพิธีรับมอบ เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2541 และได้ใช้ชื่อเรียกว่า “โรงเรียนบ้านตะโกกลาง” สังกัดสำนักงานการศึกษาอำเภอสวนผึ้ง สำนักงานการศึกษาจังหวัดราชบุรี โดยมีนายนิกร มณีโชติ ผู้อำนวยการโรงเรียนสินแร่สยาม รักษาการในตำแหน่งผู้บริหาร และในปัจจุบัน นายเฉลียว เกื้อนเถา ได้รับคำสั่งจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 1 ทำหน้าที่ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านตะโกกลาง



โรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี



แผนภาพที่ 4 แผนผังแสดงอาคารและบริเวณโรงเรียนบ้านตะโกกลาง



การสัมภาษณ์คณะครูและนักเรียนโรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

การจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ

“เมื่อกฎหมายเปิดโอกาสเสรีทางการศึกษาแล้ว เราก็เห็นว่าเป็นเรื่องที่ดี เพราะถึงเขาไร้สัญชาติ แต่เขายังพอมีความรู้ติดตัวอยู่บ้าง และถ้าเป็นไปได้เราอยากให้รัฐเปิดโอกาสให้เด็กไร้สัญชาติเหล่านี้ได้เรียนสูงๆ เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการประกอบอาชีพที่ดีขึ้นกว่าบิดา-มารดา ทุกวันนี้ เขาจะได้นำความรู้ที่มีมาพัฒนาชุมชนที่อยู่อาศัยของเขาได้”¹⁴¹

¹⁴¹ สัมภาษณ์ นายเฉลียว เถื่อนเภา, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, 27 กรกฎาคม 2558.

“รัฐบาลให้โอกาสเด็กไร้สัญชาติได้เรียนที่ดีในระดับหนึ่งแล้ว แต่อยากให้ให้โอกาสเด็กในเรื่องสัญชาติและงบบุคหนุน หรืออาหารกลางวันให้เด็กนักเรียนจนถึงจบมัธยม เพราะเรียนฟรี 15 ปี แบ่งเบาภาระผู้ปกครองได้แค่ระดับหนึ่งเท่านั้น จึงทำให้บางครอบครัวต้องขาดโอกาสทางการศึกษาทางโรงเรียนได้สนับสนุนในการจัดการเรียนการสอนเด็กไร้สัญชาติอย่างเต็มประสิทธิภาพ และมีกองทุนสนับสนุนในการเรียนต่อในสายครู เพื่อกลับมาสอนและพัฒนาชุมชนของตนเอง ส่วนภาครัฐเช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อำเภอ, อบต.) ก็มีการดำเนินการทำเรื่องสัญชาติของเด็กไร้สัญชาติบางส่วน โดยเฉพาะเด็กที่บิดา-มารดาได้รับสัญชาติไทยแล้วจะได้โอกาสถือสัญชาติไทยตามบิดา-มารดาได้เลย ทางเทศบาลก็มีการสนับสนุนงบของอาหารกลางวัน นมโรงเรียน มีกลุ่มองค์กรของทางคริสตจักรพาไปทำกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ ทางด้านของผู้ปกครองและชุมชนก็ให้การสนับสนุนทางการศึกษาในระดับหนึ่ง เพราะเนื่องด้วยฐานะทางครอบครัวไม่ได้ดีนัก และมีบุตรหลานคนที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งทำให้บางครอบครัวแบกรับภาระไม่ไหว”¹⁴²

“กฎหมายเปิดโอกาสเสรีทางการศึกษาแล้ว ควรให้สิทธิกับเด็กไร้สัญชาติเท่าเทียมเด็กไทย เพราะเด็กที่ไร้สัญชาติแต่เกิดบนผืนแผ่นดินไทย ควรมีสิทธิเท่าเทียมคนไทยในการศึกษาต่อในระดับที่สูงกว่าการศึกษาขั้นบังคับ เพื่อที่เด็กพวกนี้จะได้นำความรู้ความสามารถมาพัฒนาแผ่นดิน และท้องถิ่นที่เกิด”¹⁴³

“ทุกภาคส่วนในสังคมไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน จนกระทั่งอื่นๆ มีการให้ความช่วยเหลือ และสนับสนุนเด็กไร้สัญชาติเท่าเทียมเด็กไทยในระดับหนึ่ง เพราะเรื่องของโครงการอาหารกลางวัน นมโรงเรียน กิจกรรมพิเศษ หรือทุนการศึกษาสำหรับผู้ขาดแคลน หรือผู้มีผลการเรียนดี เราก็จะพิจารณาจากเด็กนักเรียนทั้งหมดไม่ได้แบ่งแยกเด็กไทย เด็กไร้สัญชาติ และมีองค์กรหน่วยงานอีกหลากหลายที่เข้ามาดูแลเด็กไร้สัญชาติโดยตรงก็มี เพราะในส่วนของส่วนนี้จะมีหน่วยงานของพวกบาทหลวง พวกคริสตจักรมาดูแลนักเรียนไร้สัญชาติเหล่านี้โดยให้ทุน ให้การศึกษาภาษาต่างประเทศ เปิดหน่วยเรียนแลกเปลี่ยน”¹⁴⁴

¹⁴² สัมภาษณ์ นางสาวอรุณญา ชุ่มผกาแก้ว, ครูโรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, 27 กรกฎาคม 2558.

¹⁴³ สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์จิรา แสงจันทร์, ครูโรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, 27 กรกฎาคม 2558.

¹⁴⁴ สัมภาษณ์ นายณรงค์ ปัญญาโสภา, ประธานกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, 28 กรกฎาคม 2558.

“เราพอใจในการจัดการศึกษาเพื่อเด็กไร้สัญชาติมาก แต่เราก็คาดหวังต่อว่าเด็กพวกนี้ จะได้รับการสนับสนุนต่ออีก เพราะเด็กไร้สัญชาติพวกนี้มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการเรียนและการทำงาน”¹⁴⁵

“ดีใจที่ได้เรียน อยากมีบัตรประจำตัวประชาชนเหมือนคนไทย เพื่อการศึกษาต่อการเดินทาง อยากให้ช่วยเรื่องอาหารกลางวัน เพราะพอเรียนระดับมัธยมต้องหาอาหารทานเอง บางครอบครัวมีลูกหลายคน มีฐานะยากจน จึงเป็นปัญหาในระดับหนึ่ง”¹⁴⁶

รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

“จัดการศึกษารวมกันทั้งเด็กไทยและเด็กไร้สัญชาติ และใช้เด็กโตเป็นล่ามสำหรับเด็กที่พูดไทยไม่ได้ เพื่อช่วยในการสื่อสารและการจัดการเรียนการสอน ที่ต้องจัดการเรียนการสอนรวมกันเพราะสถานที่ไม่เอื้ออำนวย และการจัดการเรียนการสอนรวมกันยังทำให้เด็กได้เรียนรู้ซึ่งกันและกันด้วย เป็นเหมือนการเรียนรู้อาเซียนในท้องที่ไปโดยอัตโนมัติเรื่องของแผนการรับนักเรียน ก็สำรวจจากข้อมูลเก่าและประมาณการต่อปีการศึกษาไม่ได้มีแบบแผนที่ชัดเจน”¹⁴⁷

“จัดการศึกษาแบบปกติเพียงอย่างเดียว เด็กไทยและเด็กไร้สัญชาติเรียนรวมกัน แต่หากเด็กที่มีอายุเกินเกณฑ์มีความพร้อมในการเรียนรู้สูงเราจะใช้การผ่านชั้นเรียนเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอน”¹⁴⁸

“การเรียนการสอนจัดแบบปกติเพียงอย่างเดียว เป็นการเรียนร่วมระหว่างเด็กไทยและเด็กไร้สัญชาติ และโรงเรียนเรามีการเรียนรู้บูรณาการกับอาเซียนเพราะเป็นศูนย์เรียนรู้อาเซียนของเขตพื้นที่การศึกษา และอยู่ติดกับประเทศเพื่อนบ้านสมาชิกอาเซียนอย่างพม่าด้วย”¹⁴⁹

¹⁴⁵ สัมภาษณ์ นางกฤษณา กุณาศล, ครูโรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, 27 กรกฎาคม 2558.

¹⁴⁶ สัมภาษณ์ ด.ช.ตัวเล็ก จำปี, อายุ 16 ปี นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, 27 กรกฎาคม 2558.

¹⁴⁷ สัมภาษณ์ นายเฉลียว เกื้อนภา, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, 27 กรกฎาคม 2558.

¹⁴⁸ สัมภาษณ์ นางสาวอรัญญา ชุ่มผกาแก้ว, ครูโรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, 27 กรกฎาคม 2558.

¹⁴⁹ สัมภาษณ์ นางสาวจันทร์จิรา แสงจันทร์, ครูโรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, 27 กรกฎาคม 2558.

รูปแบบการจัดการศึกษา

ระบบการศึกษาไทยปัจจุบันตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545 มีการจัดระบบการศึกษาชั้นประถมศึกษา 6 ปี (6 ระดับชั้น) การศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี (3 ระดับชั้น) และการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี (3 ระดับชั้น) หรือระบบ 6-3-3 นอกจากนั้นระบบการศึกษาไทยยังจัดเป็นระบบการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ในการจัดระบบการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติฉบับนี้ จะไม่พิจารณาแบ่งแยกการศึกษาในระบบโรงเรียนนอกระบบโรงเรียน แต่จะถือว่าการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นเพียงวิธีการเรียนการสอน หรือรูปแบบของการเรียนการสอนที่ภาษาอังกฤษใช้คำว่า "Modes of learning" ฉะนั้น แนวทางใหม่คือสถานศึกษาสามารถจัดได้ทั้ง 3 รูปแบบและให้มีระบบเทียบโอนการเรียนรู้ทั้ง 3 รูปแบบ โดยพระราชบัญญัติการศึกษาฯ มาตรา 15 กล่าวว่าจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย คือ

1. การศึกษาในระบบ (Formal Education) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน¹⁵⁰ การศึกษาในระบบเช่นนี้หมายถึงการศึกษาที่จัดรูปแบบไว้แน่นอนเป็นเกณฑ์มาตรฐานเดียวกัน ส่วนใหญ่จัดในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเรียกอย่างอื่น ซึ่งเรารู้จักคุ้นเคยกันดีอยู่แล้วการศึกษาในระบบอาจจัดในชั้นเรียนหรือเป็นการศึกษาทางไกลก็ได้¹⁵¹ การศึกษาในระบบ (Formal Education) คือ การศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน วัตถุประสงค์ของการศึกษาในระบบ ได้แก่ 1) ถ่ายทอดหรือปลูกฝัง เนื้อหา ความรู้ ความเข้าใจที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้ได้รับการศึกษาวางตัวได้เหมาะสมในสังคม และมีความสามารถประกอบอาชีพตามความถนัด ความสนใจ หรือตามโอกาสของแต่ละบุคคล 2) เตรียมเด็กก่อนวัยเรียน ให้มีความพร้อมในการเรียนรู้และจัดให้เด็กในวัยเรียน ได้รับการศึกษาเพื่อเรียนรู้ และพัฒนาตนเองต่อเนื่องเพื่อให้มีพัฒนาการทั้งทางร่างกาย เซาว์นปัญญา ความสนใจที่เหมาะสมมีความพร้อมในการศึกษาระดับสูงขึ้นไป 3) เพื่อพัฒนาเด็กในวัยเรียนทุกระดับให้ได้รับการศึกษา เพื่อประโยชน์สำหรับการเตรียมตัว

¹⁵⁰ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553, **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 116/ตอนที่ 74 ก(19 สิงหาคม 2542), 1.

¹⁵¹ ปรีชญา เวสารัชช์, “หลักการจัดการศึกษา”(เอกสารชุดฝึกอบรม โครงการพัฒนาผู้บริหารการศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้นำชุมชนและผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีนาคม 2545)

ระดับพื้นฐาน และเพื่อมีความรู้ ความสามารถในการประกอบอาชีพการงานต่อไป 4) ตอบสนองความต้องการทางการศึกษาระดับสูงในเชิงคุณภาพ มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสได้พัฒนาความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน เพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพ ซึ่งอาจดำเนินการโดยสถาบันอุดมศึกษา ที่เน้นการวิเคราะห์ วิจัยระดับสูง มุ่งคิดค้นเนื้อหาสาระที่แปลกใหม่จากเดิมนอกจากนี้ยังรวมถึงการฝึกอบรมเฉพาะทางเช่น ด้านการเกษตร การอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ สุขภาพ เป็นต้น 5) พัฒนาศักยภาพของบุคคลเต็มความสามารถและตอบสนองวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศ เน้นพัฒนากลุ่มเป้าหมายในลักษณะบูรณาการ คือ มีความสมบูรณ์ครบถ้วนทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย สติปัญญาคุณธรรม ความคิด ความสำนึก ความรับผิดชอบ ฯลฯ ซึ่งตามปกติเป็นหน้าที่ของสถานศึกษา และอาจจัดเสริมเติมในลักษณะฝึกอบรมเฉพาะหรือแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอนปกติ ด้านเป้าหมายของการจัดการศึกษาในระบบ ได้แก่ 1) เด็กก่อนวัยเรียน เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะการเตรียมความพร้อมเพื่อส่งเสริมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ได้แก่ กิจกรรมการเคลื่อนไหวตามจังหวะ กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมเสริมประสบการณ์ กิจกรรมเกมการศึกษา เป็นต้น 2) บุคคลในวัยเรียน เป็นการจัดการศึกษาให้กับกลุ่มเป้าหมายดังต่อไปนี้ 2.1) การศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งได้แก่การจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น มักใช้เวลาประมาณสิบสองปี เป็นส่วนใหญ่ ในช่วงปลายของการศึกษาเยาวชนที่สนใจสายอาชีพ แทนที่จะศึกษาสายสามัญ ก็อาจเลือกเข้าเรียนในสถานศึกษา สายอาชีพได้ ซึ่งได้แก่ โรงเรียนอาชีวศึกษา ประเภทต่างๆ 2.2) การศึกษาระดับอุดมศึกษา เมื่อสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้เรียนที่มุ่งศึกษาต่อก็อาจเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งรวมสถาบันอุดมศึกษาสายอาชีพต่ำกว่าปริญญาด้วย องค์ประกอบของการจัดการศึกษาในระบบ มีดังต่อไปนี้ 1. สาระเนื้อหาในการศึกษา การจัดการศึกษาในระบบ จะจัดทำหลักสูตรเป็นตัวกำหนดเนื้อหาสาระหลักสูตรในหลักสูตรกลางแต่ละระดับขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้สถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถจัดเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับท้องถิ่นได้ด้วย โดยมีเนื้อหาสาระที่ทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา ทั้งนี้ต้องทบทวนเนื้อหาสาระ เพื่อปรับแก้ไขให้ถูกต้องทันสมัย และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน 2. ครูผู้สอน หรือผู้ให้การเรียนรู้ ผู้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระได้แก่ ครู และอาจารย์ ซึ่งถือเป็นผู้ประกอบอาชีพชั้นสูง บุคคลเหล่านี้ต้องได้รับการอบรมทั้งในด้านเนื้อหา และวิธีการถ่ายทอด เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้ และสาระวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3. สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา เช่น อาคารสถานที่ โต๊ะเก้าอี้ กระดานเขียน หนังสือ แบบเรียน สมุด ดินสอ ตลอดทั้งอุปกรณ์ที่ทันสมัยที่มีราคาแพงทั้งหลาย เช่น อุปกรณ์ในห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น สื่อและอุปกรณ์เหล่านี้เป็นส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับการจัดการศึกษา 4. รูปแบบวิธีการเรียนการสอน การศึกษาในระบบยุคปฏิรูปการศึกษา เน้นความสำคัญที่ตัวผู้เรียน รูปแบบวิธีการเรียนการสอนใหม่แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งมีกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย เช่น การระดมความคิด การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การนำชมนอกสถานที่

เรียน การใช้อุปกรณ์เครื่องมือประกอบ 5. สถานศึกษาและบรรยากาศแวดล้อม การจัดการศึกษาในระบบ ยังต้องอาศัยชั้นเรียนยังเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้นอาคารสถานที่ห้องเรียน และบรรยากาศแวดล้อมที่ใช้ในการจัดการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นซึ่งจะต้องจัดบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อการเรียนรู้ 6. ผู้เรียน ผู้เรียนหรือผู้ศึกษาถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของการจัดการศึกษา เพราะผู้เรียนคือผู้รับการศึกษาและเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา การปรับเปลี่ยนความรู้และพฤติกรรมของผู้เรียน เป็นดัชนีชี้วัดผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาจึงครอบคลุมขั้นตอนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียนตั้งแต่การเตรียมความพร้อม สำหรับการเรียนรู้ การให้การศึกษาอบรมการประเมินและการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ต่อเนื่อง¹⁵²

2. การศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นและหลากหลายรูปแบบ ไม่มีข้อจำกัดเรื่องอายุและสถานที่โดยมุ่งหมายให้เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนา คุณภาพมนุษย์ มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน สื่อ การวัดผล และประเมินผลที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายซึ่งอาจแบ่งได้ 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ ประเภทความรู้พื้นฐานสายสามัญประเภทความรู้และทักษะอาชีพ และประเภทข้อมูลความรู้ ทัวไปหลักการของการศึกษานอกระบบ 1) เน้นความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุม และทั่วถึง 2) ส่งเสริมการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความยืดหยุ่นในเรื่องกฎเกณฑ์ ระเบียบต่าง ๆ 3) จัดการศึกษาให้สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายให้เรียนรู้ในสิ่งที่สัมพันธ์กับชีวิต 4) จัดการศึกษาหลากหลายรูปแบบคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้สอนมิได้จำกัดเฉพาะครู อาจจะเป็นผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานหรือจากท้องถิ่น การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาที่มุ่งจัดให้กลุ่มเป้าหมายได้พัฒนาชีวิตและสังคม โดยมีหลักการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตจึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่อยู่โอกาสพลาดหรือขาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียนได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ ฝึกทักษะ ปลูกฝังเจตคติที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และการประกอบสัมมาชีพ อีกทั้งสามารถปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของวิทยาการต่าง ๆ ที่เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วได้อย่างมีความสุขตามควร แก่อัตภาพ งานด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียนหมายถึง การจัดกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน โดยมีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ชัดเจน กิจกรรมการศึกษาดังกล่าวมีทั้งที่จัดกิจกรรมโดยเอกเทศ และเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกโรงเรียนนั้น เป็นทั้งหน่วยงานที่มีหน้าที่ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยตรง และหน่วยงานอื่น ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนชุมชนที่อาศัย การศึกษาเป็นเครื่องมือนำไปสู่วัตถุประสงค์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม ในทางทฤษฎีจึงได้นับเนื่องเอาการศึกษา

¹⁵² สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (กรุงเทพฯ : บริษัท พรินทวาทกราฟฟิค จำกัด, 2546)

นอกโรงเรียนเป็นระบบหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต ที่มีส่วนเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นและต่อเนื่องกับการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ทำให้การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นความหวังของวงการศึกษา และเป็นกลไกที่สำคัญของรัฐในการพัฒนาคุณภาพของคนส่วนใหญ่ในประเทศได้ การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงถือเป็นกระบวนการของการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งมีภารกิจสำคัญที่จะต้องให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตตามมาตรฐานของสังคมที่เป็นสิทธิที่คนทุกคนพึงได้รับการศึกษา นอกจากนั้นยังจะต้องได้รับการศึกษาที่ต่อเนื่องจากการศึกษาขั้นพื้นฐานของชีวิต เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพของตน สรุป การศึกษานอกระบบ เป็นกระบวนการจัดการศึกษาให้ผู้พลาดโอกาสเรียนจากระบบการศึกษาปกติ หรือผู้ต้องการพัฒนาตนเอง ได้รับการเรียนรู้ โดยเน้นการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียน ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานตามสิทธิมนุษยชนที่ทุกคนพึงได้รับดังกล่าว ส่งผลให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้อย่างแท้จริง เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ที่กว้างขวางและเป็นไปอย่างรวดเร็ว อันจะส่งผลให้ประเทศมีศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาโดยรวมเพิ่มสูงขึ้น อีกทั้งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะเป็นการพัฒนาที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยมุ่งเน้นให้คนมีคุณธรรมนำความรู้ อันจะเป็นสะพานทอดนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาต่อไป สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยนายประเสริฐ บุญเรือง เลขาธิการ กศน. และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดย ดร.ประกาศิต กายะสิทธิ์ ผู้อำนวยการสำนักสนับสนุนสุขภาพ ประชากรกลุ่มเฉพาะ สสส. ภายใต้การดำเนินการโครงการพัฒนาแนวทางและรูปแบบการจัดการการศึกษาที่เหมาะสมกับผู้มีปัญหาสถานะบุคคลและแรงงานข้ามชาติซึ่งดำเนินงานโดยมูลนิธิเพื่อเยาวชนชนบท (มยช.) ได้บันทึกข้อตกลงความร่วมมือด้านการส่งเสริมการศึกษาให้กับบุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย ณ ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา (รังสิต) คลองหก อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี โดยทุกองค์กรต่างมีแนวทางเดียวกันในการดำเนินงานการจัดการศึกษากับบุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทย โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ เด็ก ผู้ใหญ่ หรือวัยแรงงานที่ไม่มีสัญชาติไทย ถือเป็นเปิดโอกาสให้กับเด็กที่เป็นบุตรหลานของแรงงานข้ามชาติที่ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาในระบบโรงเรียนให้ได้รับการศึกษาที่เหมาะสมกับวัยเช่นเดียวกับเด็กทั่วไป รวมไปถึงจนถึงเยาวชน และผู้ใหญ่ที่เป็นแรงงานข้ามชาติ ที่มีความต้องการและเห็นความจำเป็นทางการศึกษา มีโอกาสได้เรียนรู้ภาษาของประเทศปลายทางหรือได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานและการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยต่อไป¹⁵³ จากบทความวิจัย โครงการนำร่องการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับเด็กต่างด้าวไร้

¹⁵³ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ เข้าถึงเมื่อ 17 มีนาคม 2559, เข้าถึงได้จาก www.thaihealth.or.th/newshappy.html

สัญชาติในพื้นที่เกษตรกรรม อำเภอพบพระ จังหวัดตาก ผลการวิจัย พบว่า มีเด็กต่างด้าวไร้สัญชาติในพื้นที่เกษตรกรรมของอำเภอพบพระ จำนวนมากไม่สามารถใช้ภาษาไทยแม้ว่าจะมีโอกาสน้อยมากที่จะได้กลับประเทศพม่า นักวิจัยได้ร่วมมือกับนักพัฒนาสังคมบางคน ครูอาสา 3 คน และเจ้าของไร่ 2 แห่ง เพื่อจัดการเรียนการสอนภาคค่ำในไร่ หลักสูตรภาษาไทยเบื้องต้นสำหรับเด็กต่างด้าวไร้สัญชาติ ได้ถูกสร้างขึ้นใหม่ เน้นภาษาไทยเบื้องต้นเพื่อการสื่อสาร การรักษาสุขภาพและความสะอาด ความเข้าใจวัฒนธรรมไทยและกฎหมายที่จำเป็นสำหรับคนต่างด้าว มีผู้มาเรียนทั้งสิ้น 41 คน ส่วนน้อยเป็นผู้ใหญ่ ส่วนมากเป็นเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี ผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ มีความเห็นว่า รูปแบบการจัดการศึกษาซึ่งนำร่องครั้งนี้ มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับนโยบายของรัฐ เกี่ยวกับคนต่างด้าวไร้สัญชาติแถบชายแดนไทย – พม่า¹⁵⁴

3. การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง การศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากชุมชน จากแหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยมีลักษณะที่สำคัญคือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน และไม่มีการสอบ ไม่มีการรับประกาศนียบัตร มีหรือไม่มีสถานที่แน่นอนเรียนที่ไหนก็ได้ ลักษณะการเรียนส่วนใหญ่เป็นการเรียนเพื่อความรู้และนันทนาการ อีกทั้งยังไม่จำกัดเวลาเรียน สามารถเรียนได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิตในมาตรา 15 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช 2542 นิยามว่า การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่นๆ การศึกษาตามอัธยาศัย ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) ที่เติมเต็มความต้องการของปัจเจกที่ต้องการเรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆ นอกเหนือการเรียนในระบบโรงเรียน โอกาสของการเรียนรู้ตามอัธยาศัยเกิดขึ้นในสถานที่ต่างๆ และจากสื่อต่างๆ โดยสรุป การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการจัดศึกษาเพื่อให้คนได้เรียนรู้จากบุคคลครอบครัว ชุมชน สื่อ หรือแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิงและพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีความยืดหยุ่นอย่างมากในเรื่องเนื้อหา ระยะเวลาเรียนกลุ่มเป้าหมาย มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอันจะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต

¹⁵⁴ ฉันทนา จันท์บรรจง “โครงการนำร่องการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับเด็กต่างด้าวไร้สัญชาติในพื้นที่เกษตรกรรม อำเภอพบพระ จังหวัดตาก” ศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร (2554)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้รวบรวมข้อมูลการจัดการศึกษาในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดารของสถานศึกษา ที่อยู่ในเขตพื้นที่การศึกษานำร่องโครงการจัดการศึกษาในพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดารของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 25 เขตพื้นที่ เป็นการศึกษาด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ บุคคล งบประมาณ การบริหารจัดการทรัพยากร สภาพแวดล้อม นโยบายทางการศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน การศึกษาด้านกระบวนการ (Process) ได้แก่การจัดการศึกษาในโรงเรียนพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดารในรูปแบบการจัดการศึกษาต่างๆ ประกอบด้วย รูปแบบการจัดการศึกษาแบบพักนอน รูปแบบการจัดการศึกษาส่งเสริมอาชีพและทักษะชีวิต รูปแบบการจัดการศึกษาบนพื้นฐานภูมิสังคม รูปแบบการจัดการศึกษาแบบคละชั้น และรูปแบบการจัดการศึกษาแบบ 1 โรงเรียน 3 ระบบ การศึกษาด้านผลผลิต (Output) ได้แก่ นักเรียนได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ สามารถประกอบอาชีพได้ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรักในท้องถิ่นของตน ที่สามารถนำมาเป็นแนวทาง หรือประยุกต์ใช้ในเขตพื้นที่หรือสถานศึกษา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่น โดยการจัดการศึกษาที่เป็นด้านกระบวนการทั้ง 8 รูปแบบ มีรายละเอียด ดังนี้

1. การจัดการศึกษาแบบจัดที่พักนอน

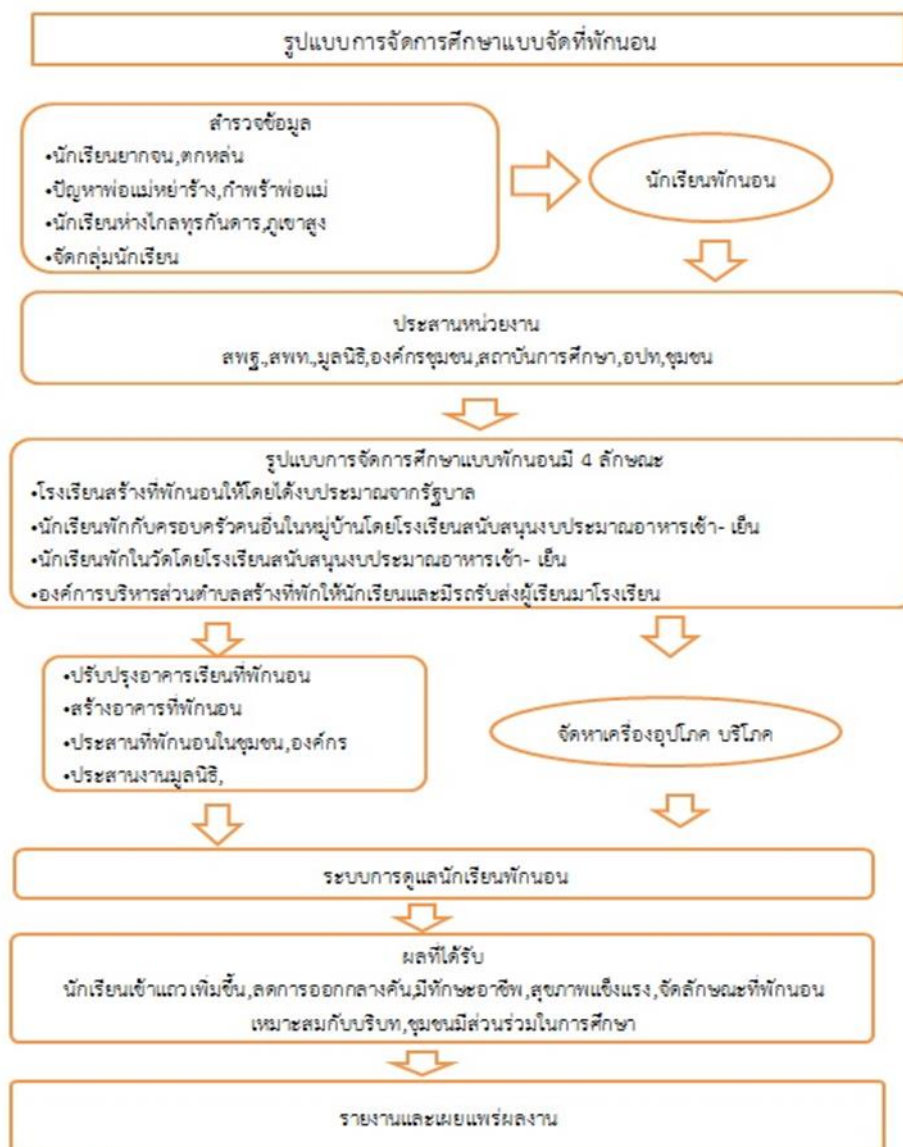
แนวคิด หลักการ

การสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าถึงการบริการการศึกษาและลดปัญหาการออกกลางคัน และลดต้นทุนการศึกษาและเป็นการแก้ปัญหาต่างๆให้กับนักเรียน จึงได้ดำเนินการการจัดที่พักนอนโดยประยุกต์แนวคิดบริหารจัดการใช้โรงเรียนเป็นฐาน แนวคิดการพัฒนาที่มีชุมชนเป็นส่วนร่วม เช่น จากบ้าน วัด โรงเรียน และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้วงจรคุณภาพ PDCA ในการขับเคลื่อนการทำงาน การจัดการศึกษาเพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษารูปแบบการศึกษาแบบจัดที่พักนอนให้มีประสิทธิภาพและมีความหลากหลาย โดยให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดทำตารางเรียนแบบบูรณาการ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมีการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง ตามมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งมีการจัดที่พักนอนสำหรับนักเรียน 4 ลักษณะ และมีรายละเอียดดังนี้ ลักษณะที่ 1 โรงเรียนสร้างที่พักนอนโดยใช้งบประมาณจากรัฐบาลตามสภาพปัญหาที่พบว่า นักเรียนอยู่ห่างไกลมีปัญหาไปกลับบ้านไม่ได้ ดังนั้นทางโรงเรียนต้องหาหนทางช่วยเหลือนักเรียนที่มีดังกล่าว โดยผู้บริหารหรือครูที่รับผิดชอบต้องทำโครงการเสนอติดต่อประสานงานกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อของบประมาณจัดสร้างที่พักนอนพร้อมค่าอาหาร ทั้งนี้ให้แก่ผู้เรียนสามารถพักนอนที่โรงเรียนได้ ทำให้ผู้เรียนสามารถมาเรียนได้ตามปกติ มีอาหารรับประทานมื้อเช้า กลางวัน และเย็น ซึ่งวิธีการนี้ทำให้ผู้เรียนมีความสะดวกสบาย มีความสุข มีสุขภาพแข็งแรง มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและทำให้ลดภาระของผู้ปกครองอีกวิธีหนึ่ง ลักษณะที่ 2 นักเรียนพักกับครอบครัวในหมู่บ้าน โดยโรงเรียนสนับสนุนงบประมาณอาหารเช้า-เย็น นักเรียนพักกับครอบครัวคนอื่นในหมู่บ้านเป็นอีกวิธีการ

หนึ่งที่จัดผู้เรียนสามารถพักอยู่กับญาติพี่น้องที่อยู่ใกล้โรงเรียน หรือบุคคลอื่นที่มีความเต็มใจสามารถสามารถรับภาระให้ผู้เรียนอาศัยอยู่ได้ โดยทางโรงเรียนจัดสรรงบประมาณค่าอาหารมื้อเช้า มื้อเย็น และวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องใช้ส่วนตัวที่จำเป็น เช่นยาสีฟัน แปรงสีฟัน ให้แก่ผู้พักนอนดังกล่าว ส่วนอาหารกลางวันให้รับให้รับประทานในโรงเรียนตามปกติ ซึ่งวิธีการนี้ทำให้ผู้เรียนมีความสะดวกสบายยิ่งขึ้น มีความสุข มีสุขภาพแข็งแรง แข็งแรง มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและทำให้ลดภาระของผู้ปกครองอีกวิธีหนึ่ง ลักษณะที่ 3 นักเรียนพักในวัดโดยโรงเรียนสนับสนุนงบประมาณอาหารเช้า-เย็น นักเรียนพักในวัดเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จัดผู้เรียนสามารถพักอยู่กับญาติที่อยู่ใกล้โรงเรียน และฝากไว้กับหลวงพ่อบุญที่มีความเต็มใจ สามารถรับภาระให้ผู้เรียนอาศัยอยู่ได้ โดยทางโรงเรียนจัดสรรงบประมาณค่าอาหารมื้อเช้า มื้อเย็น ให้แก่ผู้พักนอนดังกล่าว ส่วนอาหารกลางวันให้รับประทานในโรงเรียนตามปกติ ซึ่งวิธีการนี้บางครั้งนักเรียนอาจได้รับความอนุเคราะห์อาหาร ของใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวันจากหลวงพ่อบุญ ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้ มีความสะดวกสบายยิ่งขึ้น สามารถลดภาระค่าใช้จ่ายผู้ปกครองอีกวิธีหนึ่งได้ลักษณะที่ 4 องค์การบริหารส่วนตำบลสร้างที่พักให้นักเรียนและมีรถรับส่งผู้เรียนมาโรงเรียนวิธีการนี้องค์การบริหารส่วนตำบลได้สร้างที่พักให้นักเรียนใกล้โรงเรียน โดยทางโรงเรียนจัดสรรงบประมาณค่าอาหารมื้อเช้า มื้อเย็น ส่วนอาหารกลางวันให้รับประทานในโรงเรียนตามปกติและองค์การบริหารส่วนตำบลจัดรถรับส่ง ผู้เรียนมาโรงเรียนซึ่งสามารถเรียนได้ตามปกติ¹⁵⁵



¹⁵⁵ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, นวัตกรรมจัดการศึกษาในพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดาร (เชียงใหม่ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ส.การพิมพ์, 2555), 11 – 14.



แผนภูมิ ที่ 5 รูปแบบการจัดการศึกษาที่พักนอน

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2555: 14)¹⁵⁶

¹⁵⁶ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ผลการสังเคราะห์นวัตกรรมจัดการศึกษาในพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดาร (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554), 14.

ขั้นตอนการดำเนินงาน 1) สำรวจข้อมูลนักเรียนที่อยู่ห้วยอมบ้านท่าไกล มีครอบครัวฐานะยากจน พ่อแม่หย่าร้าง กำพร้าพ่อแม่ ทุกระดับชั้น 2) แบ่งการจัดที่พักนอนเป็น 4 ลักษณะ โดยใช้แนวคิดการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานและการบริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม(บ้าน วัด โรงเรียน) (2.1) โรงเรียนสร้างที่พักนอนให้โดยใช้งบประมาณจากรัฐบาล (2.2) นักเรียนพักกับครอบครัวคนอื่นในหมู่บ้านโดยโรงเรียนสนับสนุนงบประมาณอาหารเช้า-เย็น (2.3) นักเรียนพักในวัดโดยโรงเรียนสนับสนุนงบประมาณอาหารเช้า-เย็น (2.4) องค์การบริหารส่วนตำบลสร้างที่พักให้นักเรียนและมีรถรับส่งผู้เรียนมาโรงเรียน 3) ประสานหน่วยงาน สพฐ., สพท., มูลนิธิ, องค์การชุมชน, สถาบันการศึกษา, อปท., ชุมชน 4) ก่อสร้าง/ซ่อมแซม/ปรับปรุง อาคารที่พักนอนนักเรียน 5) จัดหาเครื่องอุปโภค บริโภค 6) การบริหารจัดการโรงเรียนที่ที่พักนอน 4 ลักษณะ เพื่อการจัดการศึกษาแบบจัดที่พักนอน 7) จัดการเรียนการสอน 8) วัดผล ประเมินผลและการรายงานผล 9) ปรับปรุงพัฒนา¹⁵⁷

2. รูปแบบการจัดการศึกษาแบบส่งเสริมอาชีพและทักษะชีวิต แนวคิด หลักการ

การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต คือ การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถของบุคคลเพื่อให้สามารถจัดการกับตนเองและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้มีความสุขตามสภาพ และความสุขความปลอดภัยในสังคม ซึ่งเป็นการพัฒนาทักษะพื้นฐานของบุคคลโดยบูรณาการองค์ความรู้ และกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ในชีวิตประจำวันเข้าด้วยกัน¹⁵⁸ การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมอาชีพและทักษะชีวิตเป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนจบการศึกษาภาคบังคับ ให้นักเรียนได้มีทักษะการประกอบอาชีพ สามารถหารายได้ระหว่างเรียน เป็นการช่วยเหลือผู้ปกครองในการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้สำหรับครอบครัว โดยยึดหลักการบริหารแบบยึดโรงเรียนเป็นฐาน การบริหารแบบมีส่วนร่วม หลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริงโดยใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ขั้นตอนการดำเนินงาน 1) สำรวจนักเรียนในถิ่นทุรกันดาร ยากจน นักเรียนที่ห่างไกล และนักเรียนมีแนวโน้มออกกลางคัน 2) สำรวจอาชีพ และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น 3) พัฒนาบุคลากรด้านการสอนวิชาชีพ 4) พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาโดยสอดแทรกวิชาชีพที่สอดคล้องกับท้องถิ่น 5) จัดการเรียนการสอนโดยฝึกทักษะประกอบวิชาชีพอาชีพ และหารายได้ระหว่างเรียน 6) ระดมทรัพยากร ในการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพ 7) ติดตามและประเมินผลเพื่อรายงานต่อ

¹⁵⁷ เรื่องเดียวกัน. 24.

¹⁵⁸ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต, เข้าถึงเมื่อ 15 สิงหาคม 2558, เข้าถึงได้จาก <http://buriram.nfe.go.th/nongki/?name=news2&file=readnews&id=29>

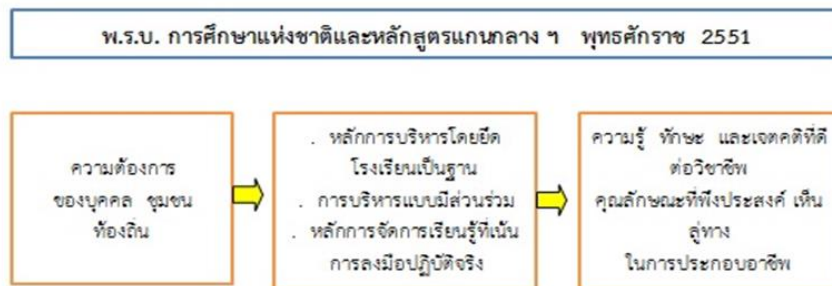
ผู้เกี่ยวข้อง¹⁵⁹ ตามนโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ 2558 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกระดับทุกประเภท นอกจากนี้ยังได้ตระหนักถึงความสำคัญและเตรียมความพร้อมด้านวิชาชีพให้ผู้เรียนทุกระดับการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นภาพงานอาชีพต่างๆ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง สำรวจความสนใจ ความถนัด และมองเห็นเส้นทางชีวิตในอนาคต เพื่อวางแผนในการศึกษาต่อ หรือเข้าสู่ตลาดแรงงานได้อย่างมีคุณภาพ และได้ร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อเตรียมคนให้มีทักษะและศักยภาพสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานด้านทักษะฝีมือ ด้านร่างกายและจิตใจ ด้านลักษณะนิสัยในการทำงาน (ขยัน อดทน กระตือรือร้น ซื่อสัตย์ และรับผิดชอบ) ให้สามารถก้าวสู่โลกแห่งการทำงาน หรือ ศึกษาต่ออย่างมีคุณภาพ ดังนั้น แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนยากจนได้รับการพัฒนาด้านอาชีพมากขึ้น จึงถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่จะเสริมสร้างโอกาสให้คนยากจนเข้าถึงแหล่งความรู้ที่สำคัญสำหรับทางเลือกและโอกาสในการทำงาน การประกอบอาชีพ การมีรายได้ที่พอเพียงต่อการยังชีพ และหลุดพ้นจากวงจรความยากจน ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้สอดคล้องกับแนวทางการแก้ไขของหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานที่มีต่อปัญหาความยากจน โดยมีการออกกฎหมายพระราชบัญญัติ ยุทธศาสตร์ หรือแนวทางการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา สนับสนุน หรือส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพในด้านต่าง ๆ เช่น พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ยุทธศาสตร์สำหรับแผนปฏิบัติการของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา การดำเนินงานของสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาสของสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น ซึ่งจากลักษณะข้างต้นจะเห็นได้ว่าการดำเนินงานการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพอย่างหลากหลายลักษณะในหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ทำให้เกิดการซ้อนทับหรือซ้ำซ้อนทั้งในเรื่องแนวคิด นโยบาย การดำเนินงาน การปฏิบัติงาน รวมถึงประชาชนผู้เข้าร่วมโครงการเหล่านั้นในบางกรณี นอกจากนี้การจัดการศึกษาเพื่อผู้ด้อยโอกาสที่ผ่านมายังประสบปัญหาและอุปสรรคหลายประการทั้งการจัดการศึกษาไม่ทั่วถึง ด้อยคุณภาพและประสิทธิภาพ ซึ่งส่วนหนึ่งเนื่องมาจากปัญหาการวางแผนและการจัดการด้านการศึกษาไม่เหมาะสมทั้งในเรื่องหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนที่ไม่สามารถสนองต่อวิถีชีวิตและความต้องการของกลุ่มเด็กด้อยโอกาส ขาดรูปแบบการจัดการศึกษาที่หลากหลาย ซึ่งจะเป็นทางเลือกให้แก่กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่ไม่สามารถเข้าเรียนในระบบโรงเรียนปกติได้ ปัญหาการจัดให้บริการทางการศึกษายังไม่เสมอภาคและทั่วถึง รวมถึงปัญหาด้านการ

¹⁵⁹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, **นวัตกรรมจัดการศึกษาในพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดาร** (เชียงใหม่ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ส.การพิมพ์, 2555), 24 – 25.

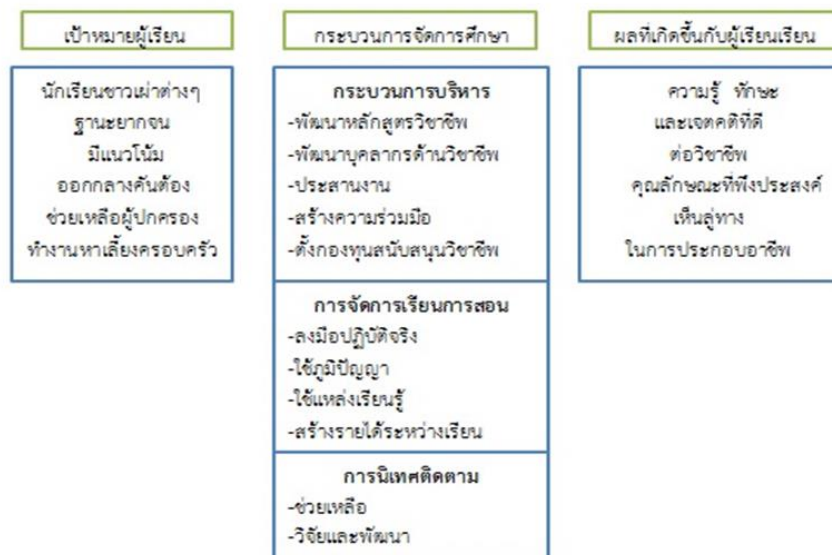
ลงทุนทางการศึกษาที่ยังมีข้อจำกัดกับความสูญเปล่าทางการศึกษา ซึ่งคล้ายคลึงกับการจัดการศึกษาระบบที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันยังไม่หลากหลายและไม่เพียงพอ ขณะที่ปัญหาในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานด้านการจัดการศึกษาในแนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยและการศึกษาตลอดชีวิต ยังอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจ เนื่องจากยังไม่ได้รับการส่งเสริม สนับสนุนอย่างจริงจังในรูปแบบที่เหมาะสม และมีปัญหาทั้งการขาดแคลนกำลังคน และการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาด้านนี้อย่างหลากหลายจากทุกส่วนในสังคม ขณะที่การจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการดำเนินการอย่างกว้างขวางทั้งภาครัฐและเอกชน แต่ยังคงขาดเอกภาพในการดำเนินงาน มีความซ้ำซ้อนในการให้บริการ ส่วนใหญ่เป็นการจัดการศึกษาตามความพร้อมของผู้จัดดำเนินการ ยังไม่สามารถจัดการศึกษาและอบรมความรู้ทักษะหลายด้านให้แก่ผู้เรียน เพื่อสร้างความสามารถในการทำงานได้หลายอย่าง หรือปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการของตลาดแรงงานและเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยขึ้นอยู่ตลอด นอกจากนี้การจัดฝึกอบรมทักษะแรงงานให้กับแรงงานระดับต่าง ๆ ก็ยังดำเนินการไม่มากนัก รวมถึงความยากจนยังถือเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ขาดความสามารถในการเข้าถึงบริการการศึกษาและสถานศึกษาที่รัฐจัดให้¹⁶⁰ จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองวิถีการใช้ชีวิตและการมีงานทำ ถือเป็นโจทย์สำคัญของการจัดการศึกษาในกลุ่มเยาวชน (อายุระหว่าง 15-19 ปี) ที่รัฐบาลให้ความสำคัญทั้งนโยบาย “การพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต” การส่งเสริมให้เยาวชนได้เตรียมความพร้อมด้านอาชีพยังเป็นโจทย์ในการประชุมการศึกษาโลก (World Education Forum) ครั้งล่าสุดจัดโดยยูเนสโก เมื่อกลางเดือนพฤษภาคม ณ เมืองอินซอน ประเทศเกาหลีใต้ ได้ประกาศเป้าหมายการศึกษาโลกใหม่ที่ทุกประเทศสมาชิกทั่วโลกต้องบรรลุภายในปี 2573 โดยการส่งเสริมความรู้และทักษะเพื่ออาชีพ และการพัฒนาการศึกษาที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ถือเป็นสองเป้าหมายของการจัดการศึกษาโลกที่สำคัญจากจำนวนเป้าหมายทั้งหมดเจ็ดด้าน ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการจัดการศึกษาเพื่อการมีงานทำมีทั้งในประเทศและต่างประเทศ ได้แก่ โครงการโรงเรียนมัธยมแบบประสม โครงการหลักสูตรคู่ขนาน (โรงเรียนมัธยมสายสามัญร่วมกับสถาบันอาชีวศึกษาจัดหลักสูตร) และโครงการ STI Career Academy ของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.) Career Academy ของสหรัฐอเมริกาและบราซิล และ Studio Schools / หลักสูตร BTECs ของอังกฤษ และการจัดการศึกษาด้านอาชีพของรัฐนิวเซาท์เวลส์ ออสเตรเลีย โดยมีรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อเตรียมอาชีพในโรงเรียนมัธยมสายสามัญเพื่อเป็นทางเลือกใหม่ และแก้ปัญหาเด็กออกจาก

¹⁶⁰ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559) (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.2545), 14 – 21.

โรงเรียนกลางคืน ช่วยให้ค้นพบความถนัดของตนเอง การเตรียมความพร้อมการทำงานในขั้นต้น และการเรียนต่อในระดับสูง¹⁶¹



การจัดการศึกษาโรงเรียนส่งเสริมอาชีพและทักษะชีวิต



แผนภูมิ ที่ 6 รูปแบบการจัดการศึกษาโรงเรียนส่งเสริมอาชีพและทักษะชีวิต
(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2555: 25)¹⁶²

¹⁶¹ อีวันวิธิตา วงศ์ประสงค์, ติตอาวธ “ทักษะการเรียนรู้เพื่อการมีงานทำ” เมื่อเป้าหมายการศึกษาของโลกยุคใหม่ไม่ใช่แค่เรียนเพื่อรู้วิชา (จดหมายถึงเพื่อนสมาชิก สสค. ฉบับที่ 190 (28 มิถุนายน 2558)

¹⁶² สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ผลการสังเคราะห์นวัตกรรมการจัดการศึกษา ในพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดาร (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554), 25.

3. รูปแบบการจัดการศึกษาบนพื้นฐานแนวคิดภูมิสังคม แนวคิด หลักการ

คำว่า “ภูมิสังคม” (Social Geography) หรือ Geosocial (n.) หมายถึง ความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ชีวภาพ วิถีชีวิต ประเพณี ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม (EnglishThai : Longdo Dictionary) วิถีชีวิตชุมชนใดชุมชนหนึ่ง มักมีความแตกต่างกันออกไปและเป็นที่ยอมรับถือปฏิบัติจนเคยชินของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งปัจจัยแห่งความแตกต่างมักจะมาจากเชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และที่สำคัญที่สุดก็คือ วัฒนธรรม ซึ่งการศึกษาวิถีชีวิตชุมชนเพื่อให้เข้าใจจึงมีกรอบโดยทั่วไปในการศึกษาคือ ด้านสภาพพื้นฐานของชุมชน ด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านวัฒนธรรม¹⁶³ ในการจัดการศึกษาบนพื้นฐานแนวคิดภูมิสังคมคือการร่วมกันเสริมสร้างให้ชุมชนมีการรวมตัวอย่างเข้มแข็งมาร่วมคิด ร่วมเรียนรู้สู่การปฏิบัติ มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย ตาม ภูมิสังคม ที่เหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตบนฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา และวิถีวัฒนธรรมชุมชน ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรักความเอื้ออาทร มีความสามัคคี เสียสละ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและผู้อื่น จึงเป็นการอัญเชิญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อมุ่งไปสู่ความสุขที่เกิดจากความสมดุล ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้ ชุมชนสามารถบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างมีคุณภาพสอดคล้องเชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน เพิ่มพูนความสัมพันธ์อันใกล้ชิดทางสังคมระหว่างผู้คนที่ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้ การรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชนนอกจากจะสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ยากและสลับซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนที่มีความเป็นองค์รวมเกี่ยวพันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครองที่เข้มแข็งเป็นเสาหลักในการร่วมมือร่วมใจดำเนินการให้หลุดพ้นจากความยากจนตลอดไปแล้ว ยังช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาอนาคตของชุมชน

การพัฒนาตามแนวทาง “ภูมิสังคม” เป็นแนวคิดที่มีหลักการว่าการพัฒนาใดๆ ต้องสอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นในภูมิภาคนั้นๆ เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างของสภาพภูมิประเทศและสังคม อุปนิสัยใจคอของคน ตลอดจนวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่แตกต่างกัน การพัฒนาตามแนวดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงใช้คำว่า “ภูมิสังคม” คือทรงพิจารณาลักษณะภูมิศาสตร์และลักษณะของสังคม ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งความว่า “การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ ในทางสังคมวิทยาภูมิประเทศตามสังคมวิทยา

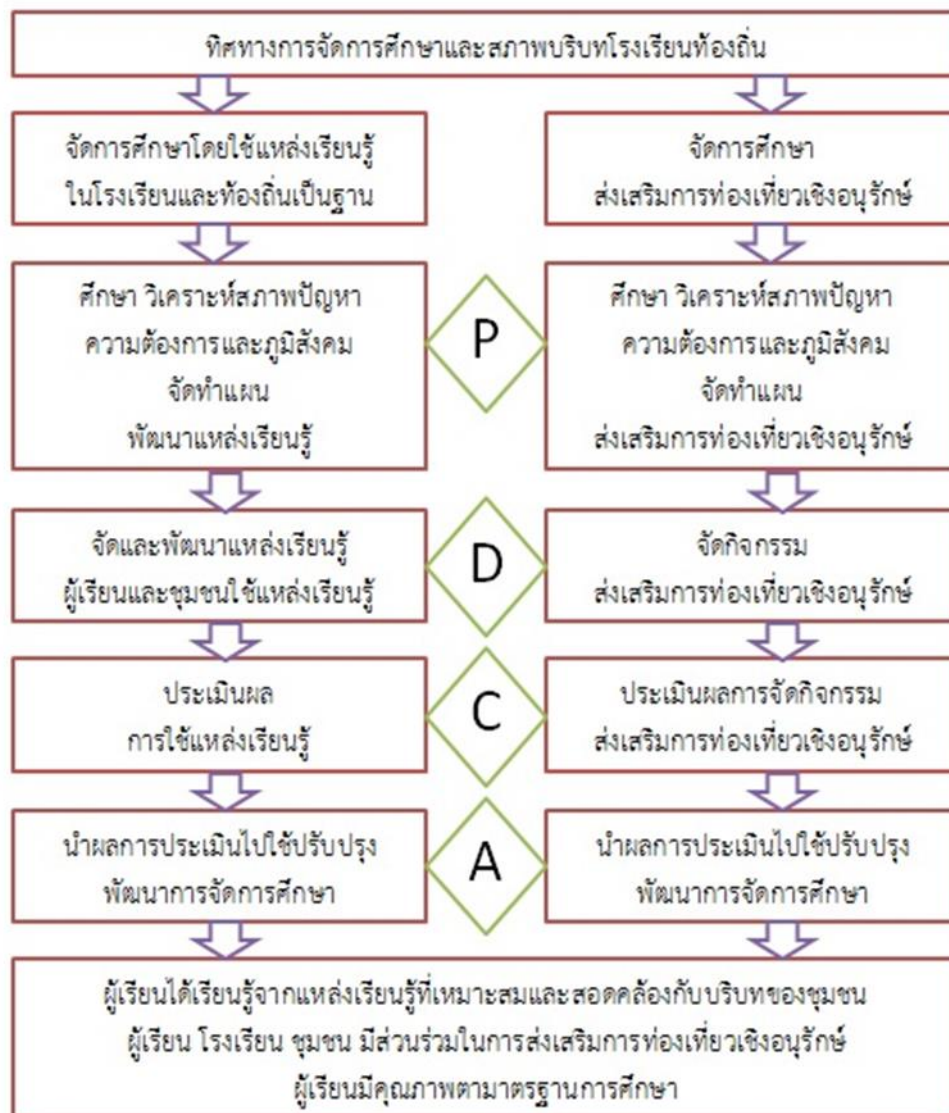
¹⁶³ ภูสิทธิ์ ชันติกุล, “แนวคิดเกี่ยวกับภูมิสังคมและวิถีชีวิต” (เอกสารประกอบคำบรรยาย) ม.ป.ป. 7 – 8.

คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนคิดอย่างอื่นไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้วเราเข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไรจริงๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจในหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง” หลักการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นหลักการสำคัญหลักการหนึ่งของการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานโดยมุ่งให้ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดผู้เรียน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน ได้มีส่วนร่วมวางแผน ตัดสินใจการดำเนินการและประเมินผลในการจัดการศึกษาได้มากที่สุด กระบวนการพัฒนาตามวงจรคุณภาพ P D C A เป็นกระบวนการพัฒนาที่มีขั้นตอนชัดเจน สามารถพัฒนางานเป็นวงจรอย่างต่อเนื่อง และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ง่ายกับทุกกิจกรรม จากสภาพปัญหาและจุดเด่นของแต่ละโรงเรียน แนวคิด “ภูมิสังคม” ตามพระราชดำรัสฯ หลักการมีส่วนร่วมขององค์กรและชุมชนและกระบวนการพัฒนาตามวงจรคุณภาพ P D C A โรงเรียนที่ตั้งอยู่บนภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดารจึงจัดและพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาบนพื้นฐานแนวคิดภูมิสังคม ซึ่งมีรูปแบบกิจกรรมสองรูปแบบตามสภาพบริบทภูมิศาสตร์และภูมิสังคมของผู้เรียนและชุมชน ได้แก่การจัดการศึกษาโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและท้องถิ่นเป็นฐาน และการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์¹⁶⁴ การจัดการศึกษาบนพื้นฐานแนวคิดภูมิสังคม จำแนกออกเป็น 2 รูปแบบได้แก่ ก) การจัดการศึกษาโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและท้องถิ่นเป็นฐาน เกิดขึ้นจากสภาพพื้นที่ของโรงเรียนบนพื้นที่ภูเขาสูง ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่บนพื้นที่สูงที่ห่างไกลจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ การคมนาคม การติดต่อสื่อสารยากลำบาก บุคลากรครูมีอยู่น้อย โรงเรียนจึงได้จัดและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและชุมชน โดยเป็นการจัดแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ตลอดจนทรัพยากรในท้องถิ่น ทั้งนี้ผลที่น่าจะเกิดขึ้น คือ ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่จะเสริมเติมเต็มทางหลักการ และมีทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และมีความสุขกับการเรียนรู้ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษา และมาตรฐานการศึกษาของชาติต่อไป ข) การจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เกิดจากบริบทโดยทั่วไปของโรงเรียนบนพื้นที่สูงที่มักจะมีประกอบด้วยมรดกทางธรรมชาติที่บ่งชี้เด่น เช่น แม่น้ำ ลำธาร น้ำตก ภูเขา ภูมิประเทศที่สวยงาม ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยหรือจุดแข็งที่สามารถนำมาเป็นจุดขายหรือปัจจัยเสริมในการที่จะสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียน ดังนั้นโรงเรียนในพื้นที่สูงจึงนำมรดกทางธรรมชาติดังกล่าว มาเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น โรงเรียนแนวการท่องเที่ยว มัคคุเทศก์น้อย มัคคุเทศก์จิว ซึ่งสามารถช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาอุปสรรคบางประการของการจัดการศึกษาได้ เช่น ส่งเสริมรายได้ของนักเรียน โรงเรียน ผู้ปกครอง ตลอดจนเป็นการฝึกทักษะด้านภาษาโดยการฝึกปฏิบัติจริง ขั้นตอนการดำเนินงาน 1) ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่น 2) ศึกษาวิเคราะห์สภาพการบริหาร

¹⁶⁴ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ผลการสังเคราะห์นวัตกรรมจัดการศึกษา ในพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดาร (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554), 32 – 33.

จัดการภายในโรงเรียนตามแผน และมาตรฐานการจัดการศึกษาและหลักสูตรสถานศึกษา 3) ศึกษาวิเคราะห์สภาพภูมิสังคมของโรงเรียน เช่น สภาพภูมิประเทศ ที่ตั้ง แหล่งเรียนรู้ สถานที่สำคัญต่างๆ สังคมวิทยา ประเพณี วัฒนธรรม อาชีพของชุมชน เป็นต้น 4) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา วิเคราะห์มาจัดทำแผนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บูรณาการให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 5) ดำเนินการจัดพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ใช้แหล่งเรียนรู้ และดำเนินการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ เรียนรู้ มีทักษะและมีส่วนร่วม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่น กิจกรรมมัคคุเทศก์น้อย เป็นต้น 6) ประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จากภาคีที่เกี่ยวข้อง 7) นำผลการประเมินมาปรับปรุง และพัฒนาแหล่งเรียนรู้และกิจกรรมต่อไป ดังแผนภาพต่อไปนี้



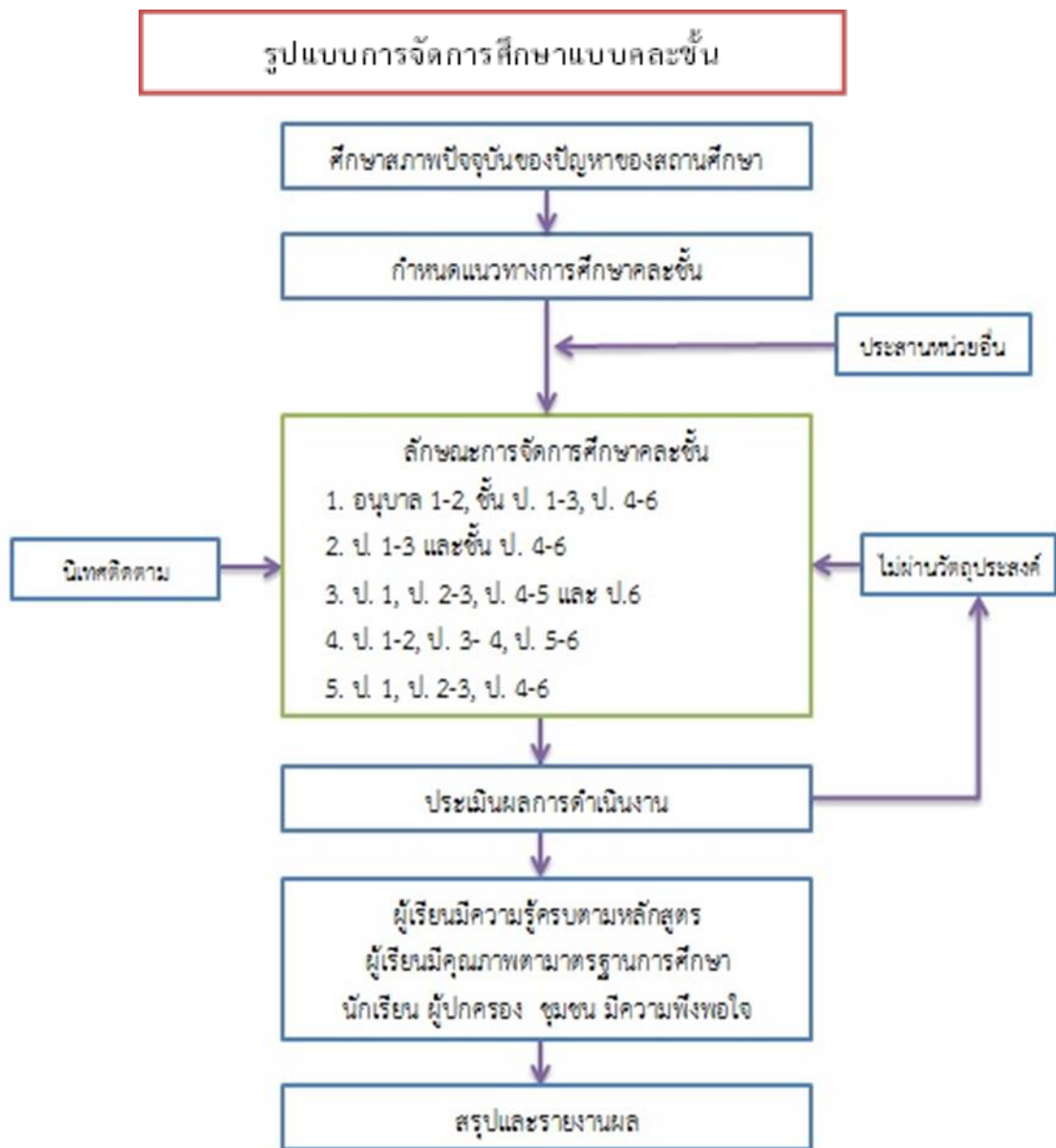


แผนภูมิ ที่ 7 การจัดการศึกษาโรงเรียนบนพื้นฐานแนวคิดภูมิสังคม
(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2555: 39)¹⁶⁵

¹⁶⁵ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ผลการสังเคราะห์นวัตกรรมการจัดการศึกษา ในพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดาร (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554), 39.

4. รูปแบบการจัดการศึกษารูปแบบคละชั้น แนวคิด หลักการ

การจัดการศึกษารูปแบบคละชั้น หมายถึง การจัดการเรียนรู้แบบคละชั้นสำหรับเด็กต่างชั้น ต่างกลุ่มอายุ ซึ่งมีความสามารถต่างกัน แต่นำมาจัดการเรียนรู้พร้อมกัน โดยมากมักจะจัดรวมกันเป็นชั้นเดียว โดยมีเหตุผลความจำเป็นในการจัดการเรียนรู้แบบคละชั้นในโรงเรียนที่มีอัตราการเกณฑ์เด็กเข้าเรียนต่ำ มีนักเรียนน้อยเกินไป ซึ่งมักจะเป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ห่างไกล ประชากรอยู่กระจัดกระจาย นักเรียนในแต่ละชั้นน้อยเกินไป และสิ้นเปลืองงบประมาณ ถ้าจะจัดครู 1 คน ต่อ 1 ชั้น หรืออัตราการเกณฑ์เด็กเข้าเรียนสูงที่มีนักเรียนมากเกินไป จำนวนครูไม่เพียงพอ การจัดการเรียนรู้แบบคละชั้น มีแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญ คือ การจัดการเรียนรู้สนองต่อความต้องการของนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มย่อย ซึ่งตรงกับแนวคิดเรื่อง การปฏิรูปการเรียนรู้ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ดังนั้น การจัดการเรียนรู้แบบคละชั้น จึงใช้ได้กับโรงเรียนทุกประเภท เนื่องจากชั้นเรียนทุกชั้นย่อมมีนักเรียนที่ระดับความสามารถต่างกัน ตลอดจนมีความต้องการเรียนรู้และลักษณะการเรียนรู้ (Learning Styles) เฉพาะบุคคล การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการและความสามารถของนักเรียนรายบุคคล มีชื่อเรียกว่า การจัดการเรียนรู้ตามความแตกต่างของผู้เรียน (Differentiate Instruction) ห้องเรียนที่จัดการเรียนรู้แบบนี้ จึงเป็นห้องเรียนที่คละความสามารถของนักเรียน (Mixed-Ability Classrooms) สำหรับโรงเรียนขนาดเล็กที่นำนักเรียนต่างระดับชั้นเรียนมาเรียนรวมกันเรียกว่า การจัดการเรียนรู้แบบคละชั้น (Multigrade Classrooms) ซึ่งมีลักษณะเฉพาะเพิ่มเป็น 2 ด้าน คือ จัดการเรียนรู้คละอายุและคละความสามารถ (Mixed age & Mixed Ability) ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้ตามความแตกต่างของนักเรียน โดยจัดกิจกรรมหลากหลายสลับกันไปประกอบด้วย การเตรียมงานตามความสนใจ การทบทวนประเด็นร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การค้นคว้า/สำรวจรายบุคคลหรือกลุ่มย่อย การทำความเข้าใจ/หัวข้อให้ชัดเจน การขยายฐานความรู้ การผลิตชิ้นงานที่สะท้อนความรู้ความเข้าใจ



แผนภูมิ ที่ 8 การจัดการศึกษาแบบคละชั้น
(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2555: 50)¹⁶⁶

¹⁶⁶ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ผลการสังเคราะห์นวัตกรรมการจัดการศึกษา ในพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดาร (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554), 50.

ขั้นตอนการดำเนินงาน การจัดการศึกษารูปแบบคละชั้น มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของโรงเรียน 2) กำหนดปัญหาที่จะดำเนินการพัฒนาการจัดการจัดรูปแบบการศึกษา 3) กำหนดวิธีการดำเนินการพัฒนาตามบริบทสภาพของโรงเรียน 4) บริหารจัดการโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบคละชั้น 5) ประเมินผลการดำเนินงานคุณภาพผู้เรียน ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการ 6) ปรับปรุงพัฒนาการบริหารจัดการ 7) รายงานผลการบริหารจัดการ ขั้นตอนการออกแบบการเรียนรู้แบบคละชั้น ในการจัดการศึกษารูปแบบคละชั้น มีขั้นตอนการออกแบบการเรียนรู้ ตามรูปแบบการจัดห้องเรียนคละชั้น ดังตัวอย่างจัดรูปแบบคละชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 ดังนี้

- 1) วิเคราะห์หลักสูตร 2) วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3 และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6
- 3) วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้รายปี 4) กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3 และ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6. 5) หลอมรวมผลการเรียนรู้ที่คาดหวังชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6. 6) กำหนดสาระการเรียนรู้ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 7) หลอมรวมสาระการเรียนรู้ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 8) เขียนคำอธิบายรายวิชาแบบคละชั้น 9) จัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบคละชั้น 10) จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบคละชั้น

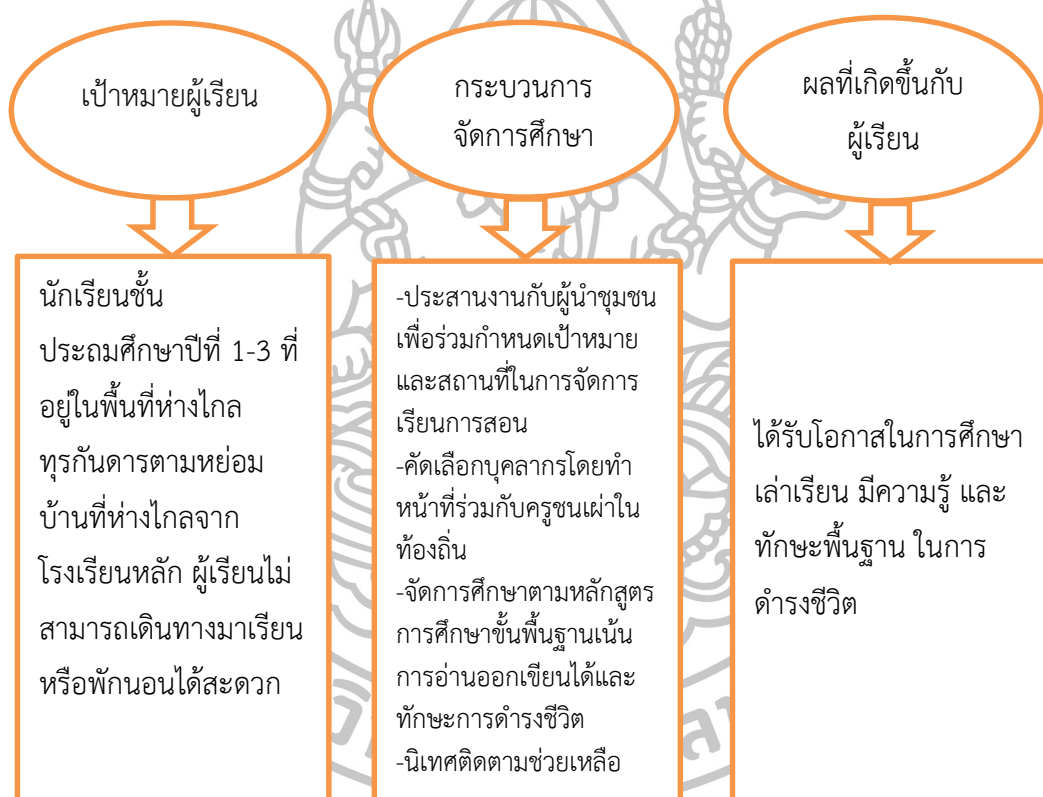
5. รูปแบบการจัดการศึกษาแบบห้องเรียนเคลื่อนที่

แนวคิด หลักการ

การสร้างโอกาสทางการศึกษาให้ประชากรวัยเรียนในพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดาร โรงเรียนจะต้องบริหารจัดการศึกษาเชิงรุก เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนได้เข้าถึงบริการการศึกษาด้วยวิธีการที่หลากหลาย จึงได้ประยุกต์แนวคิดการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หลอมรวมกับวัฒนธรรมชุมชน เป็นแนวคิดหลักในการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษารูปแบบห้องเรียนเคลื่อนที่ โรงเรียนในเขตพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดาร บางโรงเรียนอยู่ในภูมิประเทศเป็นทิวเขาสูงสลับกับหุบเขาแคบ บางแห่งเป็นหน้าผาชันเส้นทางคดเคี้ยวไปตามไหล่เขา ประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ มีหลากหลายเผ่าพันธุ์ ได้แก่ ชาวไทยพื้นเมือง ลาว มอญ พม่า จีน แขก ชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ เช่น กระเหรี่ยง นอกจากนั้นยังมีชนกลุ่มน้อยพลัดถิ่นที่หลบหนีเข้าเมือง มีผู้ที่ไม่ใช่สัญชาติไทย การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน กระจายเป็นหย่อมบ้าน ตามที่ราบเชิงเขา หุบเขา บนเขา คมนาคมไปมาไม่สะดวก ยากลำบาก มีวัฒนธรรมและความเชื่อที่แตกต่างกัน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำไร่ ไร่จ้าง หาของป่า มีฐานะยากจน ผู้ปกครองจึงให้ความสำคัญกับการหาเลี้ยงชีพมากกว่าการส่งเสริมที่จะให้บุตรหลานได้รับการศึกษา นักเรียนจึงขาดโอกาสทางการศึกษา ดังนั้นเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ ซึ่งโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีโรงเรียนในเขตพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร ที่จัดการศึกษารูปแบบห้องเรียนเคลื่อนที่ ประกอบด้วย

โรงเรียนบ้านก่องม่องทะ โรงเรียนบ้านเหมืองแร่โอต่อง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 3 โรงเรียนศรีสวัสดิ์พิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 1 โรงเรียนแม่ระเมิง โรงเรียนป่าไม้อุทิศ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาดาก เขต 2 โรงเรียนบ้านท่าตอน(บ้านป่ากุ่ม) โรงเรียนบ้านเวียงแหง โรงเรียนบ้าน ลาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ซึ่งการจัดการศึกษาในรูปแบบ ห้องเรียนเคลื่อนที่ ที่มีแนวคิดและหลักการจัดการศึกษา ดังนี้

รูปแบบการจัดการศึกษาแบบห้องเรียนเคลื่อนที่



แผนภูมิ ที่ 9 การจัดการศึกษาแบบห้องเรียนเคลื่อนที่
(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2554)¹⁶⁷

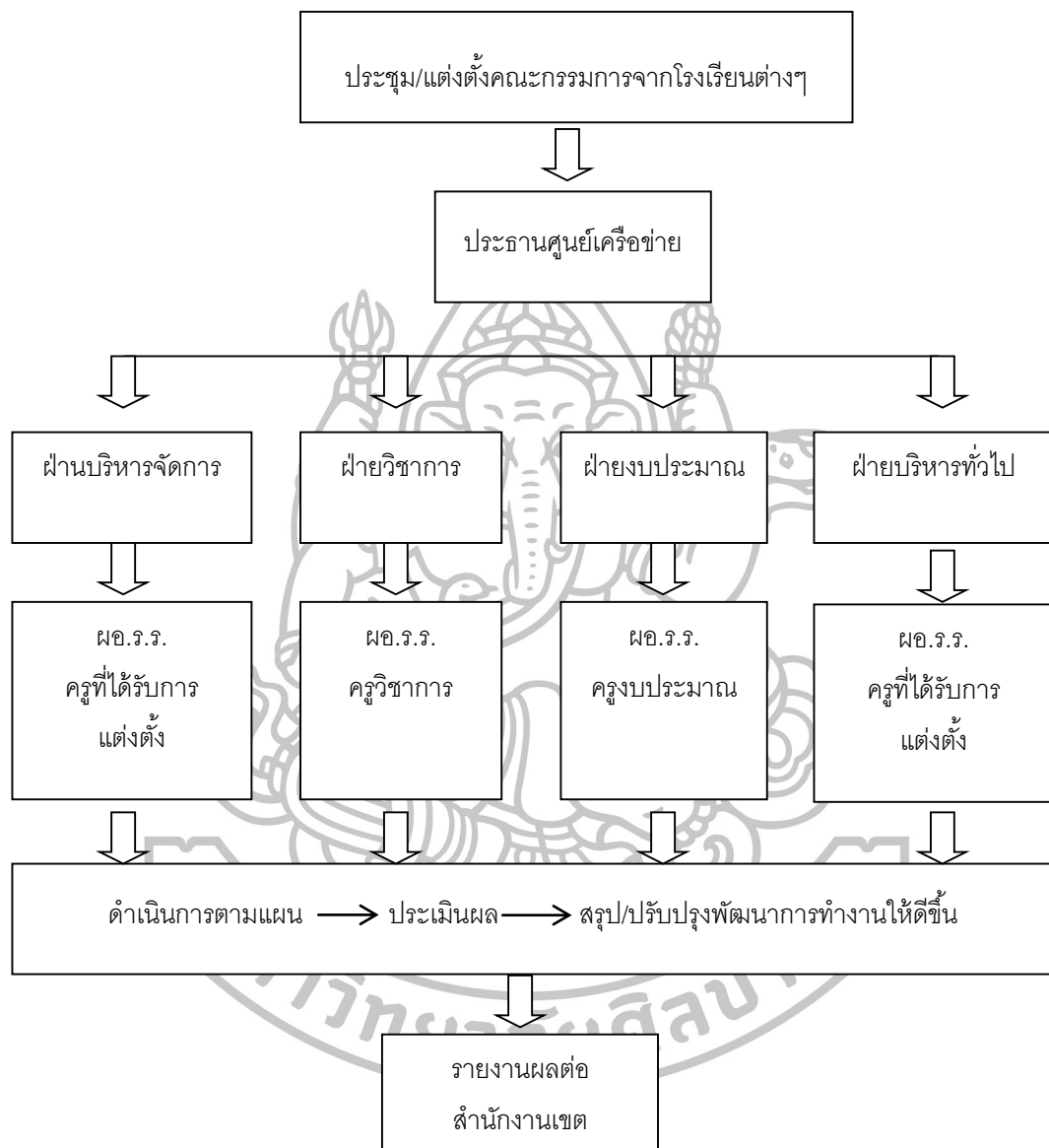
¹⁶⁷ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ผลการสังเคราะห์นวัตกรรมการจัดการศึกษา ในพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดาร (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2554)

6. รูปแบบการจัดการศึกษาแบบศูนย์เครือข่าย

แนวคิด หลักการ

การบริหารจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่ที่มีรูปแบบการบริหารจัดการมีหลากหลายตามบริบทของแต่ละพื้นที่ โดยมีเป้าหมายเพื่อการยกระดับคุณภาพให้สูงขึ้น รูปแบบหนึ่งที่พบเห็นกันอยู่ทั่วไป คือ การประกาศตั้งกลุ่ม/ศูนย์ประสานงานโรงเรียน เมื่อศูนย์ประสานงานกลุ่มโรงเรียน หรือศูนย์ประสานงาน (ตามที่ระบุ) ให้ทำหน้าที่รองรับภาระงานในภาพรวมของกลุ่ม/ศูนย์โรงเรียนเพื่อเชื่อมต่อระหว่าง สำนักงานเขตพื้นที่กับโรงเรียนภายในกลุ่ม/ศูนย์ ในส่วนของการบริหารจัดการศึกษาตามโครงการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่สูงนี้เช่นกันแม้จะมีความยุ่งยากลำบากในการติดต่อสื่อสาร เนื่องจากการคมนาคมลำบาก และตั้งอยู่ในถิ่นทุรกันดาร ก็มีความจำเป็นต้องอาศัยศูนย์ประสานงานโรงเรียน เพื่อเน้นศูนย์กลางในการประสานงาน ทั้งด้านวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณและด้านบริหารงานทั่วไป และเพื่อการกลั่นกรองภาระงานระหว่างสำนักงานเขตพื้นที่และโรงเรียนในสังกัด ศูนย์เครือข่ายการศึกษาได้เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2547 ตามกรอบแนวคิด : ศูนย์เครือข่ายการศึกษา ดังนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตรา 37 กำหนดให้การดำเนินการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่ในรูปแบบเขตพื้นที่การศึกษา โดยคำนึงถึงจำนวนสถานศึกษา จำนวนประชากร วัฒนธรรม และความเหมาะสม อื่นๆ นอกจากนี้ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 มาตรา 37 ยังกำหนดให้มีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อทำหน้าที่ในการดำเนินงานการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ก) บริหาร การศึกษา จัดการศึกษาและพัฒนาสาระของหลักสูตรการศึกษาให้สอดคล้องกับ หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ที่เป็นหลักสูตรแกนกลาง ข) พัฒนางานด้านวิชาการ และจัดให้มีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาร่วมกับสถานศึกษา ค) รับผิดชอบในการพิจารณาแบ่งส่วนราชการภายในของสถานศึกษา และของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำหรับการแบ่งส่วนราชการภายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานั้น กระทรวงศึกษาธิการได้ออก กฎกระทรวง ว่า ด้วยหลักเกณฑ์การแบ่งส่วนราชการภายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พ.ศ.2546 ข้อ 2 ว่าด้วยการแบ่งส่วนราชการต้องสอดคล้องกับภารกิจหลัก และรองรับการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาจากกระทรวงศึกษาธิการ มีความเป็นเอกภาพ ในการบริหารจัดการ มีความยืดหยุ่น และพร้อมต่อการปรับเปลี่ยน มุ่งสัมฤทธิ์ผลตามภารกิจ ความคุ้มค่า ลดขั้นตอนการบริหาร เพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของสถานศึกษา ผู้รับบริการและความเหมาะสมด้าน อื่นๆ ด้วย

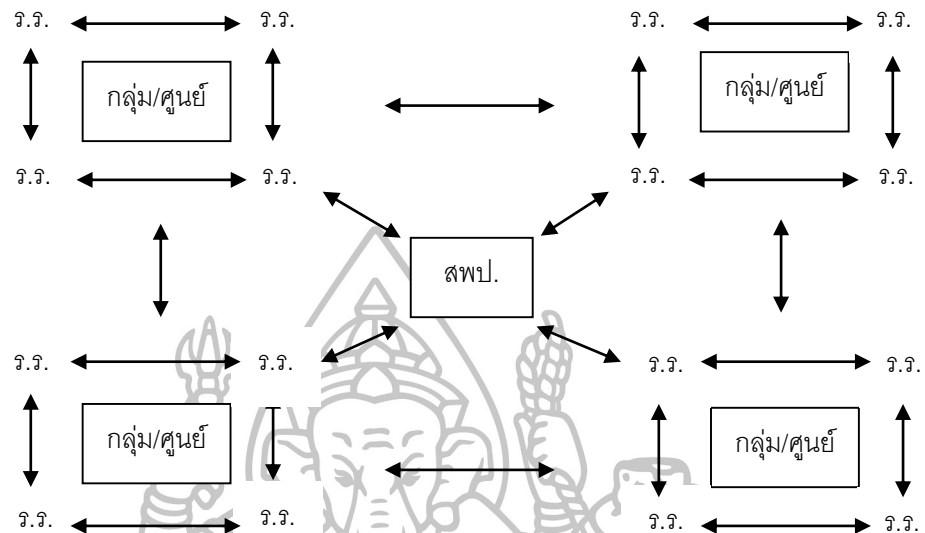
กรอบความคิดการจัดการศึกษารูปแบบศูนย์เครือข่าย



แผนภูมิ ที่ 10 กรอบความคิดการจัดการศึกษารูปแบบศูนย์เครือข่าย¹⁶⁸
(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2554)

¹⁶⁸ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ผลการสังเคราะห์นวัตกรรมการจัดการศึกษา ในพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดาร (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2554), 33.

รูปแบบการบริหารจัดการแบบศูนย์เครือข่าย



แผนภูมิ ที่ 11 รูปแบบการบริหารจัดการแบบศูนย์เครือข่าย¹⁶⁹
(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2554)

7. รูปแบบการจัดการศึกษาแบบ 1 โรงเรียน 3 ระบบ แนวคิด หลักการ

การสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าถึงบริหารการศึกษาและลดปัญหา การออกกลางคัน และลดต้นทุนการศึกษาของผู้เรียน ให้สามารถเลือกเรียนได้ตามศักยภาพของตนเอง จึงได้ประยุกต์แนวคิด การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิด หลักการได้การพัฒนาการจัดการศึกษาในรูปแบบ 1 โรงเรียน 3 ระบบ การจัดการศึกษาเพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาด้วยรูปแบบ 1 โรงเรียน 3 ระบบ มีดังนี้ 1) จัดโดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เช่น รูปแบบโรงเรียนชาวบ้าน 2) จัดโดยโรงเรียนร่วมมือกับมูลนิธิเอกชน ศูนย์ศึกษานอกระบบ ตามอัธยาศัย พ่อแม่ผู้ปกครอง ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น โรงเรียนอุดมสิทธิศึกษา 3) จัดโดยโรงเรียนจัดการเรียนการสอนบูรณาการทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

¹⁶⁹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ผลการสังเคราะห์นวัตกรรมการจัดการศึกษา ในพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดาร (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2554), 34.

8. รูปแบบการจัดการศึกษาแบบทวิภาษา

แนวคิด หลักการ

ประเทศไทยมีภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติ โดยมีภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษาหลัก และมีภาษาถิ่นย่อยและภาษาถิ่นอื่นๆ อีกมากมายหลายตระกูลภาษา จากการศึกษาพบว่าประเทศไทยมีภาษาถิ่นไม่น้อยกว่า 70 ภาษา ภาษาถิ่น คือ ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารของบุคคลที่อยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ โดยจะมีเอกลักษณ์เฉพาะที่สำคัญของภาษาที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ สำหรับภาษาถิ่นย่อยหลัก แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นเหนือ และภาษาไทยถิ่นใต้ โดยมีจำนวนผู้ใช้ร้อยละ 39, 28, 10 และ 9 ตามลำดับ นอกจากนี้ คนไทยยังมีการใช้ภาษาถิ่นอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น ภาษาเขมรถิ่นไทย ภาษาไทยเลย ภาษามลายูถิ่น ภาษากูย ภาษาญ้อ ภาษาลาวหล่ม ภาษากะเหรี่ยง ภาษามอญ ภาษาม้ง ภาษาลัวะ ภาษาอาข่า ภาษามูเซอ ภาษาจีนฮ่อ ภาษาอิมปี ภาษาทวาย ภาษามลาบรี (ตองเหลือง) เป็นต้น เสน่ห์ที่สำคัญของภาษาถิ่น นอกจากจะใช้สื่อความหมายกับบุคคลที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกันให้เข้าใจตรงกันแล้ว ภาษาถิ่นยังมีความโดดเด่น ความงดงามของภาษา การที่เรารู้และเข้าใจภาษาถิ่นจะช่วยในการเรียนรู้วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันของแต่ละท้องถิ่นโดยปริยาย เช่น การแสดงมโนราห์ของภาคใต้ ที่ต้องใช้ภาษาถิ่นใต้ หากใช้ภาษาไทยกลางหรือภาษาถิ่นอื่น ก็จะไม่สื่อความหมาย ทำให้หมดอารมณ์สอโดยสิ้นเชิง จากนโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน(สพฐ.) ขยายโอกาสทางการศึกษาสู่เด็กทุกคนในประเทศไทย และได้มีการสำรวจข้อมูลการใช้ภาษาของนักเรียน ครู และชุมชน จาก 21 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ใน 9 จังหวัดตามแนวชายแดนเมื่อปีงบประมาณ 2551 พบว่า นักเรียนใน 9 จังหวัด มีการใช้ภาษาถิ่นแตกต่างกันกว่า 30 ภาษา มีโรงเรียน 940 โรงเรียน จากจำนวนโรงเรียนทั้งหมด 3,721 โรงเรียน หรือร้อยละ 25.26 ที่นักเรียนใช้ภาษาถิ่นอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน เกินกว่าร้อยละ 50 ซึ่งบางโรงเรียนนักเรียนใช้ภาษาถิ่นเดียวกัน บางโรงเรียนนักเรียนใช้ภาษาถิ่นแตกต่างกัน 4-5 ภาษา แม้ว่าเด็กและเยาวชนตามแนวชายแดนชายแดนและในพื้นที่ห่างไกล ได้มีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนมากขึ้น แต่เด็กเหล่านี้ส่วนใหญ่มีความคุ้นเคยกับการใช้ภาษาถิ่นซึ่งเป็นภาษาแม่ในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน จึงมักมีปัญหาและอุปสรรคในการเรียนรู้มากกว่าเด็กในพื้นที่อื่น ๆ ที่ใช้ภาษาไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงได้ดำเนินโครงการทดลองโดยการนำภาษาถิ่นร่วมจัดการเรียนรู้ในหลายรูปแบบ ทั้งโครงการทวิภาษาเต็มรูปแบบ (ภาษาไทย-ภาษาถิ่น) โครงการนำภาษาถิ่นร่วมจัดการเรียนรู้ และโครงการจัดสอนภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรายวิชาภูมิปัญญา สำหรับการจัดการเรียนการสอนโครงการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาไทยโรงเรียนตามแนวชายแดนและพื้นที่พิเศษโดยใช้ภาษาท้องถิ่นร่วมจัดการเรียนรู้ หรือโครงการทวิภาษานี้ ในช่วงแรก ๆ จะแตกต่างจากกระบวนการที่ใช้กับเด็กทั่วไปที่ใช้ภาษาไทยสื่อสารในชีวิตประจำวัน โดยเด็กจะเริ่มเรียนด้วยภาษาถิ่น (ภาษาแม่) ก่อนและใช้ภาษาถิ่นในการสอน ขณะเดียวกันก็จะค่อย ๆ เติมภาษาไทยเข้าไป เริ่มจากระดับฟัง พูด เข้าสู่ระดับอ่าน เขียน เมื่อเด็กเข้าใจภาษาไทยได้ดีแล้ว

การจัดการเรียนการสอนแบบทวิภาษา คือ การใช้ภาษาสองภาษาเป็นสื่อการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยใช้ภาษาแม่ (ภาษาที่ 1 หรือภาษาที่ใช้ในชุมชน) เป็นฐานในการเรียนรู้ผ่านการฟังพูดและอ่านเขียน และเชื่อมโยงไปสู่ภาษาราชการ (ภาษาไทยหรือภาษาที่ใช้ในโรงเรียน) แนวคิดพื้นฐานในการจัดการศึกษาแบบทวิภาษา เป็นแนวคิดที่นักการศึกษารู้จักกันเป็นอย่างดี คือ “การเรียนรู้สิ่งที่ไม่รู้จากสิ่งที่รู้” และหลักการ “เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง” รวมทั้งแนวคิดทางภาษา คือ “การใช้ภาษาแม่เป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้” แนวคิดต่างๆ ดังกล่าว เริ่มต้นจากการเรียนรู้สิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่ไกลตัว ทำให้เด็กปรับตัวจากสังคมวัฒนธรรมที่บ้านของตนไปสู่สังคมภายนอกได้ง่ายขึ้น เรียนรู้จากภาษาที่บ้านไปสู่ภาษาที่โรงเรียน จากภาษาพูดไปสู่ภาษาเขียน และจากภาษาท้องถิ่นที่ใช้ในชีวิตประจำวันไปสู่ภาษาราชการหรือภาษาไทยที่ไม่คุ้นเคย ซึ่งการเรียนรู้นั้นเป็นไปตามลำดับทักษะทางภาษา คือ ฟัง พูด อ่าน เขียน ที่เน้นให้เกิดความเข้าใจก่อนแล้วนำไปสู่ความถูกต้องเป็นลำดับ การจัดการเรียนการสอนที่ใช้ต้นทุนทางภาษาและวัฒนธรรมของเด็กไปสู่ภาษาและวัฒนธรรมส่วนกลางเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับเยาวชนในพื้นที่ เนื่องจากเป็นการให้เกียรติต่อภาษาและวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ ไม่ได้เป็นการเพิกเฉยต่อคุณค่าในภาษาและวัฒนธรรมของคนในชุมชน แต่สามารถสร้างประโยชน์จากภาษาและความรู้ในวัฒนธรรมเพื่อใช้พัฒนาการศึกษาแก่เยาวชนที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรม การสอนแบบทวิภาษา ดำเนินงานได้สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ (learning theory) ที่สำคัญ 4 แนวคิด ได้แก่ ทฤษฎีพัฒนาการของการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้แบบเครือข่ายความคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม-วัฒนธรรม โดยในการออกแบบโครงสร้างกิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งการออกแบบสื่อและกลวิธีการสอน ในโครงการทวิภาษาฯ ได้ดำเนินไปบนพื้นฐานของทฤษฎีพัฒนาการการเรียนรู้ของมนุษย์ (developmental learning โดย Jean Piaget: 1896-1980) ซึ่งเป็นพัฒนาการที่เกิดขึ้นตามวัยของเด็ก 4 ระดับ ได้แก่ SENSORIMOTOR STAGE: เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 2 ขวบ, PREOPERATIONAL STAGE: เด็ก 2-7 ขวบ, CONCRETE OPERATIONAL STAGE: เด็ก 7-11 ปี และ FORMAL OPERATIONS STAGE: อายุ 12 ปีขึ้นไป เราคำนึงถึงวัยของเด็กและการเลือกใช้ภาษาที่เหมาะสมกับพัฒนาการสำหรับการเริ่มต้น โดย ในช่วงเริ่มต้นเรียนรู้สำคัญที่สุด จึงต้องใช้ภาษาที่สื่อสารกับเด็กได้ง่ายที่สุดในการพัฒนาการทางความคิด ด้วยหลักการดังกล่าวเราจึงใช้ภาษาแม่ของเด็ก (ภาษามลายูถิ่น) ในการเริ่มต้นการเรียนรู้ เพราะเด็กรู้ความหมายในภาษาของตนเอง หากใช้ภาษาใหม่จะเพิ่มภาระการเรียนรู้และทำให้มีผลต่อการพัฒนาการที่ช้าลง เป็นต้น การจัดการเรียนการสอนแบบทวิภาษาให้ความสำคัญกับพื้นฐานหรือต้นทุนความรู้เดิมของผู้เรียน เพราะความรู้เดิมจะนำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ได้รวดเร็วและลึกซึ้ง เช่น การใช้ต้นทุนภาษาและวัฒนธรรมจากบ้านไปสู่โรงเรียน, การเริ่มต้นทักษะการฟังพูดไปสู่การอ่านเขียน, การใช้ภาษาปกติไปสู่ภาษาวิชาการ และการใช้เนื้อหาความรู้ท้องถิ่นไปสู่ความรู้สากล การเชื่อมโยงเหล่านี้ล้วนสอดคล้องกับ ทฤษฎีการเรียนรู้แบบเครือข่ายความคิด หรือ ทฤษฎีโครงสร้างความคิด ซึ่งเป็นกระบวนการทำงานของสมองที่เรียนรู้สิ่งต่างๆ โดยการเชื่อมโยงความรู้เดิมและความรู้ใหม่

เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ แล้วประมวลผลก่อให้เกิดความเข้าใจในสิ่งนั้นหรือเกิดความรู้ใหม่ ยิ่งขึ้น การจัดการเรียนการสอนตามแนวทางทวิภาษา ไม่ได้เป็นเพียงการให้ความรู้เพียงอย่างเดียวเท่านั้นแต่คำนึงถึงความง่ายในการเรียน ความรู้สึกสนุกสนาน ความพึงพอใจและความอยากเรียนรู้ในโรงเรียนด้วย โดย ในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะทางภาษา เช่น TPR ซึ่งเรียนรู้คำศัพท์ภาษาไทยอย่างเข้าใจด้วยการแสดงท่าทางโดยครูจะทำซ้ำจำนวนที่เท่ากันอย่างสม่ำเสมอ แล้วให้เด็กทำตามโดยค่อยๆ เลียนแบบพร้อมกันทั้งชั้นเรียนก่อน แล้วปฏิบัติเช่นเดิมในกลุ่มย่อย และสุดท้ายเมื่อเกิดความมั่นใจแล้วจึงให้ปฏิบัติด้วยตัวเองคนเดียว เมื่อปฏิบัติได้จะต้องกล่าวชมเชยเพื่อสร้างแรงจูงใจ และหากปฏิบัติไม่ได้ผู้สอนจะไม่ลงโทษแต่จะต้องปฏิบัติให้เด็กดูอีกครั้งพร้อมให้เด็กปฏิบัติตาม กระบวนการอันละเอียดอ่อนเช่นนี้เป็นกลวิธีสำคัญของทุกๆ กิจกรรมการพัฒนาสมองของเด็ก ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการอ่านร่วมกัน (bigbook) กิจกรรมประสมคำในแบบเรียนอ่านเขียน (melayu primer) เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมที่อธิบายพฤติกรรมการเรียนรู้ของมนุษย์ในเชิงสังคม ซึ่งเรียนรู้สิ่งใหม่ด้วยการเลียนแบบ และได้รับแรงจูงใจและการชมเชยให้เกิดการเลียนแบบนั้นซ้ำๆ จนเกิดเป็นทักษะความชำนาญ จนกระทั่งเหนือกว่าต้นแบบได้ในที่สุด¹⁷¹

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการดำเนินโครงการทวิ-ภาษา คือ รูปแบบวิธีการจัดการศึกษาแบบทวิภาษาที่ใช้ภาษาท้องถิ่นร่วมกับภาษาราชการอย่างเต็มรูปแบบเป็นครั้งแรกในประเทศไทยถือเป็นนวัตกรรมใหม่ของวงการศึกษาไทยและเป็นแนวทางที่เป็นรูปธรรมหนึ่งของการพัฒนาการศึกษาสำหรับเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากนี้ในกระบวนการพัฒนายังได้เผยให้เห็นถึงศักยภาพที่สำคัญอันหลากหลายของคนในพื้นที่อันที่จะสามารถประสานงานต่อไปได้อย่างยั่งยืนเพียงใดเมื่อได้รับโอกาสและการสนับสนุนส่งเสริมในด้านองค์ความรู้ เทคนิควิธีการ และทุนดำเนินการที่เหมาะสม ทำให้เข้าใจถึงความแตกต่างของระบบความคิดวิถีชีวิต โลกทัศน์ อันจะนำไปสู่การปรับวิธีการและกระบวนการทำงานร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างราบรื่น รวมทั้งยังทำให้ตระหนักว่าความสำเร็จที่จะเกิดจากการดำเนินงานโครงการของคนที่มาจากต่างศาสนาและวัฒนธรรมนั้นมิใช่ได้มาอย่างง่ายตายหากต้องผ่านความละเอียดอ่อนและความระมัดระวังในทุกขั้นตอนและต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับโครงสร้างและความสัมพันธ์ของบุคคลต่างๆ ในชุมชนที่เข้าไปดำเนินโครงการเป็นพิเศษ¹⁷²

¹⁷¹ มิรินต้า บุรรุ่งโรจน์, “การจัดการศึกษาแบบทวิภาษาและแนวคิดทฤษฎีแห่งการเรียนรู้ของมนุษย์” **ประชาคมวิจัย** : 94, (พฤศจิกายน – ธันวาคม 2553), 14.

¹⁷² สุวิไล เปรมศรีรัตน์, “การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภาษาท้องถิ่นและภาษาไทยเป็นสื่อ กรณีการจัดการศึกษาแบบทวิภาษา(ภาษาไทย-มลายูถิ่น)ในโรงเรียนเขตพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้” **การวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่** 1, 1 (กันยายน – ตุลาคม 2551), 24 – 26.

ผู้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

การจัดการศึกษาโดยครอบครัว

การจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) หลังจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ประกาศใช้การดำเนินงานในเรื่องการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้มีการศึกษาองค์ความรู้จากต่างประเทศ เพื่อนำไปสู่การดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมสอดคล้องกับประเทศไทย พร้อมทั้งได้มีครอบครัวที่ตัดสินใจในการจัดการศึกษาให้ลูก ตามสิทธิที่ครอบครัวได้รับโดยถูกต้องตามกฎหมาย ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 12 สิทธิการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวนี้จะต้องเป็นไปตามกฎกระทรวง ว่าด้วยสิทธิการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

กฎกระทรวง ว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547

ข้อ 1

“จัดการศึกษา” หมายความว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวแก่ผู้เรียน

“ครอบครัว” หมายความว่า บิดามารดา หรือบิดาหรือมารดาซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจ

ปกครองหรือผู้ปกครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

“ผู้จัดการศึกษา” หมายความว่า บุคคลในครอบครัวหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากครอบครัวนั้นให้จัดการศึกษา

“ผู้เรียน” หมายความว่า บุตรหรือบุคคลผู้อยู่ในปกครองของครอบครัว

“สำนักงาน” หมายความว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวมีภูมิลำเนา

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา

ข้อ 2 ให้ครอบครัว ซึ่งประสงค์จะจัดการศึกษายื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษาต่อสำนักงาน คำขออนุญาตตามวรรคหนึ่ง ต้องมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

- (1) ชื่อ ชื่อสกุลของครอบครัว
- (2) ชื่อ ชื่อสกุลของผู้เรียน
- (3) สำเนาหรือภาพถ่ายทะเบียนบ้านของครอบครัวและผู้เรียน
- (4) ที่ตั้งและแผนผังสถานที่ซึ่งใช้จัดการศึกษา
- (5) สำเนาหลักฐานวุฒิการศึกษา ไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าของผู้จัดการศึกษา เว้นแต่ผู้จัดการศึกษาผ่านการประเมินโดยสำนักงานว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถหรือประสบการณ์ในการจัดการศึกษา
- (6) ระดับและประเภทการจัดการศึกษา
- (7) แผนการจัดการศึกษาที่ครอบครัวและสำนักงานร่วมกันกำหนดตามความมุ่งหมาย หลักการและแนวทางการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

ข้อ 3 ให้สำนักงานเสนอคำขออนุญาตจัดการศึกษาให้คณะกรรมการพิจารณา โดยเร็วและแจ้งผลการพิจารณาคำขออนุญาตจัดการศึกษาแก่ครอบครัวที่ยื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษา ภายในสามสิบวันแต่วันที่รับคำขออนุญาตจัดการศึกษาตามข้อ 2¹⁷³ ครอบครัวซึ่งประสงค์จะจัดการศึกษายื่นขออนุญาตจัดการศึกษาต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาได้ปีละ 2 ครั้ง เพื่อให้สอดคล้องกับการเปิด - ปิดภาคเรียนของสถานศึกษา เพื่อประโยชน์ในการรับเงินอุดหนุนประจำปีการศึกษา¹⁷⁴ ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว เป็นการศึกษามีบ้านเป็นฐานของการเรียนรู้ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญตามวิถีไทย โดยผู้ปกครองหรือผู้จัดการศึกษาเป็นผู้จัดการดูแลทั้งหมด นับตั้งแต่การจัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนการสอน การเลือกกิจกรรมการจัดหลักสูตร การวัดและประเมินผลตามกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 จากการรายงานวิจัยการจัดการศึกษาโดยครอบครัวประสบการณ์ของนานาชาติประเทศ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวมาจากปัจจัยสำคัญ คือ จากความต้องการของผู้เรียน ปัญหาความรุนแรง ยาเสพติด และการล่วงละเมิดทางเพศ ตลอดจนความเชื่อทางศาสนาเฉพาะกลุ่ม สำหรับปัจจัยอื่น ได้แก่ ปรัชญาและความเชื่อทางการศึกษาส่วนบุคคลของบิดามารดา ความต้องการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยเสริม คือ ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ช่วยให้รูปแบบการเรียนรู้อยู่ที่บ้านที่ “ผู้เรียนกำกับวิถีทางการเรียนรู้ของตนเอง” (self - directed learning) การจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นการจัดการเรียนรู้บนพื้นฐานปัญหาและชีวิตแท้จริง ซึ่งเป็นปฏิบัติการอย่างหนึ่งของกระบวนการประชาชนอันสืบเนื่องมาจากการศึกษาในระบบไม่อาจตอบสนองได้ การศึกษาทางเลือกจึงเกิดขึ้นมาจากจินตนาการทางสังคมที่มีความหลากหลาย ทำให้เกิดการศึกษานอกภาคประชาชนขึ้นมา ซึ่งการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นการศึกษาทางเลือกรูปแบบหนึ่ง ดังนั้นการศึกษาทางเลือกจึงเป็นการศึกษาที่ถูกจัดโดยภาคประชาชน เป็นการศึกษาคือเป็นอิสระและสอดคล้องในความแตกต่างของบุคคลเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในปีงบประมาณ 2557 มีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 51 เขต ได้ดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว จำนวน 225 ครอบครัว มีผู้เรียนทั้งสิ้น 397 คน และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง¹⁷⁵

¹⁷³ กระทรวงศึกษาธิการ, “กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547,” 14 กรกฎาคม 2547.

¹⁷⁴ สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา, **คู่มือสำหรับประชาชน : การขอจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว** (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์อักษรไทย, 2558), 1.

¹⁷⁵ เรื่องเดียวกัน

ผู้วิจัยได้ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัว พบว่า การศึกษาโดยครอบครัว หมายถึง การศึกษาขั้นพื้นฐานที่ครอบครัวจัดโดยสิทธิคุ้มครองตามกฎหมาย ซึ่งมีรูปแบบการจัดการศึกษาแบบใดแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีการเทียบโอนผลการศึกษาได้ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวของไทยมีลักษณะเด่น 5 ประการ ดังนี้ 1. เป็นการจัดการศึกษาที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง เป็นการจัดการศึกษาเองทั้งหมดหรือโดยมีข้อตกลงจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน อาจเป็นผู้สอนด้วยตนเอง หรืออำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น 2. มีการจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ครอบครัวเดี่ยว หรือศูนย์การเรียนรู้กลุ่มครอบครัว 3. สารและกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่จัดขึ้น เป็นไปในทางตอบสนองต่อปรัชญา ทักษะ ความเชื่อ ความสนใจ ความต้องการหรือปัญหาของแต่ละครอบครัว จึงเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีความแตกต่างหลากหลายกันไป มีความยืดหยุ่นเป็นอิสระ 4. ความสำเร็จของการศึกษามุ่งไปที่การพัฒนาศักยภาพเด็กเป็นรายบุคคล อย่างพยายามให้สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความจำเป็นที่มืออยู่จริง จากการเป็นหน่วยการศึกษาขนาดเล็กที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบตัวต่อตัว และผสมผสานไปกับวิถีการดำเนินชีวิต 5. ไม่ใช่การศึกษาที่เป็นกิจกรรมทางธุรกิจเพื่อผลกำไร และไม่เป็นที่ไปเพื่อแอบอ้างแสวงหาผลประโยชน์จากเด็ก¹⁷⁶

ด้านรูปแบบการดำเนินงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัว มีรูปแบบการดำเนินงาน ดังนี้ 1) การดำเนินงานโดยครอบครัวเดี่ยว ในช่วงแรก ๆ ที่ผ่านมา รูปแบบจะเป็นไปในลักษณะนี้ เนื่องจากสถานการณ์แวดล้อมที่ทำให้ต้องเป็นไปในลักษณะเช่นนี้ การดำเนินงานมีความเป็นปัจเจกค่อนข้างสูง หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอนเป็นไปตามวิถีสภาพแวดล้อมของครอบครัว ความคิด ความเชื่อ ความสนใจ มีความหลากหลายแตกต่างกัน มีลักษณะเฉพาะของแต่ละครอบครัวค่อนข้างสูง แต่ขณะเดียวกันก็มีสังคมกลุ่มเพื่อนมีความเชื่อมโยง เกิดกิจกรรมที่นำไปสู่การจัดการศึกษาร่วมกัน เช่น ครอบครัวพึ่งอุดม 2) การดำเนินงานโดยครอบครัวฝ่ายประสานงาน ลักษณะการดำเนินงานหลายครอบครัวร่วมกันดำเนินงานในบางกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง แต่ขณะเดียวกันมีอิสระในวิถีของตนเอง มีการจัดการศึกษาทั้งที่บ้านของแต่ละครอบครัว พร้อมไปกับการจัดการศึกษาร่วมกันของกลุ่มตามที่นัดหมาย มีการบริหารจัดการที่กระจายไปแต่ละครอบครัว มากกว่ารวมศูนย์การบริหารอยู่ที่เดียว เช่น กลุ่มบ้านเรียนปัญญากร 3) การดำเนินงานโดยกลุ่มครอบครัว แบบรวมศูนย์การจัดการในที่เดียว ครอบครัวหลายครอบครัวร่วมกันจัดการศึกษา ในที่แห่งหนึ่งมีคณะครอบครัวทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการการกำกับดูแลในเรื่องนโยบายและการบริหารจัดการ การดำเนินงานมีการมอบหมาย หรือจ้างคณะทำงาน ทำ

¹⁷⁶ การจัดการศึกษาโดยครอบครัว, เข้าถึงเมื่อ 20 มีนาคม 2559, เข้าถึงได้จาก www.familynetwork.or.th

หน้าที่บริหารจัดการมีความแตกต่างจากโรงเรียน ดังนี้ (3.1) เป็นโรงเรียนของครอบครัว ครอบครัวเป็นเจ้าของโดยมีแนวความเชื่อ จุดมุ่งหมาย ปรัชญาการศึกษายึดถือร่วมกัน (3.2) เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก จัดให้เฉพาะลูกหลานในกลุ่มในปริมาณไม่มากนัก (3.3) เป็นโรงเรียนแบบการกุศล ไม่มุ่งแสวงหากำไร รูปแบบนี้แต่ละครอบครัวยังไม่พร้อมที่จะจัดการศึกษาด้วยตัวเองได้ทั้งหมด เช่น สถาบันปัญญาพิทย ที่มีนายแพทย์พร พันธุ์โอสถ เป็นแกน การดำเนินงานรูปแบบนี้มีแนวโน้มที่จะเป็นการจัดการศึกษาโดยชุมชน หรือองค์กรสังคม 4) ดำเนินการจัดการศึกษาโดยมีข้อตกลงร่วมกับทางโรงเรียน ครอบครัวได้จัดการศึกษาโดยมีข้อตกลงร่วมกันกับทางโรงเรียน ในด้านการบริหารจัดการหลักสูตร การเรียนการสอน เป็นบทบาทของครอบครัว การวัดประเมินผลร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับครอบครัว โดยโรงเรียนออกไปรับรองให้กับผู้เรียนพร้อมทั้งอนุญาตให้ใช้สถานที่ ห้องปฏิบัติการ อุปกรณ์การเรียนการสอน การจัดทำกิจกรรมเสริมหลักสูตรตลอดจนใช้สถานที่ในการพบปะสังสรรค์ มีกิจกรรมสังคมร่วมกับคณะคณาจารย์และนักเรียนในโรงเรียน การดำเนินงานรูปแบบนี้ครอบครัวและโรงเรียนได้มีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เช่น กลุ่มครอบครัวบ้านเรียนชวนชื่น

ด้านการเรียนการสอน การจัดการศึกษาโดยครอบครัวมีการจัดการเรียนการสอนอันได้แก่ รูปแบบการจัดการศึกษาหลักสูตร การประเมินผล ดังนี้ 1) รูปแบบการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาโดยครอบครัวมีการจัดการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งมีทั้งที่เป็นการจัดการศึกษารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือทั้งสามรูปแบบผสมผสานกัน ในสังคมส่วนใหญ่มีลักษณะผสมผสาน ก่อนไปในการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้เป็นไปตามรูปแบบการจัดการศึกษาที่แต่ละครอบครัวเลือก กล่าวคือครอบครัวที่เลือกจัดการศึกษาแบบการศึกษาในระบบ จะมีการกำหนด จุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษาหลักสูตร ระยะเวลาการศึกษา การวัดประเมินผลตามเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน(1.1) ครอบครัวที่เลือกจัดการศึกษาแบบนอกระบบ มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลา การวัดประเมินผลอย่างยืดหยุ่น สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของแต่ละครอบครัว (1.2) ครอบครัวที่เลือกจัดการศึกษาตามอัธยาศัย การกำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตรระยะเวลา การวัดประเมินผล ยืดหยุ่นและมีอิสระมากขึ้นเป็นไปตามความสนใจ ศักยภาพความพร้อมและโอกาส สามารถศึกษาเรียนรู้ได้ทุกสถานการณ์ (1.3) หลักสูตร การจัดการศึกษาโดยครอบครัว กำหนดหลักสูตรและความมุ่งหมาย การจัดสาระการเรียนรู้จึงมีความยืดหยุ่น การดำเนินงานในช่วงเริ่มต้นใช้เนื้อหาสาระหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ควบคู่ไปกับหลักสูตรโรงเรียนสาธิต โรงเรียนนานาชาติ หรือต่างประเทศ โดยยืดหยุ่นเป็นไปตามความพร้อมและความสนใจของลูกเป็นสำคัญ ต่อมาได้มีการ

พัฒนาด้วยการสร้างหลักสูตรของครอบครัว มีการกำหนดกรอบกว้าง ๆ ที่เป็นความตกลงและเตรียมการร่วมกันระหว่างพ่อแม่และลูก โดยให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ ให้ใฝ่รักการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ให้สามารถสร้างเสริมความรู้ได้ตลอดชีวิตมากกว่าความรู้อย่างเป็นทางการเป็นส่วน ๆ การเรียนรู้ของครอบครัวเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสภาพการณ์ อย่างเป็นธรรมชาติ แทรกซึมในวิถีชีวิต การเรียนรู้เป็นพัฒนาการที่เกิดขึ้นในตัวเด็ก หลักสูตร Home School มีลักษณะสังเขป ดังนี้ ก) ขอบเขตเนื้อหาวิชาไม่ต่างไปจากหลักสูตรปกติ ข) ข้อแตกต่างสำคัญอยู่ที่กระบวนการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่น ค) มีการจัดประสบการณ์เสริมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย ง) มีกิจกรรมนอกบ้าน เป็นองค์ประกอบสำคัญ จ) มีการใช้ประโยชน์จากกิจกรรมเครือข่ายพ่อแม่ Home School

การประเมินผล การประเมินผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัว มีการประเมินผลอย่างเป็นทางการที่ปฏิบัติอยู่ ดังนี้ ก) ครอบครัวที่ลูกอยู่ในระดับการศึกษาภาคบังคับ นำชื่อลูกไปฝากไว้กับโรงเรียน โรงเรียนได้ดำเนินการวัดผล ประเมินผล มีการสอบเลื่อนระดับชั้นร่วมกับนักเรียนของโรงเรียน สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากการเข้าสอบไล่และใช้ข้อสอบเดียวกับโรงเรียน ข) ครอบครัวที่ลูกโตกว่าระดับการศึกษาภาคบังคับ ใช้วิธีการเข้ากลุ่มเรียนเสริมและสอบเทียบกับการศึกษานอกระบบของกรมการศึกษานอกโรงเรียน อย่างไรก็ตามแนวทางการประเมินผลของการจัดการศึกษาโดยเคร่งครัด มีหลักความคิดที่สำคัญ ดังนี้ 1) มุ่งพัฒนาการของเด็กอย่างแท้จริง 2) ให้ความสำคัญกับพัฒนาการเป็นรายบุคคลเพื่อให้เด็กได้ค้นพบวิถีทางพัฒนาตัวเอง 3) เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการประเมินผลตัวเองด้วย 4) ให้ความสำคัญในการประเมินจากสภาพจริง มากกว่าการสอบ การใช้แบบทดสอบ 5) มีความต่อเนื่องเห็นตลอดทั้งกระบวนการมากกว่าเพียงชิ้นงานที่เป็นผลลัพธ์ในขั้นสุดท้าย 6) มีความหลากหลายในวิธีการ ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการตามหลักที่ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นการเรียนรู้และสามารถใช้เป็นประจักษ์พยานแสดงผลของการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น 7) การสังเกตลูกอย่างใกล้ชิดและมีสัมผัสความเป็นพ่อแม่ เป็นวิธีการที่เป็นธรรมชาติ เกิดขึ้นจริง และได้ผลมากที่สุดของการประเมินพัฒนาการลูกภายในครอบครัว

ในส่วนของหลักฐานแสดงผลการศึกษา การจัดการศึกษาโดยครอบครัวมีหลักฐานที่แสดงผลการศึกษาของเด็กที่เป็นรูปธรรม ส่วนใหญ่ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้ 1) สมุดบันทึก และแฟ้มสะสมงานของพ่อแม่แสดงปัญหา การแก้ปัญหา การพัฒนาการเรียนการสอนและพัฒนาการของผู้เรียนรายบุคคล เป็นต้น 2) แฟ้มสะสมงานของลูกในทุกประสบการณ์การเรียนรู้และเนื้อหาความรู้ 3) สมุดบันทึกของลูก เช่น บันทึกส่วนตัว (ทัศนะ ประสบการณ์ใหม่ เจตจำนง) บันทึก

แหล่งเรียนรู้ (จากการเดินทางทัศนศึกษา) สมุดภาพ เป็นต้น 4) ผลงานที่นำเสนอในการเรียนรู้ในรูปแบบโครงงานทั้งโดยบุคคลและโดยกลุ่ม

การจัดการศึกษาโดยองค์กรเอกชน

กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิขององค์กรชุมชนและองค์กรเอกชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในศูนย์การเรียน พ.ศ. 2555 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อันเป็นกฎหมายที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 43 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ในกฎกระทรวงนี้

“องค์กรเอกชน” หมายความว่า สมาคม มูลนิธิ หรือองค์กรที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่จัดทะเบียนเป็นนิติบุคคลหรือเป็นส่วนงานหรือโครงการในองค์กรนิติบุคคล มีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์ ไม่แสวงหากำไร และมีที่ตั้งหรือมีส่วนงานหรือโครงการรับผิดชอบอยู่ในท้องที่เดียวกันกับศูนย์การเรียนนั้น

ข้อ 2 องค์กรชุมชนและองค์กรเอกชนอาจจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในรูปแบบการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัย โดยจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนสำหรับผู้ซึ่งขาดโอกาสในการเข้าศึกษาในระบบโรงเรียนปกติ ทั้งนี้ เพื่อให้มีความยืดหยุ่น คล่องตัว และสนองตอบวัตถุประสงค์ของศูนย์การเรียนนั้น โดยให้ยึดหลักดังต่อไปนี้

2.1 มุ่งเรียนรู้จากสถานที่จริง แหล่งเรียนรู้ในเขตพื้นที่ และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2 การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้ใช้หลักสูตรที่

ศูนย์การเรียนได้พัฒนาขึ้น

ศูนย์การเรียนตามวรรคหนึ่งอาจจัดการศึกษาแบบคละชั้นและอายุหรือจัดให้มีการศึกษาร่วมกับสถานศึกษาอื่น โดยมีข้อตกลงร่วมกันและเทียบโอนผลการเรียนซึ่งกันและกันได้

องค์กรเอกชนที่ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ได้แก่

1. มูลนิธิส่งเสริมพัฒนาเด็กและเยาวชน (Children and Youth Development Foundation) มูลนิธิส่งเสริมพัฒนาเด็กและเยาวชน เป็นองค์กรสาธารณกุศลที่มุ่งมั่นทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการศึกษาแก่ เด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาสให้มีการศึกษาและได้รับการอบรมพัฒนาปลูกฝัง จิตสำนึกที่ดีต่อสังคม ส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยอาศัยชุมชนมีส่วนร่วม ปลูกจิตสำนึกการอนุรักษ์และประยุกต์ใช้อย่างสอดคล้องเข้ากับวิถีชีวิตพื้นบ้าน และภูมิปัญญาไทย ส่งเสริมให้เกิดการกระจายด้านการศึกษาและลดช่องว่างความแตกต่างระหว่างเมือง กับชนบท โดยมีแผนดำเนินงานและการวัดผลในเชิงปริมาณและคุณภาพอย่าง

ต่อเนื่อง และมีระบบการจัดการที่ดี มูลนิธิส่งเสริมพัฒนาเด็กและเยาวชน ได้รับอนุญาตให้จัดตั้ง จากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเลขที่อนุญาตที่ ต.188/2545 และจากกระทรวงมหาดไทย เลขทะเบียนมูลนิธิ กท 1166 จดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชน สาธารณกุศลด้านส่งเสริมการศึกษา ของเด็กและเยาวชนไทย วัตถุประสงค์มูลนิธิเพื่อส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน ผู้ด้อยโอกาสให้มีการศึกษาและได้รับการอบรมพัฒนาปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม ส่งเสริม กิจกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยอาศัยชุมชนมีส่วนร่วมด้วยการ อนุรักษ์และประยุกต์ใช้ อย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตพื้นบ้านและภูมิปัญญาไทย ส่งเสริมให้เกิดการกระจายด้านการศึกษา และลดช่องว่างความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบท ส่งเสริมงานวัฒนธรรม ดำเนินการเพื่อ สาธารณประโยชน์หรือร่วมมือกับองค์กรการกุศลอื่นๆเพื่อสาธารณประโยชน์ โดยไม่ดำเนินการ เกี่ยวข้องกับการเมืองแต่ประการใด และสนับสนุนร่วมมือกับหน่วยงานรัฐและองค์กรภาคประชา สังคมในการสร้างและส่งเสริมกลไกการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคและการเข้าถึงบริการของรัฐ โครงการหลักของมูลนิธิ 1) โครงการส่งเสริมการศึกษาให้เด็กและชุมชนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ร่วมกัน เป็นโครงการที่ให้ความสำคัญและมุ่งเน้นการพัฒนาครอบครัวประกอบหลัก ได้แก่ เด็กนักเรียน ครู และผู้ปกครองให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยมีมาตรการวัดผลเป็นระยะ เด็ก นักเรียน : ได้รับการศึกษาในเชิงวิชาการที่มีคุณภาพมาตรฐานสูงขึ้น มีอุปกรณ์การเรียนที่จำเป็น ในการเสริมสร้างความรู้และทักษะ สุขอนามัยดี ผู้ที่ด้อยโอกาสจะได้รับทุนการศึกษาอย่าง ต่อเนื่องได้รับการอบรมด้าน จริยธรรมและฝึกฝนวิชาชีพที่สอดคล้องกับการดำรงชีพของ ครอบครัวในชุมชน ครู : สนับสนุนครูในการพัฒนาวิชาการ เช่น อบรม สัมมนา หรือศึกษาต่อ เพิ่มเติมตลอดจนจัดหาตำราเพิ่มเติมหรือสื่อการสอนรวมทั้งจัดหาครูในสาขาวิชาที่ขาดแคลนเพื่อ ช่วยสอนหรือถ่ายทอดให้แก่ครูในท้องที่ ผู้ปกครอง : มีส่วนร่วมในการดูแลอบรมบ่มเพาะและที่ สำคัญการมีฐานะเศรษฐกิจครอบครัวที่พอ เพียงจะส่งผลต่อการศึกษาของเด็กได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นมูลนิธิจึงสนับสนุนให้ความช่วยเหลือการพัฒนาอาชีพทั้งด้านการเกษตร การผลิตสินค้า หัตถกรรมรวมถึงการนำวิชาการเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการด้าน การตลาด ตลอดจนส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อเสริมรายได้แก่ชุมชน 2) โครงการเสริม เพื่อให้ สอดคล้องกับความต้องการในแต่ละพื้นที่ : จะดำเนินควบคู่ไปกับโครงการหลักตามรายละเอียด ดังนี้ ก) สร้างอาคารเรียนและสนามเด็กเล่น จัดหาจักรยานสำหรับเด็กนักเรียน ข) กิจกรรมการ พัฒนาความรู้และเชี่ยวชาญของเด็ก ส่งเสริมการอ่าน จัดค่ายกิจกรรมเยาวชน ค) ธรรมะเพื่อ การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนตลอดจนสถาบันครอบครัว ง) ให้ความรู้ด้านภัยยาเสพติด เอดส์ และป้องกันปัญหาทางเพศ จ) การจัดตั้งสาธารณสุขในโรงเรียน อาหารกลางวันและนม ฉ) ส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชีวิตชุมชนของตัวเอง ช) จัดอบรมสัมมนาความรู้ให้กับครูและ ผู้ปกครอง ซ) ทุนการศึกษาแก่เด็กที่ด้อยโอกาส¹⁷⁷

¹⁷⁷ มูลนิธิส่งเสริมพัฒนาเด็กและเยาวชน, เข้าถึงเมื่อ 16 กุมภาพันธ์ 2559, เข้าถึงได้จาก <http://www.volunteerspirit.org/>

2. มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก ได้ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษา ดังนี้ 1) เป็นหน่วยงานที่มีสถานรองรับเด็กด้อยโอกาสทางสังคม ได้แก่ เด็กเร่ร่อน เด็กลูกกรรมกรก่อสร้าง เด็กกำพร้า เด็กพ่อแม่ต้องโทษจำคุก เด็กถูกทารุณกรรม เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ เป็นต้น พร้อมกับมีการแก้ไขปัญหาของเด็กโดยการ ฟันฟู และพัฒนา ให้เด็กได้มีโอกาสพัฒนาตนตามศักยภาพของเด็กแต่ละคน ภายใต้บรรยากาศแห่งความอบอุ่น ความรัก ความเข้าใจ การให้อภัย และการให้โอกาส ตลอดจนให้ได้รับการศึกษา และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม โดยเปิดบ้านรองรับเด็ก 2 หลัง คือ บ้านอุปถัมภ์เด็ก และบ้านสร้างสรรค์เด็ก 2) เป็นหน่วยงานที่ริเริ่มการทำงานเชิงรุก โดยการนำครูรุกเข้าไปหากกลุ่มเป้าหมาย โดยมีวิธีการกลไกที่เหมาะสม ที่ช่วยเหลือแก้ไข ฟันฟู พัฒนา เด็กและเยาวชนเพื่อให้เด็กเหล่านั้นสามารถคืนสู่สังคมอย่างประณีต การทำงานที่ไม่คำนึงถึงมิติเวลาการทำงาน เน้นเวลาที่ลงไปถึงกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก โดยกลุ่มเป้าหมายได้ประโยชน์สูงสุด และสามารถพัฒนาและพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งได้แก่ โครงการศูนย์เด็กก่อสร้าง โครงการครูช่างถนน โครงการรถความรู้เคลื่อนที่สู่ชุมชน โครงการครูสัญจร และโครงการช่วยเหลือเด็กและครอบครัว 3) เป็นหน่วยงานที่เป็นแหล่งการเรียนรู้และการศึกษาอย่างต่อเนื่องให้กับนักเรียน นิสิต นักศึกษา เป็นสถานที่ฝึกงาน,ฝึกอบรม ตลอดจนการศึกษาหาข้อมูล นักวิชาการและอาจารย์ที่เกี่ยวข้องในการวางแผนนโยบาย ยุทธศาสตร์ จะใช้ข้อมูลที่ “ศูนย์ข้อมูลของมูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก” เป็นข้อมูลเชิงวิชาการ ทำงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเด็กด้อยโอกาสทางสังคม 4) เป็นหน่วยงานริเริ่มการทำงานอาสาสมัคร จากประชาชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา ในหลากหลายรูปแบบ เช่น การเข้ามาเป็นอาสาสมัครในการทำงานของมูลนิธิฯ เช่น อาสาสมัครพิทักษ์เด็กเร่ร่อน อาสาสมัครเยาวชนสร้างสรรค์ เป็นต้น บางส่วนเป็นผู้บริจาคทรัพย์สินและงบประมาณในการดำเนินงานของมูลนิธิฯ ตลอดจนการเข้ามาเป็นพ่อแม่อุปถัมภ์เด็ก และเข้ามาเลี้ยงอาหารเด็กตามความสมัครใจ และเป็นผู้เผยแพร่การทำงานของมูลนิธิฯในระดับกว้าง 5) เป็นหน่วยงานที่มีการทำงาน เชื่อมโยงกับองค์กรพัฒนาเอกชนและภาครัฐ โดยการทำงานเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เช่น ริเริ่มการจัดตั้ง “เครือข่ายองค์กรเพื่อเด็กเร่ร่อน” “เครือข่ายองค์กรเพื่อเด็กลูกกรรมกรก่อสร้าง” ตลอดจนการทำงานร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนในการจัดงานเวทีสิทธิเด็กอย่างต่อเนื่อง คือ คณะทำงานด้านเด็ก และเครือข่ายคนทำงานเพื่อเด็ก และร่วมผลักดันสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้ตั้ง “ศูนย์พิทักษ์เด็ก เยาวชน และสตรี สำนักงานตำรวจแห่งชาติ” โดยมีโครงการกองปราบจิวเพื่อให้เด็กได้มาร่วมอบรมและพัฒนาตนเองให้เท่าทัน ต่อการล่อลวงรูปแบบต่างๆ ผลักดันให้โรงพักมีห้องสอบสวนเด็ก, ห้องซั้วตัวเด็ก, พนักงานสอบสวนหญิงและการทำงานเป็นทีมสหวิชาชีพ และโครงการนักเรียนนายร้อยสัมผัสปัญหาชุมชนอย่างต่อเนื่องและรวมถึงจัดตั้ง “ศูนย์พิทักษ์และช่วยเหลือเด็กทางการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ” โดยได้ดำเนินการทำเรื่อง รับแจ้งเหตุเด็กถูกละเมิด และให้ความเป็นธรรมแก่เด็กอย่างเร่งด่วน. รับเรื่องราวร้องทุกข์จากเด็กนักเรียนที่ถูกให้ออกหรือไล่ออกจากโรงเรียน, เปิดกลไกของกระทรวงศึกษาธิการ ให้เด็กพิการและเด็กด้อยโอกาสกลุ่มต่างๆ เข้ารับการศึกษาได้อย่างทั่วถึง และเปิดมิติของความหลากหลายทางการศึกษาให้มีการปฏิบัติมากขึ้น เพื่อ “ให้เด็กทุกคนต้องได้เรียนและได้รับการปกป้องคุ้มครอง” 6) ริเริ่มและการพัฒนา “อดีตเด็กเร่ร่อน เด็กลูกกรรมกรก่อสร้าง” มาทำงานพัฒนาช่วยเหลือเด็กในรูปแบบ “ผู้ช่วยครูข้างถนน และผู้ช่วยครูเด็กก่อสร้าง” และพัฒนาเป็นเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิ จำนวน 6 คนโดยการเปิดโอกาสในการเรียนหนังสือและการเรียนรู้วิธีการต่างๆ ที่ช่วยเหลือ น้องๆ ให้พ้นจากการเป็นเด็กเร่ร่อน เด็กลูกกรรมกรก่อสร้าง ทั้งด้านการพัฒนาการทำงานด้วยการศึกษาดูงาน,อบรม,เข้าประชุม,แลกเปลี่ยน การทำงาน เพื่อเป็นการสร้างความตระหนักให้เห็นคุณค่า ศักยภาพของตนเองและเป็นทรัพยากร ทูทางสังคมที่มีคุณค่า พร้อมทั้งจะไปช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคมต่อไป 7) ผลักดันให้เกิดนโยบายและแผน พัฒนาเกี่ยวกับเด็กด้อยโอกาส โดยในปี 2534 ได้ร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนด้านเด็ก โดยพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กเร่ร่อน เด็กลูกกรรมกรก่อสร้าง เด็กกำพร้า ฯลฯ เป็นเด็กที่ขาดเอกสารหลักฐาน,ใบเกิด,ทะเบียนบ้าน ที่จะเข้าเรียนในโรงเรียนที่สังกัดกรุงเทพมหานคร และสังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ ไม่รับเด็กเข้าเรียนในโรงเรียนต่างๆ จึงได้มีการทำหนังสือถึงปลัดกระทรวงศึกษาธิการหาแนวทางแก้ไขกระทั่ง กระทรวงศึกษาธิการได้ออก “ระเบียบว่า ด้วยหลักฐาน วันเดือน ปีเกิด ในการรับนักเรียน นักศึกษาเข้าเรียน ในสถานศึกษา พ.ศ.2535 และแนวปฏิบัติ ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่ไม่มีหลักฐาน ทะเบียนราษฎรและเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย” สำหรับโรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ให้รับเด็กทุกคนเข้าเรียนไว้ก่อนแล้วให้ระยะเวลาในการหาหลักฐานของเด็ก โดยมีโรงเรียนนำร่องหลายโรงเรียน เช่น โรงเรียนวัดเทวสุนทร โรงเรียนวัดหลักสี่ โรงเรียนตลิ่งชัน เป็นต้น แต่โรงเรียนที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติยังไม่อนุญาตให้ เด็กเข้าเรียนจนกระทั่งปี 2541 ได้มีคำสั่งจากรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ ให้ทุกหน่วยงานที่สังกัดกระทรวงปฏิบัติตามระเบียบข้างต้น และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมมติของคณะรัฐมนตรีฉบับนี้ ในปี 2549 และร่วมผลักดันการแก้ไข ปว.294, ปว 132 ที่ใช้มาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะเรื่องการทำงานช่วยเหลือเด็กเร่ร่อน จนแก้ไขเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 8) ในปี 2535 ได้ผลักดันให้ทางสำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร จัดดำเนินการ โครงการครูอาสาสอน ในแหล่งก่อสร้างและเด็กเร่ร่อน โดยร่วมกับคณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทางมูลนิธิพร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ทุกท่านได้จัดฝึกอบรมครูอาสาในภาคปฏิบัติ ในพื้นที่ที่ทางมูลนิธิทำงานอยู่ ในระยะเวลา 3 สัปดาห์แล้วจึงกลับไปปฏิบัติงานในหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร ในขณะที่ทางสำนักสวัสดิการสังคมยัง

ดำเนินโครงการต่อเนื่องและร่วมเป็นสมาชิก เครือข่ายองค์กรเพื่อเด็กเร่ร่อน และเครือข่ายองค์กรทำงานเพื่อเด็กลูกกรรมกรก่อสร้าง โดยมีคณะกรรมการอาสาสอนเด็กเล็กในแหล่งก่อสร้าง จำนวน 10 คน คณะครูอาสาสอนเด็กเร่ร่อน จนพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้เด็กด้อยโอกาส จำนวน 10 คน พร้อมมีอาสาสมัครหนุ่มสาวที่เข้าไปเรียนรู้งานจำนวนมาก 9) ในปี 2535 เป็นต้นมา ได้เริ่มขยายแนวความคิดเกี่ยวกับการทำงานช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนไปยังส่วน ภูมิภาค ซึ่งได้แก่ มูลนิธิเพื่อชีวิตเด็ก จังหวัดอุดรธานี, มูลนิธิส่งเสริมการพัฒนาบุคคล,โครงการช่วยเหลือเด็ก จังหวัดขอนแก่น, บ้านเด็กพระมหาไถ่พญา จังหวัดชลบุรี,โครงการพัฒนาเด็กด้อยโอกาส(พื้นที่สะพานพุทธ),กลุ่มพันธกิจ เพื่อสังคม จังหวัดสมุทรปราการ,โครงการสร้างสรรค์เด็กเวียงพิงค์ จังหวัดเชียงใหม่ โครงการสร้างสรรค์เด็กสงขลา จังหวัดสงขลา เป็นต้น แล้วได้ดำเนินการต่อเนื่องขยายไปยัง กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลและมหานครเทศบาล)ที่จัดครูอาสาสอนไปดำเนินการตามจังหวัดต่างๆ 19 จังหวัด และในปี 2544 ได้ขยายไปยังโครงการครูตำรวจจราจรไฟจราจร และครูตำรวจจราจรที่ดำเนินการต่อเนื่องในปัจจุบัน และในปี 2545 ทางกรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้ดำเนินโครงการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตเด็กเร่ร่อน จำนวน 17 จังหวัด 10) เป็นหน่วยงานที่ริเริ่มการมีส่วนร่วม ของบริษัทรับเหมาก่อสร้างเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กลูกกรรมกรก่อสร้าง ที่เรียกว่า CSR : Corporate Social Responsibility ความรับผิดชอบร่วมกันในการพัฒนาสังคม โดยตั้งแต่ปี 2533 เป็นต้น บริษัทก่อสร้างที่ให้ทางมูลนิธิสร้างสรรค์เด็กไปดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน จะเป็นผู้จ่ายค่าใช้จ่าย ตั้งแต่ ค่าอาหารกลางวันเด็ก ค่ากิจกรรม ค่าอุปกรณ์การเรียนการสอน ค่ารักษาพยาบาล และเงินเดือนครู จำนวนไม่น้อยกว่า 45 ศูนย์เด็กก่อสร้าง ซึ่งได้แก่ บริษัทแลนด์แอนด์เฮาส์ บริษัทนี้มาคอนสตรัคชัน จำกัด บริษัทศรีวิภาไฮเทค มหาชน จำกัด บริษัทธนายง มหาชน จำกัด บริษัทนารายณ์ พร็อพเพอร์ตี้ จำกัด เป็นต้น¹⁷⁸

3. มูลนิธิกองทุนการศึกษาเพื่อการพัฒนา(EDF) มูลนิธิ EDF เชื่อว่า "การศึกษา" เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ที่จะยกระดับและพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนด้อยโอกาส และช่วยลดปัญหาสังคมด้านต่างๆ ให้น้อยลงโดยเด็กและเยาวชนที่ได้รับโอกาสทางการศึกษาเหล่านี้สามารถนำความรู้และทักษะต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาไปใช้ประกอบอาชีพ หรือต่อยอดการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น และสามารถนำพาตนเองและครอบครัวให้หลุดพ้นจากวัฏจักรของความไม่รู้และความยากไร้ ไม่ต้องกลายเป็นแรงงานไร้ฝีมือ หรือตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ เพื่อเป็นการ

¹⁷⁸ มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก, เข้าถึงเมื่อ 16 กุมภาพันธ์ 2559, เข้าถึงได้จาก <http://www.fblcthai.org/>

บรรลุถึงพันธกิจดังกล่าว มูลนิธิ EDF จึงได้ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2530 โดยเป็นองค์กร สาธารณกุศลจดทะเบียนลำดับที่ 255 ตามประกาศกระทรวงการคลัง ต่อมาในปี พ.ศ. 2531 มูลนิธิ EDF จึงได้เริ่มให้ทุนการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสเป็นปีแรกในจังหวัดอุดรธานี และได้ดำเนินโครงการทุนการศึกษา และโครงการพัฒนาต่างๆอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยมุ่งหวังที่จะยกระดับคุณภาพชีวิต และพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียนและโรงเรียนที่ขาดแคลนเพื่อช่วยเหลือเด็กยากจนในพื้นที่ชนบทห่างไกลของประเทศไทยให้มีโอกาสเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นอย่างน้อย ปัจจุบันโครงการทุนการศึกษา มูลนิธิ EDF สามารถสร้างโอกาสในการศึกษาให้แก่เด็กยากจนไปแล้วกว่า 350,000 คน ครอบคลุมพื้นที่เป้าหมายมากกว่า 5,000 โรงเรียน ใน 55 จังหวัดทั่วประเทศไทย โดยได้รับการสนับสนุนและความร่วมมืออันดีจากหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ทั้งในภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรภาคธุรกิจต่างๆ รวมถึงสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในทุกพื้นที่การดำเนินงานของ มูลนิธิ EDF โครงการหลักๆของ EDF ได้แก่ ก) โครงการทุนการศึกษาเพื่อเด็กนักเรียนยากจนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ข) โครงการทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนเรียนดีแต่ยากจนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและอาชีวศึกษา ค) โครงการทุนการศึกษาเด็กนักเรียนพิการเรียนร่วมในโรงเรียนปกติ ง) โครงการทุนการศึกษา “ใต้ฟ้าเดียวกัน” เพื่อเด็กนักเรียนกำพร้าที่สูญเสียพ่อแม่จากเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จ) โครงการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่มุ่งหวังเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ยกกระดับคุณภาพการเรียนรู้ และส่งเสริมทักษะอาชีพให้แก่เด็กนักเรียนและโรงเรียนในพื้นที่ชนบทห่างไกล เช่น โครงการฝึกอาชีพด้านเกษตรกรรมและวิศวกรรม โครงการพัฒนาทักษะและส่งเสริมการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยี โครงการห้องสมุด โครงการธนาคารโรงเรียน โครงการส่งเสริมสุขอนามัยและโภชนาการในโรงเรียน ค่ายเยาวชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นต้น ในปีการศึกษา 2558 มูลนิธิ EDF ได้มอบทุนการศึกษาในโครงการต่างๆให้แก่เด็กนักเรียนเป็นจำนวนทั้งสิ้น 10,950 คน ใน 2,156 โรงเรียน จาก 55 จังหวัดทั่วประเทศไทย รวมเป็นมูลค่าทุนการศึกษาที่มอบให้แก่เด็กนักเรียนในปี 2558 ทั้งสิ้น 27,923,400 บาท¹⁷⁹

4. มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย (World Vision Foundation of Thailand) มูลนิธิฯ ได้จดทะเบียนจัดตั้งเป็นองค์กรสาธารณกุศล เมื่อวันที่ 21 มกราคม 1974 เพื่อดำเนินพันธกิจในทุกภูมิภาคของประเทศไทย เป็นองค์กรคริสเตียนเพื่อการพัฒนาและสาธารณกุศล ที่ดำเนินพันธกิจด้านต่างๆ ในกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ความช่วยเหลือผู้ยากไร้ ด้อยโอกาสในสังคม และผู้ที่ดำเนินชีวิตในภาวะยากลำบาก โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเด็ก ครอบครัว ชุมชน และผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ ดังนี้ 1) ช่วยเหลือสงเคราะห์ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชีวิตและตอบสนองความต้องการของพี่น้องคนไทย ไม่ว่าจะอยู่ใกล้หรือไกล ในเมืองหรือชนบท ด้วยการให้ความช่วยเหลือสนับสนุน และร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ เอกชน คริสตจักร สถาบันต่างๆ

¹⁷⁹มูลนิธิกองทุนการศึกษาเพื่อการพัฒนา, เข้าถึงเมื่อ 16 กุมภาพันธ์ 2559, เข้าถึงได้จาก <http://www.edfthai.org/>

และผู้มีจิตกุศลทั้งหลาย เพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดขององค์กร 2) ดำเนินงานพัฒนาและอุปการะเด็กยากไร้ ด้อยโอกาส ในรูปแบบ ‘การพัฒนาชุมชนเป็นพื้นที่แบบพึ่งตนเองและยั่งยืน’ โดยมี ‘เด็ก’ เป็นหัวใจสำคัญของพันธกิจ ให้การสนับสนุนช่วยเหลือปัจจัยทางด้านการศึกษา การดูแลทางด้านอนามัย การพัฒนาจิตใจ จริยธรรม และการส่งเสริมพัฒนาอาชีพให้แก่เด็กและครอบครัว 3) สนับสนุน ส่งเสริม และให้ความรู้แก่บุคคล กลุ่มเป้าหมาย ผู้นำชุมชน คนในชุมชน และผู้นำคริสตจักร ในการร่วมมือกันตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนในสังคม ซึ่งจะมีผลกระทบต่อเด็กและผู้ยากไร้ โดยประสานงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในการดำเนินงานโครงการพิเศษต่างๆ 4) สนับสนุนให้คริสตจักรในท้องถิ่นมีบทบาทในการแพร่ธรรมและปลูกฝังจริยธรรมที่ดีให้แก่เด็กและคนในชุมชน โดยการเสริมสร้างทักษะแก่ผู้นำคริสตจักร เชิญชวนให้คริสตจักรมีส่วนร่วมในพันธกิจการช่วยเหลือผู้ยากไร้ด้อยโอกาสใน สังคม อีกทั้งสนับสนุนให้คริสตจักรมีบทบาทในงานให้บริการแก่ชุมชนด้วย 5) เชิญชวนให้มวลชนชาวไทยได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ผู้ด้อยโอกาส ในสังคม โดยมูลนิธิฯ จะเป็นผู้สานต่อสายใยแห่งการแบ่งปันนั้น ไปสู่เด็กและผู้ยากไร้ด้อยโอกาสใน โครงการต่างๆ เช่น โครงการอาหารกลางวัน โครงการมื้อเช้า เพื่อน้องอิมท้อง โครงการอนาคตของหนู โครงการอุปการะเด็ก ปัจจุบัน มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย มีพื้นที่ดำเนินงาน 71 โครงการ ใน 43 จังหวัดทั่วทุกภาคของประเทศไทย และมีเด็กในความอุปการะ 89,465 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 29 ตุลาคม 2558)¹⁸⁰

การจัดการศึกษาโดยองค์กรศาสนา

กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และมาตรา 12 แห่ง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อันเป็นพระราชบัญญัติที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ในกฎกระทรวงนี้

“โรงเรียน” หมายความว่า สถานศึกษาที่วัดจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

“สำนักศาสนศึกษา” หมายความว่า สถานศึกษาที่วัดจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมหรือพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามที่มหาเถรสมาคมประกาศกำหนด

¹⁸⁰ มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย, เข้าถึงเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2559, เข้าถึงได้จาก <http://www.worldvision.or.th/>

“สำนักเรียน” หมายความว่า สถานศึกษาที่จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมหรือพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ซึ่งเป็นสำนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานครและสำนักเรียนคณะจังหวัดตามที่มหาเถรสมาคมประกาศกำหนด

ข้อ 2 ให้สถาบันพระพุทธศาสนามีสิทธิจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่พระภิกษุและสามเณรในโรงเรียน สำนักศาสนศึกษา และสำนักเรียน การจัดตั้ง ยุบ รวม เลิกและการดำเนินการของโรงเรียน สำนักศาสนศึกษา หรือสำนักเรียน ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่มหาเถรสมาคมประกาศกำหนด

ข้อ 3 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพระพุทธศาสนา แบ่งเป็นระดับดังต่อไปนี้ (1) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (2) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม และการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีที่ได้จัดให้แก่พระภิกษุ และสามเณร ซึ่งมีพื้นความรู้ไม่ต่ำกว่าระดับประถมศึกษาปีที่หกหรือเทียบเท่า และได้ศึกษาวิชาสามัญเพิ่มเติมตามหลักเกณฑ์ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดโดยคำแนะนำของมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่แบ่งเป็นระดับ ดังต่อไปนี้ (2.1) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (2.2) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม และการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีที่ได้จัดให้แก่พระภิกษุและสามเณร ซึ่งมีพื้นความรู้ไม่ต่ำกว่าระดับประถมศึกษาปีที่หกหรือเทียบเท่า และได้ศึกษาวิชาสามัญเพิ่มเติมตามหลักเกณฑ์ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดโดยคำแนะนำของมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่แบ่งเป็นระดับ ดังต่อไปนี้ (ก) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ข) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ชั้นเปรียญธรรม 3 ประโยคเป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ข้อ 4 ให้โรงเรียนสำนักศาสนศึกษา และสำนักเรียน ได้รับการสนับสนุนในด้านวิชาการและเงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษา

ข้อ 5 ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ โรงเรียน สำนักศาสนศึกษา หรือสำนักเรียนตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ ส่งเสริมสนับสนุน และให้ข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกธรรม และพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ข้อ 6 ให้มีคณะกรรมการโรงเรียน คณะกรรมการสำนักศาสนศึกษา และคณะกรรมการสำนักเรียน ทำหน้าที่กำกับดูแลการจัดการศึกษาของโรงเรียน สำนักศาสนศึกษา และสำนักเรียน แล้วแต่กรณี ให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและมหาเถรสมาคม รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนระบบการประกันคุณภาพภายใน เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา องค์กรประกอบ จำนวน คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการได้มา วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่ง ตลอดจน

การประชุมและการดำเนินงานของคณะกรรมการโรงเรียน คณะกรรมการสำนักศาสนศึกษา และ คณะกรรมการสำนักเรียน ให้เป็นไปตามระเบียบที่มหาเถรสมาคมกำหนด¹⁸¹

สถาบันทางศาสนาที่จัดการศึกษา เช่น วัดชูจิตธรรมาราม มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรราชวิทยาลัย ตั้งอยู่ที่ถนนพหลโยธิน (กรุงเทพ-สระบุรี) หลักกิโลเมตรที่ 73 ตำบลสนับทึบ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระกิตติสารมณี เจ้าอาวาสวัดชูจิตธรรมาราม กล่าวว่า "วัดชูจิตธรรมารามเป็นที่ตั้งของสถานศึกษาทั้งในระดับมัธยมศึกษาและ มหาวิทยาลัย เปิดสอนพระภิกษุและสามเณร ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษา (ม.1-ม.6) จนถึงระดับปริญญาบัตร โดยทางวัดจะรับสมัครนักเรียนที่จบชั้น ป.6 อายุไม่เกิน 15 ปี ให้มาอยู่ประจำที่วัดก่อน เพื่อฝึกนิสัย และปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ประมาณ 2 เดือน ถ้าหากอยู่ได้และรักการเรียน ทางวัดจะจัดการบรรพชาเป็นสามเณรให้ โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ หลังจากนั้นจะให้เข้ารับการศึกษาดำเนินหลักสูตรสำหรับพระภิกษุสามเณรโดยตรง ได้แก่การเรียนนักธรรม (ตรี โท เอก) และภาษาบาลี (เปรียญธรรมประโยค 1-9) รวมทั้งการศึกษาหลักสูตรขั้นพื้นฐาน (วิชาสามัญ) ม.1-6 ของกระทรวงศึกษาธิการ โดยสามเณรทั้งหมดจะอยู่รวมกันในห้องพักรับประทานอาหารที่วัด มีภัตตาหารให้ฉัน 2 มื้อ เมื่อเรียนจบชั้น ม.6 แล้ว หากจะเรียนต่อในระดับปริญญาตรีก็ได้ โดยมีมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรราชวิทยาลัย (มวช.) วิทยาเขตแห่งแรกของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มจร.) ที่รู้จักกันในนาม "วิทยาลัยสงฆ์วังน้อย" ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณวัดเป็นที่รองรับ ที่นี่เป็นสถาบันศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีทั้งหมด 8 สาขาการเรียน คือ 1.วิทยาศาสตร์ 2.สังคมศึกษาและศาสนา 3.คณิตศาสตร์ 4.ภาษาไทย 5. การประกอบอาชีพ 6.ภาษาต่างประเทศ (มีภาษาบาลีรวมอยู่ด้วย) 7.สุขศึกษา และ 8.ศิลปศึกษา เมื่อเรียนจบแล้วจะได้รับปริญญาบัตรเหมือนกับสถาบันการศึกษาทั่วไป แต่การศึกษาของพระเณรที่นี่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ" พระกิตติสารมณี กล่าวด้วยว่า แม้ว่าส่วนใหญ่ของพระเณร นักศึกษาจะมาจากลูกชาวบ้านตามต่างจังหวัด ซึ่งขาดแคลนทุนทรัพย์ แต่ทุกวันนี้ได้มีพ่อแม่ของคนในเมืองที่มีฐานะ ก็นิยมส่งลูกหลานมาบวชเรียนที่นี่ ด้วยเห็นว่า การศึกษาในสภาพของพระเณรได้รับความรู้ความสามารถไม่แตกต่างไปจากการศึกษาของ คนทั่วไป แต่สิ่งที่ได้รับมากกว่า คือ กฎระเบียบวินัยของพระเณร ที่ได้บ่มเพาะให้พระเณรเป็นประชากรที่มีคุณภาพ ดีกว่า ทั้งในด้านความประพฤติ อุบาสัยใจคอ จริยธรรม และคุณธรรม ให้เป็นคนดีที่ทุกสังคมต่าง ยอมรับ และให้ความนับถือ ปัจจุบัน ที่วัดแห่งนี้ มีพระภิกษุและสามเณรนักศึกษาพักอาศัยอยู่กว่า 750 รูป และเนื่องจากวัดตั้งอยู่ห่างไกลจากชุมชน จึงไม่สะดวกที่จะให้พระเณรทั้ง 750 รูปออกรับบิณฑบาตในเวลาเดียวกัน จึงได้ตั้งโรงครัวเพื่อประกอบอาหารเช้า-เพล ถวายภัตตาหารแก่พระ

¹⁸¹ กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 122 ตอนที่ 54 ก (8 กรกฎาคม 2548)

ณเฑาะว์ โดยทางวัดต้องเสียค่าใช้จ่ายวันละประมาณ 3 หมื่นบาท จึงได้ตั้ง "กองทุนบุญนิธิ" ขึ้น เพื่อนำดอกผลเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ ภายในวัด¹⁸²

มูลนิธิกลุ่มแสงเทียน วัดบางไผ่ไก่ หากเอ่ยถึง มูลนิธิกลุ่มแสงเทียน วัดบางไผ่ไก่ เขตธนบุรี กทม. หลายคนคงเคยได้ยินมาบ้างแล้ว เพราะว่า มูลนิธิ ฯ นี้ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กเยาวชนคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ได้รู้จักนำเอาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาเล่าเรียนและในการดำเนินชีวิตประจำวันให้มากขึ้น สอนหนังสือและเลี้ยงดูเด็กเยาวชนวันละ 150 คน โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายอีกทั้งยังจัดกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อรองรับกับความต้องการและความจำเป็นของเด็กและเยาวชนผู้อาศัยอยู่ในแหล่งชุมชนแออัดของกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะย่านฝั่งธนบุรี นับตั้งแต่เลี้ยงดูด้วยข้าวปลาอาหารฟรี สอนหนังสือและให้การศึกษาฟรี สอนธรรมะฟรีทุกวันโดยไม่มีวันหยุดตามโครงการเด็กก่อน ก่อนสายโครงการอบรมธรรมะวันหยุด โครงการอุปการะทุนการศึกษาข้างเผือก โครงการห้องสมุดเพื่อชุมชน โครงการอบรมธรรมะป้องกันยาเสพติดในชุมชนแออัด เป็นต้น และดำเนินกิจกรรมมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 25 ปีแล้ว ซึ่งผลิตเด็ก เยาวชน คนหนุ่มสาวในชุมชนแออัดให้เจริญเติบโตขึ้นมาเป็นทรัพยากรอันสำคัญของชุมชน ของสังคมและประเทศชาติแล้วหลายหมื่นราย พระมหาสมัย จินตโฆสโก กรรมการและเลขาธิการมูลนิธิกลุ่มแสงเทียน วัดบางไผ่ไก่ ฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า ในปีการศึกษา 2552 มูลนิธิฯ ได้เปิดเลี้ยงและสอนธรรมะเด็กเล็กก่อนวัยเรียนตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันศุกร์ วันเสาร์-วันอาทิตย์ก็เปิดสอนธรรมะเด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในแหล่งชุมชนแออัด 12 ชุมชนที่อยู่รอบ ๆ วัดบางไผ่ไก่ ปัจจุบันสอนหนังสือและเลี้ยงดูเด็ก เยาวชนวันละ 150 คน โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายจากเด็กและผู้ปกครองแต่ประการใด เด็ก ๆ เหล่านี้ล้วนอาศัยอยู่ในชุมชนแออัด เป็นลูกหลานคนยากจนผู้มีรายได้น้อย ลูกกรรมกรก่อสร้างหาเช้ากินค่ำ จึงกลายเป็นทางเลือกและทางออกที่ดีสำหรับเด็กด้อยโอกาสในสังคมที่จะได้มีโอกาสรับการศึกษาที่ดี ได้รับการฝึกอบรมป้อนนิสัยพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมตั้งแต่เยาว์จะได้เติบโตขึ้นมาเป็นเยาวชนพลเมืองที่ดีมีคุณภาพของชาติบ้านเมืองต่อไป โครงการดังกล่าวได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2557 อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ช่วย เหลือเด็กด้อยโอกาสให้ได้รับการศึกษาที่ดี ได้รับการฝึกอบรมป้อนนิสัยที่ดี อุปการะส่งเสริมให้เด็กได้เรียนจนจบปริญญาตรีมาแล้วเกือบหนึ่งพันราย อีกอย่างหนึ่งเป็นการป้องกันมิให้เด็กและเยาวชนเหล่านี้เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาบ้า ยาเสพติดและอบายมุขชนิดต่าง ๆ ที่กำลังแพร่ระบาดอยู่ในสังคมขณะนี้ แทนที่พวกเขาจะตกเป็นทาสของสิ่งเสพติดและอบายมุข แต่กลับกลายเป็นกำลังสำคัญในการต่อต้านสิ่งเลวร้ายเหล่านั้น จึงทำให้คุณภาพชีวิตของเด็ก ๆ ในชุมชนดีขึ้นทุกวันทุกเวลา เด็ก ๆ ในชุมชนแออัดเหล่านี้แทนที่พวกเขาจะเติบโตขึ้นมาเป็นปัญหาให้กับชุมชนและสังคมแต่กลับกลายเป็นคนดีและมีคุณภาพ จึงกลายเป็นสิ่งสำคัญที่มูลนิธิฯ ได้ตั้งใจและทุ่มเทกับกิจกรรมและโครงการ

¹⁸² วัดจุฬามณีธรรมาราม มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, เข้าถึงเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2559, เข้าถึงได้จาก <http://www.watchujit.com/>

ดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง ที่ผ่านมา มูลนิธิฯ ได้อาศัยความร่วมมือร่วมใจจากพระสงฆ์ในวัดบางไส้ไก่ร่วมกับเยาวชนคนหนุ่มสาว และประชาชนในชุมชนแออัดต่าง ๆ มาทำกิจกรรมและโครงการร่วมกัน โดยทั้งหมดอาสาช่วยเหลือและร่วมมือกันโดยไม่มีค่าตอบแทนแต่ประการใด ส่วนข้าวปลาอาหารหรืออุปกรณ์การเรียนการสอนก็อาศัยประชาชนผู้มีจิตศรัทธาในสังคมร่วมบริจาคมาตามกำลัง ในปีนี้ถือว่ามีเด็กและเยาวชนมาเรียนธรรมะและหันหน้าเข้าวัดมากกว่าเดิม คาดว่าอาจจะเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ผู้คนในสังคมมีความสับสนกับการดำเนินชีวิตประจำวันมากขึ้นและบรรดาพ่อแม่ผู้ปกครองเด็กและเยาวชนต้องการให้ลูกหลานมีธรรมะครองใจเป็นเด็กดีตั้งแต่เล็ก จึงสนับสนุนให้ลูกหลานหันหน้าเข้าวัดมาเรียนธรรมะมากขึ้น ส่วนเด็ก ๆ ก็มาเรียนธรรมะอย่างมีความสุขตามประสาวัยของเด็กๆ พระมหาสมัย กล่าวทิ้งท้าย¹⁸³

โรงเรียนฝึกอາซีฟ กรุงเทพมหานคร (หลวงพ่อดิเรก ชุตินฺธโร อุปถัมภ์)โรงเรียนฝึกอาซีฟ กรุงเทพมหานคร สังกัด กองส่งเสริมอาซีฟ สำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร สถานที่ตั้ง เพชรเกษม 81 ถนนเลียบบคลองภาษีเจริญฝั่งใต้ แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร หลักสูตรวิชาซีฟระยะสั้น จำนวนห้องเรียน 40 ห้องเรียน (ภาคปกติและภาคค่ำ) มุ่งจัดการศึกษาด้านวิชาชีพ เพื่อผลิตและพัฒนาช่างฝีมือ ด้วยการจัดการศึกษาอาซีฟหลักสูตรระยะสั้นที่ยืดหยุ่นหลากหลายด้วยรูปแบบ อาชีวะศึกษา ให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิต สามารถพัฒนาตนเองได้ เริ่มเปิดทำการสอน 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2532 เนื้อที่บริเวณโรงเรียน 800 ตารางวา เวลาเรียน ภาคปกติ 09.00 น.- 16.00 น. ภาคเช้า 09.00 น. - 12.00 น. ภาคบ่าย 13.00 น. - 16.00 น. ภาคเช้า 17.00 น. - 20.00 น.¹⁸⁴

โรงเรียนมหาปัญญา เปิดสอนระดับ ม.1-ม.6 มีครูประจำ 4 คน มีนักเรียน 56 รูป ทั้งหมดเป็นสามเณร ซึ่งเป็นเยาวชนที่มาจากพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ เช่น ตาก กาญจนบุรี และที่อื่น ๆ ที่มีปัญหาทางสังคมจนไม่สามารถเรียนต่อได้ เช่น ไม่มีพ่อ ไม่มีแม่ ไม่มีผู้สงเคราะห์เลี้ยงดู เป็นต้น แล้วขอขอบวชเณรมาอยู่และเรียนหนังสือต่อที่นี่ โดยสมัครผ่านวัดที่เป็นสาขาในพื้นที่ต่าง ๆ ของสถาบัน “กุศลสมาคร” อายุของเณรประมาณ 13-18 ปี เท่า ๆ นักเรียน ม.1-ม.6 ทั่วไป สามเณรหรือ “น้องเณร” ของมหาปัญญาจะมี 2 กลุ่ม คือ “มหายานศึกษา” และ “เถรวาสศึกษา” มหายานจะแต่งกายเหมือนพระจีน สวดมนต์ด้วยภาษาจีน ส่วนเถรวาส จะห่มจีวรเหมือนพระทั่วไป สวดมนต์ภาษาบาล ความเป็นมาในการจัดการเรียนเพศศึกษาให้สามเณร ครูกึ่ง ซึ่งเป็นครูของโรงเรียน ได้เข้าร่วมประชุมโครงการก้าวอย่างอย่างเข้าใจปี 2547 ของภาคใต้ จาก การแนะนำชักชวนของ อาจารย์ก่อศักดิ์ ศรีน้อย ผู้อำนวยการโรงเรียนสัททวงศวิทยา ทำให้เกิด

¹⁸³ มูลนิธิกลุ่มแสงเทียน วัดบางไส้ไก่, เข้าถึงเมื่อ 19 กุมภาพันธ์ 2559, เข้าถึงได้จาก <http://seminars9.blogspot.com/2009/07/150.html>

¹⁸⁴ โรงเรียนฝึกอาซีฟ กรุงเทพมหานคร (หลวงพ่อดิเรก ชุตินฺธโร อุปถัมภ์), เข้าถึงเมื่อ 19 กุมภาพันธ์ 2559, เข้าถึงได้จาก <http://www.luangpor.net/m/>

แนวคิดการนำเพศศึกษาไปสอนสามเณรในโรงเรียน จึงปรึกษากับพระผู้ใหญ่ในวัดในการปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่าง ๆ มีความเห็นตรงกันว่าวัยของสามเณรสมควรที่จะรู้เรื่องเพศศึกษา จึงขอเข้าร่วมโครงการก้าวอย่างๆ ในภาคใต้ และครูกึ่งได้เข้าร่วมอบรมครูรุ่นปี 2548 แล้วนำแผนการสอนมาใช้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ภาคเรียนที่ 1/2548 เป็นต้นมา หลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนมหาปัญญาเรียกว่า “ปริยัติสามัญ” ซึ่งแยกออกเป็น 2 ส่วน คือวิชาพื้นฐานสามัญของกระทรวงศึกษาธิการเหมือนโรงเรียน ม.1-ม.6 ทั่วไป อีกส่วนจะเป็นการเรียนวิชาด้านพุทธศาสนา เช่น วิชาธรรมวินัย วิชาสมาธิ ภาษาบาลี เป็นต้น การจบการศึกษาจะต้องสอบผ่านทั้งวิชาสามัญ และวิชาพุทธศาสนา จึงจะถือว่าจบหลักสูตร เพศศึกษาก้าวอย่างอย่างเข้าใจ ถูกบรรจุให้เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มวิชาพื้นฐานสามัญในสาระวิชาสุขศึกษา วิเคราะห์แผนการสอนให้เหมาะสมกับวัยแบบต่อเนื่องไม่ซ้ำกัน โดยสามเณรจะได้เรียนเพศศึกษาภาคเรียนละประมาณ 10 คาบ โดยสถิติของมหาปัญญา เณรที่จบไปแล้ว มีสัดส่วนระหว่างเป็นสมณะเพศต่อ กับลาสิกขาบทไปเป็นฆราวาส ครึ่งต่อครึ่ง ทางโรงเรียนจึงถือว่าการจัดการเรียนการสอนเพศศึกษาให้แก่ เยาวชนที่อยู่ในสมณะเพศ เป็นสิ่งที่จำเป็นและต้องมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องต่อไป¹⁸⁵

โรงเรียนวัดสิริกาญจนาราม จังหวัดกาญจนบุรี วัดสิริกาญจนาราม (วิทยาลัยบาลีสงฆ์-เขาพุราวงบน) ตั้งอยู่เชิงภูเขาพุราวง เลขที่ 3 หมู่ 1 ตำบลท่ามะขาม อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ด้วยดำริของ พระเทพกิตติเมธี (สิริ ฐานยุตโต) อดีตเจ้าอาวาสวัดเสนหา และอดีตเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม-กาญจนบุรี-สุพรรณบุรี (ธ) ที่ว่า “วัดเสนหามีบริเวณพื้นที่คับแคบ การที่จะให้เยาวชนผู้ที่เข้ามาบวชศึกษาและปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนานั้น จะต้องมีเสนาสนะที่พักอาศัยและศึกษาเล่าเรียนที่สะดวกสบายและเพียงพอ” ด้วยเหตุนี้พระเดชพระคุณท่านจึงได้ก่อตั้งวัดสิริกาญจนารามขึ้นที่บริเวณเขาพุราวง ตำบลท่ามะขาม อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อเป็นสถานที่สำหรับเรียนพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรม-บาลี โดยเฉพาะ เมื่อวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2522 พระราชสารสุธี (ประสงค์ วรรณโย) วิทธานะ นักธรรมเอก, ป.ธ.8, ศน.บ., MA เจ้าอาวาสวัดสิริกาญจนาราม ได้กราบทูลขอพระราชดำริจากสมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ในการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาขึ้น โดยเปิดเป็นสาขาของโรงเรียนมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2535 กรมการศาสนาได้อนุญาตให้จัดตั้งเป็น โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาและให้ใช้ชื่อโรงเรียนว่า “โรงเรียนวัดสิริกาญจนาราม แผนกสามัญศึกษา” แต่เรียกสั้น ๆ ว่า โรงเรียนวัดสิริกาญจนาราม โดยปัจจุบันมี พระครูสมุห์ ทองย้อย ฐานธมโม เป็นผู้จัดการ พระราชสารสุธี เป็นเจ้าอาวาส และมี พระครูศรีกิตติสุนทร เป็นครูใหญ่ เปิดการเรียนการสอนทั้งแผนกนักธรรมบาลีและแผนกสามัญศึกษา

¹⁸⁵ โรงเรียนมหาปัญญา, เข้าถึงเมื่อ 19 กุมภาพันธ์ 2559, เข้าถึงได้จาก www.mahapanyaschool.ac.th

ในช่วงชั้นที่ 3 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ต่อมาในปี พ.ศ. 2545 ได้มีการขยายเพิ่มชั้นเรียน เปิดการเรียนการสอนทั้งแผนกนักธรรมบาลีและแผนกสามัญศึกษา ในระดับช่วงชั้นที่ 4 ขึ้น โดยโรงเรียนวัดสิริกาญจนารามเป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ¹⁸⁶

โรงเรียนพุทธศาสนาวัดอานาติย วัดพระศรีมหาธาตุ โรงเรียนพุทธศาสนาวัดอานาติย วัดพระศรีมหาธาตุ เปิดรับสมัครนักเรียน ตั้งแต่ ป.5-ม.3 หรือผู้ที่สนใจศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วยวิชาต่าง ๆ เช่น วิชาพุทธประวัติ วิชาธรรม วิชาเบญจศีล-เบญจธรรม และวิชาภาษาอังกฤษ เมื่อศึกษาจบ สามารถสมัครเข้าสอบธรรมชั้นตรี โท เอก ผู้เรียนครบหลักสูตร 5 ปี จะได้รับโล่ และทุนการศึกษา ประกาศนียบัตร วิชาที่เรียนมี 2 วิชา คือ วิชาพุทธศาสนา และ วิชาภาษาอังกฤษ วิชาพุทธศาสนาแบ่งออกเป็นวิชา ธรรมะ พุทธประวัติ สาวกประวัติ ศาสนพิธี และขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา วิชาภาษาอังกฤษแบ่งออกเป็น 2 ภาค คือ ภาคหนึ่งสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการอีกภาคหนึ่งสอนตามหลักสูตรของโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอานาติย¹⁸⁷

โรงเรียนการกุศลวัดไตรรัตนาราม ตั้งอยู่ที่ตำบลลุ่มสุม อำเภอยะโยค จังหวัดกาญจนบุรี เปิดทำการสอนเมื่อปี 2558 เดิมเป็นศูนย์เด็กเล็กก่อนเกณฑ์สังกัดกรมการศาสนา ในครั้งแรกที่มีนักเรียนจำนวน 22 คน โดยท่านพระครูรัตนารักษ์ เจ้าอาวาสวัดไตรรัตนาราม เป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือบุตรหลานของชุมชน ตลอดถึงบุตรหลานของประชาชนในบริเวณใกล้เคียงและผู้ปกครองที่มีรายได้น้อย และผู้ด้อยโอกาสให้มีโอกาสมาเข้าเรียนในโรงเรียนของวัด เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เป็นผู้อบรมจริยธรรม คุณธรรม ตั้งแต่เยาว์วัยและเพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้วัดมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พ.ศ.2534 ได้โอนโรงเรียนมาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนกระทรวงศึกษาธิการ เป็นโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา เปิดสอนระดับการศึกษาปฐมวัย เป็นโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาแห่งแรกแห่งเดียวของจังหวัดกาญจนบุรี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ โดยอยู่ในความดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 โรงเรียนมุ่งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ความมี

¹⁸⁶ โรงเรียนวัดสิริกาญจนาราม, เข้าถึงเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2559, เข้าถึงได้จาก www.watsirikanchanaran.blogspot.com/p/blog-page_5836.html

¹⁸⁷โรงเรียนพุทธศาสนาวัดอานาติย วัดพระศรีมหาธาตุ, เข้าถึงเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2559, เข้าถึงได้จาก www.watphasri.org/

ระเบียบวินัยและความรับผิดชอบเป็นหลัก ปัจจุบันมีนักเรียนในสถานศึกษา จำนวน 305 คน เปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาชั้นอนุบาล 1 ถึงระดับประถมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ครูผู้สอนจำนวน 12 คน ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา 7 คน ทั้งนี้ โรงเรียนได้จัดการศึกษาในรูปแบบการกุศล ซึ่งไม่เก็บค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น¹⁸⁸

จากการศึกษาเอกสาร การลงพื้นที่กรณีศึกษา การสัมภาษณ์ การสังเกตผู้วิจัยนำแบบสอบถามเพื่อถามผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติของประเทศไทย ซึ่งได้ความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

ความเห็นของ นายสินอาจ ลำพูนพงศ์ หัวหน้าคณะวิจัยการจัดการศึกษานานาชาติสูงของ UNICEF ประเทศไทย “เด็กไทยหรือเด็กไร้สัญชาติก็ต้องได้รับสิทธิเหมือนกัน เมื่อเด็กไร้สัญชาติมาอยู่กับเรา ถ้าเราไม่ดูแลเขา ก็เหมือนกับเราทำร้ายตัวเอง การดูแลเขาเท่ากับการดูแลเราและลูกเรา การพัฒนาเขาเท่ากับพัฒนาเรา คนที่ไม่ได้รับการศึกษาโอกาสที่จะเป็นโจร ผู้ร้ายก็มีมากขึ้น การให้โอกาสจะช่วยให้เขาเป็นคนดี คนเหล่านี้ไม่ว่าจะมีหรือไม่มีสัญชาติทุกคนใฝ่ฝันว่าจะเป็นคนดี มีประโยชน์ต่อบ้านเมือง การช่วยเหลือเด็กเหล่านี้จะมองมิติของประเทศ และมิติทางการเมืองระหว่างประเทศไม่ได้เพราะเขาเป็นพลโลก เพราะฉะนั้นถ้าเราทำให้คนพม่ามีความคิด มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีความเมตตา มีความรักเมืองไทย ก็เหมือนกับว่าเราทำกับคนไทยนั่นเอง กลุ่มที่ได้รับการช่วยเหลือจากประเทศไทยแล้วกลับประเทศ คำถามที่เกิดขึ้นในใจของคนไทยคือ เราได้อะไรจากการลงทุนนี้ ทานอยากให้เปลี่ยนความคิดใหม่คือสอนคนพม่าให้เป็นคนไทย มีหัวใจเป็นคนไทย มีสมองเป็นคนไทย มีทัศนคติเป็นคนไทยแล้ว หากมองในระยะยาวเขาจะคิดถึงเมืองไทย ทำอะไรเพื่อคนไทย และเพื่อพลโลก” “รูปแบบมีความเหมาะสมมาก ไม่เลือกปฏิบัติ แต่ยังมีอุปสรรคดังนี้ 1) คนไทยยังไม่เข้าใจเรื่องนี้อย่างถ่องแท้ เมื่อก่อนกลัวเรื่องความผิดและนโยบายความมั่นคง แต่ตอนนี้เปลี่ยนความคิดแล้วจึงให้มีการสอนเรื่องความมั่นคงเข้าไปด้วย เพื่อให้คนพม่าได้รู้ถึงความเป็นชาติไทย 2) รัฐบาลรับภาระไว้ทั้งหมดเพราะค่าใช้จ่ายฟรีหมด รัฐต้องมีกุศโลบายในเรื่องเหล่านี้ เช่น ให้เด็กไร้สัญชาติมีส่วนร่วมในค่าใช้จ่ายทั้งหมด หรือให้ผู้ประกอบการดูแลบุตรหลานคนงาน รูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสม มีดังนี้ 1) การจัดการศึกษาให้เด็กไร้สัญชาติได้เรียนในโรงเรียนปกติ ซึ่งควรส่งเสริมให้มากๆ เพราะในที่สุดแล้วต้องอยู่ในสังคมเดียวกัน ถ้าเด็กเรียนรู้เป็นเพื่อนกันมาก่อน คอยดูแลช่วยเหลือกันมาก่อน เมื่อจบการศึกษาแล้วก็ยังมีความสัมพันธ์กันอยู่ แต่จะมีปัญหาเรื่องหลักสูตร โดยหลักสูตรต้องปรับให้เอื้อต่อผู้เรียนกลุ่มนี้ ต้องเน้นความเป็นพลเมืองดี ความรักชาติ รักเมืองไทย รักคนไทย เพิ่มทักษะอาชีพ และปรับหลักสูตรด้านภาษา การสื่อสารให้มากขึ้น 2) การจัดการศึกษาให้เด็กไร้สัญชาติ

¹⁸⁸ สัมภาษณ์ พระครูรัตนารักษ์, เจ้าอาวาสวัดไตรรัตนาราม ตำบลลุ่มสุม อำเภอยะโยค จังหวัดกาญจนบุรี, 17 มีนาคม 2559.

โดยมีโรงเรียนเฉพาะ ของโรงเรียนเวียงป่าเป้าวิทยาคม ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงแรกที่โรงเรียนต่างๆ ไม่กล้ารับเด็กไร้สัญชาติ”¹⁸⁹

ด้าน ดร.อำนาจ วิชยานุวัติ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับสาเหตุที่ต้องการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ ดังนี้ “กฎหมายและระเบียบเอื้ออยู่แล้วเพราะเด็กทุกคนต้องได้รับการศึกษา อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาให้เด็กตามหลักมนุษยชนหลักความมั่นคง กฎหมายทุกตัวไม่มีข้อห้าม ประเทศไทยมีพื้นที่ที่ติดกับชายแดนประเทศอื่น ในภาคเหนือมีพื้นที่ที่ติดประเทศเมียนมา การขับเคลื่อนไปมาของชนเผ่าที่อพยพมาอยู่ในประเทศไทยนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถือว่า เป็นคนของประเทศไทย การอยู่แผ่นดินไทย มีหลายเรื่อง เดิมด้านความมั่นคง ยาเสพติด เศรษฐกิจ ถ้าปล่อยไว้จะลุกลามถึงคนไทย ดังนั้นกลุ่มนี้ต้องดูแล จึงจัดการให้ได้รับการศึกษา เพราะการศึกษาสามารถพัฒนาคนได้ ดังนั้นในกฎหมาย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มีสิทธิได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และหลักสหประชาชาติ หลักมนุษยชน ประชาชนในโลก ต้องได้รับการศึกษาและรักษาพยาบาลทุกคน สพล. มองเรื่องโอกาส โดยดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เช่น จัดให้มีโรงเรียนที่เกิดขึ้นเป็นโรงเรียนปกติ ให้ใกล้ที่อยู่เด็ก จัดให้มีบ้านพักนอน ค่าพาหนะ ค่าอาหารกลางวัน ได้รับสิทธิเหมือนกับเด็กปกติ เช่น อุปกรณ์การเรียน ชุดนักเรียน กิจกรรม พัฒนาผู้เรียน” “หลักสูตรไม่เป็นอุปสรรคเด็กไร้สัญชาติ เพราะมีหลักสูตรสถานศึกษาโดยขึ้นอยู่กับโรงเรียนในการบริหารจัดการและความเข้าใจและวิธีการที่ดีของครู โดยหลักสูตรแกนกลาง 70% หลักสูตรสถานศึกษา 30% เด็กไร้สัญชาติใช้ภาษาถิ่นเมื่อเข้าเรียนจะไม่เป็นอุปสรรค เพราะอยู่ในสังคมนานจะถูกบังคับโดยสถานการณ์ แต่เริ่มต้นจะมีแต่ก็จะปรับตัวได้เอง การจัดการศึกษาควรจัด 3 รูปแบบ 1) ทักษะวิชาการเพื่อการดำรงชีวิตไม่ใช่เพื่อการแข่งขัน 1.1 มีภาษาถิ่น สร้างองค์ความรู้ด้านภาษาไทย 1.2 สังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา การแต่งกาย 1.3 เศรษฐกิจ พ่อแม่ยากจน ไม่มีเงินสนับสนุน หรือสิ่งที่พ่อแม่ต้องเติมเต็มให้ลูก 1.4 องค์ความรู้ของผู้ปกครองที่จะเติมด้านพัฒนาการได้ แต่จะได้เรื่องทั่วไปในครอบครัว 2) ทักษะชีวิต ต้องเติมคำว่าความเป็นคนไทย ซึ่งส่วนใหญ่ต้องการเป็นไทย โดยใส่ความรักชาติ ค่านิยม 12 ประการ คุณธรรมหลักของในหลวง เพื่อให้รู้ภูมิด้านทาน ให้รู้ว่าอะไรดีไม่ดี เรื่องเพศสัมพันธ์ การทะเลาะวิวาท การรักษาคำพูด สัจจะ 3) ทักษะอาชีพ เด็กกลุ่มนี้ความต้องการด้านอาชีพสูงกว่าทักษะทางวิชาการ เพราะสภาพทางครอบครัว ดังนั้นโรงเรียนสอนเน้นด้านอาชีพเช่น นักธุรกิจน้อย ฝึกทำขนม”¹⁹⁰

¹⁸⁹ สัมภาษณ์ นายสินอาจ ลำพูนพงศ์, หัวหน้าคณะวิจัยการจัดการศึกษาบนพื้นที่สูงของ UNICEF ประเทศไทย, 1 กรกฎาคม 2559.

¹⁹⁰ สัมภาษณ์ นายอำนาจ วิชยานุวัติ, ผู้ช่วยเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 4 กรกฎาคม 2559.

ด้าน ดร.รตณภูมิ โนสุ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เชียงใหม่ เขต 2 ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติไว้ดังนี้ “เมื่อประเทศไทยรับเด็กเหล่านี้เข้ามาในผืนแผ่นดินไทยแล้ว รัฐจะต้องทำให้เด็กมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับความเป็นชาติไทย ความรู้ในเรื่องความเป็นมาของคนในชาติ เมื่อเด็กสัญชาติไหนก็แล้วแต่ที่มาอยู่ในประเทศไทยแล้วไม่รู้ความเป็นมาของประเทศไทย ไม่รู้วัฒนธรรมประเพณีไทย ไม่รู้ธรรมชาติของความเป็นไทยก็จะอยู่ด้วยกันในสังคมอย่างมีความสุขไม่ได้ เพราะฉะนั้นความจำเป็นว่าทำไมต้องจัดการศึกษาให้เด็ก เพื่อให้เขารู้สิ่งเหล่านี้แล้วเขาจะได้ปรับตัว อย่างน้อยๆ เขาจะรู้ว่าเราจัดการศึกษาให้ เขาจะมีความรักความเชื่อมั่นในไทย เพื่อลดปัญหาความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน และความมั่นคงของประเทศ และต้องการให้เขามีความรู้เพื่อใช้เป็นฐานความรู้ในการประกอบอาชีพ หรือทำงาน หรืออยู่ร่วมกันได้บนพื้นฐานความรู้เท่ากัน สามารถหลอมรวมกันได้ สื่อสารกันได้เพราะถ้าเข้าใจกันเจรจาอะไรก็สำเร็จ นอกจากนี้ต้องการเห็นเด็กและคนไทย ที่อาศัยอยู่ในผืนแผ่นดินไทยเป็นคนที่มีความหมาย ถึงมีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ขั้นพื้นฐานที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ มีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นแผนการศึกษาแห่งชาติ หากเราไม่จัดการศึกษาให้เขาในระยะยาวเขาจะสร้างปัญหาให้ประเทศชาติ เนื่องจากตัวเขาเองนั้น ทำให้ขาดความมุ่งมั่นในการสร้างคุณให้กับประเทศชาติ” นอกจากนี้ยังให้ความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า “การกำหนดการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือไปกำหนดเรื่องบางสิ่งบางอย่างที่ทำให้ภาครัฐไปแบกรับภาระมากเกินไป เช่นรัฐธรรมนูญคนไทยต้องมีการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี เพราะฉะนั้นในการสนับสนุนงบประมาณก็ต้องดำเนินการตามการศึกษาขั้นพื้นฐาน การกำหนดให้เด็กทุกคนไม่ว่ามีหรือไม่มีสัญชาติ ที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายบางส่วนไม่เหมาะสม เนื่องจากต้องดูความพร้อมของกลุ่มคนที่ประสงค์รับการศึกษา และอาจจะมีข้อจำกัดของกฎหมายการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดการศึกษาภาคบังคับ และการสนับสนุนค่าใช้จ่ายของการจัดการศึกษานั้นจะต้องจำกัดว่าเป็นเฉพาะใคร ไม่ใช่คนทั่วไปทั้งหมด และการเปิดโอกาสให้เรียนในพื้นที่ที่สามารถเข้าเรียนและเลือกเรียนได้ มีผลต่อภาพการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่ เช่นเด็กไทยที่มีสัญชาติไทยให้เข้าเรียนในพื้นที่ที่รัฐจัดให้ตามเขตบริการการศึกษาของโรงเรียน แต่ในขณะเดียวกันเด็กไร้สัญชาติสามารถเลือกเรียนที่ไหนก็ได้โดยไม่มีข้อจำกัด ซึ่งไม่เหมาะสมนักที่สร้างโอกาสให้เขาแล้วกลับไปปิดโอกาสคนที่เป็นเจ้าของสิทธิ์ในบางประเด็น โดยเฉพาะการกำหนดเขตบริการการศึกษาให้เด็กนักเรียนเรียน น่าจะมีข้อกำหนดเฉพาะให้เด็กกลุ่มนี้ว่าจะต้องดำเนินการอย่างไร และการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากเด็กกลุ่มนี้บางส่วนไม่มีการเตรียมความพร้อมหรือไม่มีการจัดการศึกษามาก่อนล่วงหน้า พอมาเข้าเรียนในประเทศไทยการให้เรียนหลักสูตรปกติมันไม่สามารถจัดการเรียนการสอนไปพร้อมได้ บางคนต้องเตรียมความพร้อม บางคนต้องเติมความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ในแผ่นดินของไทย เพื่อให้เด็กเหล่านี้ได้รับการปลูกฝัง

ในทางที่ถูก เพราะฉะนั้นในเขตบริการการศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มนี้น่าจะมีความจำเป็น ถ้าไม่ใช่เด็กคนไทยจะต้องมีการจัดการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่ง เพื่อไปสอดคล้องกับเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้”¹⁹¹

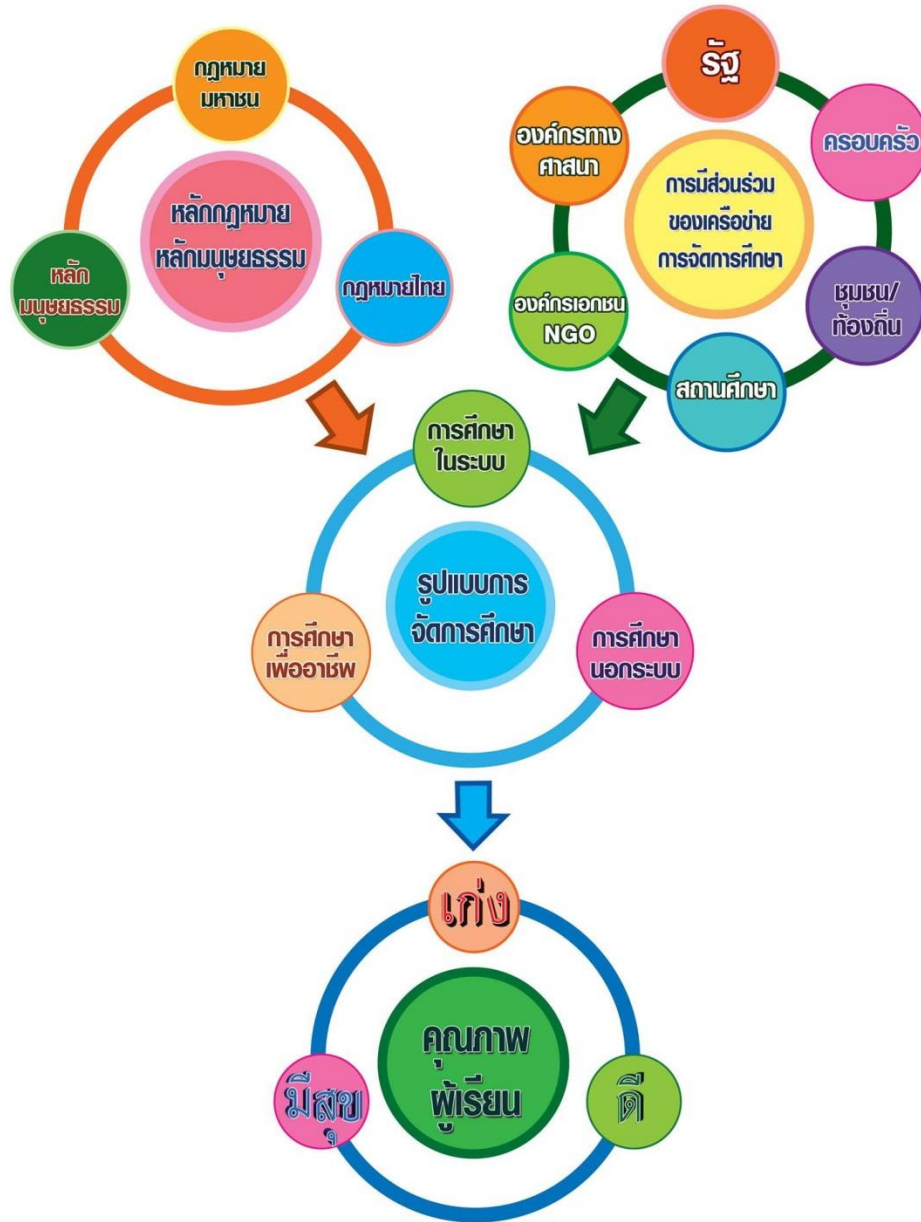
ด้านนายประยูร สุธาบุรณ ได้ให้ความเห็นไว้ดังนี้ “การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาคน ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะอาศัยอยู่ตรงไหนต้องได้รับการพัฒนาให้ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันเพื่อความมั่นคงของประเทศ เป็นหน้าที่ที่เราจะต้องพัฒนาเด็กไร้สัญชาติให้มีคุณภาพเพื่อให้เกิดสุขภาพอนามัยที่ดี ลดปัญหาด้านสังคม ถ้าเด็กไร้สัญชาติมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง นอกจากนั้นเด็กไร้สัญชาติเป็นพลเมืองของโลกเหมือนกันควรได้รับการพัฒนาเหมือนเด็กเยาวชนคนไทย” “รูปแบบการจัดการศึกษาของประเทศไทยและการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม ตามมาตรา 12 ที่ให้บุคคลเอกชน ชุมชน สถานประกอบการ องค์กรต่างๆ มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และให้เด็กไร้สัญชาติได้รับการศึกษาทั้ง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เอื้อให้เด็กไร้สัญชาติได้เข้าถึงเท่าเทียมกับเด็กไทย ดังนั้นรูปแบบในปัจจุบันจึงมีความเหมาะสมดี ทิศทางการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติในอนาคต ควรเป็นทั้ง 3 รูปแบบ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย แต่ควรสร้างความเข้าใจให้โรงเรียนทุกโรงเรียนในการรับสมัคร สามารถสมัครเรียนได้ตามความสนใจและพิจารณาให้เหมาะสมเพิ่มขึ้น เช่น การพัฒนาศักยภาพความเป็นเลิศ ด้านอาชีพและเพิ่มทักษะในการศึกษาเพื่อการมีงานทำ”¹⁹²

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด การลงพื้นที่กรณีศึกษา การสัมภาษณ์ สังเกตและสอบถามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยจึงได้ร่างรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ได้รูปแบบออกมาดังแผนภูมิที่ 14 ดังนี้

¹⁹¹ สัมภาษณ์ นายรัตนภูมิ โนสุ, ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระดมศึกษา เชียงใหม่ เขต 2, 1 กรกฎาคม 2559.

¹⁹² สัมภาษณ์ นายประยูร สุธาบุรณ, ผู้รับรางวัล โครงการ "ตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ครั้งที่ 10, 2 กรกฎาคม 2559.

รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ



แผนภูมิที่ 13 รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

จากการศึกษาทั้งหมดที่กล่าวมา เพื่อให้ทราบรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ตั้งแต่การลงพื้นที่ภาคสนามสถานศึกษากรณีศึกษา การศึกษาด้นคว้า เอกสารและวรรณกรรมเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษา ผู้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ตลอดจนความเห็นของผู้เชี่ยวชาญแล้ว พบว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ระบุว่าจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (1) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษากำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน (2) การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษามีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม (3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้ต่างๆ ดังนั้นสถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ แต่เนื่องจากการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติแตกต่างจากการจัดการศึกษาปกติตามที่ได้นำเสนอมา ความแตกต่างทางด้านภูมิศาสตร์พื้นฐาน วัฒนธรรม วิถีชีวิต สภาพบริบทของสังคม ชุมชน ความเป็นอยู่และสภาพทางเศรษฐกิจ และเพื่อเป็นการสร้างโอกาสและทางเลือกทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียน และตอบสนองความต้องการของชุมชนและนักเรียน การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายให้ร่วมกันจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ สถานศึกษาชั้นพื้นฐานแต่ละแห่งที่จัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติจึงควรพิจารณาความเหมาะสมในการตอบสนองความต้องการของผู้เรียนว่าจะจัดเฉพาะการศึกษาในระบบ หรือจัดในรูปแบบผสมผสาน เพราะแต่ละแห่งก็ล้วนมีบริบทและความต้องการที่ต่างกันไป โดยรูปแบบการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติที่ได้นำเสนอทั้ง 8 รูปแบบ สถานศึกษาสามารถนำมาใช้กับรูปแบบการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้ทั้งสามรูปแบบ โดยรูปแบบการศึกษาในระบบ สามารถใช้ได้กับรูปแบบที่พักนอน รูปแบบส่งเสริมทักษะอาชีพและทักษะชีวิต รูปแบบพื้นฐานแนวคิดภูมิสังคม รูปแบบคละชั้นและรูปแบบทวิภาษา ด้านรูปแบบการศึกษานอกระบบ สามารถใช้ได้กับรูปแบบส่งเสริมทักษะอาชีพและทักษะชีวิต รูปแบบพื้นฐานแนวคิดภูมิสังคม รูปแบบคละชั้น รูปแบบห้องเรียนเคลื่อนที่ รูปแบบศูนย์เครือข่ายและรูปแบบทวิภาษา และรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัย สามารถใช้ได้กับรูปแบบส่งเสริมทักษะอาชีพและทักษะชีวิต รูปแบบพื้นฐานแนวคิดภูมิสังคม รูปแบบคละชั้น และรูปแบบห้องเรียนเคลื่อนที่ อาทิ โรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง อำเภอสองยาง จังหวัดตาก ใช้การศึกษารูปแบบการจับคู่ที่พักนอนและห้องเรียนสาขาควบคู่กับการศึกษาในระบบ เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษา และใช้รูปแบบห้องเรียนคละชั้นในห้องเรียนสาขา เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนบุคลากร รวมถึงยังจัดการศึกษารูปแบบการส่งเสริมทักษะอาชีพและทักษะชีวิตเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและ

ปัญหาการออกกลางคันของผู้เรียน เช่นเดียวกันกับโรงเรียนบ้านเมืองกีด อำเภอมะนัง จังหวัด เชียงใหม่ ที่จัดการศึกษารูปแบบการศึกษาในระบบควบคู่กับรูปแบบการส่งเสริมทักษะอาชีพและ ทักษะชีวิต และรูปแบบการจัดที่พักนอน ตามโครงการ “เมืองกีดโมเดล” ปัจจุบันมีโรงเรียนที่จัด การศึกษารูปแบบที่พักนอนโรงเรียน จำนวน 849 โรงเรียน ด้านโรงเรียนบ้านห้วยไร่สามัคคี อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย ได้จัดรูปแบบการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะอาชีพและทักษะ ชีวิต “การจัดการศึกษาเพื่ออาชีพโครงการหลวงดอยตุง” โรงเรียนศรีสวัสดิ์พิทยาคม อำเภอสรี สวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี ที่มีนักเรียนไร้สัญชาติ ชาวกระเหรี่ยงจำนวนมากก็มีโครงการส่งเสริม การศึกษาเพื่ออาชีพเช่นเดียวกัน โดยมีโรงเรียนที่อยู่พื้นที่สูงถิ่นทุรกันดารและชายแดนที่จัด การศึกษาเพื่ออาชีพอยู่ถึง 2,145 โรงเรียน หรือโรงเรียนบ้านแม่จัน(เชียงใหม่ประชาอนุสาสน์) ที่ จัดการศึกษารูปแบบ 1 โรงเรียน 3 ระบบ โดยจัดรูปแบบการศึกษาในตามปกติและจัดรูปแบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อสร้างโอกาสให้แก่ผู้เรียนใช้ชื่อ “โครงการโอง เียนจาวบ้าน” หรือโรงเรียนอนุมลลิตศึกษา ที่จัดการศึกษารูปแบบ 1 โรงเรียน 3 ระบบ เช่นกัน โดยมีชื่อว่า “รูปแบบการจัดการศึกษาสามประสบโมเดล” (SAMPRASOP Model) ในด้าน รูปแบบการจัดการศึกษาแบบห้องเรียนเคลื่อนที่ จัดควบคู่กันกับทั้งรูปแบบการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่มีความยืดหยุ่นในเรื่องของหลักสูตร เวลาเรียน โดยโรงเรียนที่จัดรูปแบบการศึกษาแบบห้องเรียนเคลื่อนที่ ได้แก่ โรงเรียนบ้านกอมมิ่งทะเล อำเภอสงขลาบุรี จังหวัดกาญจนบุรี โรงเรียนโรงเรียนศรีสวัสดิ์พิทยาคม อำเภอสรีสวัสดิ์ จังหวัด กาญจนบุรี โรงเรียนบ้านแม่ระเมิง อำเภอกำสองยาง จังหวัดตาก โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 4 อำเภอบ พพระ จังหวัดตาก โรงเรียนบ้านเวียงแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น ด้านโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนรูปแบบทวิภาษาควบคู่กับการศึกษาในระบบ เช่น โรงเรียน บ้านพุย อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียนบ้านแม่ปุ่น อำเภอมะนัง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียนบ้านห้วยหาน อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย เป็นต้น จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะพบว่า สถานศึกษาต้องเลือกรูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาและผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ ได้ทำวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาในสังคม พหุวัฒนธรรมสำหรับเด็กชนเผ่าโรงเรียนประถมศึกษา พื้นที่ชายขอบภาคเหนือ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม สำหรับเด็กชนเผ่าพื้นที่ชายขอบภาคเหนือ มี ดังนี้ 1) โรงเรียนต้องร่วมมือกับชุมชนเป็นแนวทางในการส่งเสริมการจัดการศึกษาในความ หลากหลายทางวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมทางวิชาการ การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน 2) โรงเรียน ต้องร่วมกันวางแผนกับคณะกรรมการสถานศึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนเพื่อจัดกิจกรรม ส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยจัดให้มีการประชุมอบรม หรือสัมมนาทางด้าน วัฒนธรรม วิถีชีวิต คุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน ครู ผู้ปกครอง รวมทั้งหน่วยงานอื่นๆเพื่อ พัฒนาการศึกษาเด็กชนเผ่า 3) เนื่องจากเด็กส่วนมากเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะไม่ไปศึกษาต่อ ดังนั้นในด้านนโยบายการจัดการศึกษาจำเป็นต้องจัดหลักสูตรการเรียนการสอน เน้นวิชาชีพที่มี อยู่ในวิถีชีวิตและท้องถิ่นของเด็กชนเผ่า เพราะเด็กเหล่านี้ต้องกลับไปช่วยผู้ปกครองประกอบ

อาชีพ ทำมาหาเลี้ยงครอบครัวสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ 4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาล องค์กรบริหารส่วนจังหวัดและองค์กรบริหารส่วนตำบล ควรให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาโดยใช้วัฒนธรรมเป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน พัฒนาท้องถิ่นใช้โรงเรียนเป็น ศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งเป็นการนำผู้ปกครองเข้ามาร่วมกิจกรรม ในโรงเรียนอีกทางหนึ่ง 5) ครูบางคนไม่มีความรู้ความเข้าใจทางวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง ไม่เข้าใจในความเชื่อ วิถีชีวิตของเด็กชนเผ่า ทำให้บางครั้งเกิดความผิดพลาดเข้าใจผิดระหว่าง โรงเรียนกับผู้ปกครอง จึงจำเป็นต้องมีการอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจและสามารถนำไปบูรณา การกับการเรียนการสอนได้ 6) ครูควรจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการความรู้ทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีและอาชีพของท้องถิ่นเพิ่มในรายวิชาต่างๆให้เหมาะสมกับชนเผ่าและสภาพ พื้นที่เพื่อสืบทอดทางวัฒนธรรมให้เป็นจุดเด่นและอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนสืบไป 7) เนื่องจาก ครูและผู้บริหารที่ปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่ชายขอบห่างไกลจากอำเภอหรือจังหวัดมาก อยู่บนดอย การคมนาคมไม่สะดวกและอยู่ในภาวะความเสี่ยงมาก เป็นการปฏิบัติงานด้วยความเสียสละเพื่อ สังคมและประเทศชาติ ดังนั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องบุคลากรควรให้ความสำคัญกับการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ครูและบุคลากรที่ปฏิบัติงานในพื้นที่กันดารให้มากยิ่งขึ้น เพื่อแก้ปัญหาครูย้าย และเหน็ดเหนื่อยจากการปฏิบัติงานในพื้นที่กันดาร 8) หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการศึกษา ควร จัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ เนื่องจากโรงเรียนที่จัดการศึกษาอยู่ในพื้นที่ชายขอบมีนักเรียน ประเภทกึ่งนอนพักประจำที่โรงเรียนตลอดภาคเรียน เนื่องจากจากบ้านอยู่ห่างไกลกับโรงเรียน มากครอบครัวหรือผู้ปกครองจึงต้องส่งบุตรหลานให้มาพักอาศัยอยู่ในโรงเรียน และเป็นการมอบ ภาระให้กับคณะครูเป็นผู้ดูแล ซึ่งโรงเรียนต้องใช้งบประมาณเพื่อจัดสร้างที่พัก โรงอาหาร สนาม หรือสถานที่ออกกำลังกาย รวมทั้งค่าอาหารตลอดภาคเรียน 9) หน่วยงานที่รับผิดชอบควร สนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และสิ่งอำนวยความสะดวก อื่นๆให้เพียงพอสำหรับเด็กชนเผ่าให้ได้ศึกษาเล่าเรียนได้อย่างมีคุณภาพทัดเทียมกับนักเรียนใน จังหวัดและอำเภอ 10) หน่วยงานที่รับผิดชอบทางการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมควรส่งเสริม วัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งมีความแตกต่างตามลักษณะของชนเผ่าให้เป็นจุดเด่นและส่งเสริมการ ท่องเที่ยวพัฒนาเศรษฐกิจให้กับเด็กชนเผ่า¹⁹³

¹⁹³ ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์, “การจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมสำหรับเด็กชนเผ่า โรงเรียนประถมศึกษา พื้นที่ชายขอบภาคเหนือ” (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, 2555), 21 – 22.

สรุป

การดำเนินการในวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยในบทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด วรรณกรรมและการลงพื้นที่ภาคสนาม และการสอบถามความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่ารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ควรจัดแบบพหุวิธีการ คือ การผสมผสานรูปแบบการจัดทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อเป็นการสร้างโอกาสและทางเลือกทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียน และตอบสนองความต้องการของชุมชนและนักเรียน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายให้ร่วมกันจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ



บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ทราบสาเหตุของการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ 2) ทราบรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร ตรวจสอบหลักกฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการจัดการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ขั้นตอนนี้เป็นการนำข้อมูลจากการศึกษาทั้ง 3 ส่วนมาสร้างเป็นแนวปฏิบัติ มีรายละเอียดดังนี้ ข้อมูลส่วนที่ 1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หลักการ แนวคิด ทฤษฎี ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ข้อมูลส่วนที่ 2 ข้อมูลที่ได้จากการลงภาคสนาม โดยการสังเกต การสัมภาษณ์ การสอบถาม ของโรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง มาสร้างเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ข้อมูลส่วนที่ 3 ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญจากแบบสอบถามความเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยเรื่องการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ทำให้ได้ข้อค้นพบ ซึ่งผู้วิจัยสรุปสรุปผลการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาหาสาเหตุในการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ
2. การศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

1. ผลการศึกษาหาสาเหตุในการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ

ผลการศึกษาหาสาเหตุในการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ ค้นพบว่า มีเหตุผลในการดำเนินการ สามประการ ได้แก่ ประการแรก เป็นไปตามกฎหมายทั้งกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายมหาชน กฎหมายและระเบียบ รวมถึงมติคณะรัฐมนตรีของไทย ที่จะต้องคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ โดยเฉพาะสิทธิในการศึกษานั้น เป็นสิทธิที่ได้รับการ

รับรอง และคุ้มครองตามกฎหมายระหว่างประเทศ ทั้งที่มีลักษณะเป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ซึ่งได้แก่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และสนธิสัญญาที่ประเทศไทยลงนามเป็นภาคี ซึ่งได้แก่ กติการะหว่างประเทศว่าสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ค.ศ. 1966 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1989 และอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1965 รวมทั้งสนธิสัญญาที่ประเทศไทยไม่ได้ลงนามเป็นภาคีดังนั้น ประเทศไทยจึงมีพันธกรณีในทางระหว่างประเทศที่ต้องให้การรับรอง และคุ้มครองสิทธิในการศึกษาของบุคคลตามที่กฎหมายระหว่างประเทศดังกล่าวได้กำหนดไว้ ประการที่สอง จากการศึกษาพบว่กฎหมายระหว่างประเทศที่รับรองคุ้มครองสิทธิในการศึกษานี้ ต่างชี้ชัดว่าสิทธิในการศึกษานี้เป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ซึ่งฐานแห่งสิทธิ คือ “ความเป็นมนุษย์” ดังนั้น มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะมีเชื้อชาติใด หรือสัญชาติใด หรือเป็น “คนไร้สัญชาติ” ย่อมมีสิทธิในการศึกษาเช่นเดียวกัน ประการที่สาม จะเห็นได้ว่าสนธิสัญญาที่ให้การรับรองสิทธิในการศึกษาดังกล่าว เป็นสนธิสัญญาที่มีลักษณะเปิดกว้างเพื่อเปิดโอกาสให้ประเทศต่างๆ สามารถเข้ามาลงนามเป็นภาคีผูกพันตามสนธิสัญญาได้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้หลักการที่บัญญัติในสนธิสัญญานั้นถูกนำไปปฏิบัติอย่างกว้างขวางมากที่สุดในฐานะที่เป็นมาตรฐานขั้นต่ำในการรับรองสิทธิมนุษยชน

2. ผลการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

ผลการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ จากการศึกษาเอกสารแนวคิด วรรณกรรมและการลงพื้นที่ภาคสนาม และการสอบถามความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่ารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ควรจัดแบบพหุวิธีการ คือการผสมผสานรูปแบบการจัดทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อเป็นการสร้างโอกาสและทางเลือกทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียน และตอบสนองความต้องการของชุมชนและนักเรียน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายให้ร่วมกันจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

อภิปรายผล

จากการวิจัย เรื่อง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ผู้วิจัยค้นพบประเด็นที่นำมาอภิปรายผล ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาสาเหตุในการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ

การศึกษาสาเหตุที่ต้องจัดการศึกษาให้เด็กไร้สัญชาติในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ในส่วนที่ 1 ได้แก่กฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายมหาชน กฎหมายระหว่างประเทศ รัฐธรรมนูญไทย กฎหมายต่างๆของไทย ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ มติคณะรัฐมนตรี และข้อมูลจากการลงภาคสนามในสถานศึกษา 5 แห่ง และจากการสอบถามผู้เชี่ยวชาญในการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ ในส่วนที่ 2 ได้แก่หลักมนุษยชน เช่น สนธิสัญญาต่างๆที่ประเทศไทย

เป็นภาคีและมีได้เป็นภาคี เอกสารการสัมภาษณ์บุคคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้เชี่ยวชาญ พบว่า สาเหตุที่ประเทศไทยจะต้องจัดการศึกษาให้แก่เด็กไร้สัญชาติมีด้วยกัน 2 เหตุผล คือ ประการแรก เป็นไปตามกฎหมายไม่ว่าจะเป็นกฎหมายมหาชนหรือกฎหมายไทย ดังมีรายละเอียดดังนี้ กติกา ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (International Covenant on the Rights of the economy) ระบุว่ารัฐภาคีแห่งกติกานี้รับรองสิทธิของทุกคนในการศึกษา โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และจะต้องจัดการศึกษาขั้นมัธยมในรูปแบบต่างๆรวมทั้งการศึกษามัธยม ทางเทคนิคศึกษาและอาชีวศึกษา โดยให้ทุกคนมีสิทธิได้รับโดยวิธีการที่เหมาะสม นอกจากนี้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (The Convention on the Rights of the Child) ที่ไทยเราเข้าเป็นสมาชิกภาคี ระบุว่ารัฐภาคีจะต้องยอมรับสิทธิของเด็กที่จะต้องได้รับการศึกษา โดยรัฐจะต้องจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นภาคบังคับที่เด็กทุกคนสามารถเรียนได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายและรัฐจะต้องสนับสนุนการพัฒนาการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในรูปแบบต่างๆทั้งสายสามัญและสายอาชีพ และรัฐภาคีจะต้องดำเนินมาตรการที่เหมาะสมที่จะประกันว่าระเบียบวินัยของโรงเรียน กำหนดขึ้นในลักษณะที่สอดคล้องกับศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของเด็กและสอดคล้องกับอนุสัญญานี้ และรัฐภาคีจะต้องส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่จะเกื้อกูลต่อการขจัดความเขลาและการไม่รู้หนังสือ และในอนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพของบุคคลไร้สัญชาติ (Convention Relating to the Status of Stateless Persons.) ที่ระบุว่ารัฐจะต้องปฏิบัติต่อบุคคลไร้สัญชาติเช่นเดียวกับที่ได้ปฏิบัติต่อพลเมืองของตนในเรื่องการให้การศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้กฎหมายไทย ตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 49 ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และในพระราชบัญญัติการศึกษาชาติ พ.ศ.2542 ได้ระบุไว้ในมาตรา 10 ว่า การจัดการศึกษารัฐต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย นอกจากกฎหมายทั้งสองฉบับที่ระบุให้รัฐต้องจัดการศึกษาให้กับเด็กทุกคนแล้ว ยังมีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2548 เห็นชอบยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคลที่มีปัญหาสถานะและสิทธิ โดยให้สิทธิทางการศึกษาให้แก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎร เด็กไม่มีสัญชาติไทย และมีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 ตามมา เรื่องการจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย โดยคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการรับนักเรียนนักศึกษาเรียนในสถานศึกษา พ.ศ.2548 ให้รับนักเรียนที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทยเข้าเรียนได้ และสามารถออกหลักฐานทางการศึกษาได้เช่นเดียวกับคนไทยและยังจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการศึกษาใช้จ่ายรายหัวให้กับสถานศึกษาที่จัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรและไม่มีสัญชาติไทย ประการที่สองการจัดการศึกษาให้แก่เด็กไร้สัญชาติเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชน ได้แก่การปฏิบัติตามหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 (Universal Declaration of

Human Rights 1948) ที่ให้ยอมรับศักดิ์ศรีแต่กำเนิด บุคคลย่อมมีสิทธิโดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่ากรณีใด เช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา รวมถึงมีสิทธิในสัญชาติ จะถูกเพิกถอนหรือปฏิเสธหรือเปลี่ยนสัญชาติของตนมิได้ และมีสิทธิในการศึกษาที่ต้องให้เปล่านั้นอย่างน้อยขั้นประถมศึกษาและขั้นพื้นฐาน เป็นการให้ความเสมอภาคทางการศึกษา สอดคล้องกับผลงานของ อุกาวา (Uekawa) ที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา ดังนี้ การศึกษาเป็นแนวทางที่เน้นความเสมอภาคในโอกาส ด้านหนึ่งความเสมอภาคทางการศึกษามาจากการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา ซึ่งหมายถึงคุณภาพของเครื่องอำนวยความสะดวกในโรงเรียน จำนวนหนังสือในห้องสมุด คุณภาพครู เวลาสอน เป็นต้น และอีกด้านหนึ่งคือโอกาสที่เกิดจากผลของการศึกษา โดยดูจากตัวชี้วัดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาและศีลธรรม การพัฒนาสังคม โดยความเสมอภาคหรือไม่เสมอภาคสามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่แตกต่างกันสามารถเกิดขึ้นได้ในกลุ่มเพื่อน ห้องเรียน กลุ่มเด็กที่มีความสามารถแตกต่างกัน โรงเรียน ห้องถิ่น และความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากความแตกต่างทางสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกันเกิดขึ้นได้ทุกที่เช่นกัน สอดคล้องกับนโยบายในการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ระบุว่า จากการติดตามตัวชี้วัดตามเป้าหมาย พบว่า ประเทศไทยดำเนินการได้ใกล้เคียงบรรลุเป้าหมาย กล่าวคือ ในระดับประถมศึกษา รวมถึงระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Universal Primary Basic Education : UPE/UBE) มีอัตราการเข้าเรียนและการเข้าเรียนใหม่ของผู้เรียนในประเทศไทยมีจำนวนมากกว่าร้อยละ 100 นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2546 ทั้งนี้ เนื่องจากได้นับรวมประชากรที่เข้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่มีได้อยู่ในกลุ่มอายุ 6 ปี ซึ่งเป็นอายุ 6 ปี ซึ่งเป็นอายุแรกช้าของระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และนับรวมผู้เข้าใหม่ที่เป็นเด็กต่างด้าว เด็กด้อยโอกาส เด็กไร้สัญชาติ หรือชนกลุ่มน้อยที่ไม่มีชื่ออยู่บนทะเบียนราษฎร จากตัวชี้วัดดังกล่าวจะเห็นว่าประเทศไทยให้ความสำคัญต่อการศึกษาระดับประถมศึกษา/การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนั้นประเทศไทยยังมีนโยบายและกฎหมายที่สนับสนุนให้ประชาชนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน¹⁹² และด้านหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหาการออกกลางคันเนื่องจากเคลื่อนย้ายตามพ่อแม่ หรือเนื่องจากสถานะทางกฎหมายที่ทำให้พ่อแม่หวาดกลัวที่จะให้ลูกเรียนต่อ ปัญหาการถูกบังคับค่าแรงงานและเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์รศ.ดร.ยงยุทธ แฉล้มวงษ์ ผู้อำนวยการวิจัยด้านการพัฒนาแรงงาน สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) ได้กล่าวว่า “สาเหตุที่ทำให้ลูกแรงงานต่างด้าวไม่เข้าสู่ระบบการศึกษา เพราะพ่อแม่ต้องการให้ลูกช่วยทำมาหากินมากกว่าที่จะส่งลูกเข้าเรียน และปัญหาของครูที่ส่วนใหญ่ไม่เข้าใจภาษาถิ่นของเด็กทำให้การเรียนการสอนไม่มี

¹⁹² สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, รายงานการติดตามการศึกษาเพื่อปวงชน

คุณภาพ นอกจากนั้นเรื่องหลักสูตรที่เรียน เด็กไทยยังไม่สามารถเรียนได้แล้วเด็กต่างดาวที่ไม่รู้ภาษาไทยจะเรียนเข้าใจได้อย่างไร และได้อะไรจากระบบการศึกษานี้ จึงควรทบทวนเรื่องหลักสูตรด้วย” นายเกรียงไกร ชีช่วง กล่าวบนเวทีการเสวนาหัวข้อจับกระแสยุทธศาสตร์การศึกษาสำหรับลูกแรงงานต่างดาว ประสบการณ์จากนานาชาติประเทศและบทเรียนสำหรับประเทศไทย “จากการถอดบทเรียนในพื้นที่ อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี พบว่าลูกแรงงานต่างดาวจะเรียนจบเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือมัธยมศึกษาปีที่ 3 และส่วนใหญ่จะออกกลางคัน เพราะไม่มีแรงจูงใจในการศึกษาต่อ และมีข้อจำกัดคือออกนอกพื้นที่ไม่ได้ และมีปัญหาเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจทำให้พ่อแม่แรงงานต่างดาวส่วนใหญ่ไม่ให้ลูกเรียนหนังสือ และเด็กต้องการนำไปใช้แรงงานก่อนวัยอันควร” ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า สาเหตุของการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ มี สอง ประการ คือ ประการที่หนึ่ง เป็นไปตามกฎหมาย ทั้งกฎหมายมหาชน กฎหมายระหว่างประเทศ และกฎหมายและระเบียบต่างๆรวมถึงมติคณะรัฐมนตรีของไทย ประการที่สอง เป็นไปตามหลักมนุษยธรรม ที่จะต้องคำนึงถึงหลักความเสมอภาคและสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ซึ่งการวิจัยค้นพบว่าหากเราไม่จัดการศึกษาให้กับเด็กไร้สัญชาติอาจก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมา เช่น ความเห็นของนายประยูร สุธาบุรณ ได้ให้ความเห็นไว้ดังนี้ “การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาคน ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะอาศัยอยู่ตรงไหนต้องได้รับการพัฒนาให้ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันเพื่อความมั่นคงของประเทศ เป็นหน้าที่ที่เราจะต้องพัฒนาเด็กไร้สัญชาติให้มีคุณภาพเพื่อให้เกิดสุขภาพอนามัยที่ดี ลดปัญหาด้านสังคม ถ้าเด็กไร้สัญชาติมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง นอกจากนั้นเด็กไร้สัญชาติเป็นพลเมืองของโลกเหมือนกันควรได้รับการพัฒนาเหมือนเด็กเยาวชนคนไทย” และสอดคล้องกับนายสินอาจ ลำพูนพงศ์ ที่ให้ความเห็นไว้ว่า “เด็กไทยหรือเด็กไร้สัญชาติก็ต้องได้รับสิทธิเหมือนกัน เมื่อเด็กไร้สัญชาติมาอยู่กับเรา ถ้าเราไม่ดูแลเขา ก็เหมือนกับเราทำร้ายตัวเอง การดูแลเขาเท่ากับการดูแลเราและลูกเรา การพัฒนาเขาเท่ากับพัฒนาเรา” คนที่ไม่ได้รับการศึกษาโอกาสที่จะเป็นโจร ผู้ร้ายก็มีมากขึ้น การให้โอกาสจะช่วยให้เขาเป็นคนดี คนเหล่านี้ไม่ว่าจะมีหรือไม่มีสัญชาติทุกคนใฝ่ฝันว่าจะเป็นคนดี มีประโยชน์ต่อบ้านเมือง การช่วยเหลือเด็กเหล่านี้จะมองมิติของประเทศ และมิติทางการเมืองระหว่างประเทศไม่ได้เพราะเขาเป็นพลโลก เพราะฉะนั้นถ้าเราทำให้คนพม่ามีความคิด มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีความเมตตา มีความรักเมืองไทย ก็เหมือนกับว่าเราทำกับคนไทยนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับนายเกรียงไกร ชีช่วง เลขาธิการเครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม กล่าวบนเวทีการเสวนาหัวข้อจับกระแสยุทธศาสตร์การศึกษาสำหรับลูกแรงงานต่างดาว “ประสบการณ์จากนานาชาติประเทศและบทเรียนสำหรับประเทศไทย “จากการถอดบทเรียน ในพื้นที่ อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี พบว่าลูกแรงงานต่างดาวจะเรียนจบเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือมัธยมศึกษาปีที่ 3 และส่วนใหญ่จะออกกลางคัน เพราะไม่มีแรงจูงใจในการศึกษาต่อ มีข้อจำกัดคือออกนอกพื้นที่ไม่ได้ และมีปัญหาเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจทำให้พ่อแม่แรงงานต่างดาวส่วนใหญ่ไม่ให้ลูกเรียนหนังสือ และเด็กต้องการนำไปใช้แรงงานก่อนวัยอันควร” และจากเวทีการประชุมเสวนา “ทบทวน 10 นโยบายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทยและก้าวต่อไปสู่การศึกษาเพื่อปวงชน”

เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2558 ที่ผู้วิจัยได้เข้าร่วมในฐานะผู้สังเกตการณ์ ในที่ประชุมเสวนา เอ็นจีโอ และภาควิชาการผนักกำลังจัดเวทีเสวนา “ทบทวน 10 ปี นโยบายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทยและก้าวต่อไปสู่การศึกษาเพื่อปวงชน” เปิดสถิติเด็กไร้สัญชาติกว่าล้านคนในไทย ยังเข้าไม่ถึงระบบการศึกษา ระบุ นโยบายขัดแต่ปฏิบัติยังขัดข้อง ชี้หากทำได้ตามนโยบายจะป้องกันปัญหาการใช้แรงงานเด็กและค้ามนุษย์ได้ นายอิชิโร มียาซาว่า ตัวแทนองค์การยูเนสโก กล่าวในการประชุมเสวนาว่า จากการสำรวจเด็กไร้สัญชาติของไทย พบว่า มีมากสุดในภูมิภาคอาเซียนที่ยังไม่เข้าสู่ระบบการศึกษา โดยสถิติเด็กข้ามชาติที่อยู่ในไทยมีมากถึง 3 ล้านคน โดยเด็กที่นำเป็นห่วงมากที่สุด คือ เด็กพม่าที่เกิดในไทย และเด็กที่ย้ายตามครอบครัวมาเพื่อประกอบอาชีพ โดยพบตัวเลขมากกว่า 1 ล้านคน ที่ไม่ได้เข้าสู่ระบบการศึกษา ซึ่งสถิติดังกล่าวจะนำมาสู่ปัญหาระยะยาว โดยเฉพาะผลกระทบต่อทางด้านการเศรษฐกิจ GDP มวลรวมของประเทศ และปัญหาทางด้านสังคมในอีก 20 ปีข้างหน้าและการเปิดเสรีอาเซียนก็จะมีผลกระทบเคลื่อนย้ายแรงงานเสรีเพิ่มมากขึ้น ยิ่งจะทำให้เกิดปัญหาเรื่องการศึกษาของเด็กตามมามากขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องร่วมกันหาทางออก โดยเฉพาะการจัดการเรื่องการศึกษาให้เป็นระบบที่เด็กทุกคนสามารถเข้าถึงระบบการศึกษาร่วมกันได้ ด้านนายแพทริก เครินส์ ผู้อำนวยการองค์กร World education กล่าวว่า “การที่รัฐบาลไทยจะต้องเข้ามาช่วยเหลือดูแลเด็ก ๆ เหล่านี้ นั่น เป็นเพราะกฎหมายที่ประเทศไทยได้ประกาศไว้อย่างชัดเจนในเรื่องการศึกษาเพื่อคนทั้งมวลหรือ Education for all นอกจากนี้ ไทยยังเป็นผู้นำในประเทศอาเซียนที่มีศักยภาพในการที่จะช่วยเหลือประเทศเหล่านี้ทั้งในเรื่องนวัตกรรม และในเรื่องทรัพยากร และที่สำคัญ ไทยถือได้ว่าเป็นประเทศศูนย์กลางของภูมิภาคอาเซียนที่มีตลาดแรงงานขนาดใหญ่ จึงทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้ามาประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ดังนั้น หากเราจัดการศึกษาที่เหมาะสมให้เด็กไร้สัญชาติจำทำให้เด็ก ๆ เหล่านี้สามารถพึ่งพิงตนเองและไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการค้ามนุษย์ หรือต้องตกเป็นเหยื่อของการใช้แรงงานเด็ก ดังนั้นสาเหตุที่ต้องจัดการศึกษาให้แก่เด็กไร้สัญชาติจึงประกอบไปด้วยพหุปัจจัย เช่น เรื่องของกฎหมาย เรื่องของความมั่นคง ตลอดจนเรื่องของหลักมนุษยธรรมและความเสมอภาคของบุคคล

2. ผลการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ

ผลจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด วรรณกรรมและการลงพื้นที่ภาคสนาม และการสอบถามความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่ารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ควรจัดแบบพหุวิธีการ คือการผสมผสานรูปแบบการจัดทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อเป็นการสร้างโอกาสและทางเลือกทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียน และตอบสนองความต้องการของผู้เรียน โดยข้อสรุปของ ยูเนสโกเชื่อว่าการศึกษาดังกล่าวนั้น มนุษย์ชนสามารถทำให้กลุ่มคนทุกชนชั้นมีความเท่าเทียมกันในสังคมได้ แนวทางการจัดการศึกษาในลักษณะนี้เรียกว่า การศึกษาเพื่อปวงชน (Education for all : มีชื่อย่อว่า EFA) ซึ่งตามหลักการของการศึกษาเพื่อปวงชนนั้น องค์การยูเนสโกได้พยายามส่งเสริมให้นานาชาติใน

สังคมโลกหันมาสนใจและใส่ใจกับการจัดการศึกษาตามหลักสิทธิมนุษยชนให้มากขึ้น และได้เสนอรูปแบบและแนวทางของการจัดการศึกษาต้นทางเพื่อให้สามารถดำเนินไปถึงจุดหมายของการศึกษาเพื่อปวงชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รูปแบบการจัดการศึกษาแบบใหม่นี้เรียกว่า การศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusive Education : IE) ซึ่งเป็นขั้นเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การศึกษาเพื่อปวงชนในขั้นสุดท้าย การศึกษาแบบเรียนรวมมีจุดกำเนิดมาจากการศึกษาพิเศษ (Special Education) ซึ่งนักการศึกษาพบว่า วิธีการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมนี้จะไม่มีการแยกเด็กออกไปจากสังคม สามารถจัดให้เด็กทุกคนได้มีโอกาสรับการศึกษาในโรงเรียนปกติตามความต้องการหรือความแตกต่างของแต่ละบุคคล โดยครูและบุคลากรทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องพร้อมทั้งผู้ปกครองจะต้องปรับแนวคิด ปรับหลักสูตร ปรับวิธีการสอน เพื่อจัดการศึกษาให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนแต่ละคนให้ได้รับการพัฒนาถึงขีดสูงสุดของความสามารถ¹⁹³ สอดคล้องกับรายงานของ มานพ วรรณภิละ ได้ทำรายงานเรื่อง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร ผลการศึกษาพบว่า การจัดการศึกษาต้องจัดด้วยรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้นๆ โดยการจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย¹⁹⁴ ซึ่งจากการลงศึกษาพื้นที่ภาคสนาม ผู้บริหาร คณะครู และบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ควรจัดแบบผสมผสานทั้งสามรูปแบบ อาทิเช่น นายสุเชษฐ์ รัตนเสถียร ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง นักเรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 90 เป็นชาวไทยเชื้อสายกระเหรี่ยง ซึ่งกว่าครึ่งยังไม่มีสถานะทางทะเบียนหรือเป็นเด็กไร้สัญชาติ ทั้งนี้โรงเรียนจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติหรือเด็กที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียน ร่วมกับเด็กปกติ โดยใช้หลักสูตรสถานศึกษาที่อิงกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จัดเป็นการศึกษาในระบบปกติ และได้ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านทักษะชีวิตและอาชีพให้แก่ผู้เรียน” โดยได้การสนับสนุนการดำเนินงานจากโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี(กพด.)¹⁹⁵ หรือ ความเห็นของนายสว่าง มโนใจ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงใหม่ประชาชนุศาสน์) อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย “โรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอน 2 ระบบ ระบบปกติกับที่เราเรียกอีกอย่างว่า โยงเสียนจาวบ้าน คือเราจะรองรับเด็กที่มีปัญหา จะมีการเรียนการสอน วันเสาร์-วันอาทิตย์

¹⁹³ อรวรรณ นิมตลุง, “การศึกษาแบบเรียนรวม : หนทางนำไปสู่การศึกษาเพื่อปวงชน” มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร 1, 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2552), 40.

¹⁹⁴ มานพ วรรณภิละ, “รายงานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร” เข้าถึงเมื่อ 21 มิถุนายน 2559, เข้าถึงได้จาก <http://www.mhs1.go.th/UserFiles/File/vicha/vicha56-003.pdf>

¹⁹⁵ สัมภาษณ์ นายสุเชษฐ์ รัตนเสถียร, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก, 8 กรกฎาคม 2558.

วันปกติเขาก็จะไปทำงานหารายได้ มาเรียนเฉพาะ วันเสาร์-วันอาทิตย์”¹⁹⁶ และนางสาวพัชรี แก้วเทศ ครูโรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงใหม่ ประชานุสาสน์) อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย “โรงเรียนบ้านแม่จัน จัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ โดยจัดการศึกษาตั้งแต่สำหรับผู้เรียน ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลจนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยจัดการศึกษาแบบปกติคือการศึกษา ในระบบ และจัดแบบการศึกษานอกระบบ เรียกว่าโครงการโฮงเฮียนจาวบ้านการสอนสำหรับ นักเรียนที่ไร้สัญชาติ ก็จัดให้ตามปกติ ซึ่งจะมีการจัดการเรียนการสอนเป็นระบบการเรียน การสอนในระบบ แต่โฮงเฮียนจาวบ้าน เอาไปปรับเปลี่ยนให้ยืดหยุ่น ให้ตรงกับเด็กไร้สัญชาติและเด็ก ออกกลางคันที่มีปัญหาต่างๆ โดยใช้หลักการของการศึกษานอกระบบ การสอนแบบโฮงเฮียนจาว บ้าน ช่วยให้เด็กที่ที่ด้อยโอกาส เด็กไร้สัญชาติและเด็กออกกลางคันที่มีปัญหาต่างๆ ได้มีโอกาสใน การศึกษาช่วยให้การศึกษาแก่ผู้ที่พลาดโอกาส หรือผู้ที่ต้องออกจากการศึกษาได้รับโอกาสอีกครั้ง ช่วยลดปัญหาที่จะตามมาให้กับสังคม”¹⁹⁷ ด้านนายสงฆ์ ไชยยา ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้าน บวกรกน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ก็ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “โรงเรียนของเราไม่ได้มีการ แบ่งแยกระหว่างเด็กปกติกับเด็กไร้สัญชาติ โดยมีการใช้หลักสูตรของสถานศึกษาตามปกติ กับเด็ก ทุกคน เพราะว่าเด็กทุกคนสามารถสื่อสารได้ แม้ส่วนใหญ่เด็กไร้สัญชาติที่เป็นผู้ใช้แรงงาน แต่ก็ เกิดในประเทศไทย อาศัยอยู่ในประเทศไทยมานาน ทำให้ไม่มีปัญหาเรื่องการสื่อสาร”¹⁹⁸ สอดคล้องกับความเห็นเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษา ที่ ดร.อำนาจ วิทยานูวัตติ ผู้ช่วยเลขาธิการ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ให้ไว้ “หลักสูตรไม่เป็นอุปสรรคเด็กไร้สัญชาติ เพราะมี หลักสูตรสถานศึกษาโดยขึ้นอยู่กับโรงเรียนในการบริหารจัดการและความเข้าใจและวิธีการที่ดี ของครู โดยหลักสูตรแกนกลาง 70% หลักสูตรสถานศึกษา 30% เด็กไร้สัญชาติใช้ภาษาถิ่นเมื่อ เข้าเรียนจะไม่เป็นอุปสรรค เพราะอยู่ในสังคมนานจะถูกบังคับโดยสถานการณ์ แต่เริ่มต้นจะมีแต่ ก็ปรับตัวเอง การจัดการศึกษาควรจัด 3 รูปแบบ 1) ทักษะวิชาการเพื่อการดำรงชีวิตไม่ใช่ เพื่อการแข่งขัน 1.1 มีภาษาถิ่น สร้างองค์ความรู้ด้านภาษาไทย 1.2 สังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา การแต่งกาย 1.3 เศรษฐกิจ พ่อแม่ยากจน ไม่มีเงินสนับสนุน หรือสิ่งที่พ่อแม่ต้องเติมเต็ม ให้ลูก 1.4 องค์ความรู้ของผู้ปกครองที่จะเติมด้านพัฒนาการได้ แต่จะได้เรื่องทั่วไปในครอบครัว 2) ทักษะชีวิต ต้องเติมคำว่าความเป็นคนไทย ซึ่งส่วนใหญ่ต้องการเป็นไทย โดยใส่ความรักชาติ ค่านิยม 12 ประการ คุณธรรมหลักของในหลวง เพื่อให้รู้ภูมิด้านทาน ให้รู้ว่าอะไรดีไม่ดี เรื่อง เพศสัมพันธ์ การทะเลาะวิวาท การรักษาคำพูด สัจจะ 3) ทักษะอาชีพ เด็กกลุ่มนี้ความต้องการ

¹⁹⁶ สัมภาษณ์ นายสว่าง มโนใจ, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงใหม่ ประชานุสาสน์) อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย, 27 มกราคม 2558.

¹⁹⁷ สัมภาษณ์ นางสาวพัชรี แก้วเทศ, ครูโรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงใหม่ ประชานุสาสน์) อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย, 27 มกราคม 2558.

¹⁹⁸ สัมภาษณ์ นายสงฆ์ ไชยยา, ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านบวกรกน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, 2 กุมภาพันธ์ 2558.

ด้านอาชีพสูงกว่าทักษะทางวิชาการ เพราะสภาพทางครอบครัว ดังนั้นโรงเรียนสอนเน้นด้านอาชีพเช่น นักธุรกิจน้อย ฝึกทำขนม”¹⁹⁹ ด้านความเห็นของ นายสินอาจ ลำพูนพงศ์ หัวหน้าคณะวิจัยการจัดการศึกษาบนพื้นที่สูงของ UNICEF ประเทศไทย ได้ให้ความคิดเห็นไว้ดังนี้ “รูปแบบมีความเหมาะสมมาก ไม่เลือกปฏิบัติ แต่ยังมีอุปสรรคดังนี้ 1) คนไทยยังไม่เข้าใจเรื่องนี้ อย่างถ่องแท้ เมื่อก่อนกลัวเรื่องความผิดและนโยบายความมั่นคง แต่ตอนนี้เปลี่ยนความคิดแล้วจึงให้มีการสอนเรื่องความมั่นคงเข้าไปด้วยเพื่อให้คนพม่าได้รู้ถึงความเป็นชาติไทย 2) รัฐบาลรับภาระไว้ทั้งหมดเพราะค่าใช้จ่ายฟรีหมด รัฐต้องมีกลุโบายในเรื่องเหล่านี้ เช่น ให้เด็กไร้สัญชาติมีส่วนร่วมในค่าใช้จ่ายทั้งหมด หรือให้ผู้ประกอบการดูแลบุตรหลานคนงาน รูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสม มีดังนี้ 1) การจัดการศึกษาให้เด็กไร้สัญชาติได้เรียนในโรงเรียนปกติ ซึ่งควรส่งเสริมให้มากๆ เพราะในที่สุดแล้วต้องอยู่ในสังคมเดียวกัน ถ้าเด็กเรียนรู้เป็นเพื่อนกันมาก่อน คอยดูแลช่วยเหลือกันมาก่อน เมื่อจบการศึกษาแล้วก็ยังมีความผูกสัมพันธ์กันอยู่ แต่จะมีปัญหาเรื่องหลักสูตร โดยหลักสูตรต้องปรับให้เอื้อต่อผู้เรียนกลุ่มนี้ ต้องเน้นความเป็นพลเมืองดี ความรักชาติ รักเมืองไทย รักคนไทย เพิ่มทักษะอาชีพ และปรับหลักสูตรด้านภาษา การสื่อสารให้มากขึ้น 2) การจัดการศึกษาให้เด็กไร้สัญชาติโดยมีโรงเรียนเฉพาะ ของโรงเรียนเวียงป่าเป้า วิทยาคม ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงแรกที่โรงเรียนต่างๆ ไม่กล้ารับเด็กไร้สัญชาติ”²⁰⁰ สรุปผลจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด วรรณกรรมและการลงพื้นที่ภาคสนาม และการสอบถามความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ เรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ พบว่ารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ควรจัดแบบพหุวิธีการ คือการผสมผสานรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อเป็นการสร้างโอกาสและทางเลือกทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียน และตอบสนองความต้องการของผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวโน้มการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ผลการวิจัยพบว่าหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมีจุดเด่นคือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างหลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและนักเรียน การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย การนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะในการคิดวิเคราะห์มากขึ้น ได้เรียนรู้ด้วยตนเองจากการปฏิบัติได้พัฒนาความสามารถของตนเองได้เต็มที่ ควรจัดการเรียนการสอนที่เน้นบูรณาการให้หลากหลายมากยิ่งขึ้น จัดการเรียนการสอนหลายๆ วิธี โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถและความต้องการของผู้เรียนและให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้นักเรียน

¹⁹⁹ สัมภาษณ์ นายอำนาจ วิทยานุกูต, ผู้ช่วยเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 4 กรกฎาคม 2559.

²⁰⁰ สัมภาษณ์ นายสินอาจ ลำพูนพงศ์, หัวหน้าคณะวิจัยการจัดการศึกษาบนพื้นที่สูงของ UNICEF ประเทศไทย, 1 กรกฎาคม 2559.

ได้เรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน 3) ด้านบุคลากร ควรส่งเสริมให้บุคลากรได้พัฒนาตนเองอยู่เสมอ ควรจัดหาบุคลากรเฉพาะสาขาวิชาให้ครบและจัดครูผู้สอนให้สอนตรงกับสาขาที่เรียนและความถนัด 4) ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ควรรณรงค์ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างจริงจังและต่อเนื่องและควรพัฒนาให้ความรู้แก่ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทุกฝ่าย และงานวิจัยของสันติ บุรณะชาติ (2552) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์รูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ประกอบไปด้วย 5 ส่วนได้แก่ 2.1) ปรัชญาการจัดการศึกษา 2.2) นโยบายการจัดการศึกษา 2.3) แนวคิดและหลักการในการจัดการศึกษา 2.4) กระบวนการจัดการศึกษาใน 5 ด้านได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านหลักสูตร ด้านการเรียนการสอน ด้านบุคคล และด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน และ 2.5) เป้าหมายของการจัดการศึกษา โดยในแต่ละส่วนของรูปแบบได้คำนึงถึงความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในการจัดการศึกษา 3) ผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไปใช้ พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มีอัตราประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาเห็นว่ารูปแบบมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ และง่ายต่อการนำไปใช้ อยู่ในระดับมากที่สุด สำคัญของรูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนั้นรูปแบบการจัดการศึกษาควรเป็นไปในลักษณะของผสมผสานทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสและทางเลือกทางการศึกษา เด็กบางคนอาจจะต้องการเรียนและความรู้ทางสายอาชีพเพื่อนำมาใช้ในการทำงานในอนาคต ในขณะที่เดียวกันก็มีผู้เรียนบางส่วนต้องการศึกษาต่อในสายสามัญเพื่อนำเอาความรู้ไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 1) ข้อเสนอเชิงนโยบาย
2) ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ 3) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ต้นสังกัดที่เกี่ยวข้องกับการรับผิดชอบในการดำเนินนโยบายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ควรนำแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ไปกำหนดแนวทางการบริหารจัดการ วางแผนการดำเนินการ ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ และควรมีการให้ความรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องแก่ โรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการรับสมัคร สิทธิของเด็กไร้สัญชาติและแนวทางการดำเนินงานจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ ในขณะเดียวกันต้นสังกัดทั้งกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรจัดทำข้อมูลพื้นฐานที่มีความถูกต้องชัดเจน และระบบติดตามตรวจสอบ เกี่ยวกับจำนวนเด็กไร้สัญชาติ จำนวนและที่ตั้งโรงเรียนที่จัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ และมีเด็กไร้สัญชาติอีกจำนวนเท่าใดที่ตกสำรวจ หรือไม่ได้เข้าสู่ระบบการศึกษา เนื่องจากสถานะทางกฎหมายที่ผู้ปกครองไม่เข้าใจกฎหมาย เข้าใจว่าตนเองเป็นคนต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมาย แม้ลูกเกิดในประเทศไทยแต่ก็ไม่กล้าไปแจ้งเกิดหรือนำเข้าโรงเรียน เนื่องจากหวาดกลัวว่าจะถูกดำเนินคดี หรือถูกบังคับให้ค้าแรงงานและกระบวนการค้ามนุษย์ และบางคนหยุดเรียนกลางคันเพื่อไปทำงานและดูแลครอบครัว เพื่อที่รัฐจะได้มีข้อมูลและแนวทางในการดำเนินการได้อย่างครอบคลุมและทันต่อสถานการณ์ และควรมีการวางแผนการดำเนินการในการส่งต่อเพราะกลุ่มเด็กกลุ่มนี้มีแนวโน้มในการย้ายถิ่นฐานค่อนข้างสูง เนื่องจากมักจะถูกอพยพตามผู้ปกครองที่เปลี่ยนสถานที่ทำงาน หรือที่ทำงาน ไม่อยู่เป็นหลักแหล่ง

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

ผู้บริหารสถานศึกษาที่จัดการศึกษาให้กับเด็กไร้สัญชาติ ควรนำข้อค้นพบจากการวิจัยในครั้งนี้ ไปปรับใช้ในการจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติในสถานศึกษา ให้ความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและชุมชน โดยสถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ โดยคำนึงถึงความแตกต่างทางด้านภูมิศาสตร์พื้นฐาน วัฒนธรรม วิถีชีวิต สภาพบริบทของสังคม ชุมชน ความเป็นอยู่และสภาพทางเศรษฐกิจ และเพื่อเป็นการสร้างโอกาสและทางเลือกทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียน และตอบสนองความต้องการของชุมชนและนักเรียน การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายให้ร่วมกันจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานแต่ละแห่งที่จัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติจึงควรพิจารณาความเหมาะสมในการตอบสนองความต้องการของผู้เรียนว่าจะจัดเฉพาะการศึกษาในระบบ หรือจัดในรูปแบบผสมผสาน เพราะแต่ละแห่งก็ล้วนมีบริบทและความต้องการที่แตกต่างกัน โรงเรียนต้องร่วมกันวางแผนกับคณะกรรมการสถานศึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนเพื่อ

จัดกิจกรรมส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยจัดให้มีการประชุมอบรม หรือสัมมนา ทางด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต คุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน ครู ผู้ปกครอง รวมทั้งหน่วยงาน อื่นๆ เพื่อพัฒนาการศึกษาเด็กชนเผ่า ด้านครูควรจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการความรู้ทาง วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีและอาชีพของท้องถิ่นเพิ่มในรายวิชาต่างๆ ให้เหมาะสมกับสภาพ พื้นที่เพื่อสืบทอดทางวัฒนธรรมให้เป็นจุดเด่นและอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนสืบไป และ เนื่องจากเด็กส่วนมากเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะไม่ไปศึกษาต่อ ดังนั้นในด้านนโยบายการจัด การศึกษาจำเป็นต้องจัดหลักสูตรการเรียนการสอน เน้นวิชาชีพที่มีอยู่ในวิถีชีวิตและท้องถิ่นของ เด็กชนเผ่า เพราะเด็กเหล่านี้ต้องกลับไปช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพ ทำมาหาเลี้ยงครอบครัว สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบทางการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ควรส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งมีความแตกต่างตามลักษณะของชนเผ่าให้เป็นจุดเด่นและ ส่งเสริมอาชีพและการท่องเที่ยวพัฒนาเศรษฐกิจให้กับชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

- 1) ควรวิจัยศึกษารูปแบบการศึกษาเพื่ออาชีพที่เหมาะสมกับการจัดการศึกษา สำหรับเด็กไร้สัญชาติ
- 2) ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการศึกษาสำหรับเด็ก ไร้สัญชาติ



รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 122 ตอนที่ 54 ก วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2548.

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม. เข้าถึงเมื่อ 15 มกราคม 2559. เข้าถึงได้จาก <https://pawanrat078.wordpress.com>

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. กระทรวงยุติธรรม. **แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติฉบับที่ 3 พ.ศ.2557-2561**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, 2556.

_____. **อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ**. กรุงเทพฯ : บริษัท สไตลส์ครีเอทีฟเฮ้าส์ จำกัด, 2556.

กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือและแนวปฏิบัติสำหรับการจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, 2552.

การจัดการศึกษาโดยครอบครัว. เข้าถึงเมื่อ 20 มีนาคม 2559. เข้าถึงได้จาก www.familynetwork.or.th

การศึกษาเด็กไร้สัญชาติ. **Curriculum choices in refugee settings**. เข้าถึงเมื่อ 15 มกราคม 2559 เข้าถึงได้จาก www.UNHCR.org/en-us/publications/education

การศึกษาตามอัธยาศัย. เข้าถึงเมื่อ 21 มีนาคม 2558. เข้าถึงได้จาก http://education.dusit.ac.th/edu_doc/news/new250110.html

การศึกษานอกระบบ. เข้าถึงเมื่อ 21 มีนาคม 2558. เข้าถึงได้จาก http://mediathailand.blogspot.com/2012/05/blog-post_2584.html

การศึกษาในระบบ. เข้าถึงเมื่อ 11 มีนาคม 2558. เข้าถึงได้จาก <https://panchalee.wordpress.com>.

การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต. เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2558. เข้าถึงได้จาก <http://buriram.nfe.go.th/nongki/?name=news2&file=readnews&id=29>

การสร้างและกระจายโอกาสทางการศึกษา. เข้าถึงเมื่อ 20 มิถุนายน 2557. เข้าถึงได้จาก www.onec.go.th/onec_web/

กฤตยา อาชวนิจกุล. **รัฐไทยกับการปรับเปลี่ยนนโยบายเอตส์และอนามัยเจริญพันธ์ในกลุ่มแรงงานข้ามชาติ**. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2554.

- กฤษณา กุณาศล. ครูโรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2558.
- คริสติน มิสวอร์ สแตนเบ็ก. “การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มด้อยโอกาส (REACHING THE UNREACHED) : บทบาทของประชาสังคมในให้เข้าถึงการศึกษาของบุตรของแรงงานจากประเทศพม่าในประเทศไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555.
- จ่อเบ๊ะเลอ ไม่มีนามสกุล. นักเรียนโรงเรียนบ้านแม่สลิตหลวง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก. สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2558.
- จักรปรุพท์ วิชาอัศววิทย์. **รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน.** เชียงใหม่: ม.ป.ท., 2553.
- จันจิรา แสงจันทร์. ครูโรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2558.
- จันท์จิรา พันนิตา. ครูโรงเรียนชุมชนบ้านบวกครกน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2558.
- จิราวัฒน์ แซ่มชัยพร. “การคุ้มครองสิทธิเด็กโดยหลักผลประโยชน์สูงสุดของเด็กตามมาตรา3(1) แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1989.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.
- ฉันทนา จันท์บรรจง และภาณุวัฒน์ ภัคดีวงศ์. “โครงการนำร่องการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับเด็กต่างด้าวไร้สัญชาติในพื้นที่เกษตรกรรม อำเภอพบพระ จังหวัดตาก.” **ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**, 13, 3 (กรกฎาคม – กันยายน 2554)
- เฉลียว ถิ่นเอนภา. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2558.
- ชุมพร ปัจจุสานนท์. **กฎหมายระหว่างประเทศ แผนกคดีบุคคล : สัญชาติ.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549.
- ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์. “การจัดการศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมสำหรับเด็กชนเผ่าโรงเรียน ประถมศึกษาพื้นที่ชายขอบภาคเหนือ.” **บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี**, 2555.
- ณรงค์ ปัญญาโสภา. ประธานกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, 28 กรกฎาคม 2558.

- ณรงค์ อภัยใจ. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเมืองกีด อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์,
1 กรกฎาคม 2559.
- ดวงแสง มุลกาศ. ประธานกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงใหม่ประชานุ
สาสน์) อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย. สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2558.
- ตัวเล็ก จำปี. นักเรียนโรงเรียนบ้านตะโกล่าง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม
2558.
- ทวิสิทธิ์ ใจท้าว. การจัดการศึกษาแก่ลูกหลานแรงงานต่างชาติ : ภารกิจที่ท้าทาย. เข้าถึง
เมื่อ 22 มีนาคม 2558. เข้าถึงได้จาก www.moe.go.th/moe/th/news/
- ทิพวรรณ ทองคำ. นักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านบวกครกน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.
สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2558.
- ธงชัย ชิวปรีชา. แนวทางการบริหารโรงเรียนนิติบุคคลในกำกับของรัฐของต่างประเทศ. กรุงเทพฯ :
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2551.
- ธรรมบุญ แจ่มอยู่. หัวหน้างานวิชาการโรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง อำเภอสองยาง จังหวัดตาก.
สัมภาษณ์, 8 กรกฎาคม 2558.
- นคร ตั้งคะภิกพ. การบริหารโรงเรียนในยุคนวัตกรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ, 2551.
- น่อพอรวยทุ ไม่มีนามสกุล. นักเรียนโรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง อำเภอสองยาง จังหวัดตาก.
สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2558.
- นฤมล เสาสสูง. ครูโรงเรียนวัดศิริมงคล อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร. สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2557.
- เบญจมลภัทร พงษ์ขาว. “ความเสมอภาคทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา
กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2542-2546.” ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรี
นครินทรวิโรฒ, 2549.
- ปรัชญา เวสารัชช. “หลักการจัดการศึกษา” เอกสารชุดฝึกอบรม โครงการพัฒนาผู้บริหารการศึกษา
ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้นำชุมชนและผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, มีนาคม 2545.
- ประยูร สุธาบุรณ์. ผู้อำนวยการโรงเรียนท่าม่วงราษฎร์บำรุง อำเภوتاม่วง จังหวัดกาญจนบุรี.
สัมภาษณ์, 3 กรกฎาคม 2559.
- เปรี๊ยะ คำใจ. ครูโรงเรียนชุมชนบ้านบวกครกน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.
สัมภาษณ์, 17 มีนาคม 2558.

พงศ์เทพ โตมาตี. **การจัดการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติ**. กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสาคร, ม.ป.ท., 2553.

“พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542.” **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 116, ตอนที่ 74 ก (19 สิงหาคม 2542) : 1-23.

“พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545.” **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 119, ตอนที่ 123 ก (19 ธันวาคม 2545) : 16-21.

“พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553.” **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 127, ตอนที่ 45 ก (22 กรกฎาคม 2553) : 1 – 3.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545. เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2559. เข้าถึงได้จาก <http://regu.tu.ac.th/quesdata/Data/A41>.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545. เข้าถึงเมื่อ 24 มกราคม 2559. เข้าถึงได้จาก <https://www.mwit.ac.th/~person/01-Statutes/NationalEducation.pdf>

พัชรี แก้วเทศ. ครูโรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงใหม่ประสานุสาสน์) อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย. สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2558.

พิณสุดา สิริธรรค์และคนอื่นๆ. **การศึกษาที่พึงเสียงประชาชนในการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชน การศึกษาฐานรากทางเลือกประเทศไทย**. ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมทางการศึกษาวิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, 2555.

พิมพ์นารา ชาติกุล. ครูโรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2558.

พิมพ์ใจ สุนทรเสรี. **สุดยอดคำถามสู่การเป็นยอดผู้นำ**. กรุงเทพฯ : บริษัท ดับบลิวพีเอส (ประเทศไทย) จำกัด, 2558.

ฟาภินา วงศ์เลขา. “ทวิภาษา : ภาษาถิ่นนำไปสู่การเรียนรู้ภาษาไทยอย่างยั่งยืน” **เดลินิวส์** (6 ตุลาคม 2552)

ภิเชก ดอยแก้วขาว. ครูโรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก. สัมภาษณ์, 9 กรกฎาคม 2558.

มิรินต้า บุรรุ่งโรจน์. “การจัดการศึกษาแบบทวิภาษาและแนวคิดทฤษฎีแห่งการเรียนรู้ของมนุษย์.” **ประชาคมวิจัย** 1, 94 (พฤศจิกายน – ธันวาคม 2553)

มูลนิธิกลุ่มแสงเทียน วัดบางไส้ไก่. เข้าถึงเมื่อ 19 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก <http://seminars9.blogspot.com/2009/07/150.html>

- มูลนิธิกองทุนการศึกษาเพื่อการพัฒนา. เข้าถึงเมื่อ 16 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.edfthai.org/>
- มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย. เข้าถึงเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.worldvision.or.th/>
- มูลนิธิส่งเสริมพัฒนาเด็กและเยาวชน. เข้าถึงเมื่อ 16 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.volunteerspirit.org/>
- มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก. เข้าถึงเมื่อ 16 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.fblcthai.org/>
- เยาวเรศ ปิยะสันต์. ครูโรงเรียนบ้านแม่จัน (เชิงแสนประชาชนุศาสน์) อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย. สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2558.
- รัตนภูมิ โนสุ. ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2. สัมภาษณ์, 2 กรกฎาคม 2559.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. **ราชกิจจานุเบกษา** เล่มที่ 124, ตอนที่ 47 ก (24 สิงหาคม 2550.) : 1 - 24.
- รัตนารักษ์, พระครู. เจ้าอาวาสวัดไตรรัตนาราม ตำบลลุ่มสุ่ม อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี. สัมภาษณ์, 17 มีนาคม 2559.
- โรงเรียนฝึกออาชีพ กรุงเทพมหานคร (หลวงพ่อดุสิต ชุตินธโร อุปถัมภ์). เข้าถึงเมื่อ 19 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.luangpor.net/m/>
- โรงเรียนพุทธศาสนาวินวาทิตย์ วัดพระศรีมหาธาตุ. เข้าถึงเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.watphrasri.org/>
- โรงเรียนมหาปัญญา. เข้าถึงเมื่อ 19 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก www.mahapanyaschool.ac.th
- โรงเรียนวัดสิริกาญจนาราม. เข้าถึงเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก http://watsirikanchanaran.blogspot.com/p/blog-page_5836.html
- วรากรณ์ สามโกเศศ และคนอื่นๆ. **รายงานข้อเสนอทางเลือกระบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับสภาวะคนไทย**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2553.
- วัดชูจิตธรรมาราม มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. เข้าถึงเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.watchujit.com/>

วิทยากร เชียงกุล. การปฏิรูปการศึกษาในสถานศึกษาของไทย : รายงานสภาวะการศึกษา ปี 2552-2553. กรุงเทพฯ: วี.ที ซี.คอมมิวนิเคชั่น, 2555.

_____. สภาวะการศึกษาไทย ปี2549/2550 “การแก้ไขปัญหาและการปฏิรูปการศึกษา
 อย่างเป็นระบบองค์รวม”. กรุงเทพฯ: วี.ที ซี.คอมมิวนิเคชั่น , 2551.

วิราวรรณ ภาพพิวงษ์. ครูโรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง อำเภอสองยาง จังหวัดตาก.
 สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2558.

ศตพร เมื่อนงูเหลือม. หัวหน้างานบริหารทั่วไป โรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง อำเภอสองยาง
 จังหวัดตาก. สัมภาษณ์, 8 กรกฎาคม 2558.

ศรีณยู หมั่นทรัพย์. “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง : ฐานรากของการเมืองภาคพลเมือง.” สถาบัน
 พระปกเกล้า 6, 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2551):6.

ศรีศักดิ์ ไทยอารี , อนุกร ศรีแก้ว และกานต์ เสริมชัยวงศ์. สถานภาพการให้บริการศึกษาสำหรับ
 เด็กด้อยโอกาสในต่างประเทศ : สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร บราซิล ฟิลิปปินส์ และ
 ออสเตรเลีย. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542.

ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. การศึกษาต้นทุนมาตรฐานต่อหน่วยระดับ
 การศึกษาขั้นพื้นฐาน สามัญศึกษา. กรุงเทพฯ :ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, 2553.

สนอง ศิริกุลวัฒนา และคนอื่นๆ. กฎหมายการศึกษา-แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545 - 2549).
 กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์พัฒนาหลักสูตร, 2548.

สมชาย กษิติประดิษฐ์. สิทธิมนุษยชน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2554.

สมชาย ไม่มีนามสกุล. นักเรียนโรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี.
 สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2558.

สมประสงค์ มั่งอะนะ. อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนอุ้มผางวิทยา อำเภ่อุ้มผาง จังหวัดตาก.
 สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2559.

สมยศ เชื้อไทย. หลักกฎหมายมหาชนเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2559.

สงษ์ ไชยยา. ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านบวกรกน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.
 สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2558.

สว่าง มโนใจ. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงแสนประชานุสาสน์) อำเภอแม่จัน
 จังหวัดเชียงราย. สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2558.

สวัสดิการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต 1. **กฎหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติราชการของ
สถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา.** ม.ป.ป.

ส่อชาเว ไม่มีนามสกุล. นักเรียนโรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง อำเภอสองยาง จังหวัดตาก.
สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2558.

สันติ บุรณะชาติ. “รูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนฐานความหลากหลายทาง
วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2552.

สินอาจ ลำพูนพงศ์. หัวหน้าคณะวิจัยการจัดการศึกษาบนพื้นที่สูงของ UNICEF ประเทศไทย.
สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2559.

สุดาวดี ไม่มีนามสกุล. ครูโรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง อำเภอสองยาง จังหวัดตาก.
สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2558.

สุรพงษ์ กองจันทิก. การแก้ปัญหาแรงงานข้ามชาติควรเป็นอย่างไร. เข้าถึงเมื่อ 12 มกราคม 2557.
เข้าถึงได้จาก www.statelessperson.com

สุวรรณณี เข้มเจริญ. “สิทธิในการศึกษาของคนไร้สัญชาติในประเทศไทย.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์
มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์. “การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภาษาท้องถิ่นและภาษาไทยเป็นสื่อ กรณีการจัด
การศึกษาแบบทวิภาษา(ภาษาไทย-มลายูถิ่น)ในโรงเรียนเขตพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้.”
การวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ 1, 1 (กันยายน – ตุลาคม 2551)

สุเชษฐ์ รัตนเสถียร. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง อำเภอสองยาง จังหวัดตาก.
สัมภาษณ์, 8 กรกฎาคม 2558.

สุเอียร อินทะใจ. ประธานกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนบ้านแม่สลิดหลวง
อำเภอสองยาง จังหวัดตาก. สัมภาษณ์, 9 กรกฎาคม 2558.

สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. สาขาวิชานิติศาสตร์ “กฎหมายระหว่างประเทศ.” เอกสารโสตทัศน
ชุดวิชา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2554.

เสน่ห์ สนิทชาติ. ปลัดอำเภอรับผิดชอบงานทะเบียนและบัตร อำเภอสองยางบุรี จังหวัดกาญจนบุรี.
สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2557.

เสถียร อูสาหะ. **นักเรียนไร้สัญชาติระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบโรงเรียน.** กรุงเทพฯ: ศูนย์
เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ, 2554.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. **สภาพการจัดการศึกษาให้กับนักเรียนชายขอบในจังหวัดชายแดนของไทย
ที่ติดกับประเทศกัมพูชา.** กรุงเทพฯ : วี.ที ซี.คอมมิวนิเคชั่น, 2552.

- _____ . สภาพการจัดการศึกษาให้กับนักเรียนชายขอบในจังหวัดชายแดนของไทย
ที่ติดกับประเทศกัมพูชา. กรุงเทพฯ : วี.ที ซี.คอมมิวนิเคชั่น, 2552.
- _____ . สภาพการจัดการศึกษาชายขอบภาคใต้. กรุงเทพฯ : วี.ที ซี.คอมมิวนิเคชั่น, 2552.
- สไบแพร หมอลำ. นักเรียนโรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงแสนประชานุสาสน์) อำเภอแม่จัน จังหวัด
เชียงราย. สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2558.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. เข้าถึงเมื่อ 17 มีนาคม 2559. เข้าถึงได้จาก
www.thaihealth.or.th/newshappy.html
- สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยสหประชาชาติ. การไร้สัญชาติ กรอบทำงานแบบวิเคราะห์เพื่อการ
ป้องกัน การลดและการให้ความคุ้มครอง (The Protection Gaps Framework for
Analysis) ม.ป.ท. 2008.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3. เอกสารในการประชุมโครงการศึกษา
แนวทางเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับเด็กที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มี
สัญชาติไทย ณ พรไพลินริเวอร์ไซด์รีสอร์ท อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี, 9 – 10
มิถุนายน 2554.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. รายงานการวิจัย : รูปแบบในการส่งเสริม
สนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในพื้นที่เสี่ยงภัยก้นดง. กรุงเทพฯ : โรง
พิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2546.
- _____ . รายงานการศึกษาสถานภาพการให้บริการ การศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสใน
ต่างประเทศ : สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร บราซิล ฟิลิปปินส์ และออสเตรเลีย.
กรุงเทพฯ : องค์การการค้าของครุสภา, 2543.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. การพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ภูเขาสูงและทุรกันดาร.
กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2552.
- _____ . การวิจัยแนวโน้มการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2544. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การการค้าของสำนักงานคณะกรรมการ สกสค.,
2549.
- _____ . นวัตกรรมจัดการศึกษาในพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดาร. เชียงใหม่ : ห้างหุ้นส่วน
จำกัด ส.การพิมพ์, 2555.
- _____ . ผลการสังเคราะห์นวัตกรรมจัดการศึกษา ในพื้นที่ภูเขาสูงและถิ่นทุรกันดาร.
กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554.

_____ . “คู่มือการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย” เอกสารประกอบการประชุมปฏิบัติการจัดทำแนวปฏิบัติการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย ณ โรงแรม เชียงใหม่ภูค่า, 4 – 8 กันยายน 2553.

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2551.

_____ . หลักกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไปเกี่ยวกับสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน และสาระสำคัญของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2546.

สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2550 – 2559. กรุงเทพฯ : สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2551.

สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือและแนวปฏิบัติสำหรับการจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทางทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, 2552.

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดกาญจนบุรี. โครงการวิจัยการสำรวจคนไร้สัญชาติและคนชายขอบในจังหวัดกาญจนบุรี. ม.ป.ท. 2551

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ : บริษัท พริกหวานกราฟิก จำกัด, 2546.

_____ . ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาตามเจตนารมณ์ของ พรบ. ม.ป.ท. , ม.ป.ป.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. การพัฒนาการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญาแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 1, กรุงเทพฯ : บริษัท 21 เซ็นจูรี่ จำกัด, 2556.

_____ . รายงานการวิจัยโอกาสทางการศึกษาของเด็กอพยพต่างด้าวและเด็กชนเผ่าในจังหวัดสมุทรสาคร. กรุงเทพฯ : บริษัทพริกหวานกราฟิก จำกัด, 2550.

_____ . สภาวะการศึกษาไทย ปี 2550/2551 ปัญหาความไม่เสมอภาคและคุณภาพการศึกษาของไทย(บทสรุปสำหรับผู้บริหาร). กรุงเทพฯ : วี.ที ซี.คอมมิวนิเคชั่น, 2552.

สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก. กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ, ม.ป.ป.

สำเร็จ สวนหนองปลิง. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี.
สัมภาษณ์, 29 สิงหาคม 2557.

สไบแพร หมอลำ. นักเรียนโรงเรียนบ้านแม่จัน (เชียงใหม่ประชาชนุศาสน์) อำเภอแม่จัน
จังหวัดเชียงราย. สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2558.

อรรรรณ นิมตลุง. การศึกษาแบบเรียนรวม : หนทางนำไปสู่การศึกษาเพื่อปวงชน
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร 1, 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2552)

อรอุมา กันทวงศ์. นักเรียนโรงเรียนแม่จัน (เชียงใหม่ประชาชนุศาสน์) อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย.
สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2558.

อรัญญา ชุ่มผกาแก้ว. ครูโรงเรียนบ้านตะโกกลาง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี.
สัมภาษณ์, 27 กรกฎาคม 2558.

อภิวัฒน์ บุญภมร. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดศิริมงคล อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร.
สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2557.

อำนาจ วิชยานุวัตติ. ผู้ช่วยเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
สัมภาษณ์, 4 กรกฎาคม 2559.

อำพร กันดาว. นักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านบวกรกน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.
สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2558.

ภาษาต่างประเทศ

**Convention on the Rights of the Child. IMPLEMENTATION HANDBOOK FOR THE
CONVENTION ON THE RIGHTS OF THE CHILD.** Switzerland : UNICEF Regional
Office, 2007.

Daniel Katz and Robert L. Khan. **The Social Psychology of Organizations.** 2nd ed.
New York : John Wiley & Son, 1978.

Edmund W.Gordon. **Toward defining equality of education opportunity.** N.p.,
1972.

Elohanan Chon. **Financing schools.** Encyclopedia of Educational Research.3 (4),
1982.

Eqity. **Quality and Cost in Higher Education : research study on Republic of
Korea.** Bangkok: UNESCO, 1988.

Farell J.B.. “Social Equality and Education Expansion in Developing Nations.” **The
International Encyclopedia of Education.**2 (9), 1994.

Gillborn, David, Youdell and DeBorth. **Rationing Education Policy.** Practice, Reform and Equity. London UK: Open University Buckingham Philadelphia.

Ingvar Werdelin. **Manual of Education Planning : Evaluation.** Sweden : Linkoping School of Education, 1977.

Internation Covenant on Economic Social and Cutural Rights. The International Bill of Human Rights, New York : 1966.

International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, adopted 7 March 1966. entered into force 4 January 1966. 600 UNTS 195, Art.5.

McGinty Jean, Fish and John. **Further Education in the market place: equity, opportunity and individual learning.** New York: Langport, 1993.

Nations High Commissioner for Refugees. Child Protection, Education & SGBV Strategy Implementation Report United Switzerland : UNHCR 2014.

Pema, Laura Walter. "Financial Aid Helps Student Choose to Attend Higher Priced Colleges and University." Doctoral Dissertation, Ph.D., University of Washington. Washington, 1997.

Secada, G.Walter. **Equity in education.** New York : Famer. 1989.

Tesconi A Chareles. and Hurwitz. **Emanuel. Education for Whom? The Question of Equal Educational Opportunity.** New York: Dodd, Mead & Company, 1974.

Tim Simkin. "The Equity Consequence of Education Reform." **Educational Management and Administration.** 23(4): 1995.

Uekawa, KaZuaki. "Making Equality in 40 national Education Systems". Doctoral Dissertation, Ph.D., University of Chicago, Chicago. 1997.

Wayne K. Hoy, and Cecil G. Miskel. **Educational Administration Theory Research and Practice.** 6th ed. (New York : McGraw-Hill, 2001), 31.

Young Yin-Jin. "Modernization and equality of Education Opportunity of Thailand 1970 – 1990." Doctoral Dissertation, Ph.D., University of Michigan, Michigan. 1997.



ภาคผนวก



Pestalozzi Children's Foundation
Education and intercultural competence – worldwide



To the concerning Swiss embassies

Andrea Gion
Coordinator amPower
Telephone: +41 71 343 73 87
Fax: +41 71 343 73 00
a.gion@pestalozzi.ch

Trogen, 22. October 2015

SENIOR PROFESSIONAL PROGRAMME: INVITATION LETTER

Dear Madam, Dear Sir

The Pestalozzi Children's Foundation (PCF) conducts a training programme in January/February 2016. By this letter we confirm that the following people are invited to attend the "Senior Professional Training", which will take place at the Foundation's headquarter in Trogen, Switzerland (Canton Appenzel A. Rhd.), between the 30th January until the 13th February 2016.

	Region	Country	Name	First Name	Date of Birth	Passport Number	Passport valid till
1	Südeuropa	Serbien	Ljubinjević	Dragana	24.02.1969	007346527	14.04.2019
2	Südeuropa	Serbien	Vuković	Snježana	16.06.1968	007666206	09.08.2019
3	Südeuropa	Mazedonien	Mojasali	Nabijahta	13.10.1974	90112160	13.08.2020
4	Südeuropa	Mazedonien	Iliska Kancardžiska	Monika	30.07.1986	In renewal	In renewal
5	Südeuropa	Mazedonien	Ramadan	Sanik	08.10.1982	90917998	23.01.2020
6	Südostasien	Thailand	Panchachok	Hassayarat	17.02.1962	AA6620968	02.08.2020
7	Südostasien	Thailand	Khamsan	Sa-ard	12.02.1962	FG80407	08.08.2016
8	Südostasien	Thailand	Mae-uam	Plyapat	17.07.1966	FG80400	08.08.2016
9	Südostasien	Thailand	Khuntham	Orichaya	16.07.1962	AA1666980	02.08.2018
10	Südostasien	Thailand	Sreethaputra	Sharatcha	12.06.1974	AA1666778	02.08.2018
11	Südostasien	Thailand	Mekthayal	Supakorn	30.08.1970	W696967	14.12.2016
12	Südostasien	Thailand	Sombun	Ranya	21.09.1962	AA9737988	13.01.2020
13	Südostasien	Thailand	Ungel	Maria Mitsa	09.07.1968	688676809	12.11.2018
14	Südeuropa	Moldawien	Goldan	Mariana	18.08.1985	91819298	30.06.2021
15	Südeuropa	Moldawien	Clusia	Igor	14.08.1989	061806666	13.04.2018
16	Südeuropa	Moldawien	Pescu	Galina	04.09.1982	AA0066973	19.08.2021
17	Zentralamerika	El Salvador	Loucel de Torres	Nataly Elizabeth	16.10.1986	AC9927167	08.08.2020



The Pestalozzi Children's Foundation will cover all the expenses related to their stay in Switzerland (transport, accommodation, insurance, food,...).

Also we kindly ask you not to charge any fees for the visa distribution, since the Pestalozzi Children's Foundation is a humanitarian organization (NGO) and our projects are financed by donation funds.

We thank you in advance for your efforts.

With our best regards,
Pestalozzi Children's Foundation

iv. 

Andrea Gort
Coordinator amPower





Certificate of Participation

Supakorn Mekkhayai
born, 20.08.1970 from Thailand

has completed the

Senior Professional Training

“Running educational Projects in a multi-cultural and multi religious
country - Opportunities and challenges for the management and
leadership”

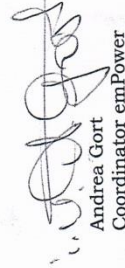
at the Pestalozzi Children's Foundation
between January 31st and February 13th 2016



Dr. Urs Kaeli Egger
Executive Director



Damian Zimmermann
Direktor-Programmes Switzerland



Andrea Gort
Coordinator emPower

Issued in Trogen, Switzerland in February 2016



ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/ 7211



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

27 พฤศจิกายน 2557

เรื่อง ขออนุมัติเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนแม่สลิดหลวงวิทยา

ด้วยนายศุภภากร เมฆขยาย นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ภาควิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ” มีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้อำนวยการ ครู กรรมการสถานศึกษา และนักเรียน ในโรงเรียนของท่าน เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดแจ้งครู กรรมการสถานศึกษา และนักเรียนทราบ เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามให้แก่ศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย
รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร. 0-3421-8788

ปณิธานของบัณฑิตวิทยาลัย “มุ่งส่งเสริม สนับสนุน เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตศึกษา”

ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/ 7212



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

27 พฤศจิกายน 2557

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนแม่จันอนุสรณ์

ด้วยนายศุภากร เมฆขยาย นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ภาควิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ” มีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้อำนวยการ ครู กรรมการสถานศึกษา และนักเรียน ในโรงเรียนของท่าน เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในทำนองนี้บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดแจ้งครู กรรมการสถานศึกษา และนักเรียนทราบ เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามให้แก่ นักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย
รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร. 0-3421-8788

ปณิธานของบัณฑิตวิทยาลัย "มุ่งส่งเสริม สนับสนุน เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตศึกษา"

ที่ ศธ 0520.107(นร)/ 7213



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

27 พฤศจิกายน 2557

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบวคนครน้อย

ด้วยนายศุภากร เมฆขยาย นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ภาควิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ” มีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้อำนวยการ ครู กรรมการสถานศึกษา และนักเรียน ในโรงเรียนของท่าน เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดแจ้งครู กรรมการสถานศึกษา และนักเรียนทราบ เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามให้แก่ นักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ โพธิ์ทองธรรม)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย
รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร. 0-3421-8788

ปณิธานของบัณฑิตวิทยาลัย "มุ่งส่งเสริม สนับสนุน เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตศึกษา"

ที่ ศธ 0520.107(นร)/ 7208



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

27 พฤศจิกายน 2557

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดศิริมงคล

ด้วยนายศุภภากร เมฆขยาย นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ภาควิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ” มีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้อำนวยการ ครู กรรมการสถานศึกษา และนักเรียน ในโรงเรียนของท่าน เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดแจ้งครู กรรมการสถานศึกษา และนักเรียนทราบ เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามให้แก่ นักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย
รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร. 0-3421-8788

ปณิธานของบัณฑิตวิทยาลัย "มุ่งส่งเสริม สนับสนุน เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตศึกษา"

ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/ 7209



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

27 พฤศจิกายน 2557

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านตะโกกลาง

ด้วยนายศุภากร เมฆขยาย นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ภาควิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ” มีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้อำนวยการ ครู กรรมการสถานศึกษา และนักเรียน ในโรงเรียนของท่าน เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดแจ้งครู กรรมการสถานศึกษา และนักเรียนทราบ เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามให้แก่ นักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพบูลย์ธรรม)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย
รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร. 0-3421-8788

ปณิธานของบัณฑิตวิทยาลัย "มุ่งส่งเสริม สนับสนุน เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตศึกษา"

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	นายศุภากร เมฆขยาย
ที่อยู่	139/20 หมู่ 13 ตำบลปากแพรก อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนวัดวังแก้วเวการาม อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2537	สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต วิชาเอกการจัดการทั่วไป วิทยาลัยครูกาญจนบุรี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี
พ.ศ.2548	สำเร็จการศึกษาศึกษาศาสตรบัณฑิต วิชาเอกสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
พ.ศ.2551	สำเร็จการศึกษาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
พ.ศ.2559	สำเร็จการศึกษาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ.2544 - 2551	อาจารย์ 1 โรงเรียนไทรโยคมนตรีกาญจนวิทยา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี
พ.ศ.2551 - 2554	รองผู้อำนวยการ โรงเรียนอุดมสิทธิศึกษา อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี
พ.ศ.2554 - 2557	ผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านห้วยกบ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี
พ.ศ.2557 - ปัจจุบัน	ผู้อำนวยการ โรงเรียนวัดวังแก้วเวการาม อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี